

Cubicut.

10/10/2

Moral

840

Mon.

R. P.

EMANVELIS

SA, DOCTORIS THEO-

logi Societatis IESV.

APHORISMI

CONFESSARIORVM,

Ex varijs Doctorum Sententijs
collecti.

ADIECTI SVNT DIFFICILLIMIS

*quibusque locis ac sententijs Au-
ctores sui.*

EDITIO NOVA, PER SACRI PA-

latij Apostolici MAGISTRVM expur-
gata, emendata, ac plurimis in lo-
cis aucta & recognita.

COLONIAE

Apud Ioannem Crithium,

Sub signo Galli.

ANNO M. D. CVIII.

~~Magi Societatis Jesu Manual~~

160

89
60

ORATIO AD
BEATISSIMAM
DEI MATREM.

E DIDI nuper, sub filij tui nomine, Virgo beatissima, Notationes in totam Scripturam sacram: cui enim potius librum dicarem neminem reperi. Secundum autem Dei Filium cui, nisi Dei Matri, opus hoc dedicem? Accipe igitur, Sapientiæ diuinæ Sacrum, libellum hunc, ex sapientum Virorum sententijs concinnatum; tuoq; præsidio sicutuere & promoue, vt ad multorum proficiat æternam salutem.
Amen.

Bayerische
 Staatsbibliothek
 München

AUCTOR LECTORI S.

Collegeram multa lectione Doctorum sententias de Casibus, quos vocant, consciētiae, easq; brevissimè ad usum Confessorum ita disposueram, ut haberent in promptu eorū, quae in Confessionibus acciderent, dubiorum facilem expeditionem: Adieceram praeterea quaeque sententiae auctorem suum, ut sciretur à quo accepissem. Id opus cum voluissem evulgare, non defuerunt, qui etiam loca propria librorum auctoris cuiusq; desiderarent, quasi parum esset scire cuius esset sententia, nisi adderetur quo sui libri loco dixisset. Visa mihi res importuna, etsi viri aliqui docti ita sentirent. Quid enim attinet citationibus non necessarijs librum implere, & prolixum fatere breuitati studentem. feci ergo ut nemo iam id requirat, qui nec auctorum nomina apponam, nisi raro, contentus in libri fronte dixisse Doctorum virorum esse sententias; quod ita esse, eruditi, ubi legerint, deprehendunt, imperiti credunt. Vtrique verò boni consulenti si breuitati studens, id consilij ceperim, viros doctissimos in hoc scribendi genere imitatus, cum praesertim in hoc opus per annos ferè quadraginta diligentissimè incubuerim. Quo autem id fructu docti iudicabunt: mihi satis fuerit ad Dei gloriam & animarum salutem hunc tanto studio libellum composuisse. Vale in Christo.

APHORISMI

CONFESSARIORVM,

ex Doctorum sententijs collecti.

B B A S, vide *Benedictio, Ordo, Religio, Statutum.*

A B B A T I S S A, vide *Religio.*

A B O R T V S, vide *Homicidium.*

A B S O L V T I O, vide *Casus reservatus, Contritio, Confessio,*

Episcopus, Excommunicatio, Exemplus, Satisfactio,

§.1. Absolutionis verba necessaria sunt, Absoluo te; dicendum tamen, vt est in vlu, EGO te absoluo à peccatis tuis. Quin etiam imitandus sapientum mos, qui ita absoluunt post auditam Confessionem, & impositam pœnitentiam: Misereatur tui omnipotens Deus; & dimissis peccatis tuis, perducatur te in vitam æternam, Amen. Dominus noster Iesus Christus te absoluat, & ego auctoritate ipsius te absoluo, primum à sententia Excommunicationis, in quantum possum & indiges deinde te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beatæ Marię, & omnium Sanctorum,

ABSOLVTIO.

5

rum, & quicquid boni feceris, & mali patiēter sustinueris, sint tibi in remissionē peccatorū, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen. In breuibus tamen Confessionibus, vt illorum qui sepe confitentur, satis est dicere solum, EGO te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.

2. Quòd quidam dum absoluunt, aperto sunt capite, nec ex ritu antiquo fit, nec ex sapientū vsu, nec ex ratione, nec ex dignitate: est enim Absolutio sententia iudicis, quam non decet aperto ferre capite: nec vllum est Sacramētum quod capite nudato tradēdum sit, nisi Eucharistia, ob Christi præsentiam corporalem; & fortè etiam extrema Vnctio, quæ per modum orandi datur, quanquam nec in hac video, cur opus sit caput aperire. Adde quòd illo modo (quem non probo) facile produntur circumstantibus poenitentes, qui sine Absolutione dimittuntur.

3. Poenitentem, dum absoluitur, expedit orare.

4. Absolvere potest in mortis articulo, seu periculo probabili (quale est prælium aut periculosam nauigationem subituroorum, in quibus etiam numerādi sunt ad triremes damnati) quiuis Sacerdos, etiam si non absit proprius poenitentis Sacerdos, à quibusuis casibus & censuris.

5. Absolvere potest Episcopus per se, vel per
A. 3. alium

aliud, sibi de iure, vel de voluntate saltem tacita sui Superioris, subditos ab omnibus casibus, etiam in Bulla Cœnæ cōtentis, modò sint occulti, id est, non notorii. Quid autem sit notorium, vide NOTORIUM.

6. Absolvere potest quiuis Sacerdos à peccatis venialibus, & à mortalibus etiam, à quibus poenitens aliàs est absolutus.

7. Absolvere potest Confessor alienum, si probabiliter credit eius Superiori id placere.

8. Potest quis sibi subditum absolvere ubique, & à peccatis, & ab Excommunicatione.

9. Absolutio Sacramentalis non potest dari absenti in vlllo prorsus casu, quicquid aliqui in cōtrarium docuerint, ita declaravit Clemens Papa VIII.

10. Absolui potest agrotus qui dixit quantum potuit commodè, ne fortè, dum expectatur reliquum, moriatur absque Absolutione. Posse etiam absolui sanum, qui ob linguæ ignorantiam quædam solum explicat, non omnia, probabile est: facit enim talis, quantum potest, integram Confessionem, si exacta vsus sit diligentia.

11. Absolui posse morientem, qui nihil potest confiteri, sed tantum ostendit signa Contritionis, alij aiunt, Syl. Confessor. §. 3. n. 16. alij negant, cum quibus ego diu sensi, sed iam placet vt absoluantur, etià amens, qui antea ostendebat signa Contritionis seu doloris de peccatis.

12. Ab-

12. Absolui potest de quo Confessor dubitat an ipsum absoluerit: subintelligitur enim conditio, Si non te absolui.

13. Absolui potest, qui proponit abstinere à peccato, etiam si credat se proposito non statutum, sed peccaturum. Item qui ex probabili causa non vult omittere peccandi occasionem, modo proponat firmiter non peccare, etiam si aliquoties sit relapsus: quamquam interdum expedit peccatum idem sæpe committentibus differre Absolutionem.

14. Absolui potest, qui se dicit dolere de peccatis, & velle abstinere: est enim id Attritio, quæ sufficit cum Sacramento: inducendus est tamen ad dolorem propter Deum offensum.

15. Absolui potest, qui non confitetur aut negat peccatum, quod Confessor ex alterius Confessione intellexit illum commisisse; non enim magis de isto alteri, quam ipsi credendum: expedit tamen de alterius consensu hunc mendacii coarguere, sed id cautè & prudenter agendum.

16. Absolui potest, qui contrariam opinioni Confessoris opinionem sequitur, sed probabilem.

17. Absolutio peccatorum data excommunicato bona fide confitenti, non Absoluto autem ab Excommunicatione, valida est. Caiet. 4.

Absolut. Nau. c. 9. n. 4. Med. cod. de Confess. q. 18.

18. Absolutus per Bullam, ut fit, ab Excommunicatione ad aliquem effectum, cum reincidētia, non reincidit, nisi in Foro exteriori, si

res est manifesta: alioqui in omnibus potest se-
gerere vt absolutum; ita enim declarauit Gre-
gorius 13.

19. Absolutio data causa Iubilei, licet postea
non fiant per illud requisita, valida est, itemq;
dispensatio, & commutatio votorum.

20. Facultas absoluendi ab omnibus casi-
bus, non comprehendit dispensationem à vo-
to aut irregularitate. An verò qui potest absol-
uere ab omni cēsurā, possit liberare ab irregu-
laritate orta ex peccato, non est vllō modo te-
nenda sententia quorundam affirmantium;
quia in contrarium est praxis Romanæ Curie,
& omnis Canonistarum doctrina, quæ opti-
ma nititur ratione: potestas enim absoluendi
non potest extendi ad irregularitatem, quæ
collitur dispensatione, non absolutione.

21. Absoluere potest à casibus Episcopo re-
seruatis quiuis Confessor illo mortuo: post
mortem enim eius desinunt esse reseruata.

22. A casibus alibi reseruatis potest absolue-
re, vbi non sunt reseruata, quilibet legitimus
Confessor: Itaq; vbi nō est recepta Bulla Cœne
Domini potest ab eius casibus absoluere.

23. Dans licentiam peregrinandi, hoc ipso
censetur dare licētiam, vt possit absolui à casi-
bus sibi reseruatis, etiam vbi similia reseruata
sunt: secus est si detur solum potestas eligendi
Confessorem in eadem Diœcesi.

24. Non possunt Episcopi prohibere, quin
absoluat:

ABSOLVTIO.

absoluat à **S**olis reſeruatis, qui ad id habet priuilegium à Papa.

25. Qui audit habentem casus reſeruatos, absoluat eum, non impeditum tamen aliqua Excommunicatione reſeruata, audita omnium peccatorum Confessione, à reliquis dicendo: **E**go te absoluo à peccatis tuis, &c. & pro reſeruatis mittat eum ad Superiorem, qui auditis illis solis, eum absoluet. Quòd si prius Superiorem adeat, hic poterit absolvere à reſeruatis solis, & deinde mittere ad inferiorem, qui, audita omnium etiam reſeruatorum Confessione, poenitentem debet absolvere ab omnibus. *Palud. Caiet. Soto. lo. Med. Nau.* Non defunt autem qui putent, vbi Superior absoluit à solis reſeruatis, debere poenitentem sola reliqua confiteri: sed alij Doctores id non probant, quia vni omnia Confessori dicenda sunt peccata. Quòd si poenitens vult communicare, & non impeditur Excommunicatione aliqua reſeruata, vbi est absolutus ab inferiori à non reſeruatis, vt dictum est, licebit communicare, modò se, cum primum ei fuerit commodum, postea Superiorem præſentet.

26. Confitens generaliter de peccatis alias confessis & absolutis, potest per partes absolui, scilicet nunc de parte peccatorum quæ dixit; postea de alia parte, cum dixerit.

AD O P T I O, vide *Matrimonij impedimenta.*

ADULTERIVM, vide *Divortium*, *Luxuria*.

ADULTERIVM non est, ubi alter saltem non est coniugatus per verba de presenti.

2. Adulter ad nullam tenetur restitutionem, si probabiliter dubitat filium esse suum, secus si credat. Quidam tamen putant, nec, si ei constet esse suum, teneri, nisi ex quadam æquitate, quia damnum nō dat: quod etsi probabile est, sed vulgo non receptum: quare tutior communis opinio, quam primò posui.

3. Adultera non tenetur cum periculo vitæ, aut famæ, seu honoris, prodere filium esse ex adulterio. *Pedraza Prac. 7 d. 8. Cord. que. 102. Salon: 2. 2. quest. 62. a. 7. Anton. Tract. de restit. cap. 8. Nau. cap. 17. num. 47.* etsi quidam putant teneri aliquando etiam cum vitæ periculo. Nec verò filius tenetur matri credere etiam cum iuramento id asserenti, (si tamen credat, tenetur se abdicare hæreditate, nisi hanc iam prescripisset.) Nec ei mater tenetur prodere, cum dubium est, an sit profuturum.

ADVOCATUS, vide *Iudiciales actus*.

ADVOCATUS potest, quamdiu causa dubia est, patrocinari: ex quo autem tempore tenetur scire esse iniustam, tenetur de damno.

22. Advocare potest coram Iudice seculari

Reli

ALIENATIO.

Religiosus ob Monasterij necessitatem.

AEDIFICARE.

AEDIFICARE etiam in tuo solo non potes, quod tibi non prodest, & alteri nocet.

AFFINITAS, vide *Matrimonij impedimenta*.

ALIENATIO, vide *Donatio, Ecclesia, Hospitalale*.

1. **A**LIENARI prohibita, possunt alienari ex causa dotis, vel alioqui pia. Itaque etiam res Ecclesiae possunt alienari pietatis causa: non censetur autem tale esse, redimere damnatos iuste ad aliquam poenam.

2. Successio non dicitur alienatio. Itaque prohibitus absolute alienare, potest relinquere heredi etiam extraneo, & extraneo etiam legare: & prohibitus à testatore extra certum genus personarum alienare, potest ex testamento dare ei, qui sibi esset alioqui ab intestato successurus, etiam si sit extra illud personarum genus, nisi aliud euidenter appareat ex verbis testatoris.

3. Alienatio facta cum debito consensu, & sine fraude, valida est in conscientia, etiam si desint solemnitates à iure requisitae.

4. Prohibitus alienare, potest alienare mobilia, quae in triennium seruari non possunt: secus si seruari possint, & sint pretiosa.

5. Arbore Ecclesiæ, nisi sint pretiosæ, cædi & vendi possunt.

6. Iurans non alienare rem Ecclesiæ, iuramentum non ligatur, quominus seruatis alioqui seruandis possit in eius utilitatem alienare, itemque rem modicam; intelligitur enim iuramentum secundum Iuris dispositionem.

7. Solemnitas iuris non requiritur in rebus modicis, nec in ijs quæ Religiosi retinere non possunt; (itaque Mendicantes quibus non licet bona immobilia etiam in communi possidere, possunt vendere immobilia sibi ab aliquo testamento relicta, vel aliàs donata) nec secundum quosdam in rebus mobilibus, etiam si possint seruari, ut ouibus; modò non sint mobilia pretiosa.

ALIMENTA, vide Dos, Parentes.

1. **A**LIMENTORVM nomine veniunt ea, sine quibus non potest honestè viuere, ut cibus, vestes, habitatio, & medicinæ, & interdum dos.

2. Teneatur pater filium etiam spurium alere, & dotare etiam, si est filia, iuxta quantitatem alimentorum debitam.

3. Cum potest pater filium exheredare, potest & alimenta negare, nisi filium peccati poeniteat. Quidam tamen negant posse vnquam a patre egenti filio alimenta negari; quod mihi

pro.

probatum, est enim debitum naturale.

4. Alimentorum quantitatem, lege aut statuto definitam, potest pater filio spurio relinquere, etiam si is habeat alioqui unde viuat, transibitque ad huius hæredes.

5. Tenentur ascendentes descendentes, si egent, alere, & contra: nec potest vir uxori, quæ dotem attulit, prohibere, quin illa egentem patrem suum alat.

6. Tenetur auus maternus nepotem egentem alere, si hunc paterna linea alere non possit, aut nolit. Tenetur & socer nurum egentem, & frater fratrem etiam spurium, & sororem etiam naturalem seu illegitimam egentes, & tutor pupilli matrem & sororem egentem alere; itemque, secundum quosdam, patrius & parochus filios spirituales. Quæ mihi omnia ut parum in more hominum sunt, ita multum videntur naturali Iuri consentanea: quantum verò peccent qui non faciunt, non ausim dicere. Illud tamen opulentos moneo, ut cogitent quod D. Paulus ait: Qui suorum curam non habet, esse infideli deteriorationem.

7. Egentem filium, quem pater & auus alere non possunt, aut nolunt, tenetur mater alere; alioqui debet ei solum lac; quod si nec id possit, tenetur pater lactandum curare.

8. Alimentorum causa pia est, ideoque potest & in festo & coram Iudice Ecclesiastico tractari.

ALTARE, vide *Benedictio, Ecclesia.*

Altare multis modis amittit consecrationem, 1. enormi fractione mensæ, 2. si mota fuit iunctura, qua mensa stipiti lapideo adhæret, 3. si moueatur, vel frangatur signum sepulchri. Denum si alio quocunq; modo formam suam amittat, non tamen si lapis in quo sit sepulchrum amoueatur à ligno. Vide *Sylu. v. altare q. 8. & 9.*

APOSTATA, vide *Excommunicatio, Religio.*

APPELLATIO, vide *Iudiciales actus.*

AQVA BENEDICTA, vide *Benedictio.*

ARCHIEPISCOPVS, vide *Episcopus.*

Archiepiscopus, dum visitat provinciam, potest subditorum Suffraganeis Confessiones per se vel per alium audire; nō autem illos sine suorum Episcoporum licentia confirmare.

ARCHIPRESBYTER.

Archipresbyter Ecclesiæ Cathedralis potest audire omnes totius Episcopatus Confessiones, & sibi in eo Vicarium constitui

BANNITVS.

stipulare, non tamen absolueri sine licentia à casibus reseruatis.

AVARITIA, vide Eleemosyna.

BANNITVS siue Proscriptus.

1. **B**ANNITVS, qui impunè potest à quouis occidi, Iudice id per sententiã in illũ latam concedente, non potest occidi in alieno territorio, nisi de licentia saltem præsumptæ domini territorij. Interim vero dum agitur contra sententiã per viam Nullitatis seu Appellationis, non potest vsquam occidi.

2. Bannitum alere tenetur qui alias tenebatur, vt pater, filius, vxor: est enim id de Iure naturæ, quod per Ciuile non tollitur.

3. Bannitus potest succedere ex testamento, vel ab intestato.

4. Bannitum an possit etiam filius occidere, alij aiũt, alij negant, ego nō puto. Illud verò probabile est, non posse illum se defendendo occidere eum, qui se velut minister iustitiæ occisurus aggreditur, quidam tamen posse putant.

BAPTISMVS, vide Matrimonij impedimenta.

1. **B**APTIZANS in necessitate sine solẽnitate, non peccat, etiamsi sit in peccato aut excommunicatus.

2. Bap-

2. Baptizans aliquem, putans esse alium: puellam, putans esse puerum, verè baptizat.
3. In dubio an fuerit verus Baptismus, sub conditione, si non est verè baptizatus, iterandus est. *Vide de Consec. de 4. cap. Placuit. & de Bapt. & eius effectu, cap. 2.*
4. Perfectus est Baptismus, etiam cum verba statim, vel post aquæ asperfusionem, vel antecam, proferuntur.
5. Baptizato in necessitate domi, adhibendæ in Ecclesia ceremoniæ, quæ defuerunt. *1. quest. 1. Spiritus sanctus.*
6. Baptizare extra necessitatem non subditum, sine licentia Parochi non licet.
7. Nec foeminæ baptizare licet, præsentem viro qui possit & velit baptizare, nec laico, præsentem Clerico: non tamen est id, si fiat, mortale peccatum.
8. Potest quis filium suum in baptismo suscipere, si desit qui suscipiat. *30 questio. 1. Peruenit.*
9. Religioso prohibitum est suscipere in Baptismo: si tamen suscipiat, contrahit spiritua-lem affinitatem.
10. Validus est Baptismus datus dormienti, vel amenti, si antea baptizari voluerunt: item qui datur amenti à natiuitate.
11. Compotem rationis puerum Baptismum petentem baptizare licet, inuitis parētibus infidelibus: in dubio verò de rationis usu, sufficit.

est esse septem annorum: non compotem autem licet baptizare, si alter parentum Christianus consentiat.

12. Obstetrices tenentur scire formam Baptismi, & quidem præstat vulgari lingua scire, quam Latina.

13. Baptizare extra Ecclesiam non licet, nisi in necessitate, aut Principis filium. *Vide Clem. de Baptis.*

14. Verus est Baptismus datus volenti baptizari, sed non credenti: ut est verus, qui datur a volente baptizare, sed non credente.

15. Ungere Chrismate alterius anni baptizatum, extra necessitatem, non licet.

16. Qui posuit obicem per peccatum Baptismi effectui, debet illum postea Sacerdoti confiteri, non autem alia peccata ante Baptismum facta.

17. De patrinorum in Baptismo & Confirmatione obligatione instruendi filium spirituale in fide & moribus, non est eadem Doctorum sententia; certè usu non est receptum.

BELLVM, vide Clericus.

1. **M**ILES bellum, de cuius iustitia dubitatur, gerenti subditus, si in eo prælietur, non peccat: peccat autem si sciat esse iniustum.

2. In bello iusto etiam innocentes licet spoliare.

liare & capere, ad debilitandas hostium vires. Quòd si bellum est perpetuum, vt contra Turcas, licet etiam innocentes captiuare. Quòd si dati sunt in obsides, & violēt hostes fidem datam, non licet illos occidere; licet autem, si sint de nocentium numero.

3. Capta in bello iusto non sunt restituenda, nisi essent res Peregrinorū, Clericorū, Religiosorum, aut rusticorum: quamquam quidam nec talia aiunt ex necessitate restituenda, quia iustè capta, vt dictum est supra.

4. Ablata iusto bello ab ijs, qui iniusto bello acceperant, etiam si iam in tuto se recepissent, prioribus dominis sunt restituenda, si stemus iuri naturæ, vel etiam Cæsareo; si verò oppositum alicubi, vel lex statuerit, vel consuetudo præscripserit, ei standum est, potuit enim licite priuatorum iuri derogari ob bonum publicum. *Conar. reg. pecc. p. 2. §. 11. num. 2. Molin. disp. 18.*

5. Potest Princeps ad vitandum Reipublicæ maius damnum, tradere hostibus aliquam urbem: est enim id exponere periculo partem pro totius salute.

6. Milites, sine voluntate saltem præsumpta Principis, damnum hostibus dantes, tenentur restituere: præsumitur autem velle etiam, vt capti à Turcis, cum fugiunt, dominos suos aliosque spolient.

7. Capti etiam iusto bello fugere possunt.

BELLVM.

19

8. In dubio non licet aliena inuadere, licet autem defendere quæ possides, melior enim est in dubio conditio possidentis.

9. Offerenti ante conflictum satisfactio-
nē, non licet bellū inferre: quidam tamen di-
cūt licere, nisi offerat ante belli publicationē.

10. Subditi non tenentur ad bellum pro-
prijs expensis gerendum, nisi fortē ex pacto,
aut consuetudine præscripta.

11. In bello licet quidem Clerico hortari ad
victoriam, adeoque ad pugnam, non autem
pugnare, nisi se defendendo.

12. In bello dubio pugnare licet pro se de-
fendendo.

13. Miles in bello iniusto non potest hostem
occidere, nisi se defendendo.

14. Milites nostri temporis non gaudent
privilegijs antiquis militum.

15. Belli tempore non potest Princeps popu-
lum deferere.

16. Militi etiam ægrotanti debetur stipen-
dium.

BENEDICTIO.

BENEDICTA E aquæ aut oleo si adda-
tur aqua non benedicta aut oleū, totum
fit benedictum. Quidam tamen aiunt, semper,
quod additur, debere minus esse eo cui addi-
tur; quod ego non puto necessarium.

2. Benedictio in secundis nuptijs non da-
tur,

tur, si alteruter coniugum fuit aliàs benedictus. Quidam tamē dicunt posse iterum benedici, qui virginem ducit. Sūt & qui velint posse vtrumque benedici, cū alteruter nūquam fuit benedictus. Puto ego seruandam consuetudinem regionis.

3. Franciscani Sacerdotes, & qui eorum privilegijs gaudent, possunt benedicere omnia Ecclesiæ ornamenta, exceptis Corporalibus, quæ soli Generales, & Prouinciales, eorumque Vicarij, possunt benedicere.

4. Abbas, qui potest exercere Pontificalia, potest benedicere omnia, vbi non interuenit vinctio. Ex Conc. Cong.

BENEFICIUM, vide *Capitulum*, *Conductio*, *Clericus*, *Donatio*, *Ecclesia*, *Electio*, *Episcopus*, *Excommunicatio*, *Residentia*, *Simonia*, *Suspensio*.

1. **Q**ui habet beneficium sufficiens ad sustentationem, non potest tuta cōsciētia, illud accipere: quòd si à Papa in eo dispensetur, quis audeat tantæ auctoritatis factum condemnare? aut verò causæ, ob quam est dispensatum, equitatem discutere? Potest quidem Confessor acquiescere dispensationi Papæ, etiam in duobus beneficijs Curatis, ipse qui possidet, an debeat, viderit: certè interim dum se putat bene possidere, absolui potest, itemque dum per Vicarios bene prouidet pluribus Curatis.

ratis, etiam si dubitet de iusta causa dispensationis; ritè enim possidet dispensante Papa: quam me auctore nemo non modò Curata duo, sed nec Simplicia habebit, si vnum sufficiat. Quin etiam optarem, vt, iuxta *Panormit. de eliminam, cap. conquirente de Cler. non resid.* Papa ijs, qui duo habent beneficia, quorum alterum sufficit, alterum adimeret.

2. Episcopus non potest dispensare ad duo Simplicia, si vnum est sufficiens, aut si vtrumque requirit residentiam: nec, secundum quosdam, ad duo in eadem Ecclesia; quod tamen alij concedunt, si sint dissimilia officijs.

3. Ad pluralitatem eorum, quæ in Hispania Prestimonia vocantur, nō requiritur dispensatio.

4. Dispensatio super pluralitate non valet, si aliquod beneficiū in dispensationis petitione tacitum est. Nec valet impetratio beneficii à Papa, vel eius delegato, si tacetur aliud prius habitum: secus est si ab Ordinario impetretur. *Vide de præbend. & dignit. c. 6.*

5. Habens dignitatem, aut Personatum, aut Curatum beneficium, si alterum tale accipiat, vacat prius ipso iure: quod nisi statim resignet, priuatur etiam secundo. *cap. Multa, de præb.* Sed id per sententiam iudicis, nec enim se debet ipse priuare: imò nec prius vacat, secundum *Innocentium & 1.º Andr.* nisi à iudice moneatur, idq; post pacificam secundi possessionem. Sūt & quædam alia quæ excusant, quæ consulto omitto:

omitto: iam enim sine dispensatione talia non possunt haberi: ubi autem est dispensatum, illis nihil est opus.

6. Habens beneficium Curatum suo Simpliciter annexum, non censetur habere curam animarum. At Vicariatus perpetuus Ecclesie Parochialis, tamquam beneficium Curatum habetur.

7. Habens Parochialem, aut huius Vicariatum perpetuum, si intra annum a possessione pacifica non fit Sacerdos, priuatus est ipso iure, nisi iusto impedimento excusetur, aut Ecclesia sit Collegiata, vel Plebania, sub se habens Capellanos, vel ille curam per se exercere non teneatur, aut cum illo dispensetur. *Vide cap. Licet, de elect. libr. 6.*

8. Poterat quidem Episcopus dispensare studij causa per septem annos, sed debet ille tamen intra dictum tempus saltem Subdiaconatum suscipere, & interim Ecclesie per alium providere: sed post Concilium Tridentinum non est in usu cum eo, qui obtinuit beneficium curatum, ex hac causa dispensare, & ita statuit Sacra Congregatio.

9. Collatio beneficii Curati ante annum vigesimum quintum saltem inceptum eius, cui confertur, nulla est, nisi Ecclesia esset Collegiata.

10. Collatum alicui beneficium, eius non fit, antequam consentiat.

11. Resignatio beneficii in fauorem alicuius,

ius, non transfert in eum ius, antequam ei à Papa vel Episcopo detur: itaque potest poenitere qui resignauit, antequam illi detur.

12. Non perditur beneficij possessio per renuntiationem, nisi postquam fuerit per Superiorem admissa. *Parisius de resig. benef. l. 1. q. 5 n. 24. & 25. plurimos affert Doctores, & dicit esse communem.*

13. Beneficium non perditur ipso facto ante sententiam per inhabilitatem superuenientem, vt per homicidium, aut aliud eiusmodi impedimentum.

14. Triennio possidens beneficiū pacificè, licet mala fide, sit eius dominus, *secundum Nauarr. & Regulam de triennali possessione*; nec tenetur ostendere titulum, vt declarauit Concilij Congreg.

15. Nemo potest sibi beneficium conferre. *De excess. Præl. c. 3.*

16. Promissio beneficij vacaturi, aut ad id præsentatio, nec licet, nec valet, quacunque verborum forma fiat. *Vide de concess. præb. ca. 1. 13. & 16. & lib. 6. eod. tit. c. Detestanda.*

17. Collatio beneficij facta per Vicarium reuocatum, sed ignorantē reuocationē, valet; itemque renuntiatio facta per Procuratorem reuocatum, ante intimationem reuocationis illi factam, etiam si is, cui fit renuntiatio, reuocationem sciat.

18. Obtinens beneficium condemnati per

errorem, sed secundum allegata & probata, iuste possidet.

19. Potest Episcopus cum illegitimo dispensare ad vnum beneficium simplex.

20. Etiam cum in iure dicitur vt beneficium vacet ipso facto, sine alia monitione, aut declaratione, nō priuatur quis possessione nisi per Iudicem: sed poterit interim in consciētia gaudere fructibus: secus est si dicatur vt collatio non valeat, vt accidit in Simonia.

21. Cui reualidatur titulus beneficii malè acquisiti, potest retinere fructus à se malè perceptos: fructus enim beneficii vacantis debentur successori: vacabat autem iure, etsi non de facto, beneficium illud, & ipse successor est.

22. Qui in beneficio malè acquisito fecit debitum officium, potest excusari à fructibus consumptis in vitę sustentationē, si pauper est.

23. Qui beneficium obtinuit simulata sanctitate, vel ob causam turpem, non tenetur resignare, nisi esset turpitudo, quæ collationem iure ipso nullam redderet, vt Simonia.

24. Clericus in sacris si contrahat matrimonium, non ideo perdit beneficiū: nec si est in minoribus, & cōtrahat solum spōsalia de futuro.

25. Filius illegitimus non potest habere beneficium in Ecclesia, in qua pater habeat, aut habuit, nec pensionem super patris beneficio, *Ex Concil. Trid.*

26. Nec legitimus potest habere beneficium quod pater habuit.

27. Ca-

27. Capellania instituta cum conditione, ut detur Sacerdoti, aut in certa familia cui sit Sacerdos, potest *secundum Navar.* dari ei, qui non est Sacerdos, modò fiat quàm primum Sacerdos.

28. Capellanus obligatus ad celebrandum, potest id per alium facere. *Ex congreg. Concil.*

29. Collatio beneficij facta irregulari, suspensò, aut interdicto, nulla est; ideoque solet in collatione dari Absolutio à talibus impedimentis.

30. Ante decimum quartum inceptum nullus potest beneficium obtinere, nec pensionem, nisi in fundatione beneficij aliter fuisset cautum. *Ex Trident. Concil. & Concil. Congreg.*

31. Ad dignitatem & Personatum sine cura requiruntur viginti duo anni incepti. *Ex Trident. Concil.*

32. Collatio beneficij aut Ecclesiasticæ iurisdictionis facta non habenti primam tōsuram, nulla est.

33. Quod sine Ecclesiastica auctoritate fit, aut datur, non est beneficium Ecclesiasticū, itemque vbi non est ius percipiendi redditus.

34. Appetere aut procurare sibi Curatum beneficium, non semper est illicitum.

35. Collatio beneficij contra fundatoris instituta, non valet.

36. Iniqua est institutio prohibens dañ Curatum meliori, eo quòd sit extra certam familiam, ideoque non seruanda.

37. Potest Episcopus ex causa cum consensu hæredis dispensare, vt detur beneficium non habenti omnia requisita à fundatore: itemque cum consensu Patronatus ius habentis mutare aliquid in institutione beneficij, *Secundùm Nauar.*

38. Qui sine animo Clericalis status percipit fructus beneficij non Curati, non tenetur illos restituere: quòd si ex Curato percipit sine animo suscipiendi Sacerdotium, tenetur restituere, nisi animum mutet.

39. Habens beneficium, tenetur intra annũ Ordinem ad illum requisitum suscipere: quòd si licentiam habeat non suscipiendi Ordinem, dicet per Capellanium Missas, ad quas tenetur: *Ex Trid. & Concil. Congreg.*

40. Absentes cum licentia causa studij nõ recipiunt distributiones quotidianas. *Ex Congreg. Concil.*

41. Docens publicè Scripturam, aut audiens, percipit beneficij fructus absens, *Trid.*

42. Dare beneficium Simplex digno, relicto digniori, non est peccatum mortale.

PedraZ. Prac. 7. d. 16. citat Caie. 2. 2. q. 62. a. 2. & Ientac 12 quæst. 4. secus si sit Curatum: non tamen tenetur, qui dedit restituere digniori. Mercado lib. 6. cap. 17. Sylu. Acceptio personarum

rum §. 4. *Navar. cap. 17. numer. 73. & 72.*

43. Dans beneficium indigno, tenetur Ecclesie, cui damnum dedit, *Soto. 4. q. 6. ar. 3. Valent. to. 3. disp. 3. q. 7. p. 2. quod citat Conar. Reg. Peccatum p. 2. § 7. num. 2. Ang. Respon. 2. §. 1. non autem digno. Soto sup. Pedraza Prec. 7. d. 36. Valent. sup. Navar. sup. numer. 79. et si quidam id affirmant.*

44. Beneficiati possunt tanquam domini disponere de fructibus assignatis sibi: pro stipendio, modo quæ supersunt honestæ sustentationi, & officiis honestis, dent pauperibus, vel operibus pijs: quod tamen si non faciant, non tenentur restituere. Est autem honestum officium filam dotare, quod tamen quidam nolunt de bonis Ecclesiasticis fieri si alia habeantur unde fiat: itemque cognatos iuvare, ut decenter vivant.

45. Potest beneficiatus disponere non solum de redditibus beneficii, sed etiam de rebus immobilibus, ex illis suo nomine emptis. Meliorationes autem factæ in bonis Ecclesie, ut in domo; aut agro, eius quidem erunt, quam diu vivit, etiam si beneficium relinquat, aut eo per iudicem priuatur, at in morte erunt Ecclesie. *Vide de pecul. Cler. ca. 5.*

46. Patrimonium Ecclesiastici morientis ab intestato sine hæredibus, dandum fuit Ecclesie.

47. Debita beneficiati soluenda ex bonis

quæ reliquit moriens. *Vide lib. 6. de offic. ord. cap. Presenti.* Quod si non reliquit quantum opus est, soluet successor in beneficio, si contracta sunt pro Ecclesiæ necessitate, aut utilitate, *secundum Innocent.* Imò etiam *secundum Host. & Panorm.* si contracta pro antecessoris necessitate: quod ego non puto in usu esse etsi valdè rationabile. *Vide ECCLESIA.*

48. Distributiones quotidianæ debentur iustè impedito, modò adsit in eo oppido, & soleat, cum sanus est, Officijs interesse.

49. Cum distributiones ex privilegio conceduntur absenti, intelligitur si ille absit causa iusta.

50. Excommunicatus, vel suspensus à beneficio, interim dum quærit absolui, potest fructibus uti, sibi & suis necessarijs, *secundum Navar. & alios.*

51. Permittens notabiliter lædi possessiones beneficij, tenetur restituere.

52. Fructus malè percepti dandi Ecclesiæ, vel pauperibus: si autem sunt distributiones, ijs qui Officijs interfuerunt.

53. Fructus percepti tempore vacationis, dandi Ecclesiæ, vel successori.

54. Fructus collecti ante mortem beneficiati, vel ei debiti ob servitium, sunt hæredis: quòd si nullus sit heres, sunt successoris, vel fortè ex via Camera Apostolicæ.

55. Canonicus habens Capellam, non recipit

cipit distributiones Horæ qua Missam celebrat.

56. Qui post sex menses ab obtento beneficio etiam Præbendimonio, non impeditus legitimè, non recitat Officium, non facit fructus suos, sed tenetur dare fabricæ beneficii, vel pauperibus, omnes quidem totius dici, si sit totum eius Officium omissum, alioqui pro Matutino omissio dimidium, pro quavis alia Hora sextam partem: idemque est faciendum ei, qui ut Clericus habet pensionem, si recitat Officium B. Mariæ. Ex *Bulla Pij Quinti.*

57. Si talis pauper est, potest sibi retinere de consilio Confessoris, *secundum Navar.*

58. Quod si fecit alia, ad quæ ob beneficium tenebatur, poterit sibi retinere quantum illa merentur. Itaque sufficiet Parocho, restituere quintam partem; Canonico, quartam, alijs beneficiatis, tertiam, ut quidam dicunt.

59. Qui potest conferre beneficia, potest concedere ut permutentur, sed nunc observanda est, Constitutio Pij V. quæ incipit *Quanta.*

60. Potest auctoritate Papæ in commutatione beneficiorum fieri compensatio per pensionem, aut pecuniam pro fructibus alterius beneficii maioribus.

61. Non potest Notarius pro literis beneficii, scilicet pro charta, labore, & alijs, acci-

perenisi vnum aureum. Ex Trid. & Concilij
Congregatione.

BLASPHEMIA.

1. **B** L A S P H E M I A grauior est periurio
& homicidio.
2. Ne blasphemus absoluator sine graui
poenitentia seueri Confessarij arbitrio in-
iuncta, statuit Concil. Lateranense, & consonat
Tridentinum sess. 14 cap. 8.
3. Blasphemans inaduertenter, ita vt si ad-
uerteret, non faceret, non peccat mortali-
ter. Quidam tamen putant, ex consuetudi-
ne blasphemare etiam inaduertenter, esse
mortale; quod sanè est probabile.

B O N A.

1. **B** O N A mobilia dicuntur, quæ com-
modè seruari non possunt ultra trien-
nium, vt frumentum, vinum, oleum.
2. Pecunia inter mobilia reputatur.
3. Mobilia pretiosa, quæ seruari possunt,
interdum æquiparantur immobilibus.
4. In bonis mobilibus vel immobilibus
iura etiam & actiones comprehenduntur,
ex consuetudine potius, quàm ex iure.

B O N V S V I R.

1. **B** O N V S V I R in Foro quidem exterio-
rius.

intelligitur Iudex: interiori autem, vir prudens & timoratus.

CALIX.

1. **C**ALIX tornatilis, in quo scilicet pes à cyatho separari potest, per eam separationem non perdit consecrationem.

2. Calici non perit consecratio, si deauratio per usum decidat, si tamen de nouo deauratur solet iterum consecrari.

3. Calicem solus Episcopus solet consecrare.

supra CAMBIVM vide Contractus.

1. **P**ERMUTARI potest pecunia cum altera diuersi metalli cum lucro moderato.

2. Aureus, cuius pretium aestimatur vndecim Iulijs, potest dari pro duodecim: est enim illa pretij taxatio facta ad emptiones, non ad permutationes.

3. Plus valet pecunia præsens, quam absens: item cum multi accipiunt ad cambiū, & pauci dant: item ob metallum, figuram, pondus, temporis occasionem, dubium de valoris mutatione, raritatem, aut dantis incommodum: quæ considerari oportet, ne facile cambia, quæ sunt in usu, damnentur.

4. In cambio lucrari solet, qui rogatur pecuniam accipere a bi reddendam, vel da-

re alibi recipiendam: illuc enim velut transfertur ad locum, ubi reddenda; hinc autem velut à loco, ubi recipienda.

5. Cambio lucrari etiam ei licet, qui alioqui non habet ordinarium campforis officium, sed ex occasione oblata facit.

6. Etiam in eodem regno licet cambium per litteras, etsi id lex aliqua prohibeat; presumit enim fraudem; quæ si absit, non intendit prohibere. Idemque dicendum de cambiis omnibus alioqui licitis, aut cambiorum licitis conditionibus, si lege aliqua prohibeantur: cessante enim fraude, quam lex præsumit, fieri possunt.

7. Cambia dubia, si facta, non condemnanda; si facienda, non approbanda.

8. Cambium, quod fit sustinente campforis procuratore duas personas in nundinis, scilicet creditoris & debitoris, quod vulgo dicitur *Colla recorsa*, est à Pio Quinto approbatum, in Bulla quadam data ad Bononien, scs.

CAPITVLVM, vide Beneficium.

1. **C**APITVLVM, sede vacante, succedit Episcopo in iurisdictione ordinaria: itaque potest absolvere, dispensare, statuere, inquirere, visitare, & dare indulgentias, vt Episcopus. Non confert tamen beneficia, id enim Papæ est reservatum, se-

secundam declarationem Congregationis Concilij.
 Nauarrus autem ait, posse quidem conferre illud, cuius collatio ad ipsum & Episcopum communiter pertinebat: non autem si pertinebat ad Episcopum cum Capituli consensu, aut consilio: quod videndum est an sit usu receptum.

2. Vocem in Capitulo non habet, qui non est Subdiaconus. *Ex Trid. Concil.*

3. Cum requiritur Capituli consensus, vel presentia, potest ad id aliquos sui loco deputare.

4. Quod à maiori Capituli parte fit, dicitur, *secundum Baldum*, fieri de consensu unanimi seu concordi Capituli. *Vide Tabern. verbo Concordia.*

5. Capituli debitum, non censetur debitum singulorum.

CASVS FORTVITVS vide *Commodatum.*

1. **N**EMO tenetur ex damno accidenti casu fortuito, nisi culpa præcessisset in illum aliquo modo ordinata, seu directæ, aut mora restituendi id, quod restitutum non perisset, *Salon. 2. 2. quest. 62. a. 6.* aut pactum, ut etiam in tali casu teneretur, *Angel. Commodatum, §. 14.* quamquam etiam non obstante pacto utendum est æquitate: non tenebitur autem si casus accidit ex culpa,

cuius, cui ex pacto alioqui debebatur.

2. Ad mutuum perditum casu fortuito teneris, quia in te translatum est per mutuum dominium. *Soto lib. 4. q. 7. a. 2. Salon. sup. Tolet. l. 5. cap. 25. Mercado lib. 5. cap. 5.*

3. Mandās tenetur de damno ex casu fortuito, si probabile erat euenturum, aut mādātarius gratis seruebat: secus, si ob stipendium, aut pietatem, aut cognationem, aut eiusmodi aliquod debitum, aut si eius culpa damnum accidit.

C A S V S R E S E R V A T V S, vide *Absolutio.*

1. **C** O N C E D E N S casus sibi reseruatos, si aliquid specialiter nominet, cetera similia concedere intelligitur: quod si aliquid excipiat, cetera similia videtur excipere.

2. Concessis casibus Papalibus, intelliguntur etiam censuræ. *Navar. cap. 27. num. 254. Toletus lib. 3. cap. 14.*

3. Sublata reservatione Papæ, intelligitur etiam Episcopi sublata.

4. Sacrilegium reseruatum Episcopo, intelligitur solum, quo violatur locus sacer furto, aut sanguine, aut semine, non autem luxuria personæ sacræ: vbi quidam aduertunt, ex iure Episcopo non sacrilegium, sed sacrilegium reseruatiss pro quo vulgo, *peccatum sacrilegium*.

5. Casus in dubio nō presumitur reseruatus.
6. Blasphemia publica reseruata Episcopo, solum in Foro exteriori, nisi ipse aliud declaret.
7. Si quis oblitus casuum reseruatorum absolutus est à potente & intendente: absoluerit illum ab omnibus, quod semper intendit qui absoluit, potest absolui ab illis postea per quemcunq; Confessorem, quia iam non sunt reseruati. Idemq; dicendum de illo, qui reseruata quidem confessus est, & ab illis absolutus, sed animo incapaci Absolutionis. *Navar. de pœn. d. 5. cap. 1. §. Caueat. nu. 32. Palud. in 2. d. 18. q. 5. Gabr. d. st. 17. quest. 1. Anton. 3 par. tit. 14. cap. 19. §. 17. Sylu. Confessio. 1. q. 19. Caiet. ver. Casuum reseruat. Suarez. disp. 31. de pœnit. sect. 4.*
8. Casus reseruati in Religione, non habent locum in Nouitijs, antequam per vota admittantur; vt neq; præceptorum obligatio.
9. Casus non reseruatur nisi Papa aut Episcopus, aut Prælatus habens Episcopalem auctoritatem.

CAVPO, vide Stabularius.

CENSVS.

1. **O**portet in censu rem esse immobilem (talis autem est annus redditus) & sua natura fructiferam, & totum

pretium recipi in celebratione instrumenti, nec postea augeri aut minui, & perire censum pro rata re pereunte, aut sterili facta, & posse redimi semper eodem pretio, denunciando tamen prius per bimestre, & post denunciationem etiam ab inuito intra annum repeti.

2. Predicta ex Bulla Pij Quinti, quę loquitur de censu tēporali, & redimibili. Itaq; potest institui census perpetuus & irredimibilis.

3. Quędam in dicta Bulla prohibentur ob pręsumptionem fraudis; quę si absit, licent. Itaque potest pretium non statim solui, potest & prius solui, & fieri pactū, ne redimatur census, n. si totus simul, & quod, si ante certum tēpus non redimitur, sit perpetuus.

4. Non prohibet Bulla debita Iuris nature, (vt satisfactionem pro damno dato non soluendo censum in tempore) nec dari fideiussorem, aut hypothecam etiam omnium bonorum, ad securitatem venditionis, vel solutionis: nec emere certam pecunia summam ad vitam, vt pro mille centum. Id enim non est census, sed contractus, Do vt des, Solent quidem ad vitam eientis dari octo pro vno, possantq; pro tali pensione obligari omnia bona.

5. Soluendus est census in fine anni, nisi aliud habeat consuetudo, aut pactum.

6. Si census est, quo publicē vendi solet.

7. Opus

7. Oportere fructum loci non esse minorem redditu census, communis est opinio: quidam tamen negant id esse necessarium.
8. Ut potest solui pro censu pecunia, ita fructus aliquis ex pacto, etiam si locus censui subiectus talem fructum non ferat.
9. Etiam anno, quo nullus colligitur fructus, soluendus est census.
10. Censum ex utraque contrahentium parte redimibilem licere alij aiunt, *Contra. q. 84. tract. 4. Med. qu. 35. dub. 2. cod. de reb. per usur. acquis.* alij negant: ego concedere non aude-
rem.
11. Vbi Bulla Pij Quinti recepta est, negant quidam licere censum super persona constitui, alioqui licere & super persona, & super communitate, & super bonis incertis, scilicet possessis & possidendis: alij etiam ubi recepta est, licere, si sit perpetuus; quod ego non concesserim.
12. Census numeratur inter bona immobilia.

CENSURA, vide Absolutio.

CENSURA est Excommunicatio, suspensio, & interdictum; non autem irregularitas, (quæ potius poena est) nec depositio aut degradatio, aut cessatio à diuinis.

2. Censuram nemo incurrit ante annum decimum, nec fortè ante annos pubertatis,

secundum quorundam probabilem sententiam.

3. Censuræ positæ contra non reuelantes id, quod à Iudice eis proponitur, non comprehendunt nec litigantes; nec eos, quos ipsi consulunt; nec eos, qui probabiliter credunt rem illam ab eo, qui tenet, iuste possideri; nec illos, qui certo nesciunt quod queritur, aut, si sciunt, non possunt probare quod iubetur denunciari, aut non possunt sine periculo magni damni denunciare. *Vide IUDICIALES ACTVS.*

4. Irretitus aliqua censura, etiam irregularitatis, ex homicidio, vel Excommunicatione, aut suspensione, potest celebrare, ne alioqui infametur: præmissa tamen debita diligentia pro absolutione, vel dispensatione.

CHARITAS, vide *Correptio, Eleemosyna, iniuria.*

1. **D**EVM ex toto corde diligere, seu super omnia, ad salutem quidem est omnino necessariū: quo verò tempore ex præcepto quis teneatur sic cum a se elicere, vt, si non eliciat, peccet mortaliter, non conuenit inter Doctores. Illud certè non videtur negandum, teneri, cum teneretur conteri, vt in administratione Sacramentorum ex officio.

2. Te-

2. Teneris in extrema necessitate salutis spiritualis proximi, pro eo vitam exponere: quòd si es eius Episcopus, aut Parochus etiam in graui. Itemque teneris pro vita eius exponere bona tua temporalia, tuę vitę aut tuorum non necessaria; denique subuenire ei in graui eius necessitate, si potes sine magno tuo incommodo.

3. Qui non est eius Prælatus, aut Parochus, non tenetur inuisere peste infectum cum vitę periculo, nisi salus animę eius omnino tali visitatione indigeat.

4. Infantem alioqui sine Baptismo moriturum, teneris cum tuę vitę periculo baptizare, secundum quosdam: quod alij probabiliter negant; nec enim cum tanto damno deberi ei tale officium: alioqui & mater grauida teneretur permittere se fecari, vt foetus baptizaretur, alioqui sine Baptismo moriturus; quod nemo dicet.

5. Proximum à mortis corporalis periculo, etiam inuitum, teneris liberare, si possis, non autem à peccato, nisi sit in damnum proximi, & possis sine tuo graui incommodo.

6. Damnatum iustè ad mortem non teneris, etiam si possis, pecunia redimere; nec enim ipse se tenetur redimere: quòd si redimas potes accipere tibi in seruū perpetuū. Quòd si iniustè damnatum redemisti, potes
quidem

quidem in seruum accipere , sed ipse se potest redimere. *Nau. cap. 25. n. 95.*

7. Licet permittere proximum cadere in peccatum, vt correptus de eo , vel punitus, emendetur, si aliter emendare non possis.

8. Potes proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem , ob Reip. bonū, & hosti, tibi alioqui valdè nocituro, mortem non odio , sed ad vitandum damnum tuum: item de morte eius gaudere, ob bonum inde secutum.

9. Inimico non teneris ostendere signa amoris, nisi in casu necessitatis, scilicet cum ei teneris ex charitate subuenire : teneris quidem alloqui, si alioqui esset scandalum, & salutantem te resalutare, & veniam petēti dare. Quòd si scādalum nullum sequitur, & causa subest aliqua hæc negandi, non auderem negantem condemnare : nec enim talia videntur esse necessaria, sed sufficit nō odisse, & paratum esse in necessitate, vt proximo, subuenire.

10. Diligendi quidem magis meliores, sed possunt intensiori affectu diligere sanguine coniunctiores , inter quos plus diligendi parentes quàm filij, & vxor & pater quàm matris.

ICI.

CIA.

CIRCVMSTANTIA, vide *Confessio*.

CIVITAS, CIVIS.

1. CIVITATIS nomine venit in fa-
uorabilibus etiam territorium, imò
& Diœcesis; in odiosis verò solum
quod est intra mœnia, nisi alioqui esset di-
spositio inutilis, aut posset fraudem pati.

2. Non dicitur ciuitas facere, nisi collegi-
aliter deliberet, etiam si maior eius pars fa-
ciat.

3. Ciuis efficitur quis loci, vbi consequitur
dignitatem.

4. Monachus efficitur ciuis loci, vbi est
Monasterium.

CLERICVS, vide *Ecclesiasticus*, *Eleemosyna*,
Beneficium, *Gabella*.

1. CLERICI nomine in materia fa-
uorabili venit habens primam
tonsuram, & Religiosus, & Episco-
pus: at in odiosa, nec Religiosus, nec Episco-
pus, nec secundum quosdam Dignitas, aut
Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, aut qui
non est in sacris. Venit etiam Clericus in
materia fauorabili nomine populi, & Mo-
nachi.

2. Cum Clericis in Iure aliquid prohibe-
tur, aut præcipitur, intelliguntur solum qui
sunt in sacris, aut beneficiati.

3. Cle

3. Clerici primæ tonsuræ non solent esse exempti, quantum ad ciuilia, à potestate seculari.

4. Clericus in sacris potest conueniri coram Iudice seculari in ciuilibus, de licentia Episcopi sui.

5. Clericum in sacris, qui dimissa tonsura, & clericali habitu enormiter se gerit, multorum est opinio perdere priuilegium clericale. Ego dicerem, tunc tantum posse à Iudice seculari capi, & debita pœna puniri Clericum, quando id fit de mandato Prælati proprii; vel quando est traditus curæ seculari; vel demum si est incorrigibilis, ita ut prius sit depositus, & propter incorrigibilitatem excommunicatus, & anathematizatus, & tamen post hæc perseuerat incorrigibilis, *iuxta dispositionem cap. cum non ab homine de iudic.* Nunc autem per Conc. Trid. fori priuilegio non gaudet, qui est in minoribus, nisi habeat beneficium; aut gestans habitum & tonsuram, inseruiat alicui Ecclesie ex mandato Episcopi; aut in Seminario, vel Schola, vel Vniuersitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad Ordines maiores versetur.

6. Clericus portans arma lege seculari vetita, potest à ministris iustitiæ secularis sine restitutione spoliari, *secundum Couar.* & quidem *secundum Nauar.* arma Clericorum,

nisi

nisi sint Monachi, non sunt res Ecclesiasticæ.

7. Potest Clericus in crimine deprehensus capi à seculari Iudice, vt Ecclesiastico tradatur, potest & noctu capi, si cum armis incedat: præsumitur enim velle delinquere., à quo potest impediri etiam per secularem potestatem.

Quinetiam potest à quouis seculari teneri Clericus, & includi, ne ledat alterum: posse etiam fugientem, vel de fuga suspectum capi à creditore, vt tradatur iudici Ecclesiastico, tenet *Sylva excommunicatio 6. q. 14. Naua. c. 27. n. 82. qui dicit esse Panorm. & communem in c. cum non ab homine, de indic.*

8. Clerici tenentur, secundum quosdam, legibus Ciuilibus, quæ Ecclesiasticum officium non impediunt.

9. Clerici familia eiusdem est cum ipso Fori.

10. Clerici bona possunt per Iudicem Ecclesiasticum confiscari, in casibus, quibus laici per leges sic puniuntur. Communem opinionem esse dicit *Imola cons. 119. num. 1. & Clar lib. 5. sent. quest 36. n. 38.*

11. Clericus factus post delictum sine fraude, est exemptus à potestate seculari: quòd si cum fraude, potest quidem in rebus puniri, sed non in corpore.

12. Clericus ob falsum testimonium co-

ram

nam Iudice seculari, non potest per eum puniri.

13. Clericus percussus à laico, potest agere coram Iudice Ecclesiastico.

14. Clericus calumniosus accusator debet priuari officio, & verberatus in exilium mitti.

15. Clericus non potest consentire in Iudicem Ecclesiasticum non suum, sine licentia sui Ordinarij.

16. Cleric minoris à laico læsi restitutio petenda coram Iudice seculari.

17. Clericus pauper non tenetur cedere bonis. Nec pro debito non ex delicto contracto potest conveniri ultra quàm facere potest; nec, si est in sacris, puniri corporaliter pro debito, quod non potest solvere.

18. Clerici patrimonium, etiam ad cuius titulum est ordinatus, non gaudere privilegio bonorum Ecclesie, quidam aiunt, alij negant. Sunt & qui putent absolutè gaudere eius bona patrimonialia. Ego dicerem spectandum in ijs quid usu sit receptum.

19. Clerici privilegijs non gaudere Eremitas, quidam aiunt, quòd non sint Ecclesiasticæ personæ: alij gaudere dicunt, si sint astricti Regulæ, aut Superiori ijs privilegijs gaudenti: idemque censent de Inclusis habitu mutato.

20. Clericus potest vti consuetudine &

ita

statuto laicorum, ad suam vtilitatem.

21. Clericus in minoribus potest ex causa fieri secularis.

22. Potest qui est in sacris, aut beneficiatus, aduocare coram Iudice Ecclesiastico: at coram seculari, solum in causa propria, vel Ecclesiæ, vel miserabilium, vel propinquorum (qui alium aduocatum commodè non possunt habere) vsque ad quartum gradum. Nō potest autem esse laici procurator generalis, sed solum in aliquo negotio: nec locum tenens Principis secularis, sed potest esse Cōsiliarius: nec lucri causa negotiari per se, sed ob suam aut suorum necessitatem. Non est autem negotiari vendere aliquid carius quàm emisti, nisi ad id emisisses. Potest & per alium honestè negotiari, & per se vendere arte honesta à se facta. Non potest verò gestare arma offensiuæ, nec interesse executioni sententiæ capitalis, nisi officij spiritualis causa: nec exercere Medici aut Chirurgi officium, vbi opus sit adustione, aut incisione, nisi cū pauperibus, aut propinquis, aut alioqui sua aut proximi necessitas postulet; nec venari, nisi causa recreationis, sine strepitu; nec accipitres ad id alere, aut falcones; nec aleis ludere, nisi modicè, causaque recreationis. Ludere autem in magna quantitate ob lucrum, Nauarrus mortale existima-

23. Clericus faciens prohibita Iure humano, non peccat mortaliter, *secundum Caiet.* si absit contemptus, & scandalum, & legi poena grauis non sit apposita.

24. Peccari ait Naua. Clericum, si non benedicit in principio mensam, aut in fine gratias Deo non agit.

25. Clericus non tenetur dare sportulas, nec potest à patre suo vendi.

26. Acquisita à Clerico, etiam filio familiae, sunt ei quasi Castrensia.

27. Clerici omnes, excepto Episcopo, libere testantur, eisque ab intestato succeditur, *secundum Couar.* Quòd si eis esset prohibitum testari de acquisitis negotiatione illicita, & contra Canones, intelligendum est, *secundum Nauar.* si negotiatio contineat iniustitiam, alioqui poterit de ea etiam testari.

28. Non potest Clericus per testamentum facere praeiudicium patri in bonis acquisitis ante Clericatum, in quibus ille habet vsumfructum.

29. Clericum habitare cum foemina suspecta, mortale esset ait doctissimus vir Petrus Sotus.

30. Clericus etiam absens subditus est suo Episcopo, nisi domicilium mutasset.

31. Clericus nulli loco aut beneficio adscriptus, non tenetur residere, & potest ire, quo velit cum Episcopi licentia, *ex sententia sacrae Congregationis.*

32. Cle-

32. Clericus non tenetur deseruire Ecclesiæ, in qua non habet beneficium. *Ex Congr. Concil.*

33. Clericus in maxima necessitate potest cogi ab Episcopo ciuitatem custodire: potest & in inuasa ab hostibus pugnare, nec erit irregularis, si nullum occidat, aut mutilet.

34. Clericus quilibet potest cantare Epistolam sine manipulo itemque Euangelium, & Passionem. *Ex Nauar.*

35. Clericus habens quoduis beneficium, aut pensionem excedentem sexaginta aureos de camera, tenetur ad tonsuram, & habitum talarem, & si miles est, ad suum militarem, alioqui ipso facto est priuatus officijs & beneficijs. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

COEMITERIVM, vide *Ecclesia Sepultura.*

COEMITERIVM fieri potest sola Episcopi deputatione.

2. Potest vendi in necessitate, vt sacra vasa.

COGNATIO, vide *Matrimonij impedimenta.*

COLLEGIVM, vide *Congregatio.*

1. COLLEGIVM faciunt tres, Congregationem duo, Populum decem. Potest Collegij & Vniuersitatis ius manere in vno.

2. Col-

48 COLVMBARIVM.

2. Collegij Ecclesiastici destructi iura & priuilegia manent penes Ecclesiam.
3. Qui in Collegio alicuius artis eam non exercet, non gaudet Collegij priuilegio.

COLVMBARIVM.

- C**OLVMBARIVM habere licet, vbi est consuetudo, nec populus queritur.
2. Columbas, cum videntur à columbario profugæ, licet cuiuis accipere.

COMEDERE.

1. **C**ARNES humanas edere in extrema necessitate licitum est.
2. Edere ex intentione vsque ad vomitū, alij mortale esse aiunt, alij negant: sed si fiat ex consilio medici, licitum est.
3. Prouocare vomitum, vt iterum comedas mortale esse, non improbabiliter quidam affirmant.

COMMODATVM, vide *Casus fortuitus, Culpa, Debitum, Deposium.*

1. **C**OMMODATVM ad certum vsum non potest repeti, etiā superueniente necessitate, si commodatarius aliunde fuisset habiturus, nisi tu commodasses. De quo Sylu. verb. *Commodatum, num. 4.*
2. Commodans scienter rem vitiosam nō admo-

CONCILIUM.

49

admonito commodatario, tenetur de damno secuto.

3. Quidam aiunt commodatarium non teneri in conscientia, nisi de culpa mortali. Soto l. 4. q. 7. a. 2. Tolet. lib. 5. cap. 18. alij negant, vide **CULPA ET CONTRACTVS.**

4. Commodato vti ad alium vsum, aut diutius quam voluit commodans, furtum est.

COMMUNIO, vide *Eucharistia.*

COMMUNITAS, vide *Respublica, collegium.*

CONCESSUM.

1. **C**ONCESSUM intelligitur, quod non est prohibitum.

CONCILIUM.

CONCILIUM Trident. cœpit obligare, quantum ad ius positium, à Calendis Maij anni 1564. Ex *Bulla Pij Quarti.*

2. Concilium Prouinciale debet fieri tertio quoque anno, Diœcesanum verò quotannis. Ex *Concilio Tridentino.*

3. Concilium Prouinciale potest excommunicare Archiepiscopum.

4. Concilij Prouincialis decreta non sunt publicanda Papa inconsulto. Ex *Congreg. Conc.*

5. Ad decreta Concilij Diœcesani non requiritur Cleri approbatio. Ex *eadem.*

C

CON-

CONDUCTIO.

CONCIONATOR, vide *Predicator*.

CONDUCTIO, vide *venditio*.

Conductor, si eius voluntate, aut eius casu fortuito, locator operarum, qui alias fuisset mercedem habiturus, est impeditus, tenetur solvere: tenetur & locator de damno ex sua culpa secuto. Ita quidam sentiunt, sed tu consule quæ de Casu fortuito & de Culpa scriptimus.

2. Conductor potest expelli domo, ob necessitatem nouam locatoris eam habitandi, aut reparandi, aut si ibi inhonestè agat. In quo ultimo casu Naua. ait nihil esse de pensione remittendum: alij id negant. Ego quidem in primo casu adderem, vt est additum in Commodato, nisi conductor alias domum fuisset non sibi adimendam conducturus.

3. Conductor domo discedens, non potest suo loco alium relinquere, inuitis socijs.

4. Conductor equi tenetur ad expensas ordinarias, vt pastum; non autem ad extraordinarias vt medicinas.

5. Famulo non debetur stipendium temporis quo ægrotauit; nec, dum ægrotat, expensa magna, sed modica, & cibus, nisi aliud sit in pacto aut consuetudine.

6. Conductor tenetur pro rebus perditis ab alio, ob eius inimicitiam, cuius ipse causa est.

7. Conductor non soluens, potest statim expelli:

CONDUCTIO.

expelli: nisi ad decennium conduxisset; tunc enim per biennium expectandum. Quòd si locator promisit non expellere, intelligitur, si soluat pensionem.

8. Cum timetur res peritura negligentia conductoris, poterit is cogi suscipere in se periculum, sed minuendum est aliquantum pretium ob talem obligationem.

9. *Extra, Ambitiosa, de non locanda re Ecclesie ultra triennium*, non est recepta ubique.

10. Locationes beneficiorum anticipata solutione, non valent in successorum præiudicium. *Ex Cone Trid.* Quidam tamen dicunt, quòd si conductor soluisset, debere successorem ratum habere, si est conuersum in Ecclesie utilitatem.

11. Conductor coacto ob pestem aut alioqui iusta de causa re locata nō uti, remittenda pensio pro rata; item que in sterilitate fortuita, ut cum ex tribus partibus colligi solitis vix duæ colliguntur, nec fit compensatio fertilitate anni præcedentis & sequentis. Non fit autem remissio, si res sit locata ad decē annos pro parua pensione, aut si locator alteri locando fuisset pensionem integram habiturus, aut si aliud sit in pacto, aut consuetudine. Non dicitur autem sterilitas, si fructus collecti pereunt; nec fertilitas, si fructus multum valeant.

12. Auctis fructibus casu fortuito, augendam pensionem pro rata; & minutis, minuendam; ait Nauar. Ego id non puto usu receptum

Quòd si auctis fructibus casu fortuito conductor non auget pensionem, non video cur minutis illis ea minui debeat. Quare in ijs standū puto, vt supra dixi, pacto, aut consuetudine.

13. Nec res Ecclesiastica, nec fructus pensionis locari possunt ad longum tempus, id est, decem annorum, nisi cum conditionibus requisitis ad alienationem.

14. Beneficiatus potest locare redditus beneficij ad annos nouem, & secundum quosdam, etiam ad plures; sed illo mortuo expirat locatio. Locatio tamen rei Ecclesię facta à Rectore nomine Ecclesię eo mortuo durat.

15. Conductor debentur expensæ necessariae & quibus res facta melior.

16. Locationi factæ per virum de re vxoris, non tenetur ipsa stare soluto matrimonio, nisi se ad id obligasset.

17. Conductor potest rem locare alteri personæ honestæ, nisi aliud sit conuentum.

18. Vsufructuarius non potest rem locare vltra tempus vitæ suæ.

19. Prohibitus rem obligare, potest in breue tempus locare.

20. Cui concessa est domus habitatio, potest eam alteri locare, secundum quosdam; quod ego non puto in totum verum, nisi sit usufructuarius. Vide Domus.

21. Si sine conuentione de pretio, conduxisti solitum operas locare, debes ei soluere quantum talibus dari solet.

22. Alie-

22. Alienum torquem locans, non tenetur pretium restituere, si eius dominus non fuerat locaturus. Quidam tamen dicunt teneri, saltem in quantum factus est locupletior; quod videtur probabile.

23. Conductio rei spiritualis ipso iure est nulla, ut & venditio.

CONGREGATIO, vide *Collegium*, *Respublica*.

CONGREGATIONES piæ, Sodalitates seu Confraternitates non possunt fieri sine auctoritate Episcopi, qui & habet ius eas visitandi.

2. Congregatorum collegialiter prævalet sententia maioris partis, nisi Papa præsideat.

CONFESSIO, vide *Casus reservatus*, *Contritio*, *Eucharistia*.

CONFESSIO nis præcepto non satisfacere qui non est dispositus ad Absolutionem, quidam aiunt, alij negant, quod videtur probabilius, modò integrè confiteatur. Vide cap. *Quòd quidam*, de *pen. & remis.* Quanquam etiam qui non integrè confitetur, Ecclesiæ poenæ euadat, ut quidam probabiliter asserunt.

2. Potest differri Confessio ultra tempus præcepti, de sententia Confessoris, aut ex iusta aliqua causa.

3. Etsi quidam putant teneri ad Confessio-

C 1

nem,

mem, qui habet vsum rationis, scilicet cum pu-
det malefacti, tamen Ecclesia non videtur ob-
ligare ante pubertatem.

4. Præcepto annuę Confessionis satisfacit
quis confitens quovis anni tempore; qui an-
nus ex cōsuetudine Ecclesię incipit in Octava
Paschæ: quamquam excommunicatus in Pas-
cha, si est in peccato mortali, tenetur iterum
confiteri: itemque si est in articulo mortis, seu
eius probabili periculo.

5. Probabilis est illa sententia, teneri statim
confiteri, qui putat toto reliquo anno defutu-
rum sibi Confessorem, aut qui possit à casu re-
servato absolvere. Illud certissimum, qui non
præmissa peccati mortalis Confessione com-
municavit, debere post Communionem quàm
primùm confiteri. Addunt & quidam, necessa-
rio confitendum, cum vix potest quis nisi con-
fitendo euadere peccandi periculum, quod mi-
hi non displicet; quia vulgo ignota obligatio,
non est in usu.

6. Si quis fictè, id est, non ritè, confitens,
nempe sine dolore, aut proposito emendatio-
nis, sufficere postea solam illam fictionem cō-
fiteri, alij aiunt, alij negant, quæ sententia cer-
tissima est, & tenenda.

7. Iteranda Confessio sine vlllo dolore facta,
aut sine proposito vitandi peccatum, aut ei qui
non poterat absolvere, aut si scienter omissum
aliquod peccatum mortale, aut quod tale esse
puta-

CONFESSIO.

putabatur, etsi cum dubio aliquo, (secus est si putabatur non tale esse) Addunt quidam, etiam si facta Cōfessori prorsus imperito, aut qui non omnia intellexit, aut si quid mortale per crassam vel ignorantiam, vel obliuionem est omissum. Quæ ego non puto certa: sufficit enim postea confiteri per negligētiam omissa, aut quæ fortè Confessor non intellexerat.

8. Si quis apud eundem Confessorem iteret Confessionem, non est opus repetere peccata iam ei dicta, sed id solum, quod Confessiononi defuit.

9. Qui tenetur iterare Confessionem, si eius rei oblitus, cōfiteatur postea aliquoties peccata quæ facit, validæ sunt illæ Confessiones.

10. Qui ex iusta causa aliquod mortale peccatum in Confessione tacet, non tenetur confiteri iterum illa, quæ dixit. Est autē causa iusta, non posse cōfiteri illud, nisi audiat aliquis qui propè sit, vt in naui, vel hospitali, aut temporis angustia excludi, aut periculum damni notabilis, si confitearis.

11. Abusus est non ferendus, nihil confiteri nisi interrogatum: nec est dispositus ad Absolutionem, qui aliter non vult cōfiteri: nisi sit persona simplex: est enim id velle tacere peccata, de quibus non interrogabitur.

12. Mentiri in Confessione de peccatis venialibus, aut de aliis confessis mortalibus, veniale solum peccatum est, etiam si illa antea

proposuisses apud te verè confiteri. Quòd si vnum solum peccatum tale confitearis, & in eo mentiaris, aut si dicas te fecisse peccatum aliquod mortale quod non fecisti, probabilis est quorundam sententia, tunc peccari mortaliter, ob iniuriam factam Sacramento: quod ego tamen in totum non ausim affirmare; quid enim si quis simplicitate id faciat excusabili: Illud certum, posse in Confessione taceri peccata venialia, vel omnia, vel aliqua; non enim sunt de necessitate Confessionis, nisi fortè ex Regula aliqua Religionis: sed nulla talis obligat ad confitendum omnia venialia.

13. Nemo tenetur confiteri audiente tertio, aut per scripturam; etsi quidam putant teneri, qui aliter non potest, scripto aut nuntius confiteri, & in morte per interpretem: quod de nuntius quidem concesserim, de scripto & interprete non prorsus improbauerim, sed nec tamen condemnârim non facientem.

14. Non licet absenti per nuntium, aut per scriptum confiteri.

15. Debet quidem, qui poterit, verbis confiteri, sed si causa subsit, potest etiam presenti Sacerdoti peccata legenda tradere, etsi id quidam negant. *Vide 30. quest. 5. Qualis.*

16. Qui delectatus est de peccatis præteritis aliâs confessis, id solum oportet confiteatur, non autem exprimere quæ illa fuerint peccata. *Vide Thom. opus. 64.*

17. Opor-

CONFESSIO.

17. Oportet confiteri speciem peccati, & numerum.

18. Ad declarandam speciem tui peccati, potes, si necesse est, declarare simul alienum, imo etiam cum tibi id utile est ad animæ salutem, aut illius, cuius sic fortè fama periclitatur; nam famæ præponenda salus: cum autem tu potes dicere, potest & Confessor eisdē de causis interrogare. Hæc Doctorum Antiquorum doctrina, quæ tamen Neotericis quibusdam non placet, qui tacendum putant peccatum, per quod alius infamatur, aut alioqui damnum notabile patitur. *Tabien. Circunst. num. 2. Rich. in 4. num. 21. Palud. ibid. Canus lect. 3. Caiet. Confess. 3. Pet. Soto lect. de integr. confess. Nauarr. de pœn. d. 6. in cap. Consideret.* quod probabile quidem est, præsertim in periculo damni: sed quod ad infamiam attinet, placet mihi Antiquorum sententia.

19. Confitendam circumstantiam, quæ etsi peccati speciem non mutet, tamen multo grauiorem facit, aiunt quidam, *Marsil. Halens. Maior. Gabr. Canus, Ledes. Pet. Soto*: alij negant. *D. Tho. Bonauen. Duran. Paluda. Adrian.* Est certè cum necesse sit confiteri: ut si quis furatus est centum aureos, non sufficit dicere solum, Furatus sum; multum enim refert scire quantum acceperit.

20. Tametsi incestus specie non differant, aiunt quidam confitendum gradum, præfer-

tim si primus est, vt cum parēte aut germano. Vbi tamen quidam volunt sufficere, si solum dicat fuisse factum in primo gradu, nō nominando patrem aut fratrem: quod satis est probabile.

21. Temporis circumstantia non mutat speciem, etsi mutare quidam putent.

22. In furto & luxuria confitendum an factum sit in loco sacro, vel cum re sacra; & si effusus sanguis, an in loco sacro, quod si quis occidit, addendum etiam quidam putant fuisse cognatum, vel personam sacram; & si furatus per vim etiam rapuisse; si sic res facta.

23. Volunt quidam etiam in peccato conuinuationem diuturnam confitendam, itemque frequentem eiusdem peccati repetitionem, seu relapsum, quod ego non puto necessarium, nec esse in usu.

24. Odij in parentes circumstantiam putat Nauar. necessariò confitendā. Caiet. autem, si notabiliter offensus est benefactor, id etiam explicandum.

25. Fœminam confitentem mentalem fornicationem, si virgo sit, etiam id dicendū, alij aiunt, alij negant: ego non puto ab ea requirendum, an virgo est.

26. Peccatum fuisse cum filia confessionis, non est necessariò explicandum (etsi quidam putant:) non est enim id incestus.

27. Nec si quis contra conscientiam peccauit,

uit, aut contra votum quod sæpe renouarat, ea renouatio particulariter exprimenda.

28. Diuinationes per diuersa non differunt specie: itaq; sufficit dicere, se peccasse diuinatione, aut superstitione.

29. Confitendum scandalum, scilicet factum fuisse aliquid animo inducendi alium ad peccatum, vel tale fuisse, vt ad id occasionem daret; vt cum factum est publicum.

30. Quidam putant, cum vterque peccans est coniugatus, id exprimendum: itemque si omissa Missa cum duplex esset Festum, aut violatum ieiunium cum duplex vigilia. Ego cum alijs sentio, sufficere illic dicere fuisse adulterium: hic verò omissam Missam, vel ieiunium violatum.

31. Qui peccatum confessus, verbi gratia, fornicationem, oblitus est dicere fecisse se contra votum, postea sufficiet id solum dicere omisso peccato: etsi quidam putent, etiam tunc peccatum exprimendum.

32. Nauar. ait, sufficere meretricem dicere se per tot annos fuisse omnibus expositam; sic enim satis intelligi quid fecerit. Ego verò non essem tam generali Confessione contentus.

33. Qui dixit se decem plus minus peccata fecisse, si postea recordatur fuisse duodecim, non tenetur illa duo iterum confiteri: secus est si dixisset fuisse tantum decem.

34. Qui cum puer esset, ignorabat aliquid

esse peccatum mortale, cum postea aduertit, sufficit illud solum confiteri. *Syl. Confess. 1. §. 6. Nau. cap. Fratres, de poen. dist. 5. num. 82. Adrian. Tabien. Soto.*

35. Potestas eligendi Confessorem non expirat morte concedentis.

36. Cum periculosum est proprio Sacerdoti confiteri, aut alioqui iusta causa est ei non confitendi, posse sine eius licentia, petita tamen prius, alieno confiteri, alij aiunt, *Palud. in 4. d. 17. quest. 3. Gab. d. 17. quest. 2. videtur Syl. Confess. 1. num. 6. & Nau. cap. Placuit, de poen. d. 6. num. 144.* alij negant; quæ mihi opinio tutior videtur: quamquam alteri multum fauet *cap. Placuit, de poen. d. 6.* per quod, utpote prius, limitandum est *cap. Omnis utriusque.* Itaque factum non condemnarem, cum præsertim credendum sit id Papæ placere, nunc maxime, cum nemo potest Confessiones secularium audire, nisi approbatus: quamquam & apud Religiosos locum potest suum habere quod dictum est, scilicet ut petita & non obtenta licentia, possint alij confiteri, cum causa subest.

37. Eadem sæpe confiteri, valet ad gratiæ augmentum, & poenæ remissionem.

38. Confessori scienti peccatum tuum sufficit dicere, Accuso me de illo peccato, quod tu scis.

39. Potest quis pluribus simul Sacerdotibus confiteri.

40. Cum quis in necessitate plures simul audit,

audit, potest simul absolueret, dicendo, Ego vos absoluo, &c.

41. Rustici, qui bona fide confessi sunt, non expresso numero peccatorum, non sunt postea ab alio Confessore cogendi numerum omis- sum dicere, repetita confessione; facile enim deprehendi potest quid soleant facere: nec si se putant bene confessos, de aliquo præteritæ Cō- fessionis interrogandi, etiam si Confessor pu- ret aliquid necessarium defuisse.

42. Confessio integra habenda est, quam talem iudicat peritus Confessor: nec postea de- bet poenitens quicquam confiteri, nisi certus sit nunquam se illud fuisse confessum.

43. Meretrices non comprehenduntur sta- tutis Synodalibus excommunicantibus non confitentes, aut non communicantes in Pas- cha: itaque tales nunquam denuntiantur.

44. Non tenetur quis ob periculum obli- visionis peccata scribere.

CONFESSOR, vide *Absolutio*, *Archipresby- ter*, *Confessio*.

1. **C**ONFESSOREM sibi eligere potest, qui habet curam animarum, vt Paro- chus, & Prælatus Religionis exemptæ, & Vi- carius Episcopi: item Cardinalis, & Decanus, & Archidiaconus.

2. Familiæ Episcopi Confessor est Paro- chus proprius, vel Ecclesiæ Cathedralis: pere-

grinorum verò, & vagabundorum, & metcatorum, vel mercenariorum vagantium; Parochus loci, vel alioqui approbatus Confessor.

3. Nullus potest audire confessiones secularium etiam sacerdotum, nisi Parochus, aut qui fuerit ab Ordinario ad id approbatus. *Ex Trid. Concil.*

4. Quidam putant, Doctorem vel Licentiatum in Theologia, vel Iure Canonico, ipso Iure censeretur per Papam approbatum: quorum sententiam non ausim improbare.

5. Regulares non possunt laicorum, aut etiam Clericorum secularium confessiones audire, nisi à suis Prælati ad hoc munus propositi obtineant approbationem ab Episcopis, in quorum diocesis confessiones sunt audituri. Non potest Episcopus, quem repererit, & doctrina, & alijs requisitis idoneum, non approbare: neque quem prævio examine, ut simpliciter idoneum semel approbarit, rursus examinare potest tamen successor.

6. Semel alicubi approbatus non potest ubiq; audire confessiones, neq; etiam illius poenitentis, qui habet facultatem eligendi sibi confessorium approbatum: sed opus est approbatione Episcopi eius diocesis, in qua degit: imò Episcopus ipse si velit eligere confessorium sibi nō subditum, debet eligere approbatum ab Episcopo, cui est subiectus. *ex Sacra Congregationis declaratione 1158. & 1160.*

7. Religiosi de licentia sui Prælati possunt confiteri cuius Sacerdoti, etiam nō approbato, vt poterant ante Concilium Tridentinum: id enim in hoc nihil mutauit, *Nauar. cap. 4. num. 7. Suarez. d. sp. 28. de pœnit. sect. 4.*

8. Sacerdotes seculares ex consuetudine confitentur cuius approbato.

9. Excommunicatum & suspensum à iurisdictione posse dare licentiam audiendi confessiones, vel alteri confitendi, docuerunt *Palud. in 4. dist. 23. quest. 2. articul. 2 Sylu. verb. vñctio, num. 4. Armilla. ver. eodem, num. 5.* sed oppositum est tenendum, quando id non fit per modum simplicis consensus, sed per modum iurisdictionalis concessionis. Idem dicendum est de approbatione ad confessiones, quia hæc non est qualiscunque declaratio idoneitatis, qualem posset facere publica Academia, aut virorum doctorum attestatio: sed est declaratio iuridica, & ideo à Concilio Tridentino soli Episcopo ordinario iudici in spiritualibus commissa.

10. Quantum ad Confessionem, & Communionem, & alia tibi vtilia, proprius Sacerdos est, vbi de præsentī habitas, nec potes commodè tuum adire. *Ex syl.* Quod mihi videtur valdè notandum.

11. Qui dubitat, an sit idoneus ad audiendas Confessiones, Superioris præcepto excusatur, non autem si sciat se ad id esse ineptum, seu insuffici-

sufficientem. Excusatur & imperitus, si audit periti Confessionem, vel alicuius, tempore necessitatis, vt morientis, vel ab infidelibus capti, vel soliti confiteri solum venialia.

12. Prælatus approbato prohibens audire Confessiones, non ideo facit inualidam Absolutionem, nisi ei auferat iurisdictionem.

13. Confessor non tenetur interrogare quem putat se prius bene examinasse, etiam si credat illum aliquid omittere; est enim sufficiens illa Confessio. Nec, si aduertat illum omittere aliquid quod probabiliter putet non esse peccatum mortale; tenetur illum monere, nisi res esset, quam ille scire teneretur, aut esset peccatum in proximi damnum vergens: quamquam, si nulla ex monitione speratur utilitas, relinqui potest in sua bona fide.

14. Si poenitens nihil de peccatis cogitauit, non audiendus, nisi esset periculum mortis, aut putaretur damnum alioqui graue secuturum; tunc enim examinandus, & iuuandus.

15. Tenetur Parochus audire subditi Confessionem, nisi iusta causa impediatur: etsi quidam putant non teneri, nisi cum ille confiteri tenetur.

16. Confessor Episcopi, vel Superioris exempti, potest in ipsum absoluendo, & dispensando, quicquid ille potest in subditos.

17. Habere ordinariè duos Confessores, alterum cui graua dicas, alterum cui leuia, vt
 probum

probus habearis, quidam dicunt esse peccatum mortale ob illam Confessionem, secus verò esse, si semel ac iterum fiat ob pudorem.

18. Sigilli Confessionis obligatio non est, ubi non est Confessio Sacramentalis, id est facta ad obtinendam Absolutionem, aut alioquin causa salutis: quare tunc potest peccatum prodici Iudici legitime interroganti, de quo tamen vide **IUDICIALES ACTVS**, & **SECRETYM**. Quòd si quis accedat animo pervertendi Confessorem, aut querendi auxilium ad peccatum, prodici potest.

19. Cognito magno Reipub. periculo per confessionem, sufficit generaliter monere ut caueatur: potest & is, cui paratum est malum moneri, ut caueat tali loco & tempore, modò non sit periculum, ut prodatur poenitens.

20. Tegenda omnia audita in Confessione, quorum reuelatione Confessio redderetur onerosa: itemque omnia peccata aliena in ea audita: denique quicquid poenitens tegi voluit (debet & poenitens tacere quod Confessor tegi voluit.) Quidam tamen dicunt, non cadere sub sigillo id, per quod peccatum nullum proditus.

21. Non est contra sigillum, monere Superiorem de peccato, quod scis ex confessione solere committi, ut prouideat, verbi gratia, prohibendo accessum ad Monasterium certarum personarum, modò ne prodatur quis in particulari;

culari, aut periculum sit, ne à Superiore per eam reuelationem deprehendatur.

22. Occultè corripere postea pœnitentem de auditis ab eo in Confessione, etsi est illicitum, sed non contra sigillum Confessionis: quamquam licere interdum indicat. *cap. Sacerdos de offic. Ord.*

23. Si duo Confessores eundem audiant, non poterunt postea inter se de illius peccatis loqui, nisi ille credatur boni id consulere.

24. Reuelare aliquid leue Confessionis, modò sit peccatum, quidam putant esse mortale quod mihi durum videtur.

25. Potest Confessor iurare se nihil scire, imò nihil se audisse tale in Confessione, subintelligendo, sic vt dicere teneatur: eodemque modo potest pœnitens iurare se nihil aut nihil tale dixisse in Confessione.

26. Non est contra sigillum dicere, Iste mihi confessus est peccata sua, vel, peccata venialia, modò nihil prodat in particulari; nec de publico peccatore dicere: Ille mihi confessus est suum peccatum; etsi id quidam negent.

27. Licet negare suffragium ad aliquod officium ei, quem ex Confessione scis non esse ad illud idoneum, imò & eius electioni resistere, modò absit periculū proditæ Confessionis.

28. Quem Episcopus sola Confessione scit irregularem, debet petentem ordinare, nisi habeat aliquam causam negandi honestam: aut

absit

CONFESSOR.

absit periculū reuelatæ Confessionis, etiam si ille putet se ob confessionem repelli.

29. Nec in occulto licet vitare, quem per solam confessionem scis excommunicatum.

30. Tenentur ad sigillum quouis modo confessionis conscij: itaque & is, à quo confessor consilium petiuit, & cui illicitè reuelauit, & confessionis interpres: quamquam horum, quidam aiunt, non parem esse atq; confessoris obligationem, esse tamen obligatos suo modo.

31. Contra reum proditum reuelata confessione, non potest procedi; transit enim illa notitia cum onere sigilli.

32. Potest poenitens dare licentiam reuelandi; potest & datam, cum voluerit, reuocare.

33. Poena reuelantis confessionem, est depositio, & perpetua penitētia in Monasterio.

34. Usurarius publicus non est admittendus ad confessionem, antequam det cautionem de restitutione usurarum.

CONFIRMATIO, vide *Archiepiscopus*, *Baptismus*.

CONFIRMATIO debet à ieiunis dari, & accipi, & in Ecclesia. Ex causa tamen poterit etiam post prandium, & alio loco honesto, Episcopusq; confirmare poterit etiam tempore interdicti, sicut & Chrisma conficere.

2. Confirmans in sua Diocesi etiā alienos concurrentes, non peccat; credendū enim gratū id esse proprio Episcopo.

3. Non

3. Non potest Episcopus confirmare in aliena Diœcesi, sine licentia proprii Episcopi.

4. De quo dubitatur an sit confirmatus, confirmandus sub conditione, si non est confirmatus.

5. Non confirmandus perpetuò amens, nec infans ante septennium. Quidam tamen putant posse vtrumq; confirmari; quin etiam expedire vt infantes confirmentur: & quidem debere, si sint morituri.

6. Chrisma oportet esse vnius anni; nam vetus comburendum in Ecclesia.

7. Balsamum est de necessitate præcepti; an verò sit etiam de necessitate Sacramenti, alij aiunt, alij negant.

8. Balsamum Indicum verè est balsamum.

9. Facienda vnctio in fronte, cum signo crucis, & invocatione Trinitatis.

10. Omittere cereum, aut colaphum, non est peccatum mortale.

11. Non peccat mortaliter, qui negligit confirmari, si absit contemptus.

12. Negligentia Episcopi notabilis in confirmando, mortale est peccatum.

13. Non est necesse præmitti ieiunium aut Confessionem.

14. In necessitate idem potest esse pater qui fuit in Baptismo.

15. Patrimum oportet esse confirmatum. *cc.*
In Baptismo, de Consec. d. 4.

CONSECRATIO.

69

16. Nec in necessitate quidam volunt licere tenere filium aut fratrem : cum quibus ego non sentio.

17. Ligandam frontem donec siccetur unctio, nec lauandā per septem dies, quidā aiunt. At solēt Episcopi ministri eam statim tergere, quare etiam postea lauari potest, si opus sit,

CONIVX, vide *Matrimonium*.

CONSCIENTIA, vide *Dubium*.

CONSECRATIO, vide *Benedictio*, *Calix*.

1. **E**CCLESIA quolibet die potest consecrari, *Vide de Consec. Eccles. cap. 2.*

2. Ecclesia consecranda ab Episcopo proprio, vel ab alio de illius licentia.

3. In Ecclesiæ consecratione oportet Missam celebrare: sufficit autem quod Presbyter celebret. *Vide glo. cap. Omnes. de Consec. d. 1.*

4. Consecrationem Ecclesiæ, aut Altaris, aut Virginū, solus Papa potest simplici Sacerdoti committere. *Vide glo. de Consec. d. 4. Omni tempore.*

5. Consecratur Virgo die Dominico, & Festo solemni, & in necessitate quouis die, idque à solo Episcopo: sed velum continentiae dat etiam Presbyter.

6. Possunt consecrari etiam pollutione voluntaria corruptæ: dicuntur enim vulgò virgines: puto etiā posse corruptas occulto stupro. nam etiam tales virgines putantur; nec peccatum suum tenentur prodere.

7. Con-

7. Consecrandus Episcopus die Dominico,
& intra menses tres à sua confirmatione.

CONSENSVS, vide *Capitulum, Contractus.*

1. **T**ACENS habetur pro consentiente, in
ijs, quæ sine eius consensu fieri non
possunt.

1. **C**ONSERVATOR, id est, Iudex datus
à Papa ad defendendum aliquem con-
tra apertas iniurias, potest cogere per Excom-
municationem brachium seculare ad se adiu-
uandum.

CONSILIVM, vide *Restitutio.*

1. **C**ONSILIVM sequi tenetur, qui iube-
tur facere de consilio, aut secundum cō-
siliū, non autem, si petere tantum, aut facere
cum consilio. Vide c. 1. *Ne sed, vac. libro 6.*

2. Si is, cuius consilio faciendum est, aut da-
re non vult, aut est absens, procedi potest ad a-
ctum, si est periculum in mora.

3. Consilium à se datum reuocans non te-
netur, secundum quosdam, de damno secuto,
Man. lib. 3. cap. 4. n. 27. citat. Med. eod. de resti. quest. 7.
si tamen nō persuadet, tenetur monere illum,
cui paratur damnum, vt caueat. Quidam ta-
men aiunt, semper de damno teneri suo consi-
lio facto, si non persuasit dum reuocaret, quia
verè damni causa est: aliud verò longè est in
mandato, quod sufficit reuocare; postea enim

NON

non potest dici damnum datum ex mandato.

CONSVETVDO, vide Lex.

1. **C**ONSVETVDINEM generalem habentem vim legis non potest Episcopus abrogare, vt nec Ius commune.

2. Consuetudo immemorabilis habet vim legis & priuilegij, & facit præsumi iustum titulum.

3. Consuetudo rationabilis, si est contra Ius, præscribit quadraginta annis si autem est præter Ius, decem. Quidam tamē dicunt, rationabili consuetudine non solum contra Ius Ciuile præscribi decem annis, sed & cōtra Canonicum, Papa sciente, & non contradicente: quod mihi magis probatur: cur enim tam longa consuetudine nō dicatur lex abrogata: Nec mihi satisfacit illorum responsum, per decem quidem annos non receptam legem non ligare; at vbi recepta est, opus esse per quadraginta nō fuisse in vsu: nec enim video cur lex à principio non recepta per annos decem, nihilominus ligare debeat, aut cur ad receptæ abrogationem quadraginta opus sit. Hæc à me probabiliter dicta doctiorum tamen, vt & reliqua omnia mea, submitto iudicio.

4. Consuetudo non obligat, nisi id intendat, qui potest legem condere: quod præsumitur cum est immemorabilis, aut saltem annorum quadraginta.

5. Con.

3. Consuetum dicitur, seu solitum, quod bis factum est.

CONTRACTVS, vide *Culpa, Debitum, Deposita, Obligatio.*

1. **C**ONTRACTVS, in quo seruatur Ius naturale, validus est; etiam si desit Iuris humani solemnitas, nisi lex irritet non solum contractum, sed etiam dominij translationem, ut à pupillo: cui tamen Iudex illam per sententiam rem attribuerit, licet illam tenet.

2. Contractus minoris validatur iuramento, si sit doli capax: quidam tamen requirunt ætatem pubertatis.

3. Contractus maioris cum minore sine tutoris auctoritate maiorem obligat, minori integrum est non velle stare contractui. *Instit. de auct. tutor. in prim.*

4. Contractus, qui communiter fit, & est Reip. utilis, condemnari non debet, nisi aperte constet esse illicitum, cum præsertim Resp. ex potestate, quam habet in bona communia, credenda sit supplere, si quid alioqui tali contractui desit.

5. Si dictum est in contractu, ut fiat aliquid secundum alterius partis arbitrium, æstimanda res est secundum arbitrium boni viri.

6. Inductus dolo ad contractum spiritua-
lem, ut Religionem, vel matrimonium, tene-
tur; nisi dolus eiusmodi sit, ut eo etiam prudēs
decipi

CONTRACTVS.

73

decipi posset: tunc enim putandum defuisse omnino voluntatem contrahendi. In temporalibus verò inualidus est contractus, si ei dolus causam dedit.

7. Contractus quiuis, factus ex metu iniuste ad id incusso, inualidus est.

8. Post contractum donationis statim possunt conditiones apponi, quas voluerit donator.

9. Contractum celebratum inter ludentes aleis prohibitis, ius irritat.

10. In contractu, qui Italicè dicitur, *Scommessa*. Hispanicè *Aposta*. Latinè *Sponsio*, cum scilicet de re aliqua alius ait, alius negat, proposito pretio ei qui deprehendetur verum dixisse, non tenetur restituere qui rem certò sciebat, si dolus abfuit.

11. Consensus, qui actui defuit, potest post aliquod tempus adhiberi, & illum validare.

12. Contractus subditorum potest Princeps ex causa dissolvere.

13. Cum permutantur res inæqualis valoris, quæ sunt in diuersis locis, censentur permutantes donare quod excedit.

14. Tempus longum facit præsumi contractui adhibita omnia necessaria, etiam si in instrumento non exprimantur.

15. Ex contractu præcessoris facto nomine dignitatis, tenetur qui in ea successit.

16. Contractus non irritatur ex eo, quod in Ecclesia celebretur.

D

17. Con-

17. **Conditio contra substantiam actus, posita à principio per vtrumque contrahentem, vitiat contractum.** Quòd si non talis sit, sed sit impossibilis, aut turpis, in spiritualibus quidem reijcitur, in tēporalibus cōmuniter vitiat.

18. **Pactum de non reuocanda donatione, etiam ob ingratitudinem donatarij, non valet, etiam si firmetur iuramento, quia est cōtra bonos mores ; etsi quidam putant firmari iuramento.** At communis est opinio, pactum contra bonos mores nec iuramento firmari.

19. **Pacto seruiendi per annum obligatus, si ægritudine per tempus aliquod impeditur, nō teneretur supplere, sed stipendium minuere.**

20. **Pactum de non recuperando pignore, si præfixo tempore debitum non solvatur, non valet, nisi firmetur iuramento, aut pignus non plus valeat, quàm debitum, aut fiat ratione pænæ.** *Vide glos. cap. 17. de pignor.*

21. **Pactum de certa summa soluenda pro verisimili interesse lucri cessantis, deductis tamen expensis, laboribus & periculis, licitum est: quod etiam dicendum est de pacto de certa summa soluenda pro verisimili periculo, siue deinde sequatur, siue non.** *Valent. Compe. de cont. q. 5. Pet. Nau. l. 3. c. 2. n. 111. 112. Tabien. V supra, 12. Angel. V supra, 1. §. 37.*

22. **Contractus iuratus non tollitur per clausulam generalem dicentem: Non obstantibus quibuscunque.**

23. Pa-

CONTRITIO.

79

23. Pactum de futura successione, etiam iuramento firmatum, non valere, quia aufert testandi libertatem, quidam aiunt, alij negant: ego valere puto in conscientia: est enim velut donatio quædam causam mortis, seu cum conditione ut habeat effectum post mortem.

CONTRITIO, vide *Confessio, Peccatum.*

1. **C**ONTRITIO est dolor de peccato, quia sic co-offensus Deus.

2. Conteri tenetur quisque in actu requirentis statum gratiæ, adeoque in Sacramentorum ex officio administratione; itemque in mortis articulo.

3. Qui se mallet mortuum fuisse; quàm Deum offendisse, videtur contritus.

4. Attritio, id est, imperfectus de peccato dolor, sufficit cum Sacramento Pœnitentiæ ad gratiam impetrandam. *Vide Concil. Trid. Sess. 14. cap. 4.*

5. Dolor sufficiens est cum Sacramento, dolere quòd non satis doleas; itemque displicentia de peccato, cum proposito cauendi, etiam si displiceat ob timorem pœnæ, aut peccati turpitudinem, modò adsit spes veniæ.

6. Non requiritur ad singula peccata, singularis dolor, sed sufficit vnus de omnibus peccatis dolor.

CONTVMELIA, vide *Iniuria*.

1. **O**Mnes contumeliæ, id est, iniuriæ publicæ contra honorē, eiusdem sunt speciei; itemque omnes detractiones, id est, occultæ contra famam iniuriæ.

2. Contumelia ex genere grauior est furto: potest tamen furtum ex quantitate grauius esse.

CORREPTIO, vide *Denuntiatio*, *Indiciales actus*.

1. **C**orripere tenetur quisque proximum de peccato quod certò scit esse mortale, si potest sine suo graui damno, & credat profuturum, nec illum sine correptione emendandum, estq; tempus corripienti opportuno.

2. Omittere correptionem, ferè semper veniale peccatum est. *Vide Ang. 1. c. 9.* In prælatis tamen, quorum maior est obligatio subditos corripienti, facilè potest esse mortale, si ex negligentia aut timore correptionem necessariam omitant.

3. Corripere publicè peccantem publicè, ferè non tenetur, qui non est peccantis Superior.

4. Denunciare peccantem Superiori, non oportet, si non speretur ex eo correctio, aut si correptio sufficiat ad emendationem, aut si quis videat patrem suum peccantem.

5. Potest quis ante correptionem Prælato denun-

C V L P A.

77

denuntiare, si peccatum est publicum, aut in
damnum tertij, aut alioqui Reip. perniciosum,
vel Communitati, aut Prælati vir prudens &
probus. *Vide Tho. 2. 2. q. 33. & quolib. 11. quest. 13. &
4. d. 19.*

C R E D E R E, vide *Fides.*

C R I M E N.

1. **C**rimen læsæ maiestatis non incurrit, qui
non est Principi subditus.

C V L P A.

1. **C**ulpa lata dicitur, quam homines com-
muniter vitare solent; levis, quam dili-
gentes; leuissima, quam diligentissimi.

2. Si contractus fit in fauorem vnius solùm,
tenetur is de culpa etiam leuissima. *Rosel. Resti.
12. §. 1. Arag. 2. 2. q. 62. a. 2. Salon. ibid. a. 6.* alter ve-
rò solùm de dolo: si autē in fauorem vtriusq;
vterq; tenetur de leui. Ita Nauar. cum Iure con-
suleis, quod ego seruandum puto in Foro exte-
riori: alioqui in conscientia nemo tenetur nisi
de culpa lata, seu mortali. *Soto 4. que. 7. a. 2. Tolet.
lib. 5. c. 18.* nisi aliud sit conuentum, aut res esset
eiusmodi, quæ exactam requireret diligentiam,
& per negligentiam læsa esset: quamquam in
ijs multum potest prudentia, & equitatis ratio,
quid sit agendum, decernere.

CVRATOR, vide Minor.

1. **C**VRATOR, & tutor, tenentur ad damnum culpa sua eueniens. Quod si cum tenerentur, negotiari omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere quinque pro centum.

2. Tutor non impeditus causa iusta, tenetur cum Notario quam primùm facere Inuentarium.

3. Mater per transitum ad secundas nuptias desinit esse tutrix, itemque per vitam incontinentem.

CVRATIVS, vide Parochus.

CVRIOSITAS, vide Diabolus.

1. **M**ORTALE peccatum est, velle videre id, aut scire, cuius visio, aut scientia, in periculum peccandi mortaliter inducta creditur.

CVSTOS, vide Restitutio.

1. **C**VS T O S de damno tenetur, quod non expedit, cum possit.

2. Cum fures à culpa excusantur ob necessitatem, potest custos dissimulare.

DEBITVM, vide Beneficium, Contractus, Ecclesia, Hereditas, Mutuum, Restitutio.

1. **D**EBITVM soluendum iuxta æstimationem monetæ temporis contractus.

2. Qui

2. Qui debet monetam certi metalli, in ea soluat, vel eius estimationem in tempore solutioni præfixo.

3. Si debitæ pecuniæ mutata est materia vel pondus, soluenda est æstimatio temporis contractus: quod si solum sit pretium mutatum, ante moram prodest id & nocet creditori, nisi aliud sit conuentum, post moram verò soluenda est æstimatio temporis, quo solui debuit. Quidam tamen dicunt soluendam maximo pretio quo valuit post moram.

4. Res in specie debita missa ad eius dominum per hominem vulgò fidelem habitum, domino perit: quòd si mittens mala fide possidebat, ei perit, quia fuit in mora. Perit etiã domino, si apud debitorem perit ante moram sine eius culpa dante causam interitui.

5. Pecunia debita perit creditori, qui eam tempore opportuno oblatam noluit recipere, & deposita est apud honestam personam: item si absente creditore consignata est Iudici, vel deficiente Iudice honestis personis.

6. Qui non est soluendo, & cedit bonis suis omnia fideliter manifestando, liberatur de carcere, & si ad pinguiorem fortunam deuenierit, potest sibi etiam in conscientia retinere, quæ ad congruam parcam sustentationem sufficiant. *Covar. 2. var. resol. lib. 1. capit. 1. numero. 6. cum alijs quos ibi citat.*

7. Probabile est quod quidam dicunt : Neminem teneri soluere id, cuius soluti lex repetitionem concedit, nisi iurasset soluere.

8. Debetur publicum salarium seu stipendium integrum Prætori, Aduocato, Assessori, & Doctori, etiamsi ante finem statuti temporis moriantur : at salarium talibus promissum à priuata persona, solum pro rata debetur.

9. Ad debita tenetur hæres (non autem usufructuarius, nisi huic fuisset relicta tertia aut quarta pars sub nomine hæreditatis, tunc enim pro rata teneretur; secus esset, si bonorum nomine, & non hæreditatis:) tenetur etiam heres ad legata, & ad vota alia defuncti. De Graff l. 2. c. 22. n. 10. Nau. c. 12. n. 80. Bapt. Corr. q. 291. itemq; iuramenta realia.

10. Debitum alicui ex promissione, vel iuramento, non debetur hæredibus eius, si is, qui promisit, in illius tantum personam intentabat.

11. Si res debita perinde fuerat apud dominum peritura, nec antea ei utilis futura, liberatur debitor: secus est, si illud debitum sit, & iste fuit in mora. Lopez. c. 95. Rosel. Rest. t. 16. §. 2. Pet. Nau. l. 4. c. 1. n. 23.

12. Debitor morosus tenetur de damno & lucro cessante; usurarius tamen solum tenetur de damno: illud verò quòd dictum est de lucro cessante, intelligunt quidam solum postquam creditor monuit velle sibi solui etiam id.

13. Qui

13. Qui furatus est pecuniam, solum eius valorem debet, non autem quod ex eius negotiatione aut permutatione lucratus est, nisi creditor itidem fuisset lucraturus. *Berard. p. 2. ca. 8. n. 26. Beia casu 1. 22. Ma. 4. 81. Tolet. l. 5. c. 22. PedraZ. Prac. 7. d. 14.*

14. Si pecuniam debitam non habens offerre rem meliorem, tenetur creditor accipere.

15. Potest creditor petere debitum ante tempus à debitore suspecto.

16. Debitum viri nolentis soluere, posse uxorem soluere, etiam illo prohibente, *Nauar. ait: quod mihi probatur.*

17. Soluens creditori sui creditoris, liberatur in conscientia.

18. Cum debitor tenetur creditorem adire, sufficit illum quærere vbi solet conuersari.

19. Debitum filiofamilias soluens sine consensu patris, aut minori sine consensu tutoris, non liberatur nisi sit in illorum vtilitatem conuersum. *Ita. Sylu. Ego puto in conscientia liberari, si illi erant creditores, adeoque debitæ rei domini.*

20. Si pro nolente soluere, cum deberet, soluiſti, tenetur ille tibi.

21. Pro debito à te post annum soluendo, potes nunc minus soluere sic volenti creditori: est enim id velut emere rem futuram, quæ minus valet, quàm si præſens eſſet. *Ita Nauar. & quidam alij: quod Sotus & alij quidam negant licere;*

mihī non videtur illicitum, si quis ab aliquo alio debitum post annum soluendum emat à creditore minori pretio. *Naw. 17. nu. 231. Caiet. de usu sub fin. Boninsig. Tract. de empt. & vendit.* dicit se nō audere damnare hāc opinionem, nec apparet cur non liceat idem ipsi debitori facere: quamquā certè aliquid videtur interesse, ut mirum non sit quibusdā improbatum: ego faciendum non probarim, factum non improbaui.

22. Debitum tibi, si non potes aliter commodè recuperare, potes clam tollere; modo cures ut creditor iterum soluat, & id fiat sine scandalo, & sine periculo tuæ vel alienæ famæ, aut vitæ, neque teneris reuelare etiam si Prælati præcipiat sub poena excommunicationis, si est probabile, quod reuelans cogaris restituere, imò neq; tenentur alij quicunq; sint, si certò sciant te hoc modo iustè accepisse. *Sylu. ver. furtum, q. 15.*

23. Si creditor est in eadem necessitate cum debitore, reddendum ei id, cuius non fuerat trāslatum dominium. Putant & quidam etiam aliud debitum quoduis reddendum, nisi extrema sit debitoris necessitas: in qua, etiā si antea iurasset se redditurum, non teneri: intelligebatur enim, nisi extrema opprimeret necessitas. *Soto. l. 4. q. 7. a. 1. Angel. Furtum, §. 36. Rosel. Restit. l. §. 1. & citat Scotum in 4. d. 15.*

24. Qui mala fide accepit, aut fuit in mora
restit.

restituendi, tenetur reddere, nisi maius damnum patiatur reddendo nunc, quam creditor non recipiendo.

25. Bonæ fidei debitor non tenetur mutare statum ad soluendum rem non in specie debitam, etiam si creditor statum mutare cogatur, si non solvatur: melior enim est conditio possidentis.

26. Non debet debitor pari soluendo, quod creditorem velle cum pari æquum non est.

27. Genuensium debitorum mos, sic cum creditoribus componentium, ut minori summa contenti sint, liberat eos etiam ad pinguiorem fortunam venientes, etsi quidam id negant. Sufficit autem, secundum *Nam*, maiorem creditorum partem sic esse contentam, ut minori parti, quæ reclamavit, non plus solvatur quam cæteris: tenentur enim & hi stare conventionem maioris partis.

DEBITVM CONIUGALE, vide *Matrimonij impedimenta, Votum.*

1. **Q**ui coniux alterius coniugis voto continentiae consensit, etiam si ipse non voverit, non potest petenti debitum reddere, ne eius peccato cooperetur, quibus verò alijs casibus; vel debeat, vel possit debitum petenti negare, vide *Sylu. v. debitum coniugale, questio. 1.*

2. Potest, qui non vouit, petere debitum ab altero, qui etiam se consentiente vouit continentiam. Quod si communi consensu vterq; vouit, neuter petere potest, aut reddere: *Sylu. v. Matri. 6. qu. 5. §. 6. Soto. lib. 7. quest. 3. art. 1. & in 4. dist. 17. quest. 1. art. 4. Nauar. cap. 12 num. 59. & dispensatio ad Papam pertinet tanquam voti perpetuæ castitatis, non verò ad Episcopum, nisi quando ad Sedem Apostolicam non pateret recursus. Nau. ibid. Sylu. ibid. & v. dispens. q. 9.*

3. Cum vterque vouit non petere, possunt copulari, non petendo tamen, cum alter intelligit alterum, si posset, petiturum. *Ex Nauar.*

4. Contrahens matrimonium post votum castitatis, non potest vnquam petere, nisi aut dispensante Episcopo, aut in gratiam alterius coniugis, si cognoscat ipsum velle: sed non audere petere; hoc enim est quoddam reddere. *Sylu. matrim. 7. q. 5. §. 2. Nauar. cap. 12 num. 80.* Post votum autem non contrahendi matrimoniū petere potest, qui contraxit, & post votum religionis, qui consumauit.

5. Copulam, si fiat ad vitandum in se fornicationis periculum, esse peccatum veniale, alij aiunt, alij probabilius negant: certè ad vitandū in coniuge, non est, item si fiat ad vitandum morbum; est verò, si fiat causa sola voluptatis.

6. Copulari ante benedictionem, aut nullū, aut leue peccatum est, (nisi quidam mortale esse putant) quin etiam expedit, si multum illa differatur.

7. Dubitans an sit validum matrimonium, reddat debitū, *Med. cod. de rest. q. 17. Conar. p. 2. de sponsa. c. 7. §. 2. nu. 8.* & si post inquisitionem diligentem adhuc dubitat, petere etiā potest. *Vide cap. 44. de sententia Excommunicationis, & Sotum l. 4. q. 5. a. 14 & Lopez q. 377.*

8. A coniuge adultero, vel adultera, etiam publica, licet petere, & etiam reddere. Potest & adulter & adultera à coniuge petere: sed is potest negare, nisi etiam ipse sit adulter, aut causā adulterij coniugis.

9. Non tenetur coniux intra duos menses debitū reddere, si velit de statu Religionis assumendo deliberare. *Vide cap. Ex publico, de convers. Coniugator.*

10. Reddendum debitum coniugi, cum apparet petiturum, nisi pudore impediretur.

11. Tempore menstrui debitum petere, aut reddere, quidam mortale peccatum putant: quod alij probabilius negant.

12. Copulam in loco sacro mortale esse peccatum, etiam reddentis, quidam aiunt: ego etiam petitionem puto aliquando posse à mortali excusari, ut si fiat ad vitandum peccati periculum, aut alia iusta causa.

13. Qui coniugis cognatum in primo vel secundo gradu cognovit, non potest debitum petere, (potest verò petere alter cōiux, & petenti negare) nisi dispenset Episcopus, aut ignoret esse cognatum, aut per vim cognovisset.

Quidam tamen dicunt, si petat non peccare mortaliter: quod ego non admiserim in sciente Ecclesiæ prohibitionem.

14. Nullus copulæ modus, si fiat in vase debito, id est intra vxoris pudenda, est peccatum mortale, nec si fiat in festo, aut quouis alio tempore, aut cum vxore grauida.

15. Excusat à reddendo debitum, periculum morbi: quod si est infectionis etiam periculū, licebit non solum thoro, sed etiam cohabitatione separari.

16. Coniugi amenti potest alter debitum reddere, sed non tenetur, quia non liberè petit.

17. Inchoatam copulam omittere ante seminationem non est mortale, nisi sit in alterutro ex eo periculum pollutionis.

18. Non est mortale non reddere sæpius & molestè petenti; moderatè enim petendum: aut sic petenti; vt non intendat ad mortale peccatum obligare: aut quia plures iam sunt filij, quàm vt ali possint à parentibus. In omnibus tamen dictis casibus excipiendum, nisi in petente esset alioqui periculum incontinentiæ.

19. Debitum petere nocte manè communicaturum, peccatum est, sed non mortale.

DECIMAE.

1. **D**ecimæ Ecclesijs debentur, vbi est eius rei consuetudo: & quidem personales, id est,

id est, ex lucro industriæ, nullibi ferè sunt in usu.

2. Decimas non debet Clericus ex fructibus Ecclesiæ, nec ex patrimonio, si Ecclesiæ seruiat, cui debentur decimæ: standum tamen consuetudini præscriptæ in ijs similibus.

3. Si de prædio dotetur Ecclesia, non ideo liberatur ab obligatione soluendi decimas, quas soluebat alteri Ecclesiæ.

4. Decimæ animalium pars debetur Parochiæ propriæ, pars ei ubi pascunt, nisi aliud sit in more positum.

5. Non soluens decimas ob iustum impedimentum, potest absolui, *secundùm Navar.* non obstante Concilio Tridentino.

DEGRADATIO, vide *Depositio*, *Hora Canonica*.

1. **D**egradatus Clericus (quo fit ob crimen grauiissimum) priuatus est executione Ordinis, & beneficio, & priuilegio Clericali: itaq; potest per Iudicem secularem puniri; nec qui eum percutit, est excommunicatus.

2. Degradatus, à solo Papa restituitur, & habilitatur.

3. Non solet degradari, nisi qui est in sacris: potest autem degradari quicumque in crimine aliquo est incorrigibilis.

DELECTATIO MOROSA, vide *Luxuria*, *Peccatum*.

DELE-

DELEGATVS, vide *Gratia*.

1. **D**elegare potest quivis Ordinarius, id est habens potestatem ordinariam, & dare potestatem subdelegandi. Potest etiam delegare delegatus Principis, nisi ei committatur nudum ministerium, & non ipsa potestas; & subdelegatus delegati Papæ, itemque Vicarius Prioris seu Guardiani absentis: est enim velut Ordinarius: & Vicarius Episcopi generalis; denique is, cui tacite id concessit, qui delegavit.

2. Potest Prælati delegare privilegium, quod habet ratione officij absolvendi subditos, & cum ijs dispensandi, & reliqua ad se spectantia.

3. Delegati Iurisdictio, re integra, morte delegantis, aut alio modo eius cessante iurisdictione, expirat etiam si sit data ad eius beneplacitum, *cap. si gratiose de rescriptis, lib. 6.* secus si causa iam cepta sit, vel iurisdictione data per modum legis, & non ab homine. *syll. ver. delegatus quest. 6.*

4. Ante certificationem de reuocatione non expirat reuocata à delegante delegatio.

DELICTVM, vide *Crimen, Peccatum*.

DENUNTIATIO.

1. **D**enuntiare iussus per edictum generale intra certum tempus, si non fecit, tenetur quàm primùm potest, nisi post illum terminum sciisset. Vide *EXCOMMUNICATIO*.
DEPO

DEPOSITIO.

1. **D**epositus retinet priuilegium Fori & Canonis, *Vide* Excommunicatio.

2. Depositione digna sunt, stuprum, incestus, adulterium, & omnia adulterio maiora (quin etiam *cap. peruenit, d. 59.* indicat sufficere fornicationem:) item furtum, periurium, homicidium, etiam solo consilio vel hortatione factum, & omne crimen inducens irregularitatem: denique quiduis enorme Iudicis arbitrio.

3. Depositus sine degradatione per Episcopum, ab eodem potest restitui. Quidam tamen addunt, nisi ob crimen sit depositus maius adulterio.

DEPOSITVM, vide *Commodatum.*

1. **D**epositum vel commodatum missum per hominem habitum fidelem ad dominum, ei perit: item si pereat apud depositarium, vel commodatarium, sine culpa ad illius interitum aliquo modo ordinata, aut si perinde apud dominum fuisset periturum.

2. Deposita apud te, vel commodata causa solius deponētis, in periculo postponēda sunt tuis omnibus; si verò causa vtriusque, tuis æqualibus; si tua solum, tuis preciosioribus. Offerre quidem aliena periculo pro tuis non potes; sed tua seruare alienis neglectis, *comodo*

modo quo dictum est, potes, si ea cum tuis simul seruare non possis.

3. Ecclesia tenetur de deposito apud Sacristiam, si iste deputatus erat ad custodiam depositorum; non autem si solum erat deputatus ad Sacristiæ custodiam.

4. Potest in conscientia & depositum & commodatum pro debito detineri, quicquid sit de Foro exteriori.

5. Pactum quod depositarius de dolo non teneatur, non valet.

6. Depositum dandum fisco, si ei omnia deponentis bona sunt adiudicata, ait Nauar. Ego ei, qui deposuit restituendum crediderim, quod ad Forum conscientiæ attinet, nisi id Iudex prohibuisset.

7. Depositarius reddens depositum familiari deponentis liberatur; non liberatur autem si rem pretiosam dedit, leuiter credens signum aliquod afferenti.

8. Res vsu consumptibilis deposita, fit mutuum simul ac depositarius vti incipit de voluntate deponentis.

DETRACTIO, vide Contumelia.

DIABOLVS.

1. **C**um Diabolo non licet colloqui, aut agere, nisi vt cum hoste: cum eo tamen colloqui in arreptitijs seu dæmoniacis vanè & curiosè, veniale solum peccatum est. Nec illicitum

DISPENSATIO.

aitum est ab eo aliquid interrogare, solum ad aliorum utilitatem, modo absit societatis cum illo aut familiaritatis animus: nam amicitia cum eo quævis, mortale est peccatum.

DIMISSORIAE.

1. **D**imissoriae litterae ad ordines validae sunt etiam Episcopo mortuo, vel translato.

2. Non possunt autem dari à Capitulo sede vacante, nisi post annum, aut si quis ob beneficium cogatur ordinari. *Ex Conc. Trident.*

DISCERE, vide Fides.

DISPENSATIO, vide *Confessor, Episcopus, Excommunicatio, Gratia, Iuramentum, Matrimonium, Ordo, Votum.*

1. **I**n dubio, an res egeat dispensatione, potest Episcopus declarare non egere, vel ad cancellam dispensare, secundum quorundam probabilem sententiam.

2. Cum subest causa dispensandi, videtur peccare Prælatus, qui potest, si non dispenset.

3. Data facultas dispensandi, intelligitur, si sit causa legitima.

4. Ad dispensandum sufficit putari causam esse rationabilem.

5. Quod *Sess. 22. Trid. Conc. cap. 5.* dicitur, non valere dispensationem Papæ usque ad notitiam Ordinarii, intelligo de data in Foro exteriori.

6. *Gra*

6. Gratia seu potestas dispensandi non expirat morte cōcedentis : at mandatum seu commissio particularis cum aliquo dispēfandi, expirat, si res est integra, vt quidam aiunt. At ego puto cum alijs, cui data est potestas dispensandi cum aliquo, quia gratia quædam est, non expirare: quin etiam si Episcopo data sit, illo mortuo manere in Capitulo.

7. Dispensandi potestas est fauorabilis, & extendēda (quamuis ipsa dispensatio sit odiosa, quia contra Ius:) adeoque extenditur ad casum, in quo eadem ratio, aut maior. Itaque qui potest in affinitate, poterit in publica honestate, si fortè, cū data est facultas, errore putabatur esse affinitatis impedimentum, cū esset publicæ honestatis. Non tamen ideo absolute, qui potest in maius, potest in minus, nisi in casu, vt dictum est, ex præsumpta cōcedentis voluntate; quod præsumi potest, cū rationabile est. Qui autem potest legitimare natum ex adulterio, potest etiam si sit simul ex incestu natus: in materia enim fauorabili veniunt mixta sub simplici.

8. Qui facit scienter id, vbi est opus dispensatione, censetur dispensare, si potest: vt cū Prælatus dat licentiam ad id, quod non potest sine eius dispensatione fieri.

9. Episcopus potest dispensare in ijs, in quibus homines sæpe indigent dispensatione, vt ieiunijs, festis, & eiusmodi à Iure seu lege

Papæ

Papæ prohibitis: item cùm materia est levis.

10. Dispensatio valet, etiam tacito eo, quod si fuisset expressum, fuisset quidem dispensatum, etsi non tam facilè, & regulariter, quod lex non iubet exprimi, si taceatur, non nocet (nocet tamen, *secundùm Navar.* tacere fraudem factam ad impetrandam faciliùs dispensationem.) Item non valet dispensatio super cognatione tacito, quod se carnaliter cognoverunt, *ita statuit S. Congregatio*, vide *Navar. cap. 22. num. 86.*

11. Cùm in supplicationibus aut dispensationibus dicitur, Fortè, ex stylo Curia perinde est, ac si affirmaretur.

12. Ad dispensandum sufficiunt quævis verba cum intentione dispensandi.

13. Dispensatio illegitimi ad Ordines, non intelligitur de sacris: nec, si est ad beneficium, intelligitur de Curato; & si ad Curatum, non ideo ad dignitatem. Quidam tamen dicunt, talem promoueri posse ad beneficium, quod datur per electionem. Quòd si est ad beneficiũ prius dispensatus, & postea petit dispensationem super pluralitate, debet dicere se illegitimum: idemque dic de irregulari; debet enim id exprimere in secunda dispensationis petitione.

14. Qui dispensatur ad Ordines, potest Simplex beneficium accipere.

15. Dispensatus ad certum beneficium, si id
finc

sine sua culpa non obtinet, potest virtute illius dispensationis aliud obtinere.

16. Potest peti dispensatio super vno impedimento publico vel occulto, tacito alio publico vel occulto in posterum dispensando.

17. Principem dispensare sine causa in lege sua, non est mortale peccatum, si absit scandalum.

DISPUTATIO, vide *Fides*.

DIVORTIVM, vide *Debitum coniugale*, *Dos*, *Matrimonium*.

1. **P**ossunt coniuges etiam habitatione separari, ob corporis aut animæ periculum, & propter alterius pertinacem hæresim vel adulterium, vel Sodomiam, vel pollutionem cum aliquo extraordinariam, etiam si cum coniuge inuita Quòd si est occulta causa, & alioqui scandalosa separatio, opus est ad eā Superioris auctoritate, non autem ad separationem thori.

2. Post diuortium, innocens non tenetur alteri etiam emendato reconciliari, (tenetur autem ei volenti alter) sed potest ordinari, vel fieri Religiosus, detrudenda tamen est adultera in Monasterium, iuxta *cap. Gaudemus de convers. coniug.* Quidam tamen putant adulterantem post diuortium debere adulteram reuocare, sed alij id negant probabilius,

3. Sufficit ad separationem suspicio de adulterio adeò ychemens, vt pro certitudine habeatur.

4. *Vxor*

4. Vxore consentiente, vt votum continen-
tiæ emittente, potest vir Sacerdos fieri: quod
tamen, nisi illa senex sit, faciendū non videtur.

5. Potest, secundū quosdam, vxor disce-
dere à viro nolēte desistere à furtis, aut vsuris:
quod ego non facilē admiserim.

6. Adulteram non tenetur vir dimittere, si
absit scandalū, ex retentione. Quod si ipse etiā
adulter est, non potest dimittere, nisi fortē ipse
sit emendatus, & illa impœnitens. Vxor verò
nunquā tenetur adulterum virum dimittere.

7. Quidam putant petentem debitum ab ad-
ultera censerī reconciliatum; at potest id sine
animo reconciliationis fieri.

8. Non potest discedi à coniuge amente,
nisi ob periculum vitæ.

9. Potest coniux à coniuge ad tempus se-
parari, ad illius correctionem.

10. Non potest dimittere qui dedit adulte-
randi occasionem, aut scit factum sine culpa
coniugis.

11. In adulterio notorio perditur dos, & do-
natio propter nuptias (de paraphernalibus aliij
aiunt, aliij negant: sed id Iudex viderit; requiri-
tur enim eius sententia:) redduntur autem o-
mnia post reconciliationem; at adultera mor-
tua, ei, ad quem eius morte pertinebant. Sed de
ijs Iurisconsulti censeant. Notorium autem
dicitur adulterium, si deprehendatur in eodem
lecto, aut (secundū quosdam) se occultē inui-
cem osculari.

12. Facto

12. Facto diuortio filij partem innocentem sequuntur, de Iure Ciuili.

DOCERE, DOCTOR.

Doctor etiam Grammaticam, debet prius facere fidei professionē, *iuxta* Bullam Pij Quarti: itemque promouendus ad gradum aliquem, aut Rectoris aut Cancellarij officium.

2. Qui sciens se non esse idoneum, gradum Doctoris, aut Licētiati petit in Theologia, aut Iure, aut Medicina, mortaliter peccat; & qui scienter admittit.

3. Gradus datus apertè sufficienti, sine examine, aut alio requisito, validus est, potestque talis licitè vti.

4. Doctor scripturam Regularis extra Claustrum, prius est per Ordinarium approbandus. *Ex Conc. Trid.*

5. Pro licentia docendi non potest aliquid exigi. *Vide cap. 1. 2. & 3. de Magistris.*

6. Et Presbyter, & beneficiatus, possunt doctorari in Iure Ciuili.

7. Doctorare, seu gradum Doctoratus dare, posse Episcopum de Iure communi, quidam aiunt, alij negant; quod ego magis probo.

8. Ordo dignitatis Doctorū iste est, Theologus, Canonista, Legista, Medicus.

DOLVS.

DOLVS, vide *Culpa*.

1. **D**olus est cum voluntate nocendi, scilicet machinatio fallax.

2. Lata culpa in conscientia non habetur pro dolo.

3. Dolo procurans delictum, non potest tenere prouenientia sibi ex illo per aliquod statutum.

DOMICILIVM, vide *Confessor, Parochus*.

1. **D**omiciliū alicuius est, vbi familia eius vel habitatio cum intentione manēdi; Clerici autem, vbi residentia. Quod si in duobus beneficijs æqualiter residet, vtroque est domicilium.

2. Qui æqualiter aut scēdē æqualiter in duobus locis moratur, in vtroque habet domicilium.

3. Domicilium sibi quisque potest eligere post pubertatem.

4. Scholastici, etsi non habent domicilium in loco studij, tamen possunt ab illo Episcopo absolui, & dispensari, vt subditi; non autem ordinari.

E

DOMI

Bayerische
Staatsbibliothek
München

DOMINIUM, DOMINVS, vide *Princeps, Servus.*

1. **D**ominus tenetur de damnis, quæ, cum posset, non impediuit in suo dominio.

2. Non tenetur dominus famulum ob peccatum domo eijcere, nisi fortè id necessarium sit ad peccatum illud vitandum.

3. Quòd solent quidam Nobiles pueris famulis dare solum victum & vestitum, licitum est.

4. Potest dominus in domibus subditorum dare hospitium externis per aliquot dies, modò id faciat suis expensis. Potest & solus hospitium, & furnum publicum, si velit, habere.

5. Etsi quisque dominus est honoris sui & famæ, non licet tamen hæc sine causa negligere.

6. Dominum rei, quæ nullius fuit, non acquiritur sine apprehensione: sufficit autem in rebus spiritualibus habere titulum.

DOMVS, vide *Conductio.*

1. **C**oncessa alicui domus habitatione, intelligitur etiam concessum vt possit locare nisi solus vsus concedatur. *Vide institut. de vsu & habitac.*

DONATIO, vide *Alienatio, Contractus, Dos, Iuramentum.*

1. **D**onatio sine insinuatione facta, excedens

dens summam lege præscriptam, non tenet quoad excessum, neque etiam in foro conscientia; ratio enim legis annullantis non tam fuit, quia adeo magna donatio præsumatur vi, metu, aut dolo facta, quam ne facilitati quadam, & impetu donantes depauperarentur, ideoque eis donandi facultas præclusa est, nisi hac forma seruata, valet tamen in quantacunque summa si sit iurata, si ad pias causas, & in alijs casibus. Vide *Syluest. verb. Donatio, questione. 4. & sequent. Molinam de Cont. disputat 278. & 279.*

2. Donatio facta cum vero animo donandi, valet etiam si fiat in fraudem Fisci post commissum delictum, modo non sit tale, per quod ipso iure perduntur bona, aut eorum administratio interdicitur, poterit tamen per iudicem reuocari, & tunc donata erunt Fisco reddenda. *Nauarr. cons. 1. de donat. inter vir. & vxor.*

3. Collatio beneficii non dicitur donatio, nec ob ingratitudinem reuocatur.

4. Donatio facta per metum ad id incussum, non valet, nisi iuramento firmetur. Tenetur quidem talis dare, quia iurauit; sed alter tenetur ei restituere, quia dare per metum coëgit.

5. Donatum Monasterio reuocatur vsque ad legitimam, si postea filij nascantur, etiam si sit iuratum non reuocandum; non enim de filiis cogitauit: nec confirmatur, si postea moriā-

tur extincta enim est actio. Idemque dicendum de donatione facta alijs, si non sit remuneratoria.

6. Donatio facta coniugi valet, si fiat ob causam piam, vel honestam, aut si donans non sit sic pauperior, (non fit autem qui non acquirit cum possit) aut accipiens non fit ditior, aut sit remuneratoria, aut fiat in tempus soluti matrimonij, aut causa mortis, aut condonando promissam dotem, aut sit confirmata iuramento de non reuocando, aut post rem datam donans moriatur, aut profiteatur in Religione nihil possidente.

7. Non dicitur donare, qui alicuius necessitati subuenit: itaque potest vir pro vxore soluere vectigal; & vestes quotidianæ vel lugubres datæ à viro, statim fiunt vxoris.

8. Donatio inter sponso de futuro valet, nisi fiat in tempus futuri matrimonij: tunc enim potest reuocari.

9. Donata vxori à consanguineis viri, viri esse quidam dicunt: ego puto vxoris esse in Foro conscientia, si absolutè ipsi data sunt, vt ipsius essent.

10. Donatio propter nuptias, scilicet facta à sponso, dum contrahitur matrimonium, soluto matrimonio, ad virum redit cuius etiam fructus sunt illo durante.

11. Donatio patris valet in casibus, in quibus coniugis donatio valida est.

12. Dona-

12. Donatio matris, aut auia, aut aui materni valet.

13. Pater potest donare filio propter nuptias, & eunti ad bellum, & emancipato, & remunerando, & ad alimenta, & ad honorem acquirendum, & studij causa, & vsumfructum bonorum filij ipsius, & in casibus de quibus supra.

14. Donatio patris conualescit emancipatione, itemq; patris morte: itaque fructus percepti à tempore donationis sunt filij.

15. Donatio aui censetur aduentitia, & nepoti acquiritur.

16. Donatio, etiã cum scriptura & testibus, potest ante acceptationem reuocari (potest verò Notarius pro absente acceptare, & donatũ pro causa pia quisque:) oportet verò vt donans indicet absenti, & non sufficit, si alius id faciat sine eius mandato. Quòd si ille præsens taceret, censetur acceptare.

17. Non est inualida donatio omnium bonorum, si intelligatur præsentiũ, nec adiungendo etiam futurorum, si fiat causa pietatis, aut sibi aliquid reseruando, aut causa dotis, aut causa mortis, aut iuramento vel morte firmetur.

18. Donatio causa mortis potest reuocari penitentia, aut præmortuo donatario: at si esset iuratum aut promissum, non reuocanda.

19. Donatio, nisi fiat causa mortis, censetur facta inter viuos, nec reuocatur nisi ob ingratitudinem donatarij.

20. Donans cum pacto, vt post mortem ~~de~~ Ecclesiæ, potest tollere postea illud pactum.

21. Mandatum donendi expirare morte mandantis, ait Couar. Ego nonnihil dubito: est enim res fauorabilis, & gratia quædam. Vide MANDATVM.

22. Prohibitus donare vltra certam summā, poterit donare causa remunerationis, aut gratitudinis, aut eleemosynæ, etiā si per id minuatur legitima filiorum, *secundum Nauar.*

23. Donatum simulanti ad id sanctitatem, aut paupertatem, restituendum esse, alij aiunt, alij negant. Quidam dicunt, si magna summa per fictionem accepta est, restituendam: quia contra donantis intentionem accepta: quod ego verum puto.

24. Datum per modum disponendi ad aliquid, vt ad Religionem, vel alium statum, etiam si id non fiat, potest retineri.

25. Potest Rex donationem præcessoris, aut suam, si regnum insigniter seu enormiter lædat reuocare.

26. Si quis tibi dicat, Do tibi talem agrum qui est viginti iugerum; tuus erit, etiam si sit plurium.

27. Donatum cum pacto, quòd non possit alienari, potest secundum quosdam alienari, si donans nullum sibi aut alteri ius in ea re reseruauit: sed quicquid sit an alienatio facta teneat, certè alienans peccabit faciens contra pactum,

ctum, cui tacite saltem consensit acceptando donationem. *Sylu. v. pactum, q. 4.*

28. Filius familiars potest donare ea, in quibus pater non habet vsumfructum: itemque patre consentiente causa mortis donare.

DOS, PARAPHERNALIA, vide *Divortium, Hereditas, Matrimonium, Parentes.*

1. **M**atrem filij non tenentur dotare, filiam tenetur pater, & indigentem etiam avus paternus, & frater ex eodem patre. Qui autem dedit filijs legitimam, non tenetur eis vel eorum filijs dotem dare: & si avus det dotem, computabitur nepotibus in legitimam.

2. Pater filiam tenetur iterum dotare, si illa, etiam ex culpa, dotem perdiderit: succedit enim dos loco alimentorum.

3. Acceptam sine dote tenetur vir alere. Quod si dos promissa non soluitur, non tenetur in domum accipere, aut alere, non potest tamen ea de causa domo pelli, si ipsa sine culpa est; nec ei potest debitum conjugale negari.

4. Fructus dotis usque ad mortem vxoris sunt viri: quod vero superest, à viro restituendum, nisi modicum sit. Nec tenetur restituere fructus paraphernalium, id est bonorum, quæ sibi vxor præter dotem reseruat, si vel modici sint, vel de illius voluntate consumpti; nec bona utriusque communia, etiam à se malè consumpta.

5. Mortua vxore ante consummatum matrimonium, non lucratur ex statuto vir partem dotis: cum autem lucratur, debet illam relinquere filiis illius vxoris, si aliam ducat. Sufficit autem ad lucrandum statutum domicilij viri, etiam si aliud sit in statuto loci, vbi contractum esset.

6. Dos potest repeti vel non reddi, viro ban- nito, vel ad inopiam vergenti, vel eam dissipanti.

7. Pactum filiae nubentis, quod contenta sola dote, renuntiat bona patris reliqua, non valet sine iuramento. *Vide c. 2. de pactis, lib. 6.*

8. Non potest alienari dos, aut donatio propter nuptias sine iuramento vxoris, facto sine vi & dolo.

9. Occidens vxorem, non acquirit bona, quæ alioqui ex morte eius habuisset; itemq; si eius culpa vxor obeat; sed habebunt ea vxoris heredes. Perdit & vxor lucrum, virum occidens. *Vide, l. Si ab hostibus ff. Sol. matr.*

10. Occidens adulteram propria auctoritate, perdit bona, quæ alioqui ob adulterium haberet.

11. Non potest vxor de dotis fructibus, aut bonis sibi cum viro communibus, donare sine viri consensu.

12. Tota dos reddenda, etiam si vir eius causa multa expendisset.

13. Acqui-

13. Acquisitum ex pecunia vtrique communi, inter vtrumque diuidendum.

14. Pro dote omnia viri bona sunt hypothecata, & pro paraphernalibus, quæ ipse administrat, & pro donatis ob nuptias: sed solam dotē habere priuilegium pręlationis quidam aiunt; alij, habere etiam donata propter nuptias.

15. Dos præfertur omnibus creditoribus, etiam prioribus, nisi petatur dos præcedēs, aut illi habeant expressam hypothecam. *Tolet. l. 5. cap. 25. Nau. c. 17. n. 30. Anton. Tract. de restit. cap. 2.* Quidam tamē doctissimi nec id excipiunt, nisi sit consuetudo. *Angel. Dos §. 11. Pet. Nau. l. 4. capit. ultim. 33.* Modò, ait, dos tempore præcellerit hypothecationem. At fiscus præcedēs præfertur doti. In dubio autem præcedentiæ, alij volunt fiscum præferri, alij dotem; quod magis probo.

16. Actio hypothecaria pro dote, valet à tempore, quo promissa est: quidam tamen dicunt oportere fuisse viro numeratam.

17. Vidua pauper alenda ab hæredibus viri intra annum, quo non coguntur dotem soluere, sed statim ei reddenda sua immobilia, & vestes lugubres; quas tamen restituet, si intra annum nubat; nec aletur, si potest à secundo viro ali. Quòd si est statutum, vt certum quid detur viduæ vsque ad dotis solutionem, seruandum est.

18. Cùm dos promissa non datur, potest inte-

rim & vir & dotis heredes frui pignoris fructibus, modo non excedant onera matrimonij, & fructus dotis; itemq; vidua ipsa, & quilibet, cui deberetur ea dos, etiam si ad solutionem eius dilatio data esset, & cum pacto de aliquo interim dando. Potest verò loco fructuum tantundem accipere pecuniæ, vel quantum potuisset ex dotis fructibus percipi. *Bannes 2. 2. quest. 78. a. 2. Mercado lib. 5. c. 8. Med. cod. de usu q. 2. Syl. usu. 3. q. 3. Sotus lib. 6. q. 1. art. 2. Tolet. li. 5. c. 30. Molina de contract. disp. 320.*

DVBIUM.

1. **D**Vbium est, cum neutri parti assentiris quod pro vtraque sint rationes: scrupulus verò est, cum opinaris quidem, sed cum formidine. Est in opinione assensus, qui deest in dubio; in scrupulo verò est apparentia quædam.

2. Ad votum, vel præceptum non teneris, si te non teneri probabilis est Doctorum sententia.

3. Potest quis facere, quod probabili ratione vel auctoritate putat licere, etiam si oppositum tutius sit: sufficit autem opinio alicuius grauis Doctoris, aut bonorum exemplum.

4. Scrupulus deponendus consilio docti viri, aut ratione probabili, aut cum dubitatur an sit scrupulus.

5. Scrupulosus ne cōfiteatur, nisi ea, quæ potest
certo

certò afferere fuisse peccata mortalia, & se nūquam illa fuisse confessum.

6. In dubio de Baptismo; Confirmatione, Ordine, aut Consecratione, putandum deesse, nisi dubitetur de mortui Baptismo; in matrimonio verò putandum in dubio esse; validum quo ad reddendum debitum, cap. inquisitioni, de sent. excomm. Sylu. v. conscientia. q. vlt. Nau. ca. 16. num. 40.

DVELLVM, vide *Excommunicatio*.

1. **D**Vella omnino prohibentur, nec quovis pretextu à Principibus permitti, aut tolerari possunt: concedentes, pugnantes, patini, consilium dantes, suadentes, spectatores excommunicantur, in *Conc. Trid. sess. 25. c. 19.* Vide plura in Bulla de hac re edita à Clemente Octavo.

EBRIETAS.

1. **M**ortale est se ebrietatis periculo committere, item alium scienter inebriare: non est autem tale, vendere scienter vinum se inebriare volenti, etsi id quidam affirmant.

ECCLÉSIA, vide *Alienatio*, *Consecratio*, *Festum*, *Gabella*, *Sacra*.

1. **E**Cclesiæ nomine nō venit Monasterium, nisi in materia favorabili, in qua venit etiam Hospitale factum auctoritate Episcopi:

& venit etiam nomine Monasterij Ecclesia secularis.

2. Ecclesiæ dirutæ materiam non posse converti in usus profanos, sine Papæ licentia, aiunt quidam: ego Episcopi sufficere affirmo.

3. Licet in Ecclesia in necessitate & comedere, & reponere suppellectilē, & dormire. Quòd si absit necessitas, veniale peccatum est.

4. Non licet in Ecclesia secularia negotia, aut iudicia, nec publicæ cōuocationes, nisi causa pietatis: licet autem Ecclesiasticæ causæ, & honestę representationes, & dare gradum Doctoratus, ac disputationes.

5. Ecclesiæ non potest nocere Prælatus in quæsitis, sed in quærendis.

6. Ecclesiæ oeconomus in temporalibus non potest esse laicus, *Innocent. Hostiens. Ioan. And. Archid. & alij apud Abb. c. decernimus, de m. lic. Aret. Ant. Burgos. c. eodem. Sylu. verb. Oeconomus.*

7. Ecclesię rem posse Rectorem obligare pro illius vel sua necessitate, teneriq; successorē, probabiliter quidam dicunt: itemque posse vendere rem Ecclesiæ pro huius debitis soluendis. Nec hæc putanda prohibita alienatio, cū sit in euidentem eius vtilitatem, dummodo fiat cum debita solemnitate. *Concil. Trident. sess. 25 c. 11. Nauar. c. 27. n. 149. & Concilio 4. de reb. Eccles. non alien. Sylu. v. alienatio, q. 16.*

8. Patronum Ecclesiæ facit eius ædificatio, vel dotatio.

9. Ad

9. Ad reparationem Ecclesiæ non tenentur laici. Ex *Glo. ca. Quatuor*, 12. q. 2.

10. Ecclesia, quam minantem ruinam populus nō vult reparare, d. ruenda. Ex *Cong Conc.*

11. Priuilegia omnia concessa Reip. censentur concessa Ecclesijs.

12. Contra Ecclesiasticam libertatem facit, qui violat concessa Ecclesiæ vniuersali : non autem si tantum concessa particulari Ecclesiæ violet.

13. Polluitur Ecclesia, sic vt indigeat reconciliatione per nouam benedictionē, primò effusione sanguinis per iniuriam, quæ sit peccatum mortale, factam homini, etiam mortuo, in Ecclesia ipsa existenti, (secus autem est si supra eam sit, aut subtus, aut extra portam :) sufficit verò ibi esse inflictum vulnus, etiam si sanguis extra Ecclesiā effluat, aut ille sine sanguinis effusione intereat. Nō polluitur autem per sententiam sanguinis ibi latam: aut si locus non sit sacer, eget benedictione, etiam si in eo soleat M^{ssa} celebrari, vt solet in Oratorio per Episcopum designato. Polluitur verò Ecclesia suspenso in ea per Iudicem reo, non autem si percutiatur; verbi gratia, Reip. perturbator, qui aliter capi nō potest: nec, secundum quosdam, si quis alteri nares percutiat, vnde multus sanguis effluat; quia non est grauis percussio, nec insignis iniuria.

14. Secundò, effusione magna seminis viris,

vel foeminae, si fiat cum peccato mortali.

15. Tertiò, sepulto in ea excommunicato denuntiato.

16. Quartò, sepulto in ea infideli: & tunc radendi etiam parietes, nisi Ecclesia esset consecrata.

17. Quintò, si est per Episcopum denuntiarum excommunicatum consecrata, vel benedicta. Quòd si benedixit cœmeterium, aut altare consecrauit, nec in hoc celebrandum, nec in illo ante reconciliationem sepeliendum.

18. Sextò, si maior pars parietum simul corruat.

19. Nota tamen, quòd in prædictis oportet factum esse notorium, per rei euidèntiam publicam, aut confessionem iuridicam rei. Itaq; si pauci sciunt, nec rem diuulgant, non est opus reconciliatione: nec etiam si quis bona fide in ea celebrauit; id enim sufficit pro reconciliatione: imò etiam si mala fide celebrasset; etsi quidam negent, dicentes posse Episcopum (vel eius absentis Vicarium) si est impeditus, dare licentiam celebrandi, donec ipse reconciliet. At ego, vt dixi, satis magnam puto cum alijs esse reconciliationem seu benedictionem, ipsam celebrationem.

20. Si Ecclesia erat consecrata, reconcilianda est per Episcopum, aqua per Episcopum benedicta, scilicet cum sale, vino, & cinere; vel per Presbyterum de Episcopi commissio-

ne. Quod si non erat consecrata, reconciliare potest presbyter aqua per ipsum benedicta simpliciter, scilicet sine cinere & vino. Credendum autem esse consecratam, si vnus testis affirmet, aut extent consecrationis signa, vel fiat festum Dedicationis.

21. Ante reconciliationem Ecclesiæ in ea celebrans, nec suspensus sit, nec irregularis, licet peccet.

22. Polluta Ecclesia, polluitur & cœmeterium coniunctum, non autem contra; & illa reconciliata, reconciliatum est.

23. Polluto cœmeterio, non polluitur ei alterum cōtiguum. Quod si pollutio fiat in porta vtriq; communis: illud polluitur, cui pars illa vicinior. Quod si in medio est, illud polluitur: cuius præcipuè causa porta est facta. In dubio autem, cuius causa, quidam dicunt vtrumque pollui, ego neutrum dicerem: si enim cum certum est alterum esse pollutum, alterum non polluitur, quanto minus cum dubium est.

ECCLESIAE IMMUNITAS, vide *Ecclesia.*

1. **G**AUDET immunitate etiam Palatium Episcopi, & Hospitale, Oratoriumque Episcopi auctoritate fundata, & cœmeterium, & Monasterium, & Corpus Christi, cum aliò, quàm ad carcerem portatur. Gaudebāt & olim quadraginta aut triginta passus circa Ecclesiā, sed id iam non est in usu.

2. Non gaudent immunitate enormia in Ecclesia aut cœmeterio patrantes, nec publici latrones, nec raptores virginum, *sed nunc obseruanda est constitutio Gregorij 14. de immunit. Eccles.*

3. Agrorum depopulatores, vel proditoriè occidētes, vel assassini, vel graffatores viarum, vel hæretici, vel rei lēg maiestatis in Principē, tradēdi sunt de licentia Ordinarij Curiaē seculari, ex Ecclesia extracti, nec in eo vllum est periculum irregularitatis. *Ex Bulla d. Etā.*

4. Gaudere infideles alij aiunt, alij negant: sunt & qui negant gaudere blasphemos, aut fures, aut mercatores qui decoxerunt, vulgò falliti, aut qui per Ecclesiam ducuntur in carcerem à satellitibus, aut qui prope Ecclesiam delinquant spe immunitatis, aut Clericos, aut Religiosos. Certè solent Clerici auelli inde à Iudice Ecclesiastico, quod tamen quidam improbant.

5. Serui, præstita eis cautione de impunitate à dominis, his reddi solent.

6. Manu apprehendens Ecclesiae portam, aut vectem, non est auellendus.

7. Non violat immunitatem Ecclesiae, qui inde volentē extrahit, nec ludex, qui non gaudentem immunitate inde vi extrahit, aut gaudenti ibi arma aufert, & alia lege prohibita.

8. Confugientem ad Ecclesiam, & egentem, ipsa alit. Non potest autem ludex prohibere quin ad ipsum cibus deferatur.

ECCLESIASTICVS, vide *Clericus*, *Ecclesia*.

1. **E**cclesiasticæ personæ dicuntur, quicunque sunt Fori Ecclesiastici, etiam si non sint Clerici.

2. Ecclesiasticus potest ciuibus præsidere civiliter.

ELECTIO, vide *Beneficium*, *Religio*.

1. **E**ligere non potest nec excommunicatus, nec suspensus ab officio, nec irregularis, nec impubes.

2. Eligi non potest excommunicatus, aut suspensus, aut interdictus, aut ineptus.

3. Non potest eligi in Prælatum Religionis, qui non sit in ea professus.

4. Non vocati ad electionem cum deberent, possunt eam & irritare, & ratam habere. Quod si vocati non veniunt intra terminum competentem, non sunt expectandi.

5. Electio, si adsit eligentium consensus, etiam si desint Iuris positiui solemnitates, tenet in conscientia, nisi lex expressè dicat ne valeat. Quod si dicat in ipso Iure irrita sit, expectanda sententia Iudicis.

6. Electio noctu facta, secundum Iura non valet.

7. Eligens indignum, tenetur Ecclesiæ læsæ: *Pedra 2. Prac. 7. d. 36. Merca. l. 6. c. 7. Valen. 10. 3. d. sp. 5. q. 7. p. 2.*

8. Pcc-

8. Peccat qui non eligit, aut non præsentat aptiorem: sed nō tenetur restituere, si eligit aut præsentat aptum. *Syl. Acceptio persona §. 4. Caiet. lent. 12. q. 4. Nau. ca. 17. num. 70.* Quod si in Prælatum non eligit, cum possit aptiorem, peccat mortaliter. Confirmatori tamen sufficit quod electus sit dignus: imò debet à maiore parte electum confirmare, etiam si à minore electus sit dignior.

9. Si tuum suffragium non est profuturum eligēdo digniori, potes & debes eligere dignū, ne eligatur indignus, non potes autem eligere indignum, ne eligatur indignior: potes verò ex duobus æquè dignis eligere vtrum malis.

10. Electio Iure communi ad Collegium pertinet: potest autem quilibet de Collegio eligentium, si ipse eligatur ab alijs, numerum deficientē suo suffragio supplere, etiam ad Papatum. Nemo tamē, si solus sit, potest eligere seipsum, etiam si in eo solo māserit Ius Collegij.

11. Elector absens legitimè, potest constituere Procuratorem, qui tamen sit de Collegio; sed non potest per litteras mittere suum suffragium.

12. Electus non potest dissentire sine peccato, si illi à Superiore præcipitur, aut alioqui sequitur notabile Ecclesiæ damnum.

13. Licitum est statutum vt electio fiat de certo hominum genere. Quod si illi digni non sunt, possunt eligi alij, alioqui iniquum esset statutum.

ELEEMOSYNA, vide *Charitas*, *Donatio*,
Furtum.

1. **E**leemosyna debetur ex præcepto pauperi, existenti in extrema necessitate, ab eo, qui potest subuenire sine periculo talis suæ aut suorum necessitatis: item ei, qui grauem patitur necessitatem, ab eo, qui sine magno suo & suorum damno potest ei subuenire. Dicitur autem extrema necessitas, cum quis, nisi succurratur, est moriturus.

2. Cum inter Doctores non conueniat, quando peccet mortaliter, qui non facit Eleemosynam, non facile condemnandi diuites, qui non faciunt: monendi tamē vt faciant quantas maximē possint, ne illis dicatur in die iudicii, ob omissas Eleemosynas, *Ite maledicti in ignem æternum*, & illud S. Ioannis eis inculcandum: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

3. Grauius peccant seculares, qui, cum possint commodē, egentibus non subueniunt; sed grauius Ecclesiastici, qui superflua honestæ sustentationi non dant pauperibus, qui nunquā desunt.

4. Nemo tenetur magnam summam pecuniæ dare pauperi ad emendam necessariam quidem ei medicinam, sed exquisitissimam, a-
dco-

deoq; magni pretij: sufficit enim illi adhibere communia remedia.

5. Nemo tenetur pro pauperis vita totum suum statum expendere, si maius id damnum sit, quàm illius mors.

6. Non teneris ad longè absentem, de cuius extrema necessitate audiisti, ire ut ei succurras: sufficit enim præsentibus necessitatibus subuenire.

7. Qui potest, tenetur subuenire pauperi, alioqui ob inopiam peccaturo.

8. Qui non potest ex suo subuenire extrema patienti, potest ad id alienum rapere, nec id postea tenebitur restituere. Possè verò grauius indigentem rapere alienam non magni momenti rem, dicunt quidam, nec improbabili-
ter. Vide F V R T V M.

9. Ex avaritia nolenti sibi prouidere, cum possit, non tenentur alij prouidere; non enim indiget.

10. Extrèmè patienti sufficit mutuum dare, si ille habet unde restituat.

11. Eleemosynam potest dare maritata, etiam viro prohibente, si est consuetudo ut tales dent: Item si vir absit, potest dare quantum ille præsens dare solebat. Potest & de paraphernalibus bonis dare, & de rebus sibi à viro ad victum assignatis, & de lucro sua industria acquisito, ad quam alioqui non tenebatur, & pro viri salute, & cum ipsa familiam gubernat, & cum
occur-

occurrit necessitas cui vir tenetur subuenire.

12. Potest & Religiosus ex datis sibi ad sustentationem, & cum credit id Prelato placere, Eleemosynam dare: Prælati vero potest, quia bona administrat.

13. Potest & filius familiæ ex peculio Castrensi, aut quasi Castrensi, & ex datis sibi à patre ad sui sustentationem.

14. Potest & seruus, cum credit domino placere, aut si res est modica, aut eiusmodi, quæ sine notabili domini damno dare possit.

15. Potest & tutor & curator, quia pupilli bona administrant.

EMPHYTEVSIS, seu LIVELLVM, videtur
Fendum.

1. **E**mphyteuta rem perdit, si non soluit per biennium debitam pensionem, sed opus est Iudicis condemnatione, qui nihil tamen facit nisi parte petente. Quidam tamen dicunt, posse dominum rem propria auctoritate accipere: non perdit autem qui moram purgat solvendo statim, nec qui legitimè impeditus non soluit: cum vero rem perdit, perdit etiam melioramenta quæ fecit.

2. Qui vendit emphyteusim, debet dare laudemium domino, id est, tricesimam partem pretij: secus est si donet. Quod si rem dimittit sine voluntate domini, non liberatur à pensionis solutione.

3. Cum

3. Cum res perit, non soluitur pensio.
4. Emphyteusis Ecclesiæ non præsumitur data nisi in tertiam generationem: nec transit nisi in filios veros, quale nō est Monasterium; nec in illegitimos. Aliæ autem emphyteuses, datæ pro filiis, transeunt etiam in naturales.
5. Renuntians hæreditatem, non censetur renuntiare emphyteusim.

EMPTIO, vide *Contractus*, *Debitum*, *Venditio*.

1. **L**icitè emis rem communi pretio, etiamsi scias latere in ea aliquid valdè pretiosū, ut in fasce herbarum, aut agro, aut domo,
2. Si quid minoris iusto pretio emptum est, solum restituendum quod defuit iusto pretio, non autem res ipsa, vel eius fructus.
3. Qui rem vendit sciens & volens pretio vilissimo, donare præsumitur, quod deest iusto pretio.
4. Quæ communiter nisi anticipata solutione vendi non possunt, aut non solent, licitè vilius emuntur, quàm valeant cum dantur: illud enim quod pro talibus dari solet, iustum pretium reputatur. Lopez. cap. 214. & dicit sic docuisse Viêt. Covar. l. 2. Variarum, c. 3. n. 6. videtur Soti, l. 6. q. 4. art. 1. Rosel. Usura. §. 13. Modò, ait, potius velit venditor vendere iusto pretio numerata, quàm cum lucro credita. Licitè etiam vilius emit, qui emit in gratiam venditoris, aut merces expositas

fitas à coacto aliqua necessitate.

5. Caram venditionem tibi factam potes ante solutionem in alium transferre, volentem illud damnum pati.

6. Prohibetur iure tutor emere rem pupilli.

7. Non solet emi Christianus bello captus, sed redimi.

8. Qui ab Ecclesia, aut minore emit sine solennitate iuris, sed pretio iusto, licite possidet.

9. Res duobus vendita, est secundi, si ei traditur, nisi prior emptor esset Ecclesia, vel ciuitas: tenetur tamen venditor priori emptori de interesse.

10. Non licet emere quod probabiliter putas esse alienum. Quod si postea vendis, teneris rei domino pretium dare.

11. Quod si bona fide alienum & emisti, & vendidisti, non teneris ei, aut emptori, nisi in quantum factus es locupletior & osel. Restit. 7. §.

18. Nau. ca. 17 nu. 8. Quidam tamen dicunt, emptorem debere seruari indemnem: alij, æquum esse vt tu & emptor singuli domino dimidiū pretij soluatis.

12. Non tollit autem dubium superueniens antecedentem bonam in emendo fidem. Colligitur ex Mol. 1. 2. to. 1. disp. 63. Rosel. Prescriptio. §. 12. Sal. 2. 2. q. 5. art. 7.

13. Emens a fure, potest ei rem, ne pretium amittat, restituere Pet. Nau. l. 3. nu. 185. Salon sup. q. 62. a. 6. Lopez. c. 95. Nau. c. 17. n. 8. 9. 29. & 48. et si id

si id quidam negant. Quòd si emit vt restitueret Domino, tenetur is ei pretium, quo emit, restituere.

14. Licitum est pactum in emptione, vt in retrouēditione plus detur pretij, si res plus valeat; itemque vt non redimatur ante aut post certum tempus: quòd autem possit redimi vtrocunque volente, etsi quidam affirmant, ego tale pactum non ausim approbare.

15. Emptum ex Ecclesiæ pecunia ab administrante, Ecclesiæ acquiritur.

16. Cùm dubium est quantum valiturum est tempore traditionis, quod emitur anticipata solutione, potest dari pretium medium inter duo extrema dubia. *Colligitur ex Couar. l. 2. Variar. c. 3. n. 6.*

EPISCOPVS, vide *Absolutio, Beneficium, Confessor, Consuetudo, Dispensatio, Electio, Exemptus, Ius patronatus, Matrimonium, Princeps, Religio, Residentia, Verbera, Votum.*

1. **E**piscopatum accipere potest quis à Papa cogi. *Vide Tho. 4. d. 29.*

2. Qui ante Episcopatum fecit votum Religionis, teneri prius ingredi, indicatur, c. 10. *de Voto.* Quidam tamen dicunt, casum illius cap. fuisse particularem, nec ceteros obligari: quod mihi probatur.

3. Episcopatus appeti potest, ob Ecclesiæ necessitatem & utilitatem.

4. Epi-

4. Episcopatum tenetur deponere, qui non est ad eum idoneus.

5. Respōdet Episcopus, cū creatur, se scire vtrumque Testamentum, scilicet quantum est opus ad suum officium: & cū fidem suam Deo in ordinatione obstringit, velut votum quoddam facit; & quidem si non curet Canones seruari, videtur esse periurus.

6. Ad Episcopatum requiruntur anni triginta completi. *Ca. Cū in cunctis, de elect.*

7. Oportet Episcopum esse Doctorem, id est, populum suum docere. Quod si non prædicet ipse, dabit suis sumptibus populo prædicatorem. Quod si in Quadragesima dubium sit ad quē pertineant sumptus Prædicatoris Cathedralis, ad Episcopum pertinebūt. *Ex. Cong. Conc.*

8. Episcopus solum vsque ad possessionem Episcopatus potest reliqua beneficia tenere; vacant enim per eius confirmationē: si tamen pauper est, possunt ei ad sustentationē relinqui.

9. Nomine dignitatis in pœnalibus non comprehenditur regulariter Episcopatus.

10. Episcopatus non incurrit suspensionem Iuris, nec interdictum generale, nisi de eo fiat expressa mentio: secus est in excommunicatione. Nec proceditur contra eū etiā in heresi, quo ad condemnationem, nisi de Papæ mandato.

11. Episcopus factus ex Religioso, tenetur ad tria vota, habitus delationem, aliasque obseruantias, quæ non impediunt Pontificale of-

Scium, non tenetur tamen obedire Prælati
 suæ religionis, quia subditus esse desijt, sicut &
 ipsi religionum Prælati, & ideo sicut iste, ita
 & ille potest secum ipso dispensare super regu-
 læ observantijs. Bonorū autē Ecclesiæ non est
 Dominus: sed dispensator. *D. Tho. 2. 2. q. 185. art. 3. Ang. v. Monachus. nu. 7. Sylu. religio, 6. questio. 10.*
 quod si relinquat Episcopatum, dicunt aliqui
 probabiliter non teneri ad religionem redire,
 redire tamen tutius esset.

12. Cū ob senectutem, vel ægritudinem
 Coadiutorem sibi assumit, debet de consensu
 maioris partis Capituli id facere.

13. Episcopus graviter peccat, si infamiam
 iniustam non studeat à se repellere, nisi velit
 Episcopatum deponere.

14. Episcopus si per alium visitat, debet ei
 prouidere de omnibus, excepto victu. Quod si
 ipse per se visiter, habebit à populo solum vi-
 ctum diei, quo visitat. At si per Diocesim dis-
 currit solum propter Chrisma, faciet id suis ex-
 pensis. *Ex Congreg. Conc.*

15. Potest Episcopus duas Ecclesias vnire,
 & vnā in duas diuidere, & vnā alteri subij-
 cere, de consensu tamen habentium in eis ali-
 quod ius; & commutare Ecclesias, earumque
 possessiones, & ius vnus Ecclesię alteri ex cau-
 sa dare. Potest & vnire vnum beneficium alte-
 ri, non requisito consensu beneficiati; modò is
 fructi

fructibus non priuetur dum viuit, & adsit patroni consensus.

16. Potest celebrare & celebrari facere vbi-que tempore interdicti, cui ipse causam nō dedit: quo priuilegio etiam gaudent multi Religiosi. *Vide de Priuileg. c. 30.*

17. Et instituere & regere ministros Ecclesie & Oratorij sua auctoritate, aut alioqui Episcopali constructorum, & dotatorum, etiam si id fundator prohibuisset.

18. Et dispensare ad duo beneficia simplicia, si vnum ad honestam sustentationem non sufficiat. *Conc. Trid. sess. 24. c. 17. de reform.*

19. Et præcipere Clerico, vt Romam eat pro causa Ecclesie; & Parocho, ne sine sua licentia absit vltra duos dies.

20. Et procedere contra quemcunque ob peccatum mortale, nisi esset lure permissum, vt meretricium; subduntur enim ei etiam laici quantum ad spiritualia: potestque eos cohibere à peccatis per penā pecuniarū, vel exilij, &c.

21. Et in necessitate exigere à Clero moderatum subsidiū. *Vide gl. Clem. de excessibus Prælat. & de censibus c. 6.*

22. Et dare dimissorias ad Ordines, etiam si sit solum Episcopus Originis, vel beneficij. *Vide l. 6. de tem. Ord. c. 3.*

23. Et imponere beneficio quod conferat pensionem, ad alendum Clericum pauperem.

24. Et dicere ybiq; Missam in sua Diocesi,

cum altari portatili, & extra cum licentia Episcopi loci, vbi receptum est Conc. Trid.) idque alijs etiam, vt possint, concedere ex causa.

25. Et commissa sibi à Papa etiam per verba, Oneramus conscientiam tuam, alijs committere.

26. Et iudicare in causa Ecclesiæ suæ.

27. Et absolvere ab excommunicatione reseruata Papæ occulta, dummodo non sit lata in Bulla Cœnæ Domini, aut modo simili reseruata. *Toletus lib. 1. cap. 41. Et ita declarauit Sacra Congregatio*, & seruat consuetudo, estque de se clarum si legatur tenor ipsæ Bullæ, qualis iam ab aliquot annis edi consuevit.

28. Et dispensare in omni inhabilitate ad beneficia, si Papa id sibi non reseruet specialiter.

29. Et absolvere exemptos, & cum eis dispensare, si illorum Prælatus ipsos ei subiicit.

30. Et cogere sub pœna Excommunicationis exhiberi sibi testamenta defunctorum, eaq; exequenda curare.

31. Et eligere sibi Confessorem, etiam si renuntiasset Episcopatu: sed tunc debet eligere approbatum à suo Episcopo.

32. Et testari de acquisitis propria industria, & de donatis sibi, & de patrimonio.

33. Et dare Confessorem extraordinarium Monialibus, etiam sibi nō subiectis, ex alia Religione, vel secularem. Quòd si Monialis non potest

potest induci vt suis Regularibus confiteatur, poterit ei dare quem ipse velit Confessorē ordinarium. *Ex Congregatione Concilij.*

34. Et absolvere ab omni casu occulto etiam Papæ reservato, & dispensare in omnibus irregularitatibus & suspensionibus, ex occulto delicto proueniētibus, excepto homicidio voluntario, & ijs quæ deducta sunt ad Forum cōtentiosum. *Ex Conc. Trid. sess. 24. cap. 6. de reform.* Quomodo verò intelligatur volūtarium, vide **HOMICIDIUM**. Quod si reus in Foro exteriori causā per falsos testes vicit, poterit dispensare, vt quidam probabiliter aiunt; cessat enim ratio prohibitionis. *Vinal. tract. de Excom. n. 42.* potest etiam in mutilatione dispensare.

35. Occultum intellige, quod non est notorium etiam si possit probari per multos testes: sufficit enim non esse diuulgatum: oportet verò non solum factum esse publicum, sed publicè sciri esse illud delictum: imò si multi delictum esse sciant, & fieri videant, sed nesciunt incurrere talem censuram, poterit in ea dispensare: itaque cum dubitatur an quis censuram incurrerit, poterit in ea dispensare, quia deest notorium.

36. Potest verò prædicta cum subditis, adeoque cū ijs, qui per maiorem anni partem habitantes in Diocesi, contraxisse videntur domicilium, aut coeperūt habitare animo perpetuò manendi: sed de hoc vide **DOMICILIUM**.

37. Potest etiam ab hæresi absolueret per aliū ad id delegatum; habet enim ad id per Conc. Trid. potestatem ordinariam, quæ potest committi. *Cordub. Sum. Casuum, q. 8.* nec ea potestas tollitur Episcopis per Bullam Coenæ. *Bannes 2. 2. q. 9 a. 4. Vival. de absol. ab Excomm. n. 13.*

38. Potest concedere non Episcopo, quæ sunt iurisdictionis, nō autem quæ Ordinis, vt ordinare, consecrare. *Panor. c. Accedentibus, de Excess. Prælat. Angelus Episcopus n. 4.*

39. Potest esse Legatus Principis pro causa honesta.

40. Episcopus non potest Religionem ingredi sine Papæ licentia. *Innoc. 3. c. Nisi cum prius extra de renuntiantibus. Greg. à. Val. 10. 3. disp. 10. q. 3. p. 5.*

41. Nec dare licentiam Clerico non residenti sine causa legitima.

42. Nec prohibere quin matrimonia domifiant.

43. Nec gregem deserere sua præsentia indigentem: potest tamen ex causa necessaria abesse, cum per sufficientem interim prouidet. *Conc. Trid. Sess. 23. de residentia, cap. 1. Tol. l. 5. cap. 4. Greg. à. Val. 10. 3. disp. 10. q. 3. p. 5.*

44. Nec abesse sine causa iusta à diuinis in Ecclesia Officijs diebus festis, saltem Dominicis omnibus.

45. Nec prohibere quin prædicetur in Parochia,

rochia, dum prædicatur in Cathedrali. *Ex. Con. Conc. non obstante Clem.*

EVCHARISTIA.

1. **Q**ui in Pascha communicavit, si in articulo mortis nō communicet ex negligentia quadam, sine contemptu, non peccat mortaliter. *Palud 4. d. 9. q. 1. n. 16. Syl. Eschar. 3. in princ. Armil. Communio. n. 4.*

2. Debere etiam morte puniendis dari Cōmunionem, affirmant quidam. *Syl. Eschar. 3. q. 5. Tol. l. 2. cap. 28 ex 14. q. 2. c. fin.* (alii posse ex causa negari, & excusari in hoc Iudices consuetudine:) quod si detur, posse vnam horam ante mortem dari, & non ieiunis, etiam si iam comedissent, est enim viaticum.

3. Non est in usu ut amentibus, etiam in mortis periculo, detur, ob irreuerentiæ periculum. *Hal. 4. q. 46. 4. G. d. 9. q. 2. d. n. 4.*

4. In articulo mortis, absente Presbytero potest Communionē dare Diaconus, non autem laicus, etsi id etiam quidam concedunt, *Snarez. to. 3. disp. 69. sect. 2. Q. 3. in fine.* Quod autē extra eam necessitatem possit etiā committere Presbytero, etsi quidam putant, ego non puto. In ea verò posse etiam prohibēte Presbytero, & nolente, probabile est ex Papæ ratihabitione, ut potest Religiosus alioqui iure prohibitus, etiam tunc dare Baptismum, & Cōmunionē, & extremā Vnctionē. *Snarez loco citato.*

5. Qui semel sumpto viatico, optat sæpius in ea egritudine communicare, posse id etiam non ieiunum, vt quia non potest nisi sumpta medicina communicare, affirmant viri docti: quod non audeo improbare. *Armil. Communio. §. 18. Tab. ib. §. 48. Suarez. disp. 96. sect. 5.*

6. Eucharistia non est deferenda ad egrotū, qui eam non potest sumere. *Ex Cong. Conc.*

7. Qui in pascha transgressus præceptum non communicauit, nō peccat iterum mortaliter, si postea non communicet, etsi quidam contrarium affirmant. Semel enim tantum id præceptum obligat, scilicet in Pascha, vt & præceptum de Confessione semel solum quolibet anno. *Ant. 2. p. 10. 9. ca. 9. §. 3 Syl. Euchar. 3. q. 15. Tab. Communio, q. 7. Soto. 4. d. 18. q. 1. a. 4. Viñt. in Summ. 137.*

8. Qui per octo dies ante vel post Pascha communicat, præcepto satisfacit; & qui longè post, ex consilio Confessoris. *Ex decreto Eugenij IV. apud Nau. cap. 21. n. 45.*

9. Debent laici, qui Regularibus seruiunt, in propria Parochia communicare in Pascha. *Ex Cong. Con.*

10. Mendicantes, & qui eorum priuilegijs gaudent, possunt quibusuis dare Communionem, vno Resurrectionis die excepto: possunt & illo cum licētia Parochi, aut si communicaturus alio die satisfaciat Parochiæ. *Suarez. 10. 3. disp. 72. sect. 2. dub. 2. quamquam Nauar. ca. 21. n.*

36. & alij quidam non improbabiler sentiunt illo die non posse sine licentia, alio verò posse, etiam si communicaturus velit Ecclesiæ præcepto satisfacere.

11. Satisfacit Sacerdos in Pascha celebrans quouis loco.

12. Excusantur pueri etiam post annum duodecimum præcepto prohibentium communicare parentum: parentes verò excusantur recepta consuetudine.

13. Qui in Pascha habet calus reseruatos, nec potest adire Superiorem, absoluator à cæteris, si nō est impeditus Excommunicatione aliqua reseruata, & cōmunicet; absolendus postea à reseruatis, cū ei fuerit opportunum. Quod si caret Confessore, & sequeretur scandalum, si tunc aut alio tempore non communicaret, aut celebraret, potest cum sola contritione, & proposito, quā primum possit, confitendi, communicare, etiam si sit excommunicatus, & celebrare.

14. Non licet vnquam accipere Communionem, nisi à proprio Sacerdote, nisi cū creditur ei placere. *Suarez in 3. p. 10. 3. disp. 70. sect. 2.* Videtur autem sufficere in Ecclesijs Religiosorum, qui ex priuilegio possunt omnes communicare, vt Superior, vel Sacrista, det ad id licentiam Sacerdoti seculari.

15. Potest Sacerdos communicaturo dare partem suæ Hostiæ, si alia non est.

16. Parochus in Pascha, & mortis articulo, nō potest negare Communionem subdito peccanti, etiam si ex Confessione sciat illum esse in peccato. *Palud. 4. d. 9. q. 2. Conc. 3. Gab. ib. a. 3. du. 1. nec alius Sacerdos paratus ministrare, potest negare publicę petenti. c. Si tantum, & c. Placuit, 6. q. 2. secus est occulte. Ang. Euchar. 3. §. 20. Tab. Communio. §. 52. Hal. 4. p. q. 49. m. 1. aut si à Parocho non ministrante alijs petatur extra supra dictos casus.*

17. Publicum peccatorem oportet, priusquam communicet, tollere scandalum per aliquam satisfactionem. Potest quidem de eius licentia Confessor dicere esse emendatum: potest & emendato clam communionem dare; cessat enim scandalum.

18. Iniuste excommunicato potest dari Communio, si absit scandalum.

19. Potest communicari quavis diei hora, & quovis die, etiam in Parasceue. *Vide Rat. dia. Off. l. 6. c. 75. Amal l. Off. c. 12 Ioan. Beles. cap 99. Ordin Rom. li. Sac. 5. Greg. 2. tom. Liturgia.*

20. Posse statim comedi post Communionem, quidam dicunt: mihi non probatur sed nec reprehenderim facientes.

21. Communicare post copulam conjugalem licere quidam dicunt: certè licet ei, qui solum reddidit: at qui petijt, non peccat quidem mortaliter communicando. *Hal. 4. p. q. 47. m. 2. Ps. 4. d. 9. D. Th. 7. p. q. 80. a. 7. ad. 2. imò nec qui post*

post pollutionem voluntariam, quā confessus est. Ego tamen differendam Communionē cēserem, ob reuerentiam. *D. Tho. loco cit. in corp.*

22. Accedere ad Communionem cū affectu alicuius peccati venialis, non videtur esse nouum peccatum, nec impedire Sacramenti effectum, etsi quidam aliter sentiant.

23. Qui se putat bona fide dispositum, nec sibi conscius est alicuius peccati mortalis, si de attrito contritus virtute Sacramenti, Non dicitur autem cum consciētia peccati accedere, qui dubitat quidem, sed non putat.

24. Accedens ad Communionē, si recorderetur alicuius peccati mortalis, & nō potest sine nota discedere, communicet, postea quamprimum confessurus.

25. Communicantem in peccato mortali, satisfacere praecepto Ecclesie quidam negant, alij probabilius concedunt. *Soto l. 2. de iust. qu. 3. a. 10. Cord. Sum. Hiss. q. 15. Couar. ca. Alma mater, l. p. 5. 5.*

26. Potest laicus in necessitate Sacramentum tangere, vt si in terram cadat.

27. Traiectum aliquid contra voluntatem, vt parum aquae dum os abluatur, non impedit Communionem. *Palud. 4. q. 2. d. 8. Dur. qua. 4. D. Th. 3. p. q. 80. a. 8. ad 3.*

28. Non impedit Communionem nō dormire nocte, aut cibum non digessisse. *Suarez 30. 3. d. 66. sect. 4.*

29. Potest, qui communicauit, si est ieiunus, iterum communicare, ne hostia perdatur, aut corrumpatur.

30. Sacramentum corruptum comburendū, & cineres iuxta altare sepeliendi. Ex *Pœnit. Rom. tit. 5. cap. 9.* Quòd si erat Sanguis, expedit prius in stupa siccari.

31. Non est necesse pyxidem, vbi reponitur Sacramentum, esse consecratam; nec Sacerdotem cum Eucharistiam ministrat, extra sacrum habere stolam, ita aliqui docent: sed oppositū est in vsu & sequendum.

32. Potest Presbyter & Diaconus in necessitate seipsum communicare.

33. Si quid Sacramenti cadat in linteum, sufficit illud lauare: quòd si non reperitur quod cecidit fortè in tapetum, non prohibetur id seruire, vt antea, profano vsui; vt nec bibi vinum dolij, in quòd fortè ceciderunt aliquæ sanguinis consecrati guttulæ.

34. Vt ante Sacramentum in Ecclesia semper sit lumen, etsi nullum est Iuris præceptum, est tamen consuetudo vniuersalis, quæ vim habet præcepti.

35. Non potest quidem Eucharistia asseruari in choro Monialium; sed potest ex causa, vt in Festo aliquo, ex licentia Prælati, illic exponi apertè, ad deuotionem illarum.

EXAMEN.

Examinari non oportet eum, quem certū est

est esse sufficientem, Vide glo. art. 74. de Petro.
EXCOMMVNICATIO, vide Clericus, Furtum,
Interdictum, Missa, Sacramentum.

1. **E**Xcommunicatio est nulla, si sit lata à denuntiato, excommunicato, suspensio à iurisdictione, aut interdicto, aut post legitimā appellationem, (potest verò appellari etiā post Excommunicationem conditionalem ante impletam conditionem, quia ante eam non ligat) aut cum errore intolerabili.

2. Qui post Excommunicationem appellat, non potest denuntiari, antequam audiat appellatio.

3. Declaratio, quòd quis inciderit in Excommunicationem, suspenditur per appellationē: & si fiat sine partis citatione, & comparentis auditione, est nulla.

4. Excommunicatio sine iusta causa, non est valida in Foro interiori: itaque potest talis celebrare, vbi non est scandalum. Caiet. 2. 2. q. 70. art. 4. Ma. 4. d. 18. q. 2. Gab. ibid. P. à Soto. de Excommunicatione, sect. 2.

5. Excommunicatio ab homine non ligat eos, qui post eius finitam iurisdictionem contrafaciunt.

6. Excommunicatione non ligatur, quem excommunicans aut petēs Excommunicationem, non intendit ligari: non intendit autem, quem si cogitaret, exciperet, vt vxorem, filiū, aut fratrem; nec quem causa iusta excusat; nec

qui inculpabiliter ignorat Ius, aut factum, scilicet latam esse Excommunicationem, aut se fecisse id pro quo lata est. *Soto 4. d. 22. q. 1. ca. 2. Syl. Ignorantia. §. 16. Nauar. c. 27. n. 254. nec cui à parte datur dilatio, priusquam incidat: nec verò postea incidet, nisi data esset de cōsensu Iudicis. Ang. Excom 1. §. 20. Syl. ibid. Nau. c. 27. n. 15.*

7. Excommunicatio non dato spatio se tuendi contra praeceptum, est nulla.

8. Nemo debet excommunicari, nisi ob contumaciam, quæ sit peccatum mortale Nec vlla Excomunicatio incurritur sine peccato mortali, seu mortali inobedientia contra Ecclesiã, *Ex c. Nemo Episcoporum & cap. Nullus Sacerdotum, n. 9. 3. c. Sacro, de sententia Exco. c. Rom. eod. to. in 6.*

9. Excommunicatio sine monitione, ferè semper est inualida: sufficit verò in Excommunicatione generali, generalis etiam monitio: & quidem ipsum praeceptum generale promulgatum monitio est, & quævis prohibitio peccati futuri.

10. Excommunicatio lata à delegato, qui copiam suę commissionis parti petenti noluit dare, est nulla, *secundum Innoc. & Pan. & Felin.*

11. Non potest quis se excommunicare, nisi denuntiando Superioris Excommunicationem.

12. Episcopus non potest Excommunicare existentem extra Dioecesim, aut in loco exempto, aut non subiectum sibi tempore promulgatio-

gationis edicti, seu Excommunicationis ab homine (secus est enim de statuto aut lege, quæ potest etiam postea subditum, aut in territorio agentem, ligare.) Quidam tamen dicunt, non posse quidem pro peccato extra commissio excommunicare, sed pro commissio in Diocesis loco non exempto posse excommunicare etiam absentem: item si absens non vult restituere aut relidere. Quæ ego iuris peritis discutienda relinquo: interim existimo, qui non est subditus dum peccat, non posse pro eo ab Episcopo excommunicari, nisi fortè per statutum, ut si externus in eius territorio peccet: de quo vide *Glos. c. 21. de sent. Excom.*

13. Excommunicare subditum suum potest Præpositus Ecclesiæ Collegiatæ, etiam Regularis, ut Prior, Guardianus, eorumque Vicarij ex ipsorum commissione, & Capitulum Sede vacante. Quidam tamen negant posse Priorem vel Abbatem.

14. Non potest excommunicari Collegium, aut Communitas, nisi sciatur omnes deliquisse, aut dicatur sic: Omnes & singuli Collegij, qui tale quid fecerint, sint excommunicati. *Ex c. Romana, §. in Vniuersis. de sententia Excommun. in 6.*

15. Reges à solo Papa excommunicantur, & censuris ligantur.

16. Excommunicationes vulgò ignotæ, adeoque usu non receptæ, non ligant.

17. Ex

16. Excommunicatus occultus potest ad vitandum scandalum, vel grauem iacturā, Missam audire, & celebrare; nec fiet irregularis.

18. Quidam putant, nullum præceptum sub pœna Excommunicationis obligare in re difficillima; haberi enim id in iure pro impossibili: nec si in re leuissima adiiciat pœnam Excommunicationis.

19. Excommunicatio lata in facientes, non comprehendit mandantes, aut aliter adiuuantes, nisi exprimatur, neque cum principaliter excommunicatur faciens, & secundariò consulentes, & iubentes, comprehenduntur hi, si res non fiat. *Navar. cap. 27. num. 78. Suarez disp. 22. sect. 1. nu. 55. & seqq.*

20. In dubio an consulens principaliter excommunicetur, interpretandum quòd secundariò, seu accessoriè tantum.

21. Consulens dicitur, qui rogat, aut monet, aut ostendit esse vtile.

22. Cum in Excommunicatione dicitur vt intra tot dies aliquid fiat, numerādi sunt à die scientiæ de Excommunicationis edicto. Quòd si præcipitur aliquid reuelari, qui solùm post terminum illum rem sciuit, ligatur, si non reuelet. *Navar. cap. 25. nu. 46. Suarez disp. 20. sect. 3. num. 14.*

23. Excommunicationes Conciliorum Prouincialium, etiam si à Gratiano citentur, non ligare nisi in suis Prouincijs, quidam dicunt: quod

quod ego non ausim dicere de ijs, quæ vbiq̃ue videntur receptæ.

24. Excommunicatus est ipso facto, quicunque, etiam ipse excommunicator, consulendo, fauendo, aut iuuando communicat cum aliquo in crimine, ob quod ille est excommunicatus, *cap. Nuper, c. Si concubina, de sententia Excommunicationis*, sciens illum esse particulariter denunciatum: excusat tamen ignorantia probabilis, non autem crassa & supina. *Navar. cap. 27. num. 16. Sob. in 4. d. 22. q. 1. art. 2.* estque reseruatâ hæc excommunicatio etiam, cui prior.

25. Cùm dicitur, Sit excommunicatus, aut Excommunico, aut, Sub poena latæ sententiæ, significatur ipso facto, si res prohibita fiat. Secus est si dicatur, Sub Excommunicationis, vel Anathematis poena, vel interminatione. Vide *glo. c. Relatum, de iure patr. & ca. Dolentes, de celeb. Miss. & de Simonia, cap. 33. & de sagitta, cap. 1. & de eo qui fortinè, cap. 1.*

26. Aliquando, Anathema sit, ponitur pro, Excommunicetur. Vide *d. 23. Si quis.*

27. Excommunicatus est suspensus ab officio & beneficio. *Anto. 3. p. t. 24. quest. 76. Syl. Excomm. 3. in to. effect. Ang. Excom. vlt. §. 1. Navar. cap. 27. nu. 21.* nec potest esse Procurator, sed potest institui futurus post Absolutionem; nec accusare, iudicare, aut testificari, nisi in causa hæresis: si tamen in iudicio accusat, aut testificetur, non peccat mortaliter: potest tamen institui hæres,

hæres, eiusque testamentum & contractus teneat, reddendaque debita; & potest agere in iudicio pro utilitate Ecclesiæ.

28. Non valet beneficii collatio facta excommunicato, nec electio, aut præsentatio. *Panor. c. Pastoralis §. verum, nn. 15. de appellationibus, & alij omnes ex cap. Postulatus, de Clerico excom. ministrante, & c. Constitutus, de appellationibus.* Quod si est collatum nescienti Excommunicationem, potest retinere post Absolutionem, dispensante eo, ad quem collatio pertinebat: potest & acceptare beneficium sibi ante Excommunicationem collatum, & post Absolutionem possidere. *Conar. c. Alma mater, l. p. §. 7. nn. 4. Nanor. §. Si quando, de rescript. Concil. 13.*

29. Excommunicatus non potest eligere, valet tamen præsentatio facta à laico excommunicato, dummodo non sit denunciatus, aut notorius Clerici percussor, *Nu. con. 1. de Inrepatr.*

30. Gesta per excommunicatum, vel suspensum, dum publicè in officio toleratur, valida sunt, etiam si sciatur esse excommunicatus: toleratus autem dicitur, cum errore populi habetur pro legitimo.

31. Licentia data à Pastore etiam denunciato excommunicato, de ijs quæ aliàs poterat, valet: ut quod subditus ab alio ordinetur, aut confirmetur, aut possit prædicare, vel audire Confessiones, vel assistere loco ipsius matrimonio,

monio, &c. Quòd si non est denunciatus, non peccat mortaliter exercendo actus iurisdictionis, qui non sunt Officia diuina.

32. Communicans illicitè cum excommunicato, etiam à se, incurrit Excommunicationem minorem, nisi sit Papa, c. *Excommunicamus*, &c. Sicut à simili 11. q. 3. & cap. *Nuper*, de sententia Excommunicationis. incurrit verò etiam cum mortuo communicando, vt lauando, aut comitando, &c.

33. Excommunicatio autem minor impedit ne quis possit suscipere Sacramenta, (sed potest conferre, & vti iurisdictione) nec eligi. Ex ea. Si celebres, de Clerico excommunicato, &c. Duobus, de sententia Excommunicationis. electione verò talis ad beneficium quidam irritam aiunt, Aug. Excom. 1. §. ibid. 1. Syl. Excomm. 4. §. 3. Tab. Excomm. 8. §. 1. Viual. tract. de Excomm. n. 48. alij irritandam. Ant. 3. p. 1. 25. c. 2. §. 1. Soto 4. d. 22. q. 2. art. 3. Richar. ibid. art. 7. q. 4. ex eis. cap. Si celebres. certè, si se ignorabat excommunicatum, non videtur inualida.

34. Excommunicati vitandi solummodò si sint denunciati nominatim, aut si notorij Clerici percussores, sic vt nulla possint tergiuersatione celari, aut iuris remedio excusari. Ca. Excommunicatio minor, & Absolutio, cap. pen. Tab. Interdict. 3. num. 19. Viñt. de Excommunicatione, dub. 4. & 10. Ant. Soto, Ledes. & alij, & non credantur esse absoluti, aut dubitetur an sint de-

nuntiati. Quòd si alibi est quis denunciatus, & hîc nescitur, non est hîc publicè vitandus. *Syl. Excommunicatio* §. §. 26. *Conarr. Palud. & alij.*

35. Ab excommunicato, quem non teneris vitare, potes accipere Sacramenta, si est Pastor tuus, aut paratus ministrare, *Cap. Absolutio, cap. 3. Medina de Confess. qu. 22. Adrian. 4. de Confess. qu. 5. Soto 4. d. 22. q. 1. a. 4.* in articulo autem mortis potes etiam à denunciato.

36. Excommunicatum non denunciatum, vel notoriè percussorem clerici, vel hæreticū, non licet sepelire in sacro, nec pro eo hostias offerre. *Navar. cap. 27. num. 134. Toletus lib. 1. cap. 38. & 39.*

37. Non impedit Excommunicatio dispensationem factam ex Papæ commissione.

38. Prohibita cum excommunicato contenta hoc versu: Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

39. Os, id est, sermo, literæ, nuntij, munera. Missa tamen ab eo munera, possunt mitti pauperibus. Potes & salutantem resalutare, & scribenti rescribere; est enim id debitum ei quoddam solvere. *Henriquez l. 13. cap. 7. §. 3. citans alios.*

40. Orare, id est, participare in diuinis. Potest tamē in Ecclesiæ Officijs permitti, si à paucis scitur, ne prodatur, alioqui pellendus ex Ecclesia: & si non possit pelli, omittenda Officia, etiam Missa, si nondum cœptus Canon; tunc enim

enim pergendum, & post Communionem finienda Missa in Sacrilia: nisi esset ingressus adorandum seorsum; tunc enim non cum eo communicatur, vt nec communicatur cum eo, qui aliud quàm ipse Sacrum audit; aut si idem, sed nō intentione cum illo communicandi. Quod si excommunicatus Officiū recitet cum laico, non videtur graue peccatum: nec peccatur, si quis cum eo oret priuata oratione: prohibetur enim communicatio in oratione, quæ fit Ecclesiæ nomine: itaque potest pro ipso orari in Missæ Memento, scilicet priuata oratione.

41. Vale, id est, salutare, scilicet verbo, vel scripto: nam assurgere, vel caput aperire, non videtur prohibitum. *Ang. Excomm. 8. §. 4. Anto. Soto, &c.*

42. Communio, scilicet habitatione, aut cōuersatione. Potest tamen quis in eodem cum illo loco esse, modò non conuersetur. *Syl. Excommunicat. 5. q. 4. Ang. cit.*

43. Mensa, scilicet communis, itemq; lectus. Qui tamen simul ederet aut dormiret sine intentione communicandi, non peccaret. *Videtur Petri à Soto, t. de Excommunicatione, lect. 3.*

44. Excusant communicantem, etiam in diuinis, contenta hoc versu: Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

45. Vtile, scilicet participant, vel animæ excommunicati: itaq; potes salutare, si id tibi utile, & agere cum illo quod illius animæ profit.

EXCOMMUNICATIO.

ut ad Concionem ducere. Excusat & in diuinis communicantem timor damni grandis, & in alijs communis societas.

46. Lex, scilicet matrimonij: itaque excusatur coniux.

47. Humilis, scilicet subiectio, ut filiorum, vel seruorum, vel famulorum; deniq; subditorum, ut Prælato Religiosorum, & Episcopo Clericorum.

48. Debent & patres excommunicatis filijs prouidere, & seruis domini.

49. Res ignorata, scilicet nescire esse denuntiatum.

50. Neceffe, scilicet alterutri.

51. Communicare cum excommunicato, ferè est veniale, nisi in diuinis communicetur illicitè.

ABSOLVTIO AB EXCOMMUNICATIONE, vide Absolutio.

QVI habet facultatem absoluendi in Foro interiori, potest absolvere etiam extra Confessionem: ideoq; etiam dicendum de dispensatione.

2. Absolutio ab Excommunicatione cum conditione, verbi gratia, si satisfecerit, valebit cum satisfecerit.

3. Cum datur facultas absoluendi satisfacta parte, sufficit si faciat absoluendus quod potest: itaque potest absolui data cautione sal-

tem iuratoria, si aliud non potest: imò in Foro interiori sufficit propositum satisfaciendi cum poterit.

4. Valida est absolutio data ab habente potestatem iure ordinario contra formam statuti, aut Canonis, verbi gratia, siue iuramento aut satisfactione requisitis, etiam si in constitutione dicatur quòd sine forma nullatenus absolvatur; prohibet enim solum, sed factum non irritat. *Nau. c. 27. nu. 37. Ang. absol. 3 nu. 2.*

5. In absolutione ab Excommunicatione sufficiunt quævis verba cum intentione, nec requiritur expressio causæ Excommunicationis.

6. Absolutus in mortis articulo cum obligatione se præsentandi, cum poterit, ei, ad quæ pertinebat Absolutio, non tenetur ad id si absens paret: ad parendum enim solum, & non ut absolvatur, iubetur præsentari. Ita Nauarr. cuius mihi opinio perplacet.

7. Potest absolui quis non solum sine dolore, sed etiam inuitus, & ab vna Excommunicatione, relicta alia. Si autem pluribus sit ligatus ob idem factum, non sufficit ab vna absolui. *Vide de sententia Excomm. c. 27.*

8. Qui iuste impeditus non potest Papam adire, aut eum, cuius erat absolvere, non teneatur mittere, aut ad eum scribere, sed potest ab Episcopo, aut Superiore suo, habente Episcopalem iurisdictionem, absolui, vel ab alio de
eius

eius commissione: sed si cessante impedimento non adeat, reincident: quod commune est omni absoluto ab eo, qui aliàs non poterat, aut cum onere se præsentandi Superiori (qui tamen, priusquam reincident, concordat cum aduersario, in cuius fauorem erat Excommunicatio, non tenetur præsentare:) potest verò tunc adire etiam per alium, vel per scripturam. Quòd si nec Episcopum poterit adire, absoluet Parochus; eoque deficiente, quiuis approbatus Confessor. Ita viri doctissimi, quibus assentior.

9. Absolutus simpliciter, sed præstita cautione de satisfaciendo, si non satisfaciat; non reincident.

10. Absolutio data post appellationem aduersarij, ne absoluator, valet.

11. Absolutus cum reincidentia, si in termino certo non soluat, si in illo non potest solvere, non reincident.

12. Excommunicatus donec satisfecerit, indiget, ubi satisfecerit, Absolutione.

13. Absolutio, aut reuocatio Excommunicationis, suspensionis, aut interdicti, per vim aut metum extorta non valet. *Ca. 1. de ijs que vi, l. 6.*

14. Absolutio ex causa falsa valet, *Nau. c. 27. nu. 38.* etsi id quidam negant.

15. Ab Excommunicatione non reseruata, siue sit iuris, siue generalis ab homine, quod
aqui-

æqui pollet statuto, potest quiuis Cōfessor absolueret, etiam si illa per Papam esset confirmata: at à sententia particulari hominis cōfirmata per Papam ex certa scientia cū causæ cognitione, nec qui eā tulit, potest absolueret. Quòd si Papa iussit excommunicare, cōmittens causæ cognitionem, (quod semper intelligitur si Papa causam prius non cognouit) poterit absolueret qui excommunicauit.

16. Excommunicatus non ideo est absolutus, quia Papa cum illo scienter participat. *Cle. 4. de sent. excom.*

17. Solet in Papæ literis dari Absolutio, saltem sub intelligitur data, ad consequendū effectum literarum; nec aliàs seruit.

18. Solemnitas Absolutionis non requiritur in Foro Sacramentali.

19. Cū in magnis criminibus datur ab absolvente præceptum de parendo Ecclesiæ, intelligitur, ne postea faciat id, ob quod erat excommunicatus.

20. Qui solemniter absoluit, post iuramentum de parendo Ecclesiæ, & satisfactionem saltem per cautionem iuratoriam, quæ duo præmittēda, illud quidem in graui crimine, id verò cū quis ob debitum aliquod est excommunicatus ad singulos versus alicuius Psalmi Pœnitentialis, verberet leuiter pœnitentem: deinde post Kyrie eleison. Pater noster. Saluum fac seruum tuum, &c. Eslo ei Domine, &

Nihil proficiat, & Domine exaudi, & Dominus vobiscum. Oremus: Deus cui proprium est miseri, &c. famulum tuum, quem sententia Excommunicationis ligatum tenet, &c. tandem absoluat.

21. Ab Excommunicatione minori, quam quis incurrit ob peccatū veniale, posse absolvere quemvis Sacerdotem, quidam aiunt. *Ar. m. l. Absolutio, num. 38. Nau. ca. 27. num. 8. & 25. Vi. ualdus in fine tractat. de Excommunicatione min. c. si alij requirant in absolvente iurisdictionem. Ostiensis in Sum. tit. de sententia Excommunicationis, §. quis potest. Syl. Absolutio. 1. §. 3. & Excommunicatio 4. notab. 2. ca. Excomm cap. ult. Ang. Absol. 1. §. 1. Solo. Viet. Ledes. &c. certè potest quiuis Confessor.*

DE EXCOMMUNICATIONIBVS BVLLAE COENAE, vide Gabella, Hæresis, Episcopus.

I. **Q**Uod dicitur de hæreticorū receptatoribus aut fautoribus, intellige si faueāt hæreticis in hæresi, seu quatenus hæretici sunt, id est, in causa hæresis, vt dum fugiunt Inquisitorem, dum agitur contra eos. *Tolet. lib. 1. cap. 19.* non autem si ratione amicitiae, aut propinquitatis, aut alioqui pietatis. Nec verò includendi sunt hæretici pater, filius, aut coniux, secundum quosdam: ob tantam enim coniunctionē
sunt

sunt velut eadem persona. Ego verò solum eos excusarim ratione paulò ante dicta.

2. Qui vnā solam paginam hæretici libri legit, non est censendus excommunicatus; parua enim condonantur: nec qui legit scripta hæretici, sed non hæretica.

3. Ob hæresim mentalem nullo proditam signo exteriori, quod sit ex se peccatum mortale, & sufficienter expressiuum hæresis, id est, pertinacis erroris in fide, quem eo signo asserere intēdat, nemo est excommunicatus: itaq; non est qui petit cōsiliū, aut refert hæresim, aut trāscribit, etiam si illam interim mente teneat; nec qui hæreticum opus facit, sed sine animo hæretico.

4. Recedere ab obedientia Papæ, est nolle illum agnoscere esse Vicarium Christi, & Ecclesiæ Caput.

5. Piratæ intelliguntur, qui in mari, & velut ex officio, principaliter furtis & rapinis studēt; non qui minus principaliter, aut in flumine.

6. Naufragorum bona surripientes, etiā hic iam excommunicati: sed nostra Societas poterat olim absolvere, iubendo vt restituerent.

7. Per pedagia, & gabellas, intelligenda sunt etiam portoria, & alia vestigalia quæcunque. *Nauar. cap. 27. nu. 61. Tolet. lib. 1. cap. 21.* Nec cum Rosella, & Tabienna dici potest non excommunicari, qui vetera augent, cum post Pium V. id expressis verbis asserat Bulla.

8. Exigere intelligitur, qui ab inuito extorquet.

9. Gabellam imponere potest, qui non habet Superiorem in temporalibus.

10. Gabellæ prohibitæ intelliguntur, quæ à nullo possunt exigi, nō autem si solum prohibeantur à quibusdam personis, ut à Clericis, exigi. Notant verò quidam, cum aliàs Papa prohibet Clericis gabellam imponi, intelligi de imposita ratione fructuum, non autem si imponatur omnibus, & à Clericis simul exigatur: quæ mihi Nauarri opinio non displicet.

11. Falsificans scilicet per se literas Apostolicas, scilicet iam expeditas, excommunicatur; non autem si literas Nūtij Apostolici, aut Pœnitentiariæ; aut si quid mutet, non mutata sententia; aut postquam expirârunt; aut si laceret, aut comburat, quia inutiles.

12. Ferrum deferēs ad infideles (quibuscum Christianis bellum est) ex terra fidelium, vel lignū, quibus possint facere arma offensiva, excommunicatur; non autem qui equum vel ensē donat ob gratitudinem, aut ob beneuolētiā captandam; nec qui defert victualia, aut immunes merces; nec qui in eorum nauibus operam suam ponit, etiam agentibus contra fideles.

13. Iusta de causa impediētes victualia ad Romanam Curiam delata, non excommunicantur.

14. Excom-

14. Excommunicatio percutientium morātes in Curia, vel lādentium euntes eò, aut inde reuertentes, non videtur esse in vfu.

15. Excommunicantur insequentes hostilitate Episcopos, scilicet cōsecratos. Non dicitur autem quis eum insequi, qui se iam aliquò recepit.

16. Item qui cursum literarum Apostolicarum laicali auctoritate impediunt. Non est autem impedire velle prius examinari, sed de eo consuli, vt fit à Rege Hispaniæ: aut prohibent accessum ad Romanam curiam pro illis impetrandis, earumue impetrationem, vel vsum.

17. Item Ecclesiasticos fructus sibi propria auctoritate vsurpantes: secus si recipiant, aut furentur, vt solent alia quæuis bona.

18. Item imponentes onera personis aut fructibus Ecclesiasticis, scilicet si particulariter; secus si omnibus, non excludēdo Ecclesiasticos. *Vide supra.*

19. Absoluens illicitè à casibus Bullæ huius, in excommunicationem incidit, sed nō reseruatam: non incidit autem, si absit præsumptio mortalis, vt si faciat ex ignorantia, aut obliuione aut causa probabili.

20. Concessis omnib. casibus huius Bullæ, intelligitur etiam concessus casus hæresis, ita declarauit S. Congregatio. Sed aduertendum concessionem eiusmodi singulis annis reuocari

150 ALIAE EXCOM. PAPAE RESER.
cum amplissimis derogatorijs, dum hæc Bul-
la in die Cœnæ Domini promulgatur.

QVAEDAM ALIAE EXCOMMVNICA-
TIONES PAPAE RESERVATAE.

1. **S**iquis Clericum percutiat. 17. q. 4. Si quis
suadente, excommunicatur. Clericum in-
tellige etiam primæ tonsuræ, & Religiosum
etiam novitium, non autem quemvis Eremit-
tam, aut Inclusum, aut Clericum degradatum,
vel ob incorrigibilitatem depositum, aut here-
ticum, Vide Nau. c. 27. n. 80.

2. Non incidit, qui non violenter tangit
(quale non est crumenam furari), ut ego puto,
qui mandat, aut consulit, aut ratum habet; nec
qui ignorabat esse Clericū, nec si talis sit per-
cussio; ut in laicū facta non esset mortalis; nec
qui enormibus deditum, relicto habitu & ton-
sura percutit; nec qui causa correctionis facit,
ut pater, præceptor, aut dominus, aut alioqui
propinquus vel senex; nec qui ad rei suæ vel
alterius defensionem; nec qui repertum loco
suspecto cum vxore sua, aut matrē, aut filia, aut
sorore percutit.

3. Episcopus potest absolvere legitimè im-
peditum ne possit Papam adire, ut foeminam,
senem, ægrotum, impuberem, pauperem. Qui
verò in impubertate percussit, etiam post eam
potest ab Episcopo absolui, nec tenetur Papam
adire.

4. Potest

4. Potest & quemuis absolvere, si levis fuit percussio: quod eius iudicio relinquitur. Levis, quidem censetur, si fiat palma, pugno, pede, ligno, aut lapide non relincente vestigiū, aut multam capillorum euulsionem.

5. Potest & suos Clericos collegialiter vinētes, si percutiant non enormiter; itemque Prelatus Religiosos.

6. Putat Sotus, pueros Clericos se inuicem percutientes vsq; ad sanguinis è naribus effusionem, etiam in Ecclesia, non esse excommunicatos; quod mihi prudens dictum videtur: certè tales non Absolutione, sed castigatione purgandi.

7. Incendens studio maloq; animo locum sacrum, postquā fuerit per Episcopum excommunicatus, & denunciatus, à solo Papa absoluitur. *Vide c. Tua, de sent. Excom.*

8. Itemque effractor simul & spoliator loci pii, auctoritate Episcopi ædificati, postquam fuerit nominatim denunciatus excommunicatus. *Vide c. Conque, eo. tit.* Non effringit autem, qui clauē aperit.

9. Religiosus, qui non est Parochus, si extra mortis articulum sine licētia Parochi, vel eius Vicarii, præsumat illius subdito ministrare Eucharistiam, aut extremam Vnctionem, vel Matrimonium solenniter, (& hunc postremum Conc. Tridentinū vult etiam esse suspensum, quamdiu volet Episcopus) vel absolvere ab

Excommunicatione Iuris, à qua non possit. *Vide Clem. 1. de privil.* Requiritur præsumptio: itaque excusat ignorantia, aut causa probabilis.

10. Domini interdictum violantes, & quicumq; publicè excommunicati aut interdicti, nominatim moniti à celebrante diuina Officia, ut de Ecclesia exeant, in ea remanere præsument. *C. Grauis, de sent. excom.*

11. Exenterantes mortuos, ut alibi sepeliant, nisi fiat iusta de causa, ut in cadauere Regis, aut ne foeteat, aut causa Anatomiae, aut quia mortuus apud infideles, &c. *Extrav. Detestande, de sepult.*

12. Dantes aut accipientes aliquid ex pacto ob ingressum Monasterij. *Vide Extrav. 1. de Simonia.* Intellige verò nisi sit consuetudo accipiendi, aut accipiat bona intentione: requiratur enim præsumptio. Sunt verò exceptæ Moniales, per quosdam Pontifices.

13. Simoniaci reales in Ordine, aut beneficio, & mediatores. *Extrav. Cum detestabile. de Simon.* Dantes solum consilium, vel auxilium non censent quidam mediatores dicendos. *Vide de SIMONIA.*

14. Professæ egressæ è Monasterio, nisi causa incendij magni, aut lepræ, aut pestis probate per Superiorem & Episcopum, itemq; licentiam dantes, comitantes, & recipientes. *Pij Quinti Bulla.* Egressa autem non dicitur, quæ iusta

Ita aliqua de causa nunquam est ingressa.

15. Intrantes Monasteria Monialium sine
urgenti necessitate, & ipsę recipientes. Item fe-
minę intrantes Claustra Regularium, & qui
recipiunt. *Greg. 13* Non videntur autem incide-
re, nisi qui intrant prętextu alicuius licentię
datę à Superiore. Consulatur tamen vsus, qui
legem solet interpretari.

16. Ad duellum admittentes, prouocantes,
permittentes, intereffentes, faciētes, dantes au-
xilium, consilium, aut fauorem. Excipiuntur
verò Reges. *Vide extensionem in constitutionibus*
Greg. XIII, & Clementis VIII.

EXCOMMUNICATIONES NVLLI RESERVATAE.

1. **P**otestates seculares imponentes tributa
Ecclesię, vel Ecclesiasticis personis, si
moniti non desistant. *c. Non minus, de immun. Ec-
cles.* Oportet verò monitionem habere com-
petentem dilationem. *Vide supra in BULLA*
COENAE.

2. Extorquentes gabellam per se, vel per a-
lium ab Ecclesiasticis, aut ab eorum rebus, non
portatis ad negotiandum. *C. Quanquam, de cen-
sibus l. 6.* Non est autem negotiari, bona sua
vendere.

3. Domini temporales prohibentes subdi-
tis vendere sua Clericis, aut pręstare officia, *C.*
si. de immun. Eccl. l. 6.

4. Facientes seruari statuta aut consuetudines contra libertatem Ecclesiasticam, id est, Ecclesiæ vniuersæ concessam. C. *Nouerit, de sen. Excom.* Nec sunt statuta contra libertatem, quæ moderantur expensas funerum in ijs, quæ non applicantur Ecclesiæ, nec concernunt diuinum cultum, vel animarum suffragium: sed mundanas pompas. *Sylu. Immunitas l. n. 10. cum. Io. de Imol. & Fanor.*

5. Raptores mulierum, vel consilium, fauorem, vel auxilium dantes, *Concilium Tridentinum.*

6. Intrantes Septa Monialium sine Episcopi aut Superioris licentia in scriptis. *Trid.*

7. Clerici in dignitate, aut Personatu, aut Sacerdotes audientes Ius Ciuile aut Medicinam per duos menses, nisi audiant Romæ, aut vt Ius Canonicum melius intelligant. C. *super specula. Ne clerici vel Monachi.*

8. Doctores, qui Religiosum dimisso habitu docent Leges, aut Medicinam. C. 2. *Ne clerici vel Monachi, libro 6.*

9. Religiosi habitum temerè relinquentes. *ib.* Secus si ex causa rationabili, aut sine peccato mortali, aut alio non assumpto, aut assumpto ad breue tempus.

10. Contrahens scienter de præsentì cum cōsanguinea vel affine in gradu prohibito, vel cum Religiosa, vel Religiosus professus, aut Clericus in sacris, & qui tale matrimonium celebrat

febrat scienter, *Clem. 1. de consan. & affin.* Excusat ignorantia, etiam crassa, (requiritur enim dolus) itemque iustus timor,

11. Cogens aliquam minus liberè contrahere matrimonium. *Trid. sess. 24. cap. 9.* Intelligitur id de dominis aut Magistratibus, exteriori iurisdictionem habentibus.

12. Impediens sine causa foeminam velum accipere, vel profiteri; vel cogens Monasteriū ingredi; aut profiteri; vel id consilio aut aliter adiuuans. *Ibid. Concil. Trident.*

13. Concedens in terra sua locum ad duellum, item Patrini, Certantes, consulentes, & spectantes. *Trid.*

14. Ex condicōto duellum facientes statuto tempore & loco, etiam sine Patrinis & charcellis, & loci securitate; & domini permittētes aut non prohibentes, & quouis modo adiuuans, & ex composito spectator vel socius, etiam si illi ad locum accedentes nō potuerint pugnare. *Greg. 13.*

15. De duello fecit etiam *Clem. 8.* acrem prohibitionem: tu vide; nec enim animus est huc omnia congerere, præsertim censuras, quæ sunt penè infinitæ.

EXEMPTVS.

1. **E**xemptus de licentia Superioris, potest Episcopo se subdere, vt ab eo Absolutionē vel dispensationem, qua indiget, obtineat.

EXILIVM.

1. **E**xilio perpetuo damnatus, dicitur deportatus; qui autem ad tempus, religatus.
2. In exilium non potest pater filium mittere.

EXTREMA VNCTIO.

1. **D**anda est etiam amenti, si petierat, aut petiuiisset si cogitasset, aut ostenderat signum doloris. *D. Th. 3. p. q. 32. Soto 4 d. 23. qu. 1. a. 2. nisi sit periculum irreuerentię. Quod si erat excommunicatus, absoluator prius ab Excommunicatione.*
2. Non solet dari pueris, nisi ætate qua communicauit: sufficit tamē ætas, qua possunt peccare. *D. Th. Soto loco cit. & alij.*
3. Danda post viaticum. *D. Th. 3. p. q. 65. ar. 3. ib. Caiet. Soto d. 1. q. 2. a. 2. Henriquez l. 3. cap. 10. alibi tamen ante datur.*
4. Datur solum morti propinquis ex morbo, vel vulnere, vel partu, vel senectute. *D. Tho. Soto loc. cit. & alij. Quod si morbo liberatus iterum periclitetur, iteranda est, & quidem in diuturnis morbis, vt hydropisi, quoties redit periculum.*
5. Eam ex negligentia omittere nō est peccatum mortale, si absit contemptus, aut scandalum. *D. Thom. 4. d. 23. q. 1. questione. 3. ad 1. Soto d. q. 1. a. 1. Syl. Vnctio §. 9. Nau. 22. n. 16. & alij. et si quidam*

quidam aliter sentiunt, & quidem omittere tamquam ad salutem non necessariam, non est contemptus.

6. Materia est oleum benedictum ab Episcopo. *Trid. sess. 14. c. 1. Doct. 4. d. 23. D. Th. 3. p. q. 29. ar. 4.* quamquam etiam sine benedicto validum est Sacramentum. *Viñt. de Sacramentis. q. 217.* potest q; adhiberi oleum non eodem anno benedictum. *Henriquez l. 3. cap. 8. & est communis.*

7. Forma est deprecatiua, alicubi tamen indicatiua. *Palud. 4. d. 23. q. 1. a. 2. Bona. ibi. q. 1. a. 1. Dur. q. 3. a. 7. & alij.* Nec est necesse addere, In nomine Patris, &c. *Soto 4. d. 1. q. 1. a. 8. & alij communiter.* Sequendus tamen receptus mos.

8. Deficiente proprio Sacerdote, potest alius, etiam Religiosus, administrare, sub rati habitatione proprii. *Soto 4. d. 23. q. 2. a. 1. Caie. Excommunicat. 5. c. 64.* potest verò dare licentiam proprius, non tamen excommunicatus aut suspensus nominatim, quicquid dicant, *Palud. Syl. & Armilla, vide Suarez disp. 14. sect. 1. nu. 7.*

9. In necessitate sufficit Sacerdos sine ministro. *Vide de verb. sig. c. 14.*

10. Si Sacerdos non possit progredi, supplenda per alium quæ restabant. *D. Th. d. 23. q. 1. a. 2. question. 1. ad 3. Syl. 5. 4. Tab. 5. 5. & alij.*

11. Potest Presbyter vnus partem vnã vngere, & alius aliam in necessitate.

12. Pedes aut renes vngere non est necesse;

certè renes in foeminis omittendi. *Greg. à Val. t. 4. d. 8. q. 2. p. 2.* Nec manuum vnctio quibusdam videtur necessaria: saltè videtur sufficere vnā manum, aut vnum oculum vngere, & itidem de reliquis membris paribus: sequendus tamē vsus receptus.

13. Mutilati in partibus proximis vngendi, & cœcus in oculis, ob concupiscentiam. *D. Th. 3. p. q. 32. a. 7. & omnes.*

14. Ad singulas vnctiones adhibenda stupa noua, postea comburenda. Sufficit verò verba proferre paulò ante vnctionem, aut post, vt in Baptismo & Confirmatione.

15. In dubio an viuat ægrotus, danda sub conditione, si non est mortuus. *Armil. Vnctio. §. 7. Tab. §. 6. syl. §. 5.*

16. Effectus eius est remissio peccatorū venialium; sed & mortalia remittit, faciendo de attrito contritum. *Trid. sess. 14. c. 2. D. Th. 3. p. q. 30. n. 1. & alij communiter,* & sanitas animæ ad malum pronæ, & pigræ ad bonum. *Trid. cit. D. Tho. & alij,* eiusq; spiritualis recreatio, & roboratio, & interdum etiam corporis sanitas. *Nau. c. 22. n. 12. Summistæ communiter verbo Vnctio.*

FALSARIUS, vide Excommunicatio *Bulle Cane Domini.*

I. **F**alsare monetam, crimen est læsæ maiestatis: falsa autem dicitur, facta sine legitima auctoritate, materia, pondere, aut signo:

ponderare exuberantem monetam, falsare non est; et si peccatum est; est verò falsarius, qui iustum pondus minuit.

2. Non licet amissæ scripturæ de hæreditate, aut nobilitate aliam similem facere, etiam si nulli fiat iniuria; sicut neq; licet conueto super mutuo; quod iam soluerit, falsum solutionis instrumentum producere. *Comar. lib. 1. var. resol. c. 2. num. 3.*

F A M A, vide *Dominium, Infamia.*

1. **F**A M A dicitur vox communis maioris partis viciniae, ex probabili suspitione orta.

2. Ad famam probandam sufficiunt duo testes.

F A M I L I A.

1. **F**amilia dicitur usq; ad quartum gradum: itaq; omnes etiam gradus quarti dicuntur familiares: itemq; omnes famuli, etiam extra domum habitantes.

2. Familia Episcopi gaudet priuilegio Fori, non autem familia Ecclesiæ.

F A M V L V S, vide *Conductor, Dominus, Servus.*

F E S T V M, vide *Ieiunium, Missa.*

1. **F**estum potest Princeps & Ciuitas indicare, sed sine obligatione Missam audiendi.

2. Festum ab Episcopo indictum non obligat, si populus ex causa rationabili contradicit,

cit. Quòd si receptum est, debent seruare etiam Religiosi exempti. Non potest autem ipse indicare sine Cleri aut Capituli consensu. *Vide. cap. Conquestus, de Ferijs.*

3. Ad Festa maiorum voto aut iuramento recepta tenetur quidem populus, sed non sub obligatione voti, aut iuramenti; est enim hæc personalis.

4. Non potest Episcopus prohibere alioqui in festo licita: quòd si sub Excommunicatione prohibeat, nulla est Excommunicatio, *secundum Nauar.*

5. In festo licet docere, piscari, venari, etiam lucri causa, & secundum quosdam, libros ob lucrum describere: vel pingere aliquid: sed alij negant probabilius. Licet quidem exemplum aliquod delineare, quòd vulgo dicitur *ritrar* (vt fit passim, etiam Romæ) & acupingere linteum quod vulgo *ricamar*, discendi causa; præliari, & vendere illo die necessaria, & iter agere, etiam comitantibus mulis onustis suppellectili, concedente id consuetudine; & Aduocatum vel Procuratorem suum officium facere apud partem, vel Iudicem, modò ne procedatur ad actum iudiciale nisi causa pietatis, aut necessitatis; & mulionem iter cœptum continuare. Molendina & nundinas excusat consuetudo, pistorum necessitas.

6. Excusat à festi obseruatione metus iustus, necessitas, pietas utilitas publica, (itaque
excu-

excusantur laborantes pro loco pio, aut publico) vitatio damni corporis, vel animæ, (itaque excusantur puellæ laborantes ad vitandum otium) & dispensatio Episcopi, vel Parochi, vbi is solet dispensare.

7. Excusat uxorem viri, & filium patris, & seruum & famulum domini coactio.

8. De rebus quæ in festis licent, licitè fiunt etiam instrumenta.

9. Audita Missa, potest quis ad locum, vbi non est festum, ire, causa laborandi, ex loco vbi festum est.

10. Circa festi principium & finem, seruanda recepta consuetudo: vbi autem à vespere incipit, excusantur barbitonfores in Vigilia laborantes, concessione Eugenij Quarti, *secundùm Nauar.*

F E V D V M. vide Pignus.

1. Feudo amisso non per mortem, amittuntur & fructus pendentes; si verò per mortem, post Calendas quidem Maij vsq; ad finem Augusti fructus pertinent ad hæredes, at anteriores ad dominum.

2. Non potest quis priuari feudo à Principe sine causa.

3. Feudales consuetudines ligant etiam Ecclesiasticos & Ecclesiam.

4. Non solet succedere in feudo fœmina, nec ascendentes, nec Monasterium.

5. Vas

5. Vassallus vassalli tui, non est tuus vassallus.

F I C T I O, vide *Mendacium*.

F I D E S, vide *Discere, Docere*.

1. **N**ecessesse esse explicitè credere fidei myste-
ria, quæ publicè in Ecclesia celebrantur,
sentiunt multi cum D. Thoma : alij excusari
multos ignorantia, præfertim cū deest qui do-
ceat, sufficereque illis, cum Baptismo, credere
quod credit Ecclesia, quam opinionem etsi ad-
huc solebam improbare, nūc non ausim. Quid
enim ? dicemusne perire infinitū Christiano-
rum alioqui bonorum multitudinem, qui de
mysterio etiā Trinitatis, & Incarnationis, vix
quicquàm rectè nōrunt, imò peruersè sentiūt,
si interrogas ? Potius crediderim condemnari
istorum Pastores, ob negligentiam docendi
hæc eadem.

2. Negligentiam docendi filios Symbolū
fidei, & Dei præcepta, & Pater noster mortale
ait Nauar. itemque ea discendi negligentiam.
Quod vt non improbo, ita illum probo sentē-
tiam, sufficere ex istis scire substantiam, etiam-
si verba præcisa non teneantur. *Medina de reſta*
in Deum fide l. 4. c. 6. nec aliud videntur velle
Theologi 3. d. 25. & D. Tho. 2. 2. q. 1. a. 6. ad 3.

3. Prohibitum laico, sub Excommunicationis
ferendæ poena, disputare de fide, c. 1. de hæ-
ret. lib.

ret. lib. 6. quam prohibitionem si sciens contra-
faciat, peccabit mortaliter.

4. Fidem tenetur quis, etiam cum periculo
vitæ, coram infideli tyranno confiteri, cum id
postulat Dei honor, aut proximi salus, aut alio-
qui scandalum sequitur.

5. Habitum fidelis exuere, & induere infide-
lis, modò absit scandalum, interdum ex causa
licet. nec enim, qui se ita induit, infidelitatem
profitetur, cum ex alijs multis causis soleat
fieri.

6. Fidei professionem publicè facere debent
assumpti ad dignitatem, vel Canonatum, in
Cathedrali, vel ad curam animarum, etiam Reli-
giosorum, & Magistri, *Conc. Trid. sess. 25. cap. 2. de
reform. & l'ius Quartus.*

FIDEIUVSSIO, vide Matium.

1. **P**otest pro fideiussione aliquid pretij acci-
pi: etiam si nullum timeatur periculū; est
enim ex se pretio æstimabilis. *Contra Tract. 2.
quest. 46. casu 14. Med. eod. de rebus per usu. ac-
quis quest. 4. Petr. Nau. l. 7. c. 2. num. 247. Soto. 6. q.
1. a. 2.*

2. Pro fideiussione Prælati non tenetur suc-
cessor, sicut neq; tenetur in alijs contractibus,
quos prædecessor fecit nomine proprio; secus
si contraxit nomine Ecclesiæ, & eius nō suam
rem agens. *Conar. lib. 2. var. resol. c. 15. nu. 6. Molina
de contract. disp. 492.*

3. Tene-

3. Tenetur debitor de omni damno sua culpa accedente fideiussori : de quo tamen vide CVLPA.

4. Fideiubens simpliciter, non tenetur ad interesse, nec ad debiti augmentum.

5. Fideiussor vsque ad certum tempus debiti soluendi, si id à creditore debitori prorogetur, non tenetur ille postea, nisi in id de nouo consenserit.

6. Non tenet fideiussio accessoria contractui inualido, vt minoris, qui se non potest obligare. Quidam tamen tenere dicunt, si quis se pro minori obligauit.

7. Fideiussio eius qui est sub alterius potestate, communiter non valet. Nec Clericus, nisi in necessitate, debet pro laico fideiubere.

8. Promittens aliquem præsentare, si is ob crimen capitale postea commissum, sine illius culpa lata, fugiat, non tenetur.

FIDEICOMMISSVM.

Fideicommissio subiecta possunt alienari causa dotis, etiam post fideicommissum promissæ, & alimentorum.

FILIVS, vide *Dispensatio, Donatio, Hereditas, Parentes, Peculium.*

1. **F**ilius familiæ dicitur, qui est in potestate patris, aut aui, vel proaui, &c.

2. Supremus ascendentium habet omnes descen-

descendentes in potestate; quo mortuo manet in potestate sequentis.

3. Fœminæ non habent filios in potestate, nec eius ascendentes.

4. Legitimus filius dicitur, qui lege probatur, vt adoptatus.

5. Legitimus naturalis, qui ex legitimo matrimonio.

6. Naturalis, qui ex copula nec approbata nec reprobata Iure Ciuili.

7. Spurius, qui ex reprobata, vt ex consanguinea, aut adultera; aut vulgò conceptus, qui patrem non potest monstrare; vel ex Religioso aut Clerico in sacris. Qui autem ex soluta & coniugato, non dicitur spurius.

8. Expositus, si facta diligentia nihil reperitur, præsumitur legitimus: in dubio autem dicunt quidam posse Episcopum dispensare, scilicet quantum ad Ecclesiastica.

9. Episcopus potest legitimare subditum, quantum ad Ordines, & beneficiū sine cura & dignitate: censetur autem dispensare, si scienter ordinet: eritq; et talis, etiam quantum ad secularia nulli præiudicantia, legitimatus in terris Papæ.

10. Legitimatus à Papa quantum ad spiritualia, est etiam quantum ad temporalia vbiq; secundum quosdam. Vide c. 13. Qui filij sint legitimi. Certè ex causa potest etiam quantum ad temporalia vbiq; si velit; etsi quidā negent.

11. Legi-

11. Legitimatus à Principe non ideo est legitimus quantum ad Ecclesiam. Vide gl.d.101. Peruenit.

12. Legitimatio valet etiam in alio regno, vbi nullum fit præiudicium.

13. Legitimare potest, qui nō habet Superiorem in temporalibus: tamen spurium solus Papa aut Imperator legitimat.

14. Pius Quartus reuocauit facultates legitimandi spurios in præiudicium aliorum.

15. Non præsumitur legitimans velle alteri præiudicare.

16. Non legitimus non habet patris nobilitatem.

17. Naturalis etiam spurius efficitur legitimus, quantum ad omnia, per parentum matrimonium sequens, etiam solum ratum, si tempore quo conceptus aut natus est, poterat inter illos esse matrimoniū: & venit etiam nomine legitimè nati.

18. Natus ex matrimonio nullo, sed contracto bona alterius saltem coniugis fide, in facie Ecclesiæ est legitimus: item qui ex illegitimo matrimonio, sed postea per dispensationē approbato: item cum parentes falsò, sed bona fide, putant secum legitimè dispensatum.

19. Etiam putatiuum matrimonium, id est, quod ab alijs putatur legitimum, facit prolem antea susceptam legitimam: & si quis contrahat cum consanguinea, ex qua prolem antea susceperat.

20. Filius

20. Filius naturalis non dicitur esse sub patris potestate. Quidam tamen id de patre concedunt, de ascendentibus negant.

21. Filium esse aliquem probat sola fama, nisi contrarium constet.

22. Filiorum nomine non veniunt nepotes in materia odiosa, veniunt autem naturales (non autem spurij) cum tractatur de utilitate, aut eadem ratio est, quæ de legitimis.

23. Patria potestas non tollitur per Ordinem sacrum, etsi quidam id negent: tollitur verò per Episcopatum & Cardinalatū, & per professionē patris, aut filij, & alicubi per filij matrimoniū, & si pater sit perpetuò exul, vel hæreticus, etiam occultus, aut scienter contrahat incestas nuptias, aut sit captus bello iusto, aut servus fiat.

24. Emancipatio fit coram Iudice, potest autem fieri per Procuratorem.

25. Emancipatus reuocatur in patriam potestatem ob alimenta patri negata.

26. Supremus ascendentium potest vnum descendentium emancipare, alijs relictis.

27. Emancipato patre, sub eius potestate est filius quem postea gignit.

28. Filius præsumitur emancipatus, si per decennium seorsim a patre id ferente negotietur tanquam emancipatus.

29. Filij emancipati viuentē matre, post eius mortem habebūt vsum fructum in media parte bono-

bonorum eius, in altera autem pater.

30. Spurius relicta à patre potest tenere usque ad condemnationem Iudicis. Quidam tamen aiunt, legatum ad alimenta, vel dotē posse quidem tenere, sed nō alia, nec ex testamento, nec ab intestato, nec ex contractu inter viuos. Mihi tamen prior opinio magis placet.

31. Filius non succedit patri indignitate ob-
tenta post suam natiuitatem.

32. Filius potest accusare patrem de hæresi, vel proditione.

33. Filius in ætate imperfecta datur paren-
ti fidei, in perfecta autem sequitur ipse vtrum
parentem maluerit. *Vide de conuers. inf. c. 3.*

34. Parentibus non obedire in rebus hone-
stis ex cōtemptu, aut alioqui in re magni mo-
menti, ad ipsorum potestatem pertinēte, mor-
tale est. Putant & quidam mortale esse, si con-
tra eorum iustam voluntatem matrimonium
contrahat sine causa iusta. Alij id negant, si ab-
sit scandalum, aut grauis aliqua necessitas.

35. In extrema necessitate postponendos es-
se filios vxori, quidam volunt. *Vide Thom. 2. 2. q. 26. art. 11.*

F I S C V S, vide *Hæreditas, Testamentum.*

1. **N**on succedit fiscus in prohibitis alie-
nari.

2. Confiscari nō possunt bona delinquentis,
etiā hæretici notorij, nisi post sententiā Iudicis.

3. Ad

3. Ad fiscum transeunt bona cum oneribus itaq; tenetur soluere debita.

4. Etiam si lex dicat, vt quis teneatur statim bona dare fisco, non tenetur ante sententiam Iudicis.

5. In dubio tenendum contra fiscum.

F O E M I N A.

1. **F**OEmina nō potest publicè prædicare, nisi ex Papæ licentia.

2. Nec vti habitu virili, etiam ob continentiam. *Vide Conc. Gang. 13.*

3. Nec vti testis in testamento solemni extra terras Ecclesiæ, (vbi verò solemnitas nō requiritur, vt tempore pestis, potest) nec in causa criminali, nisi hæresis; aut læsæ maiestatis, aut Simonia, aut cū aliter veritas sciri nō potest, aut cū proceditur via inquisitionis.

4. Nec pro debito incarcerationi, nec cogi accusare, aut testificari, nisi in certis casibus, vt in causa criminali.

5. Potest post partum vel Ecclesiam adire ex deuotione, vel se domi continere ex reuerētia.

FRVCTVS, vide *Beneficium*.

F V G A.

1. **F**Vgere nō dicitur, qui ad Superiorem vadit.

H

FVR.

F V R T V M, vide *Debitum, Eleemosyna, Inuentum.*

1. **E**xcusare à peccato furtum ob magnam necessitatem, probabiliter quidā dicunt: alij ob solam extremam volunt, idque modo rei dominus non sit in eadem necessitate. August. *l. de mendac. c. 7. & 12.* ob nullam excusat. Ego cum illis sentio, qui à diuite, qui tenetur pauperi subuenire, aiunt licere ad eam rē clām accipere. *Aug. Furtum §. 37. Medina Cod. de Eleemosyna, c. 7. Pet. à Nauar. l. 3. c. 1. n. 375.*

2. Excommunicatio lata ob furtum, intelligitur si ex se sit mortale peccatum, scilicet rei notabilis: non autem si per accidens, vt quia graue damnum dedit, aut molestiam.

3. Non est mortale clām ab eo accipere, qui daret si peteretur, etiā si clām accipi nolit; nec oportet restituere.

4. Clām viro, aut patre rem non magnam accipere, non est furtum: quòd si sit notabilis, restituenda.

5. Si accepisti quod dubitabas an tuum esset, debere te restituere, quidam aiunt, alij negant: quòd in dubio melior sit possidentis conditio.

6. Qui damnum nullum dedit rem alienam accipiens, quia ea dominus non vtabatur, non tenetur restituere, si nulli est domino vsui futura.

7. Ex

7. Ex monte alieno ligna tollens, aut necessitate urgente, aut parum damni dando, non tenetur restituere.

8. Qui per vices pauca alicui furatur, cum ventum est ad notabilem summam, tenetur ei restituere, etsi quidam probabiliter id negant.

9. Qui per vim rapuit, tenetur etiam pro iniuria satisfacere.

10. Si oblatam rem à fure domino, is noluit accipere, ei perit, si sine furis culpa perit.

11. Acceptum à fure, sufficit ei restituere.

Halensis 4. p. q. 86. m. 3. Anto. 2. p. t. 1. c. 12. §. 15. Syl. Rest. 3. q. 7. Ang. Rest. 1. §. 6. aut cui ille voluerit; etsi quidam velint, debere domino proprio restitui. Caiet. 2. 2. q. 62. a. 9. Soto l. 4. de iust. q. 7. a. 2. Covar. l. 1. Rosel. c. 311. Io. Med. Cod. de eleem. q. 10. Bar. Med. in Sum. l. 1. c. 19.

12. Si quod filius furatus est expendat in utilitatem patris, potest de patris bonis restituere, idemq; vxor de bonis viri.

13. Re deteriorata, tenetur fur ad æstimationem eam, in qua dominus ea fuerat usus; per eunte verò, dabit eius pretium, deductis ijs, quæ expendit in eam cum domini utilitate.

GABELLA, vide Clericus, Excommunicatio Bullæ Cane.

1. **G**Abellam potest imponere, qui Superiorem non habet in temporalibus; & cui ipse id concefferit, vel consuetudo præscripta.

2. Potest Episcopus in Ecclesijs sibi pleno iure subiectis, cum Capituli consensu, ex causa tributum seu pensionem imponere.

3. Potest urgente necessitate dominus temporalis, vel communitas imponere talliam seu tributum; non enim est prohibitum, sed gabella ordinaria populum grauans.

4. Nouæ gabellæ non obligant, secundum quosdam, nisi constet legitimè impositas. *Pet. Nau. c. 1. num. 257. Arrag. 2. 2. q. 62. 4. Fum. Gabella, num. 18. Caiet. Vectigal. Angel. Pedag. §. 6.* Alii in dubio volunt gabellas censeri iustas; præsumendum enim pro Principe. *Valen tom. 3. disp. 5. q. 6 p. 5.*

5. Quæ verò imponuntur pro rebus delatis ad proprium vsum, communiter habentur iniquæ. *Beja, casu 1. 20. April. Angel. Pedagogium, §. 3. Nau. c. 17. num. 202. Caiet. Vectigal. c. 1. Tolet. l. 5. cap. 73. Pedraz. Prac. 7. d. 16. Pet. Nau. l. 3. c. 1. num. 237.* Si Princeps, ait, habet aliandè, non potest super his exigere; esset enim contra ius naturale: si non habet, potest consuetudine excusari. et si quidam id negent, si iusta causa imponantur. *Arrag. 2. 2. q. 62. 4. 3.* item quæ pro priuata Principis utilitate, & non pro communi Reipub. aut quæ cessante causa. (*Nau. l. 3. c. 1. nu. 257. Lopez. c. 187. Cordub. q. 95. Fr. Gabella, n. 14. Beja casu 1. 20. April.*) ob quæ sunt impositæ, exiguntur, aut maiores, quàm causa postulat, aut quibus alij plus quàm alij indebitè grauantur.

6. Gabel-

6. Gabellam fraudare, & non restituere, non est mortale, docti viri asserunt. *Tabien. Pedagogium n. 8. § 3. Nau. c. 23. n. 60. Videtur Caiet. Vefligalia, c. 2. Arrag. 2. 2. q. 62. a. 3. citat pro hac sententia Henr. Quodlib. 3. q. 22. Est Beja casu 1. 20. April. qui pro eadem sententia citat Matth. Mathes. in suis Notab. notab. 78. Ego id in totum non ausim asserere: sed nec eos tamen, qui fraudarunt, ad restitutionem obligarim. In tanto enim dubio, ob grauium Doctorum opiniones, melior est conditio possidentis: dicunt enim quidam, vix vllam Gabellam esse iustam. *Caiet. Veflig. c. 3. alij, omnes ferè dubias esse. Fum. Gabel. n. 13.**

7. Qui Remp. nouis tributis grauant sine eius necessitate, tenentur restituere, *secundum Nau. Væ Principibus.*

8. Cum nimis durum est tributum, sufficit soluere si petatur.

9. Res emptæ transit cum onere gabellæ nõ solutæ.

10. Cuius nouus non debet gabellam impositam pro debito veteri.

11. Deputati ad exigendum, possunt dissimulare cum pauperibus.

12. Deprehensa res ante locum quem exire non licet, non est confiscanda: poterat enim, qui ferebat, poenitere, & redire.

13. Gratia exemptionis ob numerum certum filiorum, durat etiam mortuo aliquo illorum.

14. Clerici non tenentur ad Gabellam contractuum, nisi negotientur, nec de patrimonio suo; tenentur autem ad impositam pro refectione pontium, viarum, aut huiusmodi, aut pro totius Reip. bono.

15. Ecclesiæ prædium tenetur ad onus sibi perpetuò annexum, priusquam ad Ecclesiam veniret; nisi alicubi aliud sit in usu, vt in Italia.

16. Emptor rei Ecclesiasticæ debet gabellam, & colonus rei Ecclesiasticæ soluit pro parte sua.

17. Exempta ab omni exactione Mendicantium bona, coloni, arrendatarij, & negotiorum gestores. *Ex Pio Quinto.*

G R A T I A, vide *Delegatus, Dispensatio, Lex.*

1. Gratia non expirat morte concedentis, nec ante certificationē de reuocatione.

2. Literæ fidei publicæ; vulgò Saluus conductus, non expirant morte concedentis.

3. Gratia, quam Papa facit, committendo tamen Episcopo examē, non expirat illo mortuo.

4. Gratia elegendi Confessorem, aut absoluerendi à casibus vel dispensandi, non expirat mortuo concedente.

5. Gratiam præcedentem sequens Excommunicatio non aufert.

6. Gratia non perit deficiente causa, ex qua concessa: impetrata tamen ex falsa causa, nulla est.

7. Gra-

7. Gratia, in qua dicitur, Donec voluero, vel Donec aliter ordinauero, vel, Ad beneplacitū Sedis Apostolicæ, durat mortuo concedente. Quòd si dicat Papa, Ad nostrū beneplacitum, expirat eo mortuo, *cap. si gratiose de rescriptis in 6.* & est communis.

8. Concesso aliquo, intelliguntur etiam cōcessa omnia, sine quibus non potest commodè fieri.

9. Concessione generali non veniunt insolita cōcedi, nec quæ quis probabiliter creditur non fuisse in specie concessurus, nisi aliundè constet intentio concedentis, & quidem beneficium Principis, nisi alteri præiudicet, latissimè est interpretandum.

10. Omnis expressio falsi monentis Principem ad gratiam concedendam vitiat, non ita omnis taciturnitas veri; sed solum ea, quæ tacetur verum, quod iura debent exprimi. *Vide Nau. c. 22. n. 86.*

11. In priuilegio nomine marium comprehenduntur etiam foeminae.

12. Papa non præsumitur concedere exorbitantia, nec velle derogare Iuri, aut præiudicare alicui, nisi exprimat.

13. Per constitutionem non derogatur viuæ vocis oraculis, aut priuilegijs, aut statutis, aut cōsuetudinibus, nisi exprimātur nominatim, etiam si dicat, Non obstantibus quibuscunque, &c. vt solet. *Vide gloss. extrau. de off. deleg. Sedes*

Apostolica, & de rescrip. c. 6. & 14.

14. Priuilegium in dubio præsumitur non reuocatum. *Vide gl. 25. q. 2. Priuilegia.*

15. Priuilegium aut rescriptum posterius non tollit prius, nisi de eo faciat mentionem, etiam si dicat, Non obstantibus quibuscumque priuilegijs, statutis, &c. *Vide de reser. lib. 6. c. 10. & glo. d.*

18. quoniam secus est de constitutione posteriori respectu prioris. *Vide ibi. & de reser. c. 1. 3. 9. & lib. 6. de const. c. 1.*

16. Rescriptum dicitur mandatum Principis, faciens ius speciale in aliquo negotio: item commissio causæ alicuius, & priuilegium, seu gratia.

17. Lex reuocans priuilegium, non valet ante promulgationem in Diocesi.

18. Priuilegium extenditur ad casus similes.

19. Priuilegium non tollit legem, aut consuetudinem, aut ius priuati, nisi exprimat nominatim derogando.

20. Priuilegia Mendicantium non reuocantur, nisi de illis fiat expressa mentio.

21. Gratia valet in conscientia, etiam non expeditis literis.

22. Gratiā Papæ surreptio facit nullam, non autem gratiam Ordinarij; nec surreptio vitiat, nisi id cuius ex causa: excusat autē à surreptione factum ex ignorantia.

23. Impetratio gratiæ vel beneficij pro aliquo sine eius mandato, valida est.

24. Cum

24. Cum in priuilegio vel commissione ponuntur multæ causæ, etiam copulatiuè, sufficit vnā, quæ potest illum effectum operari, esse veram.

25. Bulla contra data aut promissa pro gratia, intelligitur de datis aut promissis alioqui illicitis.

26. Priuilegia Religiosorum, quæ abrogantur. *Sess. 25. c. ult. Trid. Conc.* intelliguntur, quæ sunt contra iura, de quibus agitur in præcedentibus capitibus de Regularibus.

27. Quod quis potest ex priuilegio concesso dignitati, aut ex officio, potest alteri cōmittere. Talia sunt priuilegia concessa Prælati Religionum.

28. Priuilegio dato à Papa non possunt Religiosi renuntiare, sine eius licentia.

29. Priuilegio sibi cum alijs communi non potest quis renuntiare sine Superioris licentia.

30. Priuilegio tuo gaudet etiam socius tuus, si tibi alioqui est inutile.

G R E X.

GRegem porcorum faciunt quatuor aut quinque; ouium verò decem.

G V L A, vide *Comedere*.

H A B I T V S, vide *Fides*, *Vestis*.

H A E R E D I T A S, vide *Alienatio*, *Contractus*, *Debitum*, *Dos*, *Legitima*, *Parentes*, *Peculium*, *Testamentum*.

H 5

i. *Defi-*

1. **D**eficientibus descendentibus & ascendentibus, potest quis hæredem instituerere quem velit; & deficientibus filiis legitimis, potest instituire naturalem, relicta tamen legitima ascendentibus.

2. Filiam sufficit instituire cum sola dote.

3. Legitima successione deficiente, succedit coniux (& interdum dominus loci, ex præscripta consuetudine;) deficiente verò etiam coniuge, fiscus.

4. Intestato non succeditur in agnatis, id est, coniunctis per patrem, nisi vsq; ad decimum gradum, secundum Ius Ciuile, qui secundum Canonicum non idem est in collateralibus: de quo vide *Matrimonium*. In cognatis verò, id est, per matrem vel amitam, vsque ad sextum.

5. Ab intestato succedunt filij æqualiter: quorum si aliquis sit præmortuus, pro eo succedunt eius filij & filie, & pro his nepotes. Habetur autem loco filij Monasterium capax possessionis, propter Monachum.

6. Deficientibus filiis, succedunt pater & mater æqualiter, & pro ijs auus & auia ex vtraque parte. Quòd si defuncti pater sit mortuus, succedit ei sola mater, non auus paternus. In ascendentibus enim, qui propinquior est, remotiorem excludit: secus est in descendentibus. Quòd si nec filij sint, nec ascendentes, nec vxor, succedit filius naturalis, & patri & auo in sexta par-

re: si mater à patre domi vt concubina habebatur, cuius sextę dimidium matri debetur: sed de ijs viderint Iureconsulti.

7. Filius naturalis succedit matri vt legitimus, non autē spurius propriè; etsi quidam id concedant, quādo matri non sunt legitimi filij: certè à matre sibi relicta potest tenere donec per Iudicē priuetur. Imò potest ipsum mater instituere, secundum quosdam, & si vulgò habetur legitimus, vocare in testamento legitimum, scilicet secundum vulgi communem opinionem. At spurius, id est, vulgò conceptus, seu patre incerto natus, matri succedit, nisi hæc sit illustris. Sunt & qui dicunt, filium solutę ex coniugato vel Presbytero, succedere matri vt naturalem.

8. Legitimatus viuentē patre, succedit ei vt legitimus; idemq; adoptatus.

9. Spurij fratres, si sint vterini, succedunt sibi inuicem ab intestato. Alioqui spurij, id est, damnato per Ius Ciuile coitu natis, non succedunt parentes, nec fratres, nec contra.

10. Parentes, fratres & sorores succedunt simul ab intestato. Quòd si parentes mortui, succedunt aui cum nepotibus, vt supra dictum est: fratres tamen & sorores ex vno latere tantum non succedunt cum ascendētibus defuncti, nec cum fratribus eius ex vtroq; latere, aut, his defunctis, cum eorum filiis.

11. Deficientibus filiis, & parētibus, & fratri-

bus, eorumq; filijs, succedūt propinquiore in capita, etiam foeminæ: nec fit distinctio inter coniunctos ex vno latere, aut ex utroque.

12. Vxor pauper succedit cum filijs quantum ad vsum fructum in quarta parte, si sunt vsque ad tres; si plures, per capita cum illis, nisi ei vir aliquid legasset: idemq; est in viro paupere, mortua vxore.

13. Liberto mortuo sine liberis, succedit patronus ab intestato.

14. Monasterium succedit Religioso professo ab intestato, relictæ tamen legitima filijs, & horum defectu, ascendentibus, & dote filiabus.

15. Intestato Clerico non habenti cognatos, succederet deberet Ecclesia cui seruiebat; sed fortè iam succedit Camera Apostolica.

16. Spurius potest à patre hæres institui, cum conditione si legitimetur à Principe.

17. Spurium potest extraneus hæredem instituere.

18. Occidens aliquem vt ei succedat, potest succedere vsq; ad condemnationem per Iudicem. Excipe tamen occidentem vxorem, vt supra Dos.

19. Cùm in poenā delicti prohibetur aliquis hæreditate, requiritur sententia Iudicis.

20. Institutus hæres ea spe, vt hæreditatem restituat spurio, non tenetur, etiam si promississet: nec tamen tenebitur restituere consanguineis

neis defuncti, aut fisco, ante cōdemnationem: si tamen restituat spurio, iste poterit tenere. Potest quidem ille sibi accipere, & postea spurio liberè donare. Quidam tamen dicunt, si cum pacto restituendi accepit, teneri: alij etiam cum pacto acceptam, dandam succedentibus ab intestato.

21. Pactum renuntiantis hæreditati alioqui debite non valet, nisi firmetur iuramento; (sed si est enormis læsio, poterit petere Absolutionem à iuramento) aut si pro eo datum æquivalens, aut si in fratri gratiā renuntiavit: sed iūc accipienda legitima. Quòd si de patris consensu sit factum, potest pater consensum revocare.

22. Filiam etiam si cum iuramento renuntiasset hæreditati, potest pater postea instituere.

23. Si quis exhæredetur, potest petere hæreditatem, donec causa probetur.

24. Si hæres nolit adire hæreditatem, poterit adire qui fuit exhæredatus.

25. Si cui descendenti relinquitur hæreditas, aut sit legatum, aut donatio cum pacto, ut post mortem det alteri totum vel partem, intelligitur, si non habeat liberos; hi enim succedent, etiam foeminae.

26. Hæres institutus ab eo, qui factus Monachus in Monasterio possidēte bona, nō succedit ante illius mortem. Quòd si ille intēdebat ingredi Religionem, testamentum professio-

fessione velut morte confirmatur.

27. Cui relicta bona cum pacto non sine liberis decedēs det Petro, si sit Religiosus professus, potest dare Monasterio; est enim id loco filij; nisi appareat testatorem Monasterium excludere voluisse. *Vide de proba, c. In presentia.*

28. Statutum excludens filiam à successione, intelligitur solum ab intestato, & in bonis que sunt intra territorium statuentis.

29. Infidelis, patre ad fidem cōuerso, perdit Ius hæreditatis.

30. Non potest filia exhæredari, quia nupsit patre inuito, nec quia nupsit indigno; at potest si elegit turpem viam.

31. Non potest institui hæres damnatus ad mortem, aut perpetuò ad exilium vel triremes.

32. Hæres ex testamento minus solemni, potest hæreditatem retinere, si ei constet de voluntate testatoris. An verò hæres & executor teneatur ad voluntatem testatoris, deficiente solennitate, non conuenit inter Doctores: ego non puto teneri.

33. Si hæres non adit hæreditatem institutus in re certa, erit hæres vniuersalis.

34. Hæres intra tres menses à notitia testamenti potest hæreditatem nondum aditam repudiare. Quod si facit inuentarium, non teneatur ad debita & ad legata ultra vires hæreditatis, alioqui tenebitur in Foro exteriori, si adeat, nec detrahit Falcidiā; debet vero incipere inuentarium.

uentarium intra dies triginta à dicta notitia, & intra alios sexaginta perficere: sufficit verò intra hos sexaginta perficere, etià si post illos triginta inceperit. Nec intra dictum tempus potest molestari à creditoribus vel legatarijs: debet verò facere cum Notario, citatisque creditoribus & legatarijs.

35. Ante æs alienum deducendæ impensæ funeris, & quæ necessariae ad adeundū hereditatem; & quidem factas circa corpus Rectoris Ecclesiæ, soluet successor; at vestes lugubres, & sepulchrum magnificum, hæredes. Post soluenda debita, vltimò legata, etiam à fisco si hereditas est confiscata: in debitis verò intelliguntur etiam vota realia defuncti.

36. Ad hæredem non transmittitur obligatio, nisi quæ est ex iustitia; tenetur verò ad contractum testatoris, etiam si tangat suam legitimam.

37. Contractus factus pro se, & filijs, & heredibus, non comprehendit hæredem extraneū, id est, non cōiunctum in quarto gradu saltem consanguinitatis; vel affinitatis.

38. Hæredis culpa in restituendo non nocet defuncto.

39. Hæres bona fide soluens debitoribus vel legatarijs prius petentibus, non tenetur nisi de eo quod superest: sed priores creditores habebunt actionem contra illos,

40. Hæres detrahit Falcidiam, id est, quartā partem.

partem hereditatis grauatę legatis non ad pias causas ultra tres partes, nisi testator prohibuisset detrahi, aut hæres non confecisset inuentarium, aut esset legata dos.

41. Detrahit etiam Trebellianicam, id est, quartam partem, quando debet hæreditatem restituere per fideicommissum, nisi testator prohibuisset detrahi, aut restituenda esset hereditas pię causę, aut ipse esset institutus in re certa. Cōputantur autem aliquando in Trebellianicam fructus percepti.

42. Collatio bonorum in commune debet fieri ab hæredibus si sint descendentes, & non contenti acceptis à patre, aut legatis, velint in hæreditate succedere. Solent autem conferri profectitia, & dos filiæ, & donatio propter nuptias.

43. Non conferuntur autem sumptus in alimentis filij, etiam coniugati, etiam in conuiuijs, vt Doctōratus, vel Missæ nouæ, vel in peregrinatione, vel recreatione, vel liberatione. Includuntur vero in alimentis vestes ordinariæ, & excessus in expēdendo: accepta ad sustentationem, (non autem vestes pretiosæ, vt quæ solent sponsę dari, computandę verò sunt pretio quo in presenti valent) vel in libris datis filio absoluto studio, cūm propè esset vt exerceret (quidam tamen dicunt computandos, si nō erat Doctōr, attendendumque valorē presentem) aut expensum ad acquirendum filio officium

cium, vel gradum, nec vendibilem, nec ad hæredes trāsferibilem, vel donatio simplex valide facta filio sub potestate patris, vel morte cōfirmata, vel remuneratoria, aut facta à matre, vel auia, vel auis paternis, vel lucrū factū proprio nomine ex pecunia communi. At donatio ob causam facta, aut filio emancipato, confertur.

44. Societas fratrum in lucro omni, non intelligitur in lucro ex officio publico, aut merito personæ, sed ex negotiationibus.

45. Si pater filij aduentitia bona dilapidauit, tenentur ei reliqui fratres: tenentur & pro parte sua sustinere onus solutionis factæ à patre ex pietate pro filij delicto: quòd si ex necessitate soluit, solus filius ille sustinebit.

HAERESI S, vide *Bulla Cane, Episcopus, Excommunicatio, Filium, Fiscus.*

1. **N**on est hereticus, qui ex infirmitate animi de fide dubitat, non pertinaciter: quin etiam, dum dubitat, non est cēsendus hereticus; in dubio enim non est pertinacia propriè, quæ ad hæresim requiritur: nec qui per ignorantiam errat contra fidē, se tamen Ecclesiæ Romanæ submitbens, paratus id credere, quod illam credere intellexerit. Vide c. *Damnatus, de sum. Trin.*

2. Hæretici absolutio valida est, etiam si fide conuertatur.

3. Hære

3. Hæreticus non priuatur bonis, aut potestate nisi per sententiam Iudicis. *Syl. Hæ. quæ. 8. Adria. quod. 6. a. 1. Sotol. 1. de iust. q. 6. a. 6. Naua. c. 23. n. 66.* nec post eam tenetur dare bona fisco, nisi id exprimatur in sententia.

4. Hæretici impœnitentis & damnati per Iudicem filius, & nepos, hæreticæ verò solus filius, nullum potest beneficium aut publicum officium obtinere, nisi esset natus ante patris hæresim, aut in regione hæretica, aut esset occultum ipsum esse filium hæretici: potest tamen ordinari.

5. Abiurans hæresim, est inhabilis ad officia & beneficia: secus si abiuret non hæresim, sed solum de leui, aut vehementi.

6. Ex sortilegio aut diuinatione non probatur quis hæreticus, sed præsumitur.

7. Sepeliens cum præsumptione, id est, dolo & malitia, in loco sacro eum, quem scit esse hæreticum, est excommunicatus: non scit autem, qui sola fama scit: quin etiam puto requiri nominatim denuntiatum esse non solum hæreticum, sed excommunicatum.

8. Patrem hæreticum potest quidem filius denuntiare, sed non tenetur, nisi sit periculum peruersionis aliorum.

9. Ultramontanus non tenetur denuntiare hæreticum, cum quo solum ultra mōtes est conuersatus; secus si in Italia, aut Hispania.

10. Omnis hæreticus est schismaticus, sed non e contra.

11. Cre-

11. Credentes hæreticorum dicuntur, qui implicitè credunt quod illi explicitè.

12. Temeraria dicitur assertio tanquam certi eius quod efficaciter probari non potest: erronea verò, cum præterea falsa est: at hæretica, si est apertè contra fidem.

HISTRIO, vide *Ludus*.

HOMICIDIUM, vide *Bannitus, Bellum, Dos, Hereditas, Irregularis, Tyrannus*.

1. **A** Bortum procurare ad salutem matris si dubitatur an anima rationali præditus sit foetus, mortale est; nō autem si credatur non animatus esse, & detur medicina non ad abortum, sed ad matris sanitatem, etiam si præter intentionem abortus sequatur.

2. Mas ferè animatur die quadagesimo, foemina octuagesimo. *Covar. in Clement. 1. de homicidio 2, p. 5. 3. n. 1. & alij* in dubio autem credendum esse matrem.

3. Poenæ positæ à Sixto Quinto, abortum procuranti, locum habet solum, cum foetus est animatus, *Ex Greg. 14.*

4. Homicidium voluntarium dicitur, quod per se & directè intentum, seu ex proposito fit: at secus est si sine occidendi intentione fiat id, unde mors sequi etiam ut plurimum soleat, & sequatur; ut si quis grandi ligno aut lapide volens solū percutere, occidat. *Vide Basil. ad Amph. 6. 8. & 11.*

Miles

5. Miles in bello etiam iniusto occidens, non censetur homicida voluntarius.

6. Licet occidere defendēdo se vel alterum. Dicūt & quidam licere pro rerum defensione. *Caiet. 2. 2. q. 64. a. 7. Arragonensis ib. & alij*, quod D. August. non concedit, qui nec pro castitate tuenda licere ait, *lib. 2. de moribus Eccles.* Ego tamen non ausim cōdemnare, cūm præsertim, vt quidam volūt, Ius Ciuile potestatem dedisse videatur, vt pro tuis vel proximi rebus defendendo possis occidere.

7. Pellere aliquem loco, in quo simul cum illo seruari non potes, si ab alio occidatur, non solum est non defendere: sed illum occidere.

8. Hostem publicum an liceat occidere, vide **TYRANNVS.**

9. Eum, qui insidiatur tuæ vitæ, non potes priuata auctoritate, antequam te inuadat, præuenire & occidere. *S. Thomas 2. 2. qu. 64. art. 7. Sot. lib. 5. q. 1. art. 8. Sylu. Homicidium 1. qua. 5. Pet. Nauarr. lib. 2. cap. 3. n. 330. & seqq.*

10. In nullo prorsus casu licet homini semetipsum occidere. *D. Thomas 2. 2. quest. 64. art. 5.*

11. Publicè diffidatum & damnatum, vt à quolibet possit occidi, occidere non licet extra fines iurisdictionis eius potestatis, à qua damnatus est. *Sylu. Homicidium 1. quest. 3.*

12. Non

12. Non solum homicida est qui occidit sed & qui mādāt; si tamen re integra expressē, & sine vlla fictione mandatum reuocauit, immunis est ab homicidio; non ita qui consuluit, quia si eius consilio motus est quis, vt occideret, homicida est, & irregularis, etiam si ante effectum secutum reuocauerit. *Syl. Homicidium 1. quest. 7.*

13. Casu occidere, non adhibita debita diligentia, mortale esse Nauarrus ait.

14. Adulteram traditam virō à Iudice, vt occidat, si velit, potest occidere; est enim tunc minister iustitiæ voluntarius. *Medina de rest. qu. 3. Soto lib. 5. de iust. quæ. 1. art. 3 & in 4. d. 37. q. unica.*

15. Occidere in adulterio deprehensam vxorem, vel filiam, itemq; adulterum, non licet in foro conscientiae.

16. Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quoddam esse dicitur. *ca. 5. de homic. volunt. nempe improprie.*

17. Non licere permittere potius occidi inuasum, quàm iniuste inuadentem (nisi ille cōsentiāt) defendendo occidas; quidam aiunt. Ego non puto te teneri occidere vnum, vt alterum defendas: ait enim *Ambros. lib. 3. Offic. cap. 9.* & habetur *14. q. 5. Denique*, non esse vni subueniendum, si non possis id nisi alterum lædendo. Puto tamen te, etsi non teneris, posse tamen.

18. Per-

18. Permittere te occidi ab inuadente, potius quàm illum occidas, virtutis est. *Caiet. 2. 2. qu. 64. ar. 7. Syl bellum 2. n. 3. Ant. 3. p. d. 4. cap. 3. Conuar. 2. p. de sponsa, c. 8 §. 12.* necessitatis autem nunquam est, vt ego sentio; etsi quidam dicunt aliquando esse necesse. Illud potius aliquando necessarium, ne te occidi permittas, vt si miles iuratus prælieris.

19. Homicida & mutilans tenetur etiam de iniuria, eius verò heres solum de damno. Et etiam si homicida ad accusationem aduersarij morte damnatus sit, adhuc superest restituendi obligatio si damnum secutum sit.

20. Grauius peccat occidens corporaliter, quàm spiritualiter, nisi etiã spirituales mortẽ intendat. *Vide The. & Caiet. 1. 2. q. 73.*

21. Homicida voluntarius non est incapax pensionis. *Ex Cong. Conc.*

22. Vitam pro altero ponere licet: licere verò in extrema necessitate dare alteri tibi necessaria, quidam aiunt, alij negant; ego licere puto.

23. Licet ægrotum inuisere etiam cum vitæ periculo, & ei assistere etiam cum id facere eius salutis non est necessarium; est enim actus virtutis.

24. Vitam pro honore ponere licere, quidã aiunt, alij negant.

25. Aiunt quidam, licere ligato manum vel pedem sibi abscindere ad fugam, ne occidatur.

atur. *Ma. 4. d. 15. q. 3. Soto l. 3. de iust. q. 4.* itemque minitanti mortem, offerre potius membrum secundum: non tamen licere tibi ipsi membrum abscindere, minitante aliquo mortem nisi facias; nec eruere tibi oculum, minitante aliquo te alioqui vtrumque perditurum. *Soto loco cit.* Ego cur, si illa licent, hæc non liceant, non video.

HONOR, vide *Homicidium, Vana gloria.*

1. **H**onorem & laudem, si debeantur, optare, peccatum non est.
2. Honoris insignia sumere sibi, modò nō cum præiudicio alterius, licet.

HORAE CANONICAE, vide *Beneficium, oratio.*

1. **A**d Horas Canonicas seu Officium diuinum non tenentur Religiosi non professi, nec professi, nisi sint in sacris, aut choro destinati. *Nav. c. 25. n. 96. & lib. de oratione, c. 7. n. 4. & n. 13. Soto l. 10. de iust. q. 5. a. 3. & alij.* Quidam tamen & Moniales, & eos omnes, qui nō sunt in sacris, obligatione liberant: quod etsi probabile, non est usu receptum. Nec Clericus, qui nec est in sacris, nec habet beneficium. *Ex Soto, Navar. cit. & alijs.* nec is cuius sanitati obest recitatio: nec qui urgente negotio est impeditus; huic enim sufficit recitare Horas temporis nō impediti: nec qui sine notabili aliquo damno
- recitare

recitare non potest: nec qui fructus nullos recipit. *Nav. c. 25. n. 100. est communis: nec, secundum quosdā, qui valde exiguos, Soto loco cit. ut octo solum ducatorum, quem tamen alij non excusant. Nav. cit. nu. 100.* Sunt & qui velint solum titulum obligare ad Officium, quod duriusculum videtur.

2. Degradatum quidam excusant, alij obligant. *Soto de instit. l. 10. q. 5. ar. 3. Navar. ca. 7. nu. 17.* & id durum.

3. Qui legitimè excusatur, non tenetur ad aliud loco Officij. Qui tamen nescit recitare Officium, dicat saltem Rosarium, seu Coronā, ut vulgò appellatur.

4. Capellania instituta sine Papæ aut Episcopi auctoritate, non obligat ad Officiū, quia non est beneficium: nec beneficium datum ad Officiū non Ecclesiasticum, ut ad pulsandum organa, aut ad docendum etiam Theologiam.

5. Habens solum minores Ordines, ad nullo Officium recitandum tenetur, etiam si Episcopus præcipiat *Soto & Nav. locus cit.*

6. Extra chorum potest quisque dicere Officium Romanum.

7. Domesticus Cardinalis aut Episcopi potest cum eo idem Officium dicere.

8. Ingresso chorum tardè, sufficit postea sola quæ iā erant ab alijs recitata supplere. Quod verò quis impeditus, inseruiendo officijs non potuit

potuit in choro dicere, aut audire, tenetur supplere. *Navar. cap. 1. de orat. nu. 37.*

9. Qui in choro suam partem dicit, & alteram, etiam si attentus, non potest percipere, et non tenetur supplere, nisi, ut quidam addunt, surdus esset.

10. Potest quis priuatim Officium dicere lingua qua velit, ut Græca aut Hebræa; etsi ego ut vulgari dicat, non facile admiserim.

11. Qui solum mentaliter officium dicit non satisfacit obligationi. *Tolet. lib. 2. ca. 12. Canonista communiter c. dolentes de celebr. Miss.*

12. Loco Horæ alicuius, aliquid aliud equiuallens ex causa dicere, non videtur illicitum; nec aliud aliquando ex causa Officium: nec verò, si sine causa fiat, & contemptus absit, mortale est. *D. Tho. quod. 5. a. 13. Sylu. q. 12. Calet. Hora.*

13. Qui ex iniuncta penitentia debent aliquot Psalmos, possunt simul dicere.

14. Notabilem Officij partem ex negligētia omittere, mortale est. *Pal. 4. d. 15. q. 5. Na. de oratione, c. 7. n. 5. & alij.* non tamen, si totum omittatur, plura sunt peccata, sed vnum.

15. Ordo Officij potest priuatim ex causa mutari, nempe prius dici quod posterius dicendum est: quod si sine causa mutetur, mortale non est. *Palud. cit. q. 5. a. 2. Syl. Hora, n. 17. Anto. & alij.*

16. Vesperæ in Quadragesima possunt priuatim à prandio dici. *Sylu. Hora, n. 10. Navar. de oratione, c. 3. nu. 15.*

17. Post mediam noctem transit obligatio Officii præcedentis diei.

18. Potest ex causa statim post Completorium dici Matutinum sequens, & mane totum Officium diei.

19. Officium publicè dicere in statu peccati, non est mortale, si non sit aliquid proprium Ordinis sacri.

20. Vagari mente ex negligentia in Officio, veniale solum peccatum est: nisi ex proposito id fiat: nam tunc etiam Officium repetendum. *Caiet. 2. 2. q. 83. a. 13. Soto l. 10. q. 5 a. 5. Sylu. Hora, v. 12. Navar. cit. cap. 25. et si id quidam negent. P. 3. Navar. l. 2. de rescript. c. 2. no. 233. & multi alij.* Sufficit verò attendere, aut ad id quod petitur, aut ad Deum qui oratur.

HOSPITALE, vide *Xenodochium*.

HYPOTHECA, vide *Pignus*.

IEIUNIVM, vide *Satisfactio*.

1. **A**d Ieiunia loci & Festa tenetur, qui illic eo die manet, non qui transit.

2. Ieiunandum in Vigilia Pentecostes.

3. Ad Ieiunia Religionis tenentur professi, etiam ante annum vigesimum primum, et si id quidam negant.

4. Ieiunandum à media nocte in mediam usque noctem.

5. Cum Vigilia incidit in Festum Solemne, pridie

Pridie eius diei ieiunandum. *Vide de obseru. ieiun. cap. 1. & 2.*

6. Natali Christi incidente in feriam sextā non potest in eo vesci carnibus, qui voto aut professione impeditur, nisi dispensetur. *Vide de obseru. ieiun. cap. 1.* Potest autem dispensare, qui potest in voto aut Regula, etsi id quidam negant.

7. Etiam die Dominico ob deuotionem ieiunare licet: cauendum tamen scandalum.

8. Ieiunium non violat potus aquæ, aut vini etiamsi quid edatur ne potus noceat: nec quæ sumuntur per modum medicinæ, vulgò electurata: nec cibi prægustatio, vt fit à coquo, aut pincerna: nec ientaculum vespertinum pro mote sumptum, vel ex causa sumptum mane, dilato in vespertinum prandio: nec oua aut lactinia extra Quadragesimam: vbi est consuetudo: nec si quid statim finito prandio paruum edas rogatus, vt fit ab amico comedente; illud enim pars prandij censetur: nec si horam prandij ex causa præuenias, vt iter facturis, aut propter hospitem.

9. Excusat à ieiunio ætas minor anno vigesimo primo, vel maior sexagesimo: debilitas magna: grauidam esse, vel lactare: non habere sufficientem cibum ad prandium: damnum aliqui notabile: occupatio melior: vt concionando, docendo, Confessiones audiendo: vel aliqui labor non ferens ieiunium, vt artifi-

cum, aut iter pedibus agentium, causa reddendi coniugi debitum, vel nō ei displicendi, cū hac ieiunio impediuntur : denique dispensatio Episcopi, vel Parochi illo absente, vel Prælati.

10. Dispensandi causa iusta est, magna in ieiunando difficultas.

11. Cum quo dispensatur ut carnes edat, debere, si potest, cum carnibus ieiunare, alij aiunt alij negant: vtrumque probabile.

12. Soluitur omnino ieiunio ille, cum quo dispensatur ut bis possit comedere.

13. Qui semel ieiunium violavit, non peccat postea sæpè comedendo, et si id quidam affirmant. Quod si per inaduertentiam excusantem comedit, tenetur abstinere ac si nihil comedisset, non enim ieiunium violavit.

14. Qui se putat iustam causam habere non ieiunandi, non peccat mortaliter non ieiunando.

15. Dare cibum ei, quem scis debere ieiunare, illicitum quidā dicunt, si aduertas illo cibo ieiunium violari. Alij addūt, si sis eius Superior, ut dominus, aut paterfamilias; alioqui, parato non ieiunare, licere cœnam dare vrbانيتatis causa, vel hospitalitatis.

16. Cogere sine causa famulos ad opera nō ferentia ieiunium, mortale esse, quidam non improbabiler aiunt.

17. Puer

17. Puer ante vsum rationis potest vesci car-
nibus die ieiunij, quia non est legi subiectus.

IGNORANTIA, vide *Lex, Pœna*.

Ignorantia Iuris vel facti excusat à pœna
legis humanæ, etiam cùm non excusat à
peccato: vt cùm quis peccat, sed ignorat ob id
positam à lege pœnam; abest enim contemptus
legis.

IMAGO.

IMaginem crucis sculperc humi in lapide,
sub grauiſſima pœna prohibetur, l. *vnica*,
C. *Neminiliceat*. Itaque quibusdam mortale vi-
detur: sed id ego nullo modo concesserim, cū
non sit lex illa vſu recepta.

IMPOSSIBILE.

Impossibile dicitur iuridicè, quòd non po-
test fieri iustè, aut honestè, aut cōmodè: i-
taq; valdè difficile velut impossibile reputatur
in legibus humanis, quæ ad impossibile non
obligant.

INCESTVS, vide *Luxuria*.

INCORRIGIBILIS.

Incorrigibilis in Iure dicitur, qui vel non pa-
ret Iudicis sententiæ, vel post condemna-
tionem idem crimen aut peius facit.

Indignatio non volentis videre vel audire eum cui irascitur, communiter est tantum venialis.

INDVLGENTIA, vide Absolutio.

1. **I**ndulgētiam etiam sine causa datam valere quidam aiunt: alij nō solum iustam causam requiri, sed & indulgentiæ proportionatam. Bonau. 4. d. 20. 2. parte, quæ vlt. Caiet. opusc. de causa indulg. t. 1. tract. 9. Soto 4. d. 21. q. 2. a. 2. armit. n. 10. Gab. supra Can. lect. 57. & quidam alij. ego de indulgētia à Papa data non censeo quicquam dubitandum.

2. Indulgentiam non consequitur, qui nō est in Dei gratia. D. Thom. 3. p. quæ. 27. a. 1. Soto 4. d. 21. quæ. 2. a. 3. Adrian. 4. de indulg. col. 13. concl. 3. et si quidam putant valere acceptam in peccato indulgentiam, recedente peccato. Ego puto eum etiam, qui pro defuncto accipit indulgentiam, debere esse in gratia, nisi opus faciat ex persona Ecclesiæ, vt Missam, aut eiusmodi aliud. Qui tamen ex iniuncta poenitentia, aut aliàs, debet defuncto suffragium, si in peccato soluat, non tenetur iterare. Valere autem indulgentiam & catechumeno, & excommunicato, si sint in gratia, quidam asserunt.

3. Cū ad indulgentiam requiritur Cōfessio, sufficere quidam putant contritionem, cū propo-

proposito confitendi tempore debito ex præcepto. *Palud. 4. d. 20. q. 4. a. 2. l. anor. cap. Omnis v-
triusque sexus, de pœn. num. 21. Et quidam alij. ego
non puto. Anto. 1. p. 1. 10. c. 3. §. 2. Et 5. Ang. num. 17.
Caiet. opusc. de indulg. ad Iulium, c. 10. Adri. Nan. Et
alij: nisi fortè in eo, qui non potest confiteri.*

4. Cum dicitur absolute vt fiat eleemofy-
na, quidam requirunt summam quandam cu-
iusque statui conuenientem: ego potius dice-
rem, cuiusq; deuotioni relinqui quantum det:
& qui pro se datam ab alio ratam habet, dare
censetur. Quòd si quis iussit famulum dare, &
non dedit, quidam negant consequi indulgē-
tiam: ego id non dixerim.

5. Indulgentia data pro mortis articulo ac-
cepta semel expirat, nisi aliud constet de in-
tentione concedentis.

6. Cum dicitur vt visitentur aliquot in Ec-
clesia altaria, sufficit in ea ad illa se orando
conuertere ex eodem loco.

7. Cum datur indulgentia visitanti tali die
Ecclesiam, semel tantum illo die dare intelligi-
tur. Quòd si est perpetua, aut per multos dies,
vt in iubilæi anno, toties quoties.

8. Anni & dies indulgentiæ intelliguntur
de ijs, qui in pœnitentiam ritè possunt iniun-
gi, secundum quosdam: alij de diebus purga-
torij intelligunt, pro quorum paucis hîc multi
vix sufficiunt.

9. Indulgentia non perit morte conceden-

3. Non potest Episcopus confirmare extra Diocesim, sine licentia proprii Episcopi.

4. De quo dubitatur an sit confirmandus sub conditione, si non firmatus.

5. Non confirmandus perpetuo nec infans ante septennium. Quidam putant posse vtrumq; confirmari; qui expedire vt infantes confirmantur: & debere, si sint morituri.

6. Chrisma oportet esse vnus anni vetus comburendum in Ecclesia.

7. Balsamum est de necessitate preceptum, verò sit etiam de necessitate Sacramenti aiunt, alij negant.

8. Balsamum Indicum verè est balsamum.

9. Facienda vnctio in fronte, cum crucis, & inuocatione Trinitatis.

10. Omittere cereum, aut colaphum, est peccatum mortale.

11. Non peccat mortaliter, qui negligit confirmari, si absit contemptus.

12. Negligentia Episcopi notabilis in firmando, mortale est peccatum.

13. Non est necesse præmitti ieiunium Confessionem.

14. In necessitate idem potest esse pater qui fuit in Baptismo.

15. Patrinum oportet esse confirmatum.
In Baptismo, de Consec. d. 4.

vide de obseru. ieiun.

in feriam sextā
s, qui voto aut
pensetur. *Vide de*
dispensare, qui
id quidam ne-

deuotionem ie-
scandalum.

is aquæ, aut vi-
oceat: nec quæ
æ, vulgò ele-
vt fit à coquo.
spertinum pro
mptum mane,
oua aut lacti-
ei est consuetu-
udio paruum
medente; illud
si horam pran-
tutur, aut pro

in or anno vi-
limo: debilitas
are: non habere
m: damnum a-
or: vt concio-
audiendo: vel
um, vt artifi-
cum.

16
ei
Re
cet
Ca

3
rec
ob
per

4
in
pr
Na

174

17. P
Officiu

18. P

dei Ma

cum lei

19. Officiu

non est mor

ditis facti

20. Vageni

veniale solum

id fiat nam tun

Caes. 2. 2. 7. 8. 4.

12. Nam. ut. sap.

Nam. 1. 2. de risu.

vero attendere, au

Deum qui oratur

HOSPITALI

HYPOTHECA

IEIUNIVM,

1. **A** Diciunia loci &
alico die manet, n

2. Ieiunandum in Vigi

3. Ad iciunia Religionis

etiam ante annum vigesimu
quidam negant.

4. Ieiunandum à media no
usque noctem.

5. Cum Vigilia incidit in Festu

in feriam sextā
s, qui voto aut
penfetur. Vide de
dispensare, qui
tū id quidam ne-

ob deuotionem ie-
nen scandalum.

potus aquæ, aut vi-
tus noceat: nec quæ
medicinæ, vulgò ele-
atio, vt fit à coquo,
culum vespertinum pro
causa sumptum mane,
candio: nec oua aut lacti-
efimam: vbi est consuetu-
in finito prandio paruum
ab amico comedente; illud
j censetur: nec si horam pran-
uenias, vt iter facturis, aut pro

à ieiunio ætas minor anno vi-
no, vel maior sexagesimo: debilitas
quidam esse, vel lassitudo: non habere
cibum ad prandium: damnum a-
notabile: occupatio in melior: vt concio-
do, docendo, Confessio audiendo: vel
labor non ferre, vt artifi-
cum.

tis, nec ante notitiam reuocationis.

10. Per Iubilæum non suspenduntur indulgentiæ cōcessæ personis particularibus, aut ab alio, quàm à Papa concessæ: nec priuilegia Religiosorum. *Vide extra. Quemadmodum, de pæn. & remiss.* Nec suspensio aliarum indulgentiarum durat nisi tempore anni Iubilæi.

11. Tantùm tempore Iubilæi potest quis absolui à reseruatis, si talis potestas per Iubilæum conceditur.

12. Iubilæum promulgare Religiosis potest ipsorum Prælatus.

13. Cùm dicitur in Iubilæo vt quisque ante omnia confiteatur, sufficit cōfiteri intra tempus Iubilæi.

14. Si quis durante Iubilæo coepit Confessionem, quam oportet differri longius, potest tunc absolui à reseruatis, & commutari in votis: postea verò ab omnibus absolui, etiam quæ oblitus est, reseruatis.

15. Prædicare indulgentias indiscretas, id est, non iuridicas, aut non verisimiles, mortale est.

16. Potest Episcopus etiam non ordinatus dare indulgentias, itemque Cardinalis: potest verò dare quadraginta dies, & in Ecclesiæ dedicatione vnum annum solùm: nec etiam si plures Episcopi tunc adsint, quicquam addere anno possunt pro ea causa. *Vide cap. Cùm ex eo, & Nostro, de pæn. Syl. q. 5, nn. 15. Soto 4. d. 27 quest. 2.*

& alij

Et alij Doct. ibid. An verò in Foro conscientiaë possit dare plures dies aut annos, & an possit dare defunctis indulgentiam, alij aiunt, alij negant. Potest verò Episcopus concessionem indulgentiaë Clerico delegare, potest & subdito etiam visitanti Ecclesiam extra Diocesim indulgentiam dare, & cum alicui Ecclesie dat indulgentiam, etiam non subditi, visitantes illam consequuntur. Denique potest dare non subdito indulgentiam, de consensu Superioris illius.

17. Indulgentia vtitur etiam, qui eam conce-
Tit. D. Tho. 3. p. q. 27 a. 4. Dur. 4. d. 21. q. 5. Palud.
ib. q. 4. Soto 4. d. 21. q. 1. a. 4.

18. Cum duo Papæ pro opere aliquo dant viginti dierum indulgentiam; qui illud facit consequitur 40. indulgentiam.

19. Suffragiorum potissimum Missæ, quamquam interdum ratione necessitatis potest multum elemosyna.

INFAMIA, vide *Irregularitas*, *Iudiciales actus*.

1. Infamia facti fit crimine notorio, vel opinione multorum proborum virorum: non sufficit autem rumor sparsus, & creditus apud aliquos, nec si sit ortus ab inimicis: nec si quis in iudicio sit confessus; non enim habetur confessus pro condemnato: nec si per Procuratorem litigans condemnatur. Tollitur verò per

factum contrarium. Repellit autem, dum durat, à dignitate, à iudicando, (non autem ab arbitrando) procurando, testificando in causa criminali, accusando, postulando, & ab Ordinis susceptione, aut beneficij.

2. Infamia Iuris fit sententia definitiua super crimine publico, aut quibusdam priuatis, vt furto, vsura, sacrilegio, incestu, homicidio, periurio, adulterio, veneficio, (*vide 6. q. 1. Infames*) & aliquando ipso facto, vt si quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeat vxores, aut sponfas. Quidam tamen aiunt, semper requiri sententiam. Tollitur autem per Principem non agnoscentem Superiorem.

3. Infamia Iuris tollit Ordinis executionem, & dignitatis exercitium, & honorem, & repellit à beneficij & Ordinis susceptione. Dispensat autem Papa, & in quibusdam Episcopus.

4. Infamis Iure Ciuili, regulariter est etiam infamis Iure Canonico.

5. Ob crimen læsæ maiestatis infames fiunt etiam filij & nepotes.

6. Infamia ex delicto proprio aut parentum tollitur Baptismo.

INFAMARE & FAMMA, vide Confessio, iniuria, Iudiciales actus.

1. **I**nfamare se grauiter & falsò, mortale est peccatū; & cum obligatione restitutionis: secundum quosdam: quod vtrumq; alij negant.

gant. At Aug. 1. *de ciuit. cap. 20.* mortale esse indicat: certè in re valdè graui ita videtur: imò etiam cum se quis infamat verum dicendo, potest & id mortale esse, ex scandalo vel damno sequenti; alioqui proprium peccatum prodere, veniale est: qui verò facit timore tormentorum, etiam se ea proditione periculo mortis exponens, nec videtur condemnandus peccati. Nau. c. 18. nu. 19. *et cap. 23. num. 70.* Soto *de secreto regendo, memb. 3. q. 4. a. 6. et alij.* nec obligandus ad restituendum vel sibi, vel alteri qui fortè ex eo læditur. Quin etiam quod aiunt quidam, filium sibi capitale crimen imponere vt patrē seruet, non esse mortale, probabile est. Licet etiam prodere tuum crimen, cum vides alteri falsò imponi, sed non teneris: potes etiam tacere, cum tibi crimen imponitur, quod alius fecit.

2. Prælatus, & quicumque ex officio aliorum salutem procurat, peccat, si famam suam seu bonam existimationem non defendat: secus est de priuata persona, nisi fortè de heresi infametur, aut apostasia, aut re turpissima.

3. Non potest famæ restitutionem remittere is, per cuius infamiam Resp. læditur: si tamen remittat, liberatur infamator.

4. Non potes ad tui defensionem, aut proximi detegere crimen infamantis, ad minuendā eius famā, ne ei credatur, nisi accusando in iudicio in quo probare possis. Potes qui-

dem dicere cum mentiri. Potes & tibi dignum honorem aut gradum procurare, excluso eo, qui te fortè impedit, prodendo eius vitium publicum, aut naturale; nulla enim sic vteris fraude, aut vi. Potes & alienum crimen ei prodere, secundum quosdam, cui perinde est ac si non dixisses. *Pedroz. præc. 8 d. 2. Tabien. Detract. nu. 3.* quod alij negant: ego mortale non puto, si fiat ex iusta causa, ubi non sequitur notabile dānū; ut cūm dicis Cōfessori, aut alioqui probo viro. Potes & prodere ob aliorum bonū, ut ab illo caueant; vel ob bonum ipsius, ut illum adiuuent. Qui autē ex sola loquacitate prodit, solū venialiter peccat, si nō sequitur magnū damnum, aut ille, qui proditur, non magnopere curat: item qui dicit se tantū audisse; id enim non est infamie causa sufficiens: etsi quidam id negent, nec improbabiliter, si credibile erat etiam sic famam perdendam: non tenebitur tamen restituere, si dixit se non credere aut dubitando dixit, non affirmando. *Vide Soto 4. d. 13. q. 4. & Caiet. 2. 2. q. 73. a. 2. & Nau. c. 18. n. 36. & 46. & hoc tenendum.*

5. Infamatum alicubi iuridicè, aut publicè, alibi prodere, non est mortale, nec vlla restituendi obligatio. *Caiet. 1. opusc. tra. 31. respons. 9. Mer- sad. lib. 6. c. 11.*

6. Infamanti alterū teneris resistere, (saltem præferendo vultu tibi non placere) si sis eius superior, vel possis sine tuo damno. *Tolet. l. 5. c.*

97. *Valen 1. d. sp. q. 80. p. 1. Arrag q. 62. a. 2.* est autē communiter veniale, cum ex negligentia vel timore non restituitur.

7. Qui non potest famam à se læsam sufficienter restituere, debet satisfacere pecunia, aut alia re, aut petere remissionem.

8. Qui famam alienam læsit, tenetur etiam cum suo maiori damno, quàm alteri dedit, restituere: videtur autem posse nobilem ignobili pecuniam pro eo dare, aut se perinde gratam, ac famæ per verba restitutionem. *Soto 4. de iust. q. 6. a. 3. ad 4. Conar. reg. Peccatum, p. 1. n. 6. P. à Nau. l. 2. c. 4. n. 548. Med. cad. de rest. q. 3. Val. sup. q. 6. p. 3. Arrag sup. Tolet. sup. c. 70. Mer. l. 6.* Famoli verò libelli auctor tenetur per contrarium libellum restituere.

I N F A N S.

INfans quis dicitur vsq; ad septimū annum inclusivè. *Vide gl. c. 4. de rem. ord. lib. 6.*

I N F I D E L I S, vide *iudeus*.

1. **I**nfidelibus etiam ex causa necessitatis, aut utilitatis vendere, aut dare ea, quæ ad cultum infidelitatis præcisè inferuiunt, mortale est. *Caret. 2. 2. q. 169. art. 2. Molina disp. 340. n. 34.* Et tradere eis libros sacros comburendos, etiam timore mortis, mortale est, secundum Augustinum, *epist. 64. & 171.*

2. Cum infidelibus possunt conuersari in fide firmi.

INFIRMVS, vide Vita.

1. **N**on peccat mortaliter eger; qui cibo abstinet ob summam difficultatem edendi, præsertim cum exigua est spes vitæ; cēsetur enim illa quædā impossibilitas: nec qui pharmacum respuit, cum certum non est per illud sanitatem recuperandam.

2. Non tenetur æger migrare in ciuitatem salubriore, aut emere valde pretiosum pharmacum; sufficit enim vti remedijs communibus. Potest & medicinam recusare ob animæ utilitatem, vbi non est mortis periculum. Potest & fœmina, ob amorem pudicitiae, nolle medico pudenda ostendere, etiam cum id ad sanitatem videtur necessarium.

INGRATITVDO.

1. **I**ngratitudo ex contemptu magni beneficij, graue est peccatum, quod pauci reputant.

INIURIA, vide Charitas, Contumelia, Infamare, Restitutio.

1. **N**on tenetur quis remittere debitam sibi pro iniuria satisfactionē: nec verò potest, si est subditus alteri, vt vxor, filius, Religiosus. Potest verò Collegiū regulare factam Religioso iniuriam remittere, ipso etiam reclamante: secus est de seculari, vt Canonorum.

2. Inia-

2. Iniuriam repellere licet etiam percutiendo, si id opus sit ad necessariam defensionem; post acceptam tamen iniuriam, non licet re-percutere ad vitandam ignominiam. *D. Thom. & Caiet. 2. 2. q. 108. art. 1.*

3. Non facit iniuriam, qui ut aliquem à testimonio ferendo, aut beneficio consequendo repellat, vocat verè furem aut homicidam, cū animo denuntia di, aut accusandi; utitur enim iure suo, dummodo id non ex odio, & coram iudice competente faciat, & crimen non sit occultum, sed tale ut probari possit.

4. Licitum est improprium causa correctionis, ut verbera.

5. Duorum se inuicem offendentium, si æqualiter, debet qui prior offendit reconciliari; alioqui, qui grauius.

6. Contumelia inter foeminas, aut viles personas, non semper est mortalis.

7. Contumelia, qua aliorum profectus impeditur, ferenda non est.

8. Derisio ob contemptum grauior est cōtumelia, hæc autem grauior detractio.

INQVISITOR, vide *Iudiciales actus.*

INTERDICTVM, vide *Episcopus, Suspendio.*

Interdictū etiam ab eo, qui posuit, seruandum est: alioqui poena ligatur, nisi sit Papa, aut, secūdum quosdam, nisi secum dispenset.

2. Posu-

2. Positum donec aliquid fiat, eo facto cessat, sicut & suspensio: item si est ad certum tempus positum, postea cessat.

3. Interdictum non seruandum, nisi sit denuntiatum, cōtra certum locū, aut personam: nec potest quis denunciari interdictus sine citatione; nec, si Capitulum aut populus sit interdictus denunciatus, ideo singuli censentur denunciati.

4. Potest interdicere regulariter, qui potest excommunicare, & suspendere: estque interdictum nullum in casibus in quibus est nulla Excommunicatio. Capitulum autem, Sede vacante, non potest interdicere, nec ab interdicto absolueri Parochus.

5. Præceptum Superioris factum alicui ne celebret vsq; ad certum tempus, non facit illū interdictum.

6. Interdictum post appellationem positū, non tenet.

7. Interdicitur aliquando quis pro culpa aliena, vt ciuitas pro culpa domini: & priuata persona pro culpa veniali propria potest interdici.

8. Non potest locus interdici pro debito pecuniario. Syl. Interdict. 3. §. 5. Bonifac. 8. extranag. *Provide, de sententia Excommunicationis.*

9. Interdictum Iuris non ad certum tempus nec reseruatum, potest Episcopus relaxare, & quiuis Prelatus, quantum ad subditos. Potest &

Iudex

Iudex à se positum suspendere in totum, vel ex parte.

10. Cessatio à diuinis, nunquam ponitur à Iure.

11. Interdictis Clericis, non includuntur Religiosi, etiam si id quidam dicant: nec interdicto loco includuntur non culpabiles in ea causa: nec interdicto populo includuntur non docti capaces; prohibentur tamen etiam hi sepultura: nec extraneus illic habitans. Qui autem in populo interdicto sine culpa interdicti est, potest alibi, si absit scandalum, & celebrare, & audire diuina Officia: nec interdicta tota Diocesi, aut omnibus Ecclesijs ciuitatis; includitur Cathedralis: nō enim in odiosis venit illarum nomine.

12. Interdicta Ecclesia, includuntur & coemeterium & sacellum coniuncta; & interdicta ciuitate, etiam suburbia ei non subiecta includuntur.

13. Religiosi debent seruare interdictum quod seruat Cathedralis, vel Parochiales omnes.

14. Prohibita interdicto diuina Officia, & Ecclesiastica sepultura; non autem benedictio mensæ, fructuū, habitus, & eiusmodi, quæ non sunt diuina Officia, nec actus iurisdictionis; nec, secundum quosdam, ministratio Eucharistiæ.

15. In Ecclesia particulariter interdicta, potest cele-

celebrari ad renouandum Sacramentum , vel dandum infirmo, (clausis tamē ianuis) & dari Absolutio confitēti, & dici Officium à duobus vel tribus sine animo officiandi: id quod possunt etiam extra Ecclesiam, etiam tēpore cessationis.

16. In loco generaliter interdicto licent omnia diuina Officia ianuis clausis , & extra Ecclesiam etiam dici potest Officium exclusis interdictis, & in Ecclesia, aperta ianua, modò interdicti non audiant, nisi fortè transeūdo: possunt verò admitti Religiosi, & Clerici externi etiam.

17. Tempore interdicti, etiam specialis, licēt Baptismus, Confirmatio, Absolutio pœnitentiū, qui non sunt in culpa interdicti, & Cōmunionis viaticum, quod cum lumine & campanula portandum, & secūdum quosdam, Cōmunionio Clericorum, & Religiosorum, & matrimonium sine benedictione: non autem extrema Vnctio, nec Ordinis ministratio, nisi Episcopus suspendat positum à se interdictum.

18. Interdictus non potest eligere, nec eligi, neq; vsquam potest celebrare: potest tamē orare in Ecclesia, modò ex proposito non audiat diuina Officia.

19. Cui interdictus Ecclesiæ ingressus, potest ibi orare dum non celebrantur Officia; & cum celebrātur, per eam transire, & extra eam in Oratorio celebrare, & decedens cum signis

contritionis, in Ecclesia sepeliri.

20. Interdictus ab Officio potest exercere jurisdictionem, quæ non est Officium Ordinis.

21. Priuilegiatus ad audienda diuina Officia quales Clerici, & Religiosi, potest sepeliri in Ecclesia etiã specialiter interdicta, si alia desit, aut ea sit propria; potest & ad diuina admittere familiares vel domesticos. *Vide de priuil. cap. 11. libr. 6.* & qui potest celebrare, potest sibi adiungere ministrum quemuis non priuilegiatum.

22. Si Sacerdos scienter admittit interdictũ, alij tenentur exire: est autem admittenti interdictum interdictus Ecclesię ingressus vsque ad satisfactionem.

23. Interdictus est per mensem ab ingressu Ecclesię, qui excommunicat sine monitione canonica, & præsentibus testibus. *De sent. Excom. c. Sacro.*

24. Interdicta ipso facto Communitas faciens Clericos soluere illicitas Gabellas: Ecclesia verò, cum Communitas facit Episcopum cõprehendi, vulnerari, aut exulare.

25. Violare interdictum, quidam negant esse mortale, si absit contemptus, & scandalũ. Certè Clericus, nisi sit in sacris, & solemniter celebret, non videtur peccare mortaliter violando interdictum.

26. In Absolutione ab interdicto solenni,

intra-

iuratur de non contrahendo.

27. Sublato interdicto, transferendi in locū sacrum alibi sepulti.

28. Tollitur interdictum in Natiuitate, Pascha, Pentecoste, Festo Corporis Christi, cū tota Octaua, Assumptione, & Cōceptione B. Mariæ Virginis, cum Octaua tota, à primis Vesperis vsq; ad Completorium Festi inclusiue, admittunturque interdicti ad diuina Officia, & sepulturam.

INTERPRETATIO, vide *Consilium, Dispensatio, Lex, Pœna, Verba.*

1. **I**nterpretatio in pœnis facienda mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubio faciēda vt potius valeat res, quàm pereat: & quidē dubia interpretanda in partem meliorem, & benigniorē, & probabiliorem, & ea proferenti utiliore, & secundū antecedentia & sequentia, & præsumendo bonam fidem, vt in facto, vel possessione.

2. Vbi tractatur de obligatione: strictè interpretandum.

3. Masculinum in fauorabilibus comprehendit fœmininum; in contractibus non comprehendit.

4. Aliquis, comprehendit etiam fœminam: Alius, & Aliud, significant similia.

5. Cū lex prohibet, ne quis interpretetur, non prohibet Doctores, aut Tribunalia, quā possint

possint secundum doctrinam communem interpretari.

6. Modicæ solemnitatis omissio non vitiat actum.

7. Edicta non prohibent opera alioqui bona, sed ea, in quibus aliquod latet malum, aut periculum.

8. Non dicitur præsumere, qui probabiliter credit se bene facere.

9. Quando principale non tenet, nec accessorium. *Vide gloss. cap. 5 de denet. inter vir & vxor.*

10. Quod est inutile, pro nullo habetur; & pro non scripto, quod non intelligitur, aut eque bene variis modis; est enim inutile.

11. Clausula ultima generalis refertur ad omnia præcedentia, nisi ratio sit diuersa.

12. Cum dispositio finitur primo actu, si ille est nullus, vel inutilis, potest repeti.

13. Dicens de vno, de alio negare videtur.

14. In generali sermone intelligitur excepta persona loquens.

15. Vfus loquendi communis præfertur in omni materia, propriæ verbi significationi.

16. Repulsus à re maiori, non censetur repulsus à minori.

17. Ritè, significat solemnitatem; Rectè, iustitiam.

18. Etsi communiter in clausula generali non veniunt requirantia speciale mandatum, qualere-

le requirunt corrigere, deponere, conferre beneficia, dare dimissorias; tamē venit, cū alio qui generale esset frustra, aut cū ex verbis apparet talis esse concedentis intentio.

INVENTVM, vide *Thesaurus*.

IRA, vide *Indignatio*.

IRREGVLARITAS, vide *Absolutio, Censura, Episcopus, Suspendio*.

1. Irregularitas est impedimentum accipiendi Ordines, aut acceptis vtendi. *Anto. 3 p. 4. 28. Nau. c. 27. n. 191. Syl. Irreg. in prin. Coua. Cle. Si furiosus, de homicidio*. Impedit verò aliquando solam acceptionē, non vsum, aliquando vsum vnum, & non alium.

2. Irregularitas non est censura, sed pœna quædam, seu inhabilitas. Itaq; graues quidam Doctores comprehendere dicunt eam, quæ pro delicto imponitur, nomine Absolutionis ab omnibus pœnis. *Medina 1. 2. q. 96. a. 4. du. 10. Soto 4. d. 22. q. 3. a. 1. Cordub. in Sum. q. 43. dub. 4.* sed falsò, quia in contrarium est consuetudo. Vide *Nau. c. 27. n. 254.*

3. In dubio an quis sit irregularis, sufficit Episcopi iudicium, potest verò iudicare nō esse: imò & qui de se dubitat, non debet putare se irregularem; oportet enim ad pœnam legis humanæ omninò cōstare eam locum habere: interim melior est cōditio libertatem possidentis.

Itaq;

Itaq; qui scit se vulnerasse, sed nescit id fuisse causam mortis, non se debet putare irregularem.

4. Irregularis non est capax beneficij: nec pensionis datæ in titulum beneficij; non tamē priuatur prius acquisitis, nec impeditur ab actu iurisdictionis, sed solum Ordinis.

5. Habilis ad aliquem vsum Ordinis, potest obtinere ad illum beneficium.

6. Ad irregularitatem ex delicto, requiritur peccatum mortale (*Soto l. 5. de iust. q. 1. a. 9. An. 3. p. 2. 24. c. 2. §. 4. in fine. Nauar. cap. 27. n. 232 P. à Naua. l. 2. c. 1. n. 69.*) cum contemptu: nec incurrit ante decem annorum etatem, secundum quosdam. **Vide CENSURA.**

7. Iterare id quod facit irregularem, non facit nouam irregularitatem; nec celebrare in irregularitate.

8. Quidam putant ex delicto omninò occulto nūquam incurri irregularitatem: quod etsi probabile, tamen vsu receptum non est. *Vide Nau. ca. 7. n. 194. & Couar. Clem. si furiosus, 2. p. §. 3. n. 4.*

9. Irregularitas ex peccato, & quæ oritur ex homicidio sine peccato, per Baptismum tollitur. *Ang. Irreg. 2. n. Syl. ib. q. 28. & homicid. 3 q. 8. §. 1. Armil. Irreg. n. 87.* non autem quæ ex defectu nataliū, vel ex bigamia. Tollitur verò per professionem Religionis, quæcunque accidit sine peccato, (excepta bigamia) quantum ad omnes Ordines

Ordines; non autem quantum ad dignitatem, aut praelationem.

10. Nullus incurrit irregularitatem ob opus, quod non potest omittere sine peccato, saltem quantum ad vsum Ordinis accepti. Itaq; Confessor, qui monet reum vt cōfiteatur delictum, ex quo ille ad mortem condemnatur, nō fit irregularis *Vide inf.* EX DEFORMATIONE LICITA.

IRREGVLARITAS EX BIGAMIA.

1. **S**I quis ducat duas vxores, etiā inualidè, & vtramq; cognoscat. *c. Nuper, de bigamis. & c. Presbyterum, d. 38.*

2. Si quis ducat ab altero corruptam, eamq; cognoscat, (*c. Si quis viduam, d. 50 cap. Qui in aliquo, d. 51. c. Maritum, d. 33. c. Si aliquis, c. Curandum, d. 34.*) cūm sciat esse corruptam, aut id sit notorium. Quòd si matrimonium fuisset inualidū, ex alia causa quā professionis, vel sacri Ordinis, Nauar. negat esse bigamum, alij affirmant.

3. Si quis virginem à se ductam post adulterium à se notum cognoscat. *c. Si cuius & c. Si laici, d. 34.* etsi quidam dicunt, etiam si ignorans adulteram, esse illam cognoscat, bigamum esse. *D. Th. 3 p. q. 66. a. 3. ad 4. Palud. 4. d. 25. q. 4 a. 2. & alij.*

4. Si quis professus, vel in sacris, vxorem ducat, & cognoscat. *c. Quotquot, 27. q. 1. c. 2 de Cleri-*

cis con-

cō coniugati, & c. 1. & vlt de bigamia : cum eo tamen, si virginem duxit, dispensat Episcopus.

Omnis bigamia, excepta quarta, priuat omni priuilegio Clericali.

In prima non solet Papa dispensare, nisi forte ad minores Ordines, aut cum ingrediēte Religionem ad sacros: in 2. & 3. dispensat Episcopus, vt in susceptis iam minoribus ministratur.

EX CORPORIS VITIO SEV DEFECTV.

1. **S**I quis culpa sua amisit membrum aliquod principale: quale non est digitus, *c. presby. de homicidio, c. 3. & 4. de corpore vitiatis*. Quòd si res est occulta, dispensat Episcopus.

2. Item si quis etiam, sine culpa, careat membro vnde celebratio impeditur, vt si digitis careat, quibus cruces fiunt. *Palud. 4. d. 25. quæ. 3. a. 3. Richar. ibid. a. 2. q. 2. Nauar. ca. 27. n. 200. Syl. Corpore vitiatus quest. 1. & 2. Ang. ib. §. 1. & 4.* Quòd si iam est ordinatus, poterit ea facere à quibus non impeditur, vt absolueret. *Nauar. cit. & alij.*

3. Item qui oculo aliquo caret, aut visu oculi sinistri, sic vt turpiter seu deformiter cogatur ad librum verti.

4. Denique qui Episcopi iudicio non potest nisi deformiter celebrare: talis autem non cēsetur claudus, qui sine baculo potest celebrare; sed & id Episcopus viderit.

Dispensat in prædictis solus Papa. *Navar. cap. 28. n. 202. & alij communiter.*

Adhanc irregularitatem pertinet etiam.

1. Si quis sit illegitimus, etiam occultus, nisi legitimetur. *D. Th. 4. d. 25. que. 2. a. 2. questione. 3. Soto. ib. q. 1. a. 3. Syl. Illegit. q. 24. Nau. 27. nu. 21.* Quidam tamē negant occultum esse irregularem; certē nec matri id dicenti credere tenetur. Potest verò Episcopus dispensare ad Ordines minores, & vnum beneficiū Simplex, & ad vsum Ordinis bona fide accepti, & cū eo de quo dubitatur, an sit legitimus, vt cum exposito. *Vide citatos.*

2. Si quis careat ætate legitima ad Ordines. *Syl. Aetas, §. 2. n. 3. Nau. 27. n. 202. Maiolus l. 1. ca. 30. n. 8. vide Trid. sess. 23. de refor. cap. 12.* solusque Papa potest dispensare, vt ordinetur; nam cum ordinato ante ætatem, cū fuerit impleta ætas, potest dispensare Episcopus. Ego verò puto tunc non esse opus dispensatione super irregularitate, si ad illud vsque tempus Ordine non fuit vsus; est enim potius suspensus talis, quàm irregularis, ob susceptum Ordinem. *Ex Na. cit. & alijs. Vide SVSPENSIO.* Vt cumque autem sit, sufficit Episcopi dispensatio, seu Absolutio.

3. Si quis morbo laboret deformitatem seu scandalum afferente in vsu Ordinis, vt lepra, comitiali morbo, aut sit dæmoniacus. *D. Th. 3. p. q. 82. a. 10. ad. 3. Aug. Corpore vitiatu, §. 9. Syl. ib. q. 7. solusq;*

IRREGVLARITAS.

219

7. solusq; Papa dispensat. Quòd si iam ordinatus, est leprosus, potest celebrare vbi non est scandalum. Qui dæmoniacus, aut caducus, aut furiosus, potest, cùm cessauit diu morbus, celebrare. Quidam tamen requirunt plenam sanitatem.

4. Hermaphroditus: qui tamen, si præualeat sexus in eo virilis, potest dispēfante Papa ordinari. *Nauar. 27. n. 203. Summiste verbo Hermaphroditus. Vinal. de irreg. n. 134.*

EX DEFECTV ANIMAE.

1. **C**Vi deest scientia requisita à Concilio *Trid. sess. 23. c. 4. de reform. & ca. 11. & 13. & 14.* quibusdā est irregularis: alijs non est, modò legere sciat, & scribere. Potest quidē in suscepto Ordine idiota ministrare dispensante Episcopo.

2. Hæreticus, & hæretici fautor, si sit notorius, aut per sententiam condemnatus: item filius & nepos mortui cùm hæresi manifestè, vel cū hæresi mortuū filius. *Vide HAERESIS* Potest tamen hæreticus pœnitens in suscepto Ordine ministrare, si delictum est occultum.

3. Neophytus, scilicet ante annos decem à conuersione ad fidem, *c. Quoniam, & c. ult. d. 48. Vinal. de irreg. n. 53.*

Dispensat in prædictis Papa. Ego verò prædictas irregularitates parum video esse vsu receptas.

EX DEFORMITATE LICITA, vide
Ex illicita.

1. **Q**ui post Baptismum occidit aliquem, aut mutilat (non causa morbi aut iustę defensionis) viuētis membrum habens distinctum per se officium, est irregularis. *Nav. 27. nu. 209. Couar. de homicidio, 1. p. § 2. n. 5. Et est communis.*

2. Quidam putant defendentem quidem se, aut patrem, aut filium, aut vxorem non esse irregularem; esse verò, qui alium quēpiam defendat: alij etiam istum excusant, quod mihi magis placet, nisi faciat publica auctoritate. *Couar. cit. p. 3. §. unico, n. 5.*

3. Digitus non est membrum, nec dens, nec cartilago auris, nec testiculi, (secus est de membro genitali) nec secundum quosdā mammilla foeminæ. *Couar. relect. de homicidio. p. 3. §. unico, n. 8. Et alij Canonistæ communiter, nec nasus: at mihi esse videntur, vt est oculus. Caiet. 2. 2. q. 65. a. 1. Soto. l. 5. de iust. q. 2. a. 1.*

4. Non sufficit debilitare, nisi mutiletur. *Soto. cit. Nav. 27. n. 207. Tab. Irreg. 3. quæ. 62.* Oporteret verò dedisse ad id causam propinquam, & ad deformationē directam ex natura sua; tale autē est, adiudicare morti, accusare, testificari: at tale non videtur esse, reum iudici indicare, aut tradere, est enim causa remota: nec verò testificari, si mors absq; eo fuisset secuta: nec iudicē aliquem

aliquem constituere, aut ei causam committere etiā criminalē: nec denunciare crimen quod non meretur deformationem: nec denunciare hæreticum, etiam si scias comburendum: nec eum tradi ab inquisitore brachio seculari: nec facere opus ad quod quis tenetur Iure diuino, aut naturali, vt Confessor, qui non vult absolvere reum, nisi fateatur crimē; aut Iudicem, nisi faciat quam debet iustitiam: nec parato exequi poenā dicere, vt exequatur: nec dicere malefactores dignos esse morte, aut de eo legem ferre: nec hortari in bello iusto ad occisionem, aut aliquē ad ponendam vitam pro virtute; aut volentem occidere, vt potius mutilet: nec dare arma bello iusto: nec pugnare in bello iusto, etiam si dubites an in eo aliquē occideris; nec occidere in bello, si ad id Papa misit; cēsetur enim eo ipso dispensare: nec si Clericus medeatur ægro etiam scindēdo, & ex eo sine illius culpa moriatur: nec accusare reum, protestando Iudici se nolle eius defamationem, etiā si mentiatur (non est autem protestatione opus, si Iudex est Ecclesiasticus, aut crimen non dignum pæna sanguinis) nec clamare contra ledentem proximum, etiam si inde mors sequatur: est enim illud de Iure naturæ, quod per positium nō punitur: nec iustè infligere vulnus nō mortale, si ex eo sequatur mors: nec vertere egrum, qui ex eo præter intentionem citiùs moritur; nec puerū in periculo baptizare, qui ex eo citiùs moritur.

Dispensat in prædicta irregularitate Papa; & ad Ordines minores & beneficium Simplex. Episcopus. *Navar. 27. nu. 240. & alij communiter.* Imò, secundum quosdam, potest prorsus cum Iudice, & eius ministris dispensare. Ferè autem soli hi in eam irregularitatem incidunt, quibus assentior.

EX ILLICITA.

1. **Q**ui post Baptismum, viuum hominem illicite & cum culpa mortali occidit, mutilat, dando, etià ad id causam propinquā, vt mandando, consulendo, hortando, nisi antea reuocet quod fecit, est irregularis: secus si id fecit, vnde non per se secuta est mors, aut mutilatio, vt si consilium dedit, sine quo fuisset nihilominus secuta; aut si non impediuit cum posset, nisi teneretur ex iustitia, aut si cum esset cum adultera deprehensus, illa à viro est occisa, aut ipse mutilatus, aut se defendēdo, virum occidisset. *Vide Ant. 3. p. 1. 28. c. 2. Tab. irreg. 1. quæ. 2. Couar. p. 2, §. 1. & 2. Navar. 27. n. 230. Vinal. 4. de Irreg. num. 284.*

2. Homicidium casuale facit irregularem, cum oritur ex peccato mortali, & opere ex quo sequi solet, vt causa ex natura rei.

3. Rati habitio post factum secuta, non facit irregularem. *Ang. Hom. 2. n. 7. Tab. Irreg. 2. §. 7. Ar. mil. Irreg. n. 22. Couar. p. 2. §. 1. n. 4.*

4. Cum multi iaciunt lapides, & nescitur quis

quis eorum occiderit, omnes sunt censendi irregulares. *Conar. 2. par. de Homic. §. 2.*

5. Qui sibi solos testiculos abscidit, non est irregularis si autem membrum genitale, potest Episcopus dispensare, si est occultum factum.

6. Qui iubet occidi vnum, si occidatur alius non est reus Homicidij.

Cum homicida voluntario solus Papa dispensat. *Trid. sess. 14. c. 7.* si tamen est occultum, potest Episcopus ad minores & beneficiū Simplex: id enim poterat iure antiquo, quod non est sublatum per Conc. Trid. In casuali etiā publico dispensat Episcopus, & in mutilatione occulta.

EX ORDINIS ABVS V, vide Ordo.

1. **Q**ui, cum sit excommunicatus, ordinatur in sacris, est irregularis. *d. c. Cū illorum, de sententia Excommunicationis, & c. 1. de eo qui furtiuè suscepit Ord.* idemque de suspensio & interdicto quidam aiunt, alij negant.

Dispensat Episcopus cum ingrediente Religionem, aut si est occultum.

2. Item qui accipit eodem die cum minoribus Ordinem sacrum, (nisi excuset consuetudo) aut duos sacros *ca. 2. & c. ult. de eo qui furtiuè, & c.* Dispensat Episcopus vt acceptis prius vt possit, & Prælatus cum Religioso, etiam vt ad maiores alios ascendat.

K 4

3. Item

3. Item qui ordinatus, à denuntiato excom-
municato, suspēso, interdicto, Simoniacò, vel
hæretico, nisi excuset ignorantia, aut metus.

4. Item Clericus, qui seriò & solemniter v-
titur Ordine sacro, quo caret. *c. 1. & 2. de Clerico
non ordinato ministrante.* Dispensat verò Episco-
pus, vt accepto Ordine vtatur, non vt ascendat.

5. Cantans Epistolam solemniter, sed sine
manipulo, non fit irregularis, *Ang. irregul. 1. nu.
38. Syl. ver. Irregul. num. 14. & Nauarr. cap. 27.
num. 242.*

6. Item qui sciens se excommunicatum aut
suspensum ob delictum ab habente iurisdic-
tionem exteriorem, aut interdictum, facit so-
lemniter in Foro exteriori actum Ordinis sa-
cri (qualis non est prædicare, nec matrimonio
assistere vt Parochum, aut exercere iurisdic-
tionem; non est enim propriè actus Ordinis) aut
ad eum dat auctoritatem, nisi excuset neces-
sitas, aut ignorantia. An verò liceat exercere pō-
tificalia, vide *Suarez. disp. 42. sect. 4. nu. 14.* requi-
ritur enim contemptus. Quòd si quis sit suspē-
sus solùm ad tempus, multi censent si celebret,
non fieri irregularem, quod verum est si ela-
pso dicto tempore celebret, quia solo lapsu tē-
poris sine alia absolutione suspensio tollitur;
vel si non sit vera suspensio, sed prohibitio
quædam.

Dispensat in prædictis Papa. Nec oportet di-
cere in supplicatione, se sæpius in ea re peccas-
se; suffi-

se; sufficit enim dicere, incurrisse irregularitatem.

EX ITERATO BAPTISMO.

1. **Q**ui scienter aliquem rebaptizat, aut se finit rebaptizari. Excusat autem ignorantia, dubium, metus iustus, & defectus intentionis rebaptizandi. *Gab. 4. d. 6. quæ. 2. a. 3. dub. 8. Scotus ib. q. 8. Soto d. 3. q. 1. a. 9. Nauar. 27. n. 246. Vital. de irreg n. 43.*

2. Non incurritur irregularitas ob iteratam Confirmationem. *Palud. 4. d. 7. q. 2. Gab. ibid. q. 1. a. 3. Soto. q. 1. a. 5. Ang. Irreg n. 24.*

EX VIOLATIONE INTERDICTI.

1. **C**lericus celebrans in loco interdicto, nec non Prælatus faciens celebrari in sua præsentia, est irregularis: quod locum non habet in cessatione à diuinis, nec in ecclesia polluta, aut interdicto generali non seruato à matrice Ecclesia, vel in baptizante in Ecclesia nominatim interdicta.

2. Dispensat autem Papa ad ascendendum ad Ordinem altiorem, at Episcopus, vt ministretur in suscepto.

3. Admittens interdictum ad celebrandum secum, non incurrit irregularitatem prima vice, quamquam cōmunicet in crimine, sed secunda; oportet enim socium prius incidisse.

EX PECCATO NOTORIO.

1. **P**eccatum quoduis notorium quidam cē-
sent facere irregularem, alij fornicationē
solam, sed nec id est in vsu. Infamis quidem ob
ingens crimen repellitur ab Ordine. Dispensat
vero Episcopus, quamquam sublata infamia
non video opus esse dispensatione: quamdiu
verò manet, non puto Episcopum posse dispē-
sare, nisi fortè eam per sententiam auferendo.

I V D A E V S.

1. **C**essante periculo, non est mortale cū iu-
dæo conuersari, etiam simul habitādo,
non tamen eius medici operā vtendō : *iuxta*
constit. Grego. XIV.

2. Licet ei vendere ea, quibus vtitur in coere-
monijs suis, sed non ea intentione vt vtatur,
nec cum certò scitur illis abusuros, *Caiet. 2. 2. q.*
169. art. 2. Molina disp. 349.

3. Iudæo non licet Christianum seruum aut
famulum habere. Quòd si eius seruus Christia-
nus est, aut esse vult, fit liber.

4. Iudæi non sunt prohibendi celebrare suos
ritus, aut reficere suas Synagogas.

5. Aiunt quidam, posse Principem non ha-
bentem Superiorem in temporalibus, permit-
tere iudæis vsuras, si ita expediat Reip. & coge-
re populum eis soluere pactas, seruareque sua
de ea sententia, quæ in tali opinione non displicet.

licet enim permittere mala minora ad evitanda
maiora; vt apparet in meretricio.

IVDEX, vide *Iudiciales actus*.

IVDIGIVM TEMERARIVM.

1. **N**on est mortale temerè de aliquo iudi-
care, de quo ille nihil curat. *Arrag. 2. 2. q. 60. a. 3. G. à Val ib p. 3.* vel de eo credere malū,
etiā firmiter, sed putando fortè esse falsū. Qui-
dam tamen etiā suspiciōē putāt posse esse ali-
quando mortalem, quibus non assentior. Sed
potius. D. Th. 2. 2. q. 60. a. 3. & Caiet. ibidem, & in
Sum. verbo suspicio, & verbo, Temerarium iudicium.
Armil. iudicium temerarium, n. 8.

2. Iudicare malum ex signis probabilibus,
mortale nō est: est autem, si ex leuibus iudices
malum grande de proximo. *D. Th. 2. 2. qu. 60. a. 3.*
Caiet. Arrag. G. à Valent. ibid. & est communis.

IVDICIALES ACTVS, vide *Appellatio, Bene-
ficium, Censura, Clericus, Denuntiatio, Femina,
Iuramentum.*

DE IVDICE ET ARBITRO, vide *Reus*.

1. **I**udicem esse in propria causa licet Superi-
orem non habenti.

2. Quæstione orta inter Iudicem Ecclesiasti-
cum & secularem super iurisdictione Ecclesiæ
suius indicabitur quæ a vtroque alteri

quēvis iudicem ordinariē pertinet cognoscere in dubio, an sit sua iurisdictio.

3. Malefactores possunt à miserabilibus, ut viduis & pupillis, trahi ad iudicem Ecclesiasticum.

4. Ad Iudicem Ecclesiasticum pertinet causa matrimonialis, & an cōtractus sit vsurarius, & an iuramētum liget, & an aliquid sit peccatū mortale: quamquam inter seculares potest etiam secularis Iudex iudicare de vsurę iure & facto, *secundum Couar.*

5. Nequit iudex Ecclesiasticus retinere sibi pœnam pecuniariā à se aut statuto impositā, sed debet dare in vsus pios. *Cong. Cone.*

6. Potest Iudex pœnam imponere, cum non est à iure posita.

7. Iudex in re aliqua, potest procedere contra impedientes.

8. Iudex inferior non potest remittere pœnam legis, saltem cum pars non consentit, (sed Princeps potest, modò nō in damnum Reip.) potest tamen ex causa minuere, seu moderari, (vide glo. 2. qu. 3. Si quem, & 22. quæst. 4. Innocens) & secundum quosdam, etiam augere, sed ante latam sententiam: item ex magna causa facere contra legem Superioris, & omittere punitionem, si inde sint peiora secutura.

9. Iudex si petente parte non condemnet rem ad expensas, tenetur illi, nisi reus iusta de causa litigasset.

10. Iudicem quidam aiunt peccare mortali-
ter, si nō visitet carceres, & curet prouideri pau-
peribus: quod mihi non improbatur.

11. Iudex potest assumere assessorem expen-
sis partium.

12. Potest, si est consuetudo, accipere aliquid
pro salario, & esculēta munera sponte oblata,
modò non sint grandia.

13. Iudex, quem scit innocentem, si non
possit eripere, vt clam aperiendo carcerem, aut
aliter, potest & debet iudicare secundum alle-
gata & probata, nisi sit Princeps; hic enim po-
test & debet eripere. Ita multi Doctores. *D.*
Thom. 2.2. quest. 67. art. 2. Caiet. & Arrag. ibi. Ale-
xand. Hal. 3 p. q. 40. m. 7. art. 2. Soto. l. 5. de iust. q. 4.
a. 2. Rich. 4. d. 15. a. 3. q. 2. ad 1. G. à Val. t. 3. d. sp. 5 qu.
11. p. 2. Ego verò non satis intelligo, quomodo
possit Iudex, nedum debeat, condemnare, quē
scit innocentem.

14. Iudex alibi notoriè excommunicatus, va-
lidè iudicat vbi id sit occultum.

15. Iudex in lite difficili potest partes cogere
ad compositionem.

16. Iudex non potest esse rei consanguine-
us, nec actori suspectus.

17. Clericus de consensu Episcopi potest li-
tigare sub Iudice Ecclesiastico non suo, & sub
seculari in causa temporali.

18. Iudex non potest punire eum, à quo con-

tra ordinem Iuris confessionem extorsit.

19. Iudex Ecclesiasticus laicum à se condemnatum ad solutionē, non potest cogere vt soluat, nisi inuocato auxilio brachij secularis, *secundum Covarru.* ego putārim posse per Excommunicationem, aut aliud remedium Ecclesiasticum.

20. Iudex totquens sine sufficiētibus indicijs tenetur de damno: nec ea rei confessio valet.

21. Non potest Iudex punire ob crimen extra suum territorium factum, nisi forte suum subditum.

22. Arbiter etiam cum potestate plenissima, si ledat enormiter, potest petere reductionem ad arbitrium boni viri, etiam qui iuravit stare sententiæ, & renunciauit petitioni reductionis.

23. Laicus potest esse arbitrator in re spirituali; arbiter autem non sine Episcopi auctoritate. Arbiter enim debet sequi formam Iuris, non autem arbitrator.

DE MODO PROCEDENDI.

Non proceditur contra aliquem sine accusatore, vel infamia, quæ est velut accusatio, nisi Princeps aliud iubeat, aut scandalū magnum vel periculum postulet, vel alioqui Reip. bonum, vel Communitatis, vel alicuius particularis: æquiualeat autem accusationi, facti euentia, & manifesta indicia. Vide Anto. 2. p. 1.

1. q. 1. §. 2. Palud. 4. d. 19. q. 4. Tab. Inquisitor. qu. 6.
7. & 8. Navar. c. 18. n. 27. & 28 & alijs sequentib. De
Tho. 2. 2. q. 69. Caret. & alij ibid.

2. Cum proceditur contra aliquem per viam
accusationis, requiritur semiplena probatio;
cū autem per viam inquisitionis, infamia, vel
sufficiētia indicia, iudicis arbitrio.

3. Probat semiplenē vnus testis omni exce-
ptione maior. D. Tho. & alij citati.

4. Consuetudo iudicium procedendo non
secundum omnia requisita à iure, diu appro-
bata, videtur obtinere vim legis.

DE TESTIBVS.

1. **C**um fit inquisitio generalis de crimini-
bus, indicanda sola notoria, aut quorū
est infamia, & manifesta indicia, aut quæ con-
tra bonum cōmune, aut in damnum proximi,
quod aliter non possit impediri.

2. Testis non tenetur respondere, nisi sciat
se teneri, (quamquam in dubio, si res non ver-
gat in damnum graue alicuius, cui non præpon-
deret damnum Reip. præsumendum est pro
Indice) scilicet si proceditur per inquisitionem
esse probatam infamiam, aut sufficiētia indi-
cia; cū per accusationem, esse semiplenē pro-
batum: potest tamen, si velit, etiam in occulto
crimine testificari.

3. Nemo tenetur testificari cum suo graui
damno; nec ad mandatum denunciandi, si

non.

non potest probare: secus est si iubetur esse testis; tunc enim sufficit scire esse semiplenè probatum.

4. Quando non defunt alij testes; non tenetur testificari criminaliter rei ascēdentes vel descendētes, coniux, focer, gener, vitricus, priuignus, frater, cognatus intra quartum gradū, secūdum Ius Ciuile, libertus, vel patronus, vel qui est de familia rei; nec ciuilitè filius, aut vxor. Quando verò res non potest probari nisi per certas personas, coguntur testificari etiam prædicti: item in hæresi, aut re pernicioſa Reipublicæ.

5. Proxeneta non potest cogi testificari de contractu, in quo fuit mediator, nisi vtraque pars consentiat.

6. Secretò tibi commissum, quod aliàs non sciebas, non potes prodere, nisi vergat in damnum graue alicuius, nec possit id aliter impediri quàm prodendo; nam tunc prodendum Iudici legitimè interroganti, etiamsi iurasses te celaturum, nisi maius sit damnū rei, quàm alterius, si reueles. *Vide Soto de secreto tegendo, nu. 2. q. 7. Syl. Testis, quæ. 8. D. 2. 2. quæst. 70 a. 1. ibid. Caiet. & Greg. à Val. p. 1. Nau. c. 18. nu. 60. & c. 25. num. 42.*

7. Testificari tenetur quisque, vel denuntiare, etiam non interrogatus, ad liberandum innocentem, (si tamē is condemnatur ob homicidium quod scis factum ab alio, non tene-
ris istum

ris istum prodere ad liberandum illum, sed tamen potes) item si rem perniciosam Reip. aliter non possis impedire.

8. Quòd solum audisti, potes testificari te nescire.

9. Non legitimè interrogatus potes negare te scire, subintelligendo vt tenearis prodere.

Cord. in Sum. q. 64. Valent. 2. 3. disp. 5. q. 13. p. 2. Merc. l. 6. c. 11. Vinal. p. 3. c. 16. nu. 11.

10. Testis nihil potest accipere pro veritatis testimonio, sed pro damno quod patitur: quod si accipiat pro falsitate, aut pro eo ad quod nō tenetur, nō tenebitur restituere. *Vide RESTITUTIO.*

11. Laicus non potest esse testis contra Clericum in causa criminali, nisi in crimine notorio, aut hæresi, aut Simonia, aut læsa maiestate.

DE ACCVSATIONE.

1. **A**ccusationem debet præcedere inscriptio, & litem citatio.

2. Accusandi ius habens, non tenetur prius fraternè corripere. *Soto de secreto teg. num. 2. qu. 5. concl. 4. Palu. 4 dist. 19. q. 4. a. 1. Ang. Accusatio. nu. 1. Tab. ib. nu. 2.*

3. Accusare vix quisquam tenetur, nisi fortè in graui causa Reip.

4. Accusator non potest à causa desistere cum damno Reipub.

DE REO.

1. **R**eus non tenetur fateri crimē, nisi sciatur esse semiplenē probatum. *D. Tho. 2. 2. q. 69. ubi Caiet. Arrag. & alij. Soto de iust. l. 5. quest. 6. a. 2. Nau ca. 18. num. 57. & c. 25. nu. 35. imò forte nec tunc tenetur: de quo vide infra. Vide Syl. Confessio delicti, q. 1. & P. à Navar. l. 2. cap. 4. dub. 2. num. 142.*

2. Non potest interrogari de socijs occultis, nisi in crimine nimis pernicioso, aut atroci, aut lege, aut consuetudine id concedente, aut requirente id damno alicuius, quod aliter non possit impediri: nec sociorum revelatio extorquenda tormentis, nisi sint indicia sufficientia quòd habeat socios.

3. Non tenetur quis ideo suum crimen prodere, quòd videat alteri ab aliquo falsò imponi; potest tamen, si velit.

4. Potest quis metu torturæ prodere sociū delicti, & occultum suum crimen dignū morte, (etsi id quidam negant) & crimen alienum sibi secretò commissum: non enim tenetur cū tanto dolore celare.

5. Ad supplicium ductus non tenetur fateri quod malè negavit, nisi alioqui graue damnum sequeretur.

6. Reus non est cogendus à Confessore fateri crimen, nisi sit clarissimū ad id teneri, cum presertim sit opinio communis, & Iudicum, &
iurispe-

jurisperitorum; reum non teneri fateri crimē, etiam si iurasset dicere veritatem: intelligitur enim, secundum illos, modò non sit in sui pręiudiciū, quæ opinio est etiam reorum, in quo etsi fortè fallantur, non videtur error perniciosus: quare qui se putat benè agere negando, nec peccare grauitè, cū eo Confessor videtur posse dissimulare.

7. Reus non tenetur illa fateri, ob quæ reuelata iniustè condemnaretur: potest ergo negare, intelligendo se non fecisse sic, vt teneatur prodere.

8. Torqueri non potest minor quatuordecim annis, nec grauida, nec qui est in dignitate aut nobilis, aut Doctor.

9. Reum & fugere licet satellites insequentes, & ab alio ad id iuuari, nō tamen resistēdo: non est autem resistere, se à prehendente excutere, etiam illum trahendo, & fugere etiam effracto carcere & vinculis, etiā si alij vincti sint etiam fugituri. Vide Caiet 2. 2. quæ. 69. a. 4. Arrag. ibi. Soto de iust. l. 4. quæst. 6. ar. 4. Ang. Carcer, num. 3. Tab. ibid. num. 1. Si tamen est iustè ad mortem damnatus, etsi potest, non tamen tenetur fugere, secus si iniustè. Cū autem licitum est fugere, licet alijs ad id iuuare, nisi lex prohibeat, aut officij proprii ratio. Vide Caiet. & Tab. locis cit.

10. Damnatus ad solum carcerem, non potest fugere, secundum quosdam; quibus non
asser.

assentior. Vide *Conar. l. 1. resol. ca. 20. nu. 10. & Sone-
ciz.* certè qui ob debita, quæ nõ potest villo mo-
do soluere, illic tenetur, & fugere potest, & ad
id iuuari ab alijs.

11. Damnatus ad inedia, potest oblatum
cibum comedere; an verò etiam teneatur, non
conuenit inter Doctores: potest quidem alius,
cui ex officio non est prohibitum, ei offerre,
non tamen tenetur.

12. Damnatus ad haustum veneni, potest
bibere.

13. In crimine misti Fori, quale est sacrilegiũ,
superstitio, vsura, punitus insufficienter à iudi-
ce Ecclesiastico, potest iterum à Iudice seculari
puniri.

14. Potest quis puniri ex cõiectura seu præ-
sumptione certissima, vt si deprehensus sit nu-
dus cum nuda in lecto. Vide *Th. 4. dist. 35.*

15. Reus qui capi non potest, post sententiam
potest in alieno territorio puniri, de voluntate
tamen domini saltem præsumpta.

DE SENTENTIA, ET CITATIONE, ET APPELLATIONE.

1. **S**ententia lata sine citatione rei, & copia se-
defendendi, est nulla, nisi euident sit nul-
lam esse defensionem: item data in Ecclesia à
Iudice seculari, nisi detur per modum volun-
tariæ iurisdictionis, vbi scilicet nemo se op-
ponit: item si feratur ordine Iuris nõ seruato,
aut

aut interueniente pecunia, nisi sit arbitri.

2. Oportet sententiam ferri sedendo & loco publico & honesto; & de die, non nocte; & non in festo, nisi postulet necessitas, aut pietas.

3. Citationem oportet dari intra tempus cōueniens, & causa expressa, & tempore non feriato, & loco honesto & tuto. Citatus verò si est impeditus, non tenetur per alium comparere.

4. Iudex nisi sit Princeps, non potest regulariter mutare sententiam definitiuam: si tamen constet de iniustitia, restituitur condemnatus.

5. Sententia iniusta, sed lata secundum allegata & probata, & non continens intolerabilem errorem, valida est in utroque Foro.

6. Executor sententiæ Principis iubentis suspendere absq; processu, non peccat.

7. Licet exequi sententiam Superioris iniquam, sed validam. *Vide de sentent. iudic. deleg. cap. 18.*

8. Sententia Prælati ligat subditum alibi existentem. *Vide Excommunicatio.*

9. Impedens iustæ sententiæ executionem per appellationem, tenetur de damno & interesse. *Vide Syl. & alios verbo appellatio, Soto lib. 5. de iust. q. 6. Arreg. 2. 2. q. 69. a. 3.*

10. Qui appellauit, non censetur damnatus.

11. Cum

11. Cum prohibetur appellatio, intelligitur quæ non est iusta.

12. Quilibet etiam Religiosus potest appellare à sententiæ grauamine.

13. Quilibet potest ad Papam appellare.

14. Appellari potest à sententia Iudicis appellationis.

15. Appellandum intra decem dies post sententiam: non currit autem tempus datum ad prosequendum appellationē, durante partium compositione seu consensu.

16. Potest quisque appellare pro eo qui ducitur ad supplicium.

17. Appellatione pendente, nihil innouandū.

18. Appellatio, si non potest fieri coram Iudice, fiat coram Notario, & vno saltem honesto viro.

DE ADVOCATO, NOTARIO SEU TABELLIONE, ET PROCURATORE.

1. **A**duocatus publicus potest cogi per Iudicem patrocinari litiganti accepto cōpetente stipendio.

2. Tabellio in Foro Ecclesiastico potest esse laicus.

3. Tabellio factus Clericus aut Religiosus, non perdit officium.

4. Tabellio, nisi à Principe creatus, nō potest extra suum territorium instrumenta conficere.

5. Tene-

5. Tenetur tabellio rogatus conficere instrumentum, quia id iuravit.

6. Tabellionis, cum haberi non potest, vicem supplent duæ personæ honestæ.

7. Tenetur tabellio de damno ex imperitia.

8. Notarius Visitatoris, si non est de eius familia, nec habet salarium ex publico, potest aliquid accipere à visitatis, nisi statuto aut consuetudine prohibeatur.

9. Procurator in iudicio potest esse quis ante vigesimum quintum annum, & in causis spiritualibus laicus.

10. Procurator non potest de quota pacisci.

IVVENIS.

IVuenum intelligunt Doctores, cum loquuntur de periculo incontinentiæ, usque ad annum quinquagesimum.

IURAMENTVM.

1. **I**Vramenta non sunt, In mea fide, In mea consciëntia, In fide Christiani, In fide Religiosi, In veritate; tantum enim significatur, Ita est, seu, Verum est; nisi quis intendat iurare: itemque quidam censent de ijs, Per meam vitam, Sic me Deus adiuvet, Per Deum, Coram Deo dico, Deus scit me dicere verum: quamquam alij negant. Ego rem pendere puto ex intentione dicentis. Vide August. epist. 89. qui iura-

iuramentum censet, Deus scit me dicere verū:
 & quidem illud D. Pauli, Coram Deo, quia nō
 mentior, iuramentum est, Vide D. Tho. cum suis
 2.2.q.89. Soto l.8. de iust. quest. 1. a. 1. Nauar. c. 12. D.
 Anton. 2. p. 1. 10. n. 3. Couar. c. Quamuis pactum, de pa-
 ctis, in 6.

2. Iurare per creaturam non referendo in
 Deum, sed per ipsam, quantum potest, veritatē
 confirmando, peccatum quidem est, sed iura-
 mentum propriè non est.

3. Assuetum falso iurare, etiam cū verum
 inaduertēter iurat, peccare mortaliter, quidam
 aiunt, alij negant.

4. Mortale est iurare te facturum quod cre-
 dis te facere non posse. Syl. Iuramentum, 4. qu. 18.
 & est communis. item si iures falsum, etiam si-
 ne animo iurandi. Caiet. 2.2. q. 89. a. 7. ad 4. Couar.
 vbi sub. 1. p. 5. n. 2. item si iures aliquid promit-
 tendo sine animo promittēdi; ipsum enim iu-
 ramentum obligat etiam non habentem ani-
 mū se obligandi, modò habeat animum iuran-
 di. Quidam tamen dicunt, iurantem sine ani-
 mo se obligandi peccare quidem, sed nō obli-
 gari; adduntque, qui non habent animum im-
 plendi, non habere promittendi, adeoque nec
 se obligandi.

5. Qui se iurat facturum peccatum veniale.
 peccat venialiter: si verò iurat sine animo faci-
 endi, peccat mortaliter. Nau. c. 12. n. 13. Syl. verbo
 Periurium, & alij.

6. Non est mortale iurare se non facturum quod facere melius est, nec si iures falsum quantum ad verba, sed verum quantum ad intentionem petentis iuramentum, vt tempore pestis te non venire ex illo loco, sub intelligendo in quo sit pestis, vt ille putat: aut non cum illo locutum, scilicet quod ille suspicatur. *Syl. Iuramentum 3. quæ. 2. in fine. Nau. cap. 12. nu. 19.* Ita quidam probabiliter: quod mihi non admodum tutum videtur, nec probârim faciendum, nec tamen factum improbârim: item quæ secundum istos potes iurare ludici te non fecisse, scilicet vt ille putat; & cogenti facere quod non licet, aut non teneris; te facturum, scilicet si licebit, vel si teneberis, & extorquenti aliquit iniuste, te nescire, scilicet sic vt illi tenearis dicere. *Valent. l. 3. disp. 4. q. 13. p. 2. Mercado l. 6. c. 11. Vinal. p. 3. c. 16. nu. 11. Cordub. q. 54.* Deniq; cum non teneris iurare ad mentem petentis, posse ad tuam. *Iidem qui sup. ex Tol. l. 5. cap. 18.* quod alij negant, dicentes verba absolute falsa non excusari illa mentis subintellectione. Vtrique doctè, vtriq; probabiliter.

7. Rem leuem iuramento promissam non præstare, non est mortale. *Soto l. 8. quæ. 1. a. 7. Syl. Iuramentum, 1. Nau. c. 12. nu. 10. Tol. l. 4. cap. 21.* (etsi quidam esse affirmant:) atque itidē dicendum si rei promissæ particula aliqua omittatur. Illud certum apud omnes, quicquid etiam leuissimum falsò iuretur asserendo, aut negando, esse mortale.

8. Qui se iurat aliquid facturum, quod pos-
tea facere non decet, non tenetur facere: nec
si iurauit alterius causa, qui fieri non vult. D.
Thom. 2. 2. q. 89. a. 9. ad 2. Caiet. ib. Soto l. 8. de iust.
q. 1. a. 9. nisi simul ad honorem Dei iurasset; ef-
set enim tunc velut votum quoddam: quam-
quam & hic etiam, secundum quosdam, non
teneretur, si ille, cuius fieri interest, relaxet ob-
ligationem; vt si quis ad Dei honorem iurasset
pauperculam ducere, illaque relaxet. *Nau. c. 22.*
num. 22.

9. Fraude inductus ad iurandum, quam si
nouisset, non iurasset, non tenetur. At extortum
vi iuramentum de re non illicita, obligat nisi
per Superiorem relaxetur, aut sit de matrimo-
nio contrahendo ex metu ad id incussio facto,
qui cadat in constantem virum.

10. Iuramentum de re imprudenti, aut in-
differenti, aut melioris boni impeditiua, non
obligat, *Valent. t. 3. d. sp. 6 q. 6. p. 4. Tolet. l. 4. c. 22.*
id tamen postremum intelligunt quidam nisi
iurasses in alicuius fauorem, verbi gratia, ducere
aliquam: non enim potes omittere ob cōti-
nentiā, sed ob Religionē aut Sacerdotium po-
tes, *Molina t. 1. de iust. & iure. tract. 2. d. sp. 149. Vide*
MATRIMONIUM, SPONSALIA, VO-
TVM. & c. 16. de spons. & matrim.

11. Iurans redire ad carcerem, tenetur (nisi
esset iniquē detentus) etiam cum vitæ pericu-
lo, Quisdam tamen etiam ad iniustum carcerē
rede-

redeundum aiunt, nisi iuramentum relaxetur per Episcopum.

12. Ciuitas tenetur iuramento maiorum, nō vi iuramenti, sed pacti & fidelitatis: itaq; si non seruet, non est periura.

13. Iurans alterius factum, tenetur solū dare operam vt fiat.

14. Iurans parēre, potest appellare à graui mine iniquo.

15. Iurans facere certo tempore, si non potest, tenetur postea.

16. Iurans non obligatur ad ea, ad quæ non intendebat se obligare, scilicet ad ea de quibus si cogitasset, non ea intēdisset in alijs, quæ promittebat includere, sed exclusisset: nec etiam obligatur, si id accadat, quod si fuisset iuramēti tempore, id fuisset temerarium.

17. Iurans puellæ sponsalia, alioqui se non passuræ ab illo violari, tenetur ducere, etiam si fictè iurasset.

18. Tenetur quis iuramento ficto à Procuratore suo nomine ex speciali mandato.

19. Iuramentum confirmat contractum Iure irritum ob fauorem priuatum, secus si irritū est ob fauorem publicum; itaque firmat contractum in puberis doli capacis. Quidam tamen aiunt, iuramentum sortiri naturam actus cui adhæret, adeoque non facere irreuocabile, quod secundum Ius est reuocabile, vt testamētum: alij, nisi lex etiam iuratos contractus irri-

ter, firmari iuramento. Mihi placet distinctio posita supra.

20. Iurans soluere, potest compensare, nisi contrarium intendisset dum iurauit.

21. Iuramentum secundum contrarium primum non obligat.

22. Iuramentum tenetur implere etiam Religionem ingressus, si potest, nisi haberet modum voti, ut cum fit ad honorem Dei.

23. Iuramentum de celando secreto, intelligitur nisi id alteri noceat.

24. Iuramentum de seruando omnia statuta, intelligitur si sint licita, & nisi abrogentur.

25. Ciuitatis iuramento, si maior pars non seruat, non videntur alij teneri; non enim putandi se obligasse etiam in tali casu.

26. Periurium ex se grauius est homicidio, secus est ex parte damni.

27. Potest ab infideli peti ut iuret, & iuramentum eius per falsos Deos recipi.

28. In dubio de validitate iuramenti, interpretabitur habens Episcopi auctoritatem.

29. Iuramentum factum in alicuius fauorem, potest iste relaxare, vel eius Superior.

30. Iuramentum impuberis irritatur patre contradicente. *Vide glo. 32. q. 2. Mulier.*

31. Pater potest irritare iuramentum filij habentis speciem voti, ut potest vota; & quisque iuramenta subditi facta de rebus sibi subiectis.

32. Qui ex priuilegio potest dispensare in votis, vel commutare, non propterea potest id ipsum in iuramentis. Vide *Nauarr. cap. 27. num. 275.*

33. Episcopus potest dispensare in iuramentis non reservatis Papæ ex lege vel consuetudine. Non est autem ei reservatum iuramentum de adeundo Hierosolymam.

34. Iuramentum à se factum in Dei gloriam, potest quisq; commutare in rem apertè meliorem.

35. Potest quis urgente necessitate, qua non potest adiri Superior, iuramentum violare, credens in illa non obligari, vt sentit Syl.

36. Dispensatio iuramenti sine causa non valet.

37. Qui iurauit non petere dispensationem voti, vel iuramenti, vel ea non vti, poterit rem Superiori indicare, si id ratio postulet; & si is dispensationem dederit, vti. *Ex Soto.*

IURISDICTIO.

1. Iurisdictionem dat tacita rati habitio.

2. Iurisdictionis concessio est fauorabilis, nec censetur reuocata ante reuocationis notitiam. Quod si publica est, potest eam exercere qui non est denunciatus excommunicatus, aut suspensus, *secundum Nauar.* quod ego intelligo quantum ad utilitatem; nam quantum ad peccatum, qui est ab ea suspensus, non video quomodo possit licite.

3. Iurisdictio delegata in aliqua causa, quæ nondum coepit vti, expirat morte delegatis ei nota, nisi aliud constet de huius voluntate.

4. Iurisdictione commissa, intelliguntur commissa omnia, sine quibus nō potest commodè expediri.

5. Iurisdictio voluntaria, id est, quando nemo se opponit, potest vbiq̃ue & semper exerceri.

IVS PATRONATVS, vide Electio.

1. **I**us Patronatus esse quid spirituale quidā aiunt, alij negāt: alij, esse partim tēporale, partim spirituale. Vide glo. 1. q. Quod autem. c. 16. q. 7. Pie, c. ca. 16. de Iure Patron.

2. Id ius solet sibi reseruare, qui Præbendam instituit de bonis suis: potest verò in id consentire Episcopus, etiam post factam donationem.

3. Transit ad hæredes & re vendita, aut data in feudum, non autem in legatarium, nisi de consensu Episcopi: nec transit in confiscatione iudicis secularis, sed Ecclesiastici.

4. Lex posita à patrono in fundatione beneficii, sed non recepta, non seruāda: nec si sibi retineat aliquod seruitium in donatione Ecclesiæ, etiam cum auctoritate Episcopi, validum id est.

5. Patronus non potest se presentare, sed potest ei Episcopus conferre motu proprio.

6. Præsentatus, si non est idoneus, potest ab Episcopo repelli. *Ex Trid. Sess. 25.*

7. Institutio sine præsentatione patroni nõ negligentis in præsentando est nulla. Quod si laicus nõ præsentet intra quatuor aut clericus intra sex menses. *cap si laicus de In. patro. lib. 6. à vacatione*, Episcopus prouidet.

8. Patronus pauper alendus ex redditibus Ecclesiæ non necessarijs,

9. Non derogatur Iuri Patronatus, nisi id specialiter dicatur: & quidem si est Rex, iux, aut Marchio, oportet horum fieri mentionem.

[LAUDEMIUM, vide Feudum.

LAUS, vide Honor, Vana gloria.

LEGATVM, vide Bona, Hereditas, Vsfusfructus.

1. **L**egatum ad vsum piũ potest Papa in alium piũ conuertere, & Episcopus in magis pium ob necessitatem, & æquẽ piũ ex causa legitima, cõsentiente hærede, & loco pio, cui fuerat relictum.

2. Legatum ad vsum profanum potest Princeps non habens Superiorem in temporalibus conuertere in alium profanum vel pium.

3. Legatum in vsum aliquem, si non potest impleri, potest Episcopus in alium mutare.

4. Legare non potest, qui non potest testari.

5. Mutus potest legare nutibus.
6. Legatum potest quis mutare dum vivit.
7. Legato principali, venire accessoria etiā pretiosiora, quidam aiunt, alij negant: certè legato lecto, veniunt eius ornamenta.
8. Mortuo legatario ante legantem, nihil debetur.
9. Quod accrescit legato viuentē legante, et legatarij, vt legato gregi pecudes natæ, & fundo legato addita pars, vel ædificium. At acquitum ex legato ante aditam hæreditatem, non accrescit, vt lucrum ex pecunia, vel equo.
10. Vestes legatæ dandæ, etiamsi legans putasset plus aut minus valere.
11. Legatis vestibus domi existentibus, intelliguntur etiam quæ apud sartorem.
12. Falsa demonstratio aut causa non vitiat legatum: nec conditio, quæ per legatarium fieri non potest: itaq; conditio in legato quod nubat, si non potest sine dispensatione, reiicitur tamquam impossibilis de iure, reiicitur etiam conditio contra bonos mores.
13. Legatum tibi relictum à falsò credente te suum esse filium, potes tenere.
14. Legatis omnibus bonis, intelliguntur etiam iura & actiones.
15. Legatarius iustè possidet, etiamsi testamentum sit nullum.
16. Legari potest spurio ratione alimentorum

rum & dotis, sed redit legatum ad hæredes patris, at legatum naturali ad huius heredes transit.

17. Deportato non potest legari.

18. Alimenta danda vbi legatarius vult habitare, nisi ea legans aliud dixisset: quod si velit domi manere, non tenetur in aliquo seruire.

19. Legatum factum filio, computandum in legitimam.

20. Legatum annuū potest peti in principio anni, nisi aliud appareat voluisse legantem.

21. Legata minuenda, si casu fortuito minuaturs hæreditas.

22. Peccat qui non soluit legata quamprimum potest: incidit autem in pœnas Iuris, si pia non soluit intra sex menses ab insinuatione testamenti, alia verò intra annum.

23. In legatis ad pias causas sufficiunt vbiq; duo testes, & debentur ea etiam ante aditam hæreditatem, & hæreditate non adita: id quod etiam de alijs legatis vsus obtinuit. *Vide Panor. cap. Relatum, de test.* Non detrahitur autem de legatis pijs Falcidia, nisi testator dixisset, aut heres esset pius institutus, nec Trebellianica.

24. Sufficit legatarium esse capacem legati tempore mortis testatoris.

25. Nato filio post testamentum, valent legata, si non sunt magna, aut si præsumitur testatorem voluisse vt valerent.

26. Si legatum traditur à testatore, fit donatio inter viuos.

27. Legatum factum Ecclesiæ, intelligitur de Parochiali, nisi aliud dicatur. Debetur autē Episcopo quarta pars legatorum Ecclesijs causa pietatis : consulenda tamen in ijs recepta consuetudo.

28. Ad legata tenentur hæredes pro rata.

29. In legatis sub disiunctione optio erit eius, ad quem verba diriguntur, alioqui legatarij.

30. Si quis legauit scienter rem alienam, hæres emet, vel dabit æstimationem: item si ignoranter legetur personæ cōiunctę, vel causę pię.

31. Si rem hæredis alteri legauit, etiam ignoranter, dabit hæres, modò sit institutus in aliquo vltra legitimam.

32. Legatum puellæ vt nūbat, si moritur, dabitur operi simili.

33. Legatum in alterius voluntate relictum valet, si est ad causam piam.

34. Legatum alicui si nubat, aut si habeat filios, habebit etiam professā Religionē: idemque est de legato causa dotis, aut donationis propter nuptias, etiam si legans cōtrarium voluerit; tenebiturq; hæres in conscientia, secundum quosdam. Alij dicunt sequendam legantis mentem.

35. Condicio de nubendo in ea, quæ nunquam nupsit, & consummauit, aut de nubendo arbitrata alterius in ea, quæ non sit vidua,

aut

aut de non contrahendo matrimonium in eo, qui nunquam contraxit, reiicitur. Quòd si dicitur cum consilio talis, audiendum est, etsi non sequendum.

36. Legatum cum cōditione si fiat Religiosus, aut Presbyter, non habebit, si non fiat.

37. Legatum vt nubas cuidam, habebis etiam si nubas alteri, aut ingrediaris Religionem, aut si per te non stet quin fiat, aut ille mortuus sit.

38. Legatis mille si vxorem ducas, & centum si fias Clericus, habebis mille si fias Clericus, secundum quosdam; alij negant.

39. Legatum vt emas vestē, habebis, etiam si non emas: sic legatum vt possis nubere, habebis etiam non nubens: si autem pro dote, dabitur, si non nubas, in opus simile.

40. Legatum vt nubas cuidam si voluerit, si primò nolit, & postea velit, habebis etiam si non ducas.

41. Legatum alicui cum fuerit triginta annorum, si tunc mortuus sit, dabitur eius heredi.

42. Legatum alicui quamdiu erit vidua, & post eius mortē tibi, si nubat, tuum est statim.

43. Legatū si castē vixerit, non amitti si nubat, alij aiunt, alij negant. Quod si legatum, si pudicē & honestē vixerit, non amitti nisi per copulā carnalem, aiunt quidā, alij etiā per amplexus & oscula & tactus impudicos amitti.

44. Legatis equis vel bobus, dabuntur medi-

45. Legatus calix intelligitur argenteus; & planeta verò, serica.

46. Legata re litigiosa, litigabitur sumptibus hæredis.

47. In Legatis facienda ampla interpretatio.

48. Legatum ad piam causam, gaudet privilegio relictæ Ecclesiæ.

49. Legans creditori, in dubio videtur voluisse compensare.

50. Legatum pauperibus in communi, potest dari fabricæ Ecclesiæ pauperis.

51. Legata valent etiam sine hæredis institutione.

LEGATVS, vide Delegates.

LEGITIMA, vide Hereditas, Parentes, Religio.

Legitima, si filij plures quàm quatuor, est dimidium bonorū, quæ reliqua sunt, solutis debitis defuncti, & impensa funeris: quòd si non plures, est tertia tantum pars, atq; id est quod inter omnes diuidendum necessariò: est enim debitum filiis legitimis; eisque mortuis, nepotibus legitimis. Debetur autē à matre etiam filiis naturalibus, nō autem spurijis. Debetur & parentibus legitimis à filiis nō habentibus filios, & fratribus ex parte patris, si quis infamem hæredem instituat, cum illi non essent ingrati. Quòd si illis in testamento nihil esset

reli-

relictum, esset nullum: si autem minus legitima, supplendum.

2. Non potest filia tolli legitima statuto, secundum quosdam, sed potest statui ut sit contenta dote sufficiente, modò ne enormiter lædatur. Potest verò, secundum alios, legitima statuto minui, & ex causa tolli, sed non alimenta: nec dos: & quidem alicubi per primogenituram priuantur alij filij legitima.

3. Filia dotata potest petere supplementum legitimæ, si ei non renuntiavit, expressè. Computanda autem sunt omnia ei data à patre occasione matrimonij, exceptis vestibus ad usum quotidianum necessarijs.

4. Renuntiatio legitimæ facta per metum, non firmatur iuramento.

5. Filius renuntians hæreditati etiam cum iuramento, potest petere supplementum legitimæ: in quam tamen computandum quod ex bonis patris inhonestè expendit, nisi præsumatur pater donasse. Supplementum autem legitimæ non petitum, potest petere hæres etiam extraneus.

6. Legitima donata filio inter vivos, potest à patre reuocari.

7. Professus Religionem debet filio legitimam statim, & pater infidelis filio facto Christiano, *Vide RELIGIO.*

8. Non computatur regulariter in legitimā

donatio patris ab initio valida: cōputatur autem, secundum quosdam, quæ morte confirmata; & donatio dotis, aut propter nuptias, aut pro liberatione filij à pœna delicti.

9. Filij ob heresim patris damnati, priuantur legitima; non autem ob eius crimen læsæ maiestatis, secundum quosdam.

10. Non potest legitima grauari à testatore, nisi in vtilitatem filij, aut propter debita, aut de filij consensu: nec dos, nisi in quantum legitimam excederet. Potest tamen filius prohiberi eam alienare vsque ad tertiam generationem.

11. Legitima, iudicis arbitrio, & non hæredis, ex hæreditate deducenda.

LEX, vide *interpretatio, Iudiciales actus, Iuramentum, Pœna.*

1. **L** Ex humana non obligat in consciētia, vbi constat eius rationem seu intētionem principalem cessare: solet autem intentio ex procœmio colligi. Cessat & obligatio cessantibus inconuenientibus, ob quæ lata est. Itē si lex est inutilis: itē in casu quē si legislator cogitasset, excepisset: item si non est recepta à principio, etiā si ignorante id legislatore; aut nō recepta à maiore parte talium personarum, de quali excusando loquimur; sciente Superiore, & nō contradicente, ad quod sufficit bis aut ter fecisse contra legē: item in casu scandalosi,

ali, aut infamiae, aut metus cadentis in constantem virum; aut cum occurrit casus, ubi ratio iudicat non seruandam; aut cum fundatur in praesumptione, & constat de contrario; aut cum est iniusta, aut non in bonum commune, aut afferens magnum damnum; aut cum est valde difficile obseruare; reputatur enim in iure impossibile.

2. Cum lex condemnat alioqui licitum, intelligenda est solum in Foro exteriori.

3. Quantum & quomodo lex obliget, petendum ex communi interpretatione, & usu praesertim bonorum.

4. An lex ad mortale peccatum obliget, coniiciendum ex verbo praeceptiuo, vel re graui quam praecipit, vel magna poena quam apponit.

5. Non est mortale facere contra legem in re parua, aut sine plena deliberatione, & secundum quosdam, si absit contemptus; sed id alij negant.

6. Cum in lege Ecclesiastica dicitur; Teneantur, vel, Praecipimus, videtur esse obligatio mortalis peccati; secus si dicatur, Faciant, vel, Dicant, vel, Ordinamus, vel, Statuimus, vel, Mandamus, vel, Iubemus: quamquam, Debet, Mandamus, Prohibemus, & Oportet, quidam putant obligare ad mortale.

7. Cum in lege sunt multae poenae, non habet locum in ijs, in quibus non possunt omnes verificari.

8. Cum

8. Cum in lege excipiuntur aliqui casus, intelliguntur excepti etiam qui alias iure excipiuntur; & si materia est fauorabilis, etiam omnes similes, & quos excipi æquitas postulat.

9. Lex Papæ & Imperatoris, nisi aliud dicat, non obligant nisi post duos menses à publicatione in Prouincia, in qua quis est: etsi quidam putant ligare statim scientes primam promulgationem; id quod de legibus inferiorum cōcesserim.

10. Lex prohibens non est extendenda ad casum, in quo non est tanta ratio; lex enim tantum extenditur ad suæ rationis limites: itaque ubi eadem apertè ratio, idem ius: quod intellige cū lex ratione vtitur, secus enim est si sola voluntate legislatoris.

11. Lex priuans ob peccatum re iure possessa, intelligitur in Foro exteriori post condemnationem.

12. Leges laicorum nullam habent vim obligandi clericos; si tamen non sint contra Sacros Canones, & sint fauorabiles, & priuilegiatiuæ, vel ipsi naturali rationi, & iustitiæ innituntur, seruandæ ab eis sunt, vt lex de seruando certo iusto pretio rerum, & similes. Vide *Nauarr. c. 23. nu. 88. & c. 27. nu. 115.*

13. Approbatio Papæ habet vim constitutionis.

14. Cum lex præscribit formam super eo, in quo quis aliqui habet potestatem, actum

contra legem tenet.

15. Cum lex damnat iuuantem malefactores, aut receptantes, &c. intelligit tamquam malefactores, non autem si ob necessitatem faciant, aut pietatem.

16. Lex vetans aliquid, non comprehendit facientes bona fide.

17. Per Ius nouum non receditur ab antiquo, nisi exprimatur.

18. Nulla ferè lex præcipiens denuntiare delinquentes, est recepta, nisi in casu hæresis.

19. Lex Ciuilis tollitur consuetudine contraria decem annorum; & etiam Ecclesiastica, si Papa sciens non contradicat; itemq; lex Episcopi, Episcopo nō contradicente. Quin etiam quæuis consuetudo per duos vel tres actus contrarios, sciente Superiore & tolerāte, legem abrogat, secundum quosdam, nisi sit contra publicam vtilitatem.

20. Contra legem derogantem futuræ consuetudini, potest ex causa derogari consuetudine.

21. Nulla lege tollitur consuetudo rationabilis certi loci, nisi fiat eius mentio; nec statim particularia non continentia solum Ius commune, nisi lex aliud apertè dicat. *Vide c. de const. libr. 6.*

22. Lex reuocatoria Priuilegiorum non habet vim vsq; ad publicationem.

23. Lex generalis posterior limitatur per specia-

specialem priorem, quantum ad id, in quo ei contrariatur, etiam si dicat, Non obstantibus quibuscunque.

24. Lex sequens non tollit factum præteritum, etiam si huius effectus pendeat ex futuro.

25. Standum est verbis legis secundum interpretationem Iuris, etiam si legislator extra legem dicat se aliter intellexisse. A Papa quidē Innocentio Quarto declarante suam mentem in constitutione à se facta antea, recessit Hostiensis & cum eo alij Doctores, *Vide libr. 6. de cons. præb. c. 1.*

26. Standum est legis menti apertæ etiam contra verba: intelligitur autem mens legis ex ratione expressa.

27. Cum imponitur poena mittentis epistolam, intelligitur si perueniat.

28. Cum prohibetur subornatio, intelligitur alioqui mala.

29. Cum dicitur, Non gaudeat, aut, Amittat, non est posita poena ipso Iure.

30. Non est actus irritus, sed irritandus, si dicitur, Non potest, aut, Non valeat: quidam tamē dicunt irritum esse, si dicitur, Non possit.

31. Statutum loquens simpliciter, non comprehendit res iuratas: nec, cum derogantur generaliter statuta, intelliguntur iurata.

32. Contra statutum etiam à Principe confirmatum possunt facere statuentes, & est principali-

cipaliter in eorum fauorem. Cōfirmatio enim habet vim priuilegij, cui potest renuntiari.

33. Papa confirmans statuta, intelligit, modò sint conformia iuri communi, aut ab eo non valdè aliena.

34. Statutum Episcopi non ligat subditos extra Dioecesim delinquentes.

35. Statutum durat etiam mortuo statuyente: & statutum Capituli, Sede vacante, durat donec ab Episcopo reuocetur.

LIBRI.

1. **L**IBRI & tractatus Astrologiæ iudiciariæ, Geomantiæ, Chiromantiæ, &c. Magiæ, Sortilegiorum, Auguriorum, &c. ne legantur, sed dentur Episcopis, vel Inquisitoribus. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

LITTERAE.

1. **L**itteras alienas aperire & legere, mortale est, nisi sis scribentis Superior, aut facias sub rati habitione, aut inaduerter, aut contineant res parui momenti, aut habeantur pro derelictis, aut sint inimici tui, à quo times aliquid mali, aut sis Gubernator tēpore belli; aut fiat ex curiositate, nec sit periculum damni magni.

LIVELLVM, vide *Emphyteusis*.

LOCATOR, vide *Conductor*.

LVDVS.

L V D V S, vide *Contractus, Debitum, Minor, Peccatum.*

1. **L**udere ludo prohibito non est peccatum si fiat causa recreationis, aut alia honesta: cessat enim ratio legis.

2. Ludum funambulorum quidam illicitum dicunt, ob periculum mortis; alij licitum, si sint adeo periti, ut periculum timendum non sit.

3. Ludum agitationis taurorum licere, non obstante prohibitione Pij Quinti, Nauarr. putat, si sic fiat, ut non sit magnum periculum, quia cessat ratio legis. Ab ea quidem prohibitione Gregorius decimustertius censuras abstulit, positas contra permittentes & congregantes.

4. Ludi qui fit cum peccato mortali spectator non peccat mortaliter, si peccato ipso non delectetur, nec illi cooperetur, & cesset scandalum. lege *Anto. 3. par. tit. 8. c. 4. §. 12. in fin. Syluest. v. ars, q. 7. Ang. v. Histrio. q. 1. Tabiennam, Armillam eodem.*

5. Ludere aleis causa lucri magni, etiam laicis esse mortale Sylu. putat: at Nauar. folis Clericis, ijsq; etiam si ludo exponant bona patrimonialia.

6. Ludo prohibito acquisitum, non est restituendum, nisi lex impediat dominij translationem, ut minori; quamquam, si hic parum perdat, non est restituendum: non videtur autem plus

plus posse lucrari, quàm perdere, nisi fortè alter sciens illum non posse perdere, se periculo committat: potest tamen quis, quod perdidit cum illo, illud postea lucrari ad compensationem; & si quod ab eo lucratus est, iterum cum illo perdat, ad nihil aliud tenetur. Sunt & qui probabiliter asserunt, ludo ab eo obtentum, nō esse restituendum, de quo vide MINOR.

7. Inducto ad ludum vi, aut fraude, aut nimia importunitate, quod perdidit restituendū, secundum quosdam; quod alij de importunitate negant.

8. Qui valdè excedit peritia ludendi, tenetur restituere id nescienti: secus est, si vterq; de altero ignorans, se periculo commisisset.

9. Cum lex concedit repetitionem ludo perdit, (concedit verò in ludis prohibitis) posse non solui; & solutum iam, clam accipi, putant quidam cum Adriano, alij negant, saltem illud quod de clam accipiendo dictum est. Quòd si quis iurasset se non usurum repetēdo legis beneficio, potest petere absolutionem à iuramento, & repetere: si vero solum promisit se soluturum, non tenetur, etsi id quidam negant.

10. Histrionum ludi non condemnandi, si modestè agantur.

L V X V R I A, vide peccatum.

1. **F**ornicatio ex genere suo est peccatū gravius furto: incestus autē gravius adultério

rio, etsi quidam id negant de incestu extra primum gradum.

2. Incestus dicitur cum cognatis, etiam spiritualibus, per Baptismū, aut Confirmationē, & affinibus. Cognatos verò intellige vsque ad quartum gradum, affines verò vsque ad secundum. Cum Religionem verò professis, aut ordinatis in sacris, aut in loco sacro, potius est sacrilegium, etsi quidam incestum putent: cum filia autem Confessionis, etsi est peccatum dignum depositione, & carcere, non est tamen cum ea propriè cognatio spiritualis: dicitur verò incestus per quandam similitudinem. *Vide 10. q. 1. Omnes, & c. Non debet.*

3. Stuprum dicitur, si fœmina virgo sit, non si vir.

4. Sacrilegium non est, ubi non est propriè locus sacer, etiam si ibi altare fortè sit.

5. Sodomia est, cum duo eiusdem sexus commiscētur, etiam fœminæ, vel cum fœmina vir preposterè. Quidam verò putant variari speciem, cum cognato aut affine, aut habente votum castitatis, aut cum coniugato, aut cum virgine, aut viri cum fœmina, quæ duo postrema non facile admiserim.

6. Ad bestialitatem reducitur etiam coitus cum dœmone. Sunt autem reliquæ Bestialitates eiusdem speciei.

7. Ordo gravitatis peccatorum luxuriæ est is, Bestialitas, Sodomia, Pollutio volūtaria (quæ
ma

tria dicuntur contra naturam) Incestus, Adulterium, Stuprum, Simplex fornicatio.

8. Pollutio inuoluntaria non est peccatum, nec oportet relinquere opus licitum vnde sequitur contra intentionem, nisi sit periculum consentiendi.

9. Si pollutionis inuoluntariæ causa quæ vitari debuit, est peccatū veniale solum, vt aspectus curiosus fœminæ, aut lectio turpis, & ipsa solum venialis est, etiam si quis præuiderit inde secuturam, sed contra voluntatem. *Soto. 4. dist. 11. q. 1. a. 7. Ledes. 4 p. 1. q. 11. a. 7.*

19. Pollutio in semiexperrecto, non est mortalis, quia non plenum seu integrum iudicium.

11. Cœptam in somno pollutionem non tenetur euigilans reprimere; sufficit enim non placere.

12. Optare vt accidat in somnis pollutio, ad mitigationem libidinis, aut ob aliam honestā causam, mortale non est, modò non detur ei causa. *Syl. & Ang. Pollutio. n. 2. Ant. 2. p. t. 6. c. 5. Nau. 6. 16. n. 7.* nec ob eandem causam de præterita gaudere: nec comedere illa vnde creditur secutura, modò non intendatur.

13. Delectatio de peccato carnali, quæ dicitur morosa, mortale peccatum est, & eiusdem speciei cum peccato operis. Vide D. Thomam 1. 2. *quæst. 74. art. 8. Sylu. v. Delectatio. q. 1.* Non licet autem delectari carnaliter cogitando,
de copu

de copula licita, præterita, vel futura, ita ut insurgat sensualis concupiscentiæ motus, & delectatio sit de motu præsentis occasionato ex cogitatione præteriti, vel futuri. *Sylu. ibidem quest. 3.*

14. Oscula & tactus libidinosi inter non coniugatos, nec sponso, mortalia sunt peccata: non autem inter coniugatos, si absit periculum pollutionis; nec inter sponso amplexus & oscula.

15. Non tenetur quis vitare alterius osculum libidinosum, si non potest sine scandalo.

16. Quæ ab aliquo opprimitur, non tenetur ad sui defensionem illum ledere: an verò tenetur clamare & resistere quantum possit sine periculo vitæ aut famæ, non cōuenit inter Doctores: ego ijs accedo, qui resistendum putant. *Vide Aug. de Ciuit. cap. 6.*

16. Potest & foemina quæq; & mas, pro turpi corporis usu pretium accipere & petere. *Na. cap. 17. num. 30. 36. 40. Tol. l. 5. cap. 19. Soto l. 4. quæ. 7. art. 1. Lopez. cap. 105. Salon. 2. 2. quæst. 62. artic. 5. Pet Nau. l. 4. c. 2. n. 121. & qui promisit, tenetur soluere.*

MALEDICTIO.

1. **M**Aledicere non optando malum, mortale non est; nec maledicere brutis animalibus, nisi quis maledicat in odium eius qui possidet,

MAN.

MANDATVM, vide *Casus fortuitus, Confili-
um, Dispensatio, Donatio, Interpretatio, Iurisdictio,
Præceptum, Restitutio.*

1. **M**andatum posterius regulariter non
derogat priori, nisi de eo faciat men-
tionem, præsertim in priuilegijs, legatis, & re
non integra.

2. Mandatū re integra finiri morte mandan-
tis dicitur, C. *Mandati, l. Mandatum*: sed casus qui-
dam excipiūtur à Doctoribus: & quidem quod
mandatur per modum constitutionis, non ex-
pirat; nec, vt ego puto, quod in gratiam alicu-
ius. Vide *supra* DONATIO.

MANIFESTVM.

1. **M**anifestum in dubio & pœnalibus ac-
cipiendum pro notorio quidam volūt:
alii pro eo quod possit quidem probari, sed nō
sit notorium.

2. Notorium facti in loco, aut vicinia, aut
Collegio, vbi sint tamē saltem decem, dicitur,
quod notum est maiori parti illorum decem;
non dicitur autem notorium, si omnes nō sint
decem saltem.

3. Notorium Iuris dicitur, quod constat Iu-
dicis sententia, vel clara iudiciali probatione,
vel confessione.

4. Occultum dicitur, quod tale nō est, etiam-
si possit probari; & quod penē est occultū, id est

M

difficile

difficile probatu : denique etiam quod quāque sciunt, occultum dicitur, *Vide gl. 2. q. Manifesta.*

5. Publicum dicitur, non solum quod notorium est, sed etiam quod coram Iudice aut Notario actum.

MARTYRIVM.

1. **M**artyr dicitur etiam, qui pro virtute interficitur.

2. Martyrem tenetur eripere qui potest, nisi ipse id recuset.

3. Proles occisa in utero Martyris saluatur illo martyrio.

MATRIMONIUM, vide *Benedictio, Debitum coniugale, Dispensatio, Episcopus, Metus, Parochus.*

1. **M**atrimonium contractum non praesente Parocho, aut Sacerdote, de illius vel Episcopi licentia, nullum est. *Ex Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de refor. nec facit sponsalia. Ex Cong. Con.* Intellige hæc locum habere solum post triginta dies à publicatione decreti Concilij Trid. in illa Parochia. Sufficiunt verò quicunque testes, modò intelligat quid fiat; & sufficit Parochus viri vel foeminae, etiam in aliena Diocesi, & etiam si non sit ipse Sacerdos, & etiam si praesens contradicat, aut vi detineatur, aut Episcopus prohibuisset, modò intelligat quod fit, scili-

Scilicet videndo vel audiendo: item sufficit coadiutor Vicarij perpetui vel Parochi in administratione Sacramentorum, & Vicarius Parochi, qui Sacramenta etiam ad tempus administrat: possuntq; tales non solum assistere, sed etiam dare licentiam alteri assistendi, etiam cōtradicente Episcopo: & Sacerdos, cui committitur à Parocho omne quod ad curam Parochi pertinet, potest resistere matrimonio, sine speciali ad id mandato. Sufficit & Parochus toleratus, etiam alioqui excommunicatus, aut suspensus, modò non sit per sententiam priuatus officio: potest ergo talis & assistere, & dare alteri assistendi licentiam.

2. Qui alicubi habitat non animo permanendi, quibusdam nō videtur posse sub illo Parocho contrahere: at mihi videtur Cong. Con. aliud sentire, scilicet sufficere illic habitare dū contrahunt. *Vide PAROCHVS.* Certè vagabundi, qui nullum habent domicilium, ubiq; possunt contrahere, sicut & confiteri: itemq; de illis dicendum, qui, priore domicilio relicto, domicilium quærunt; scilicet vbi interim habitāt, possunt contrahere.

3. Cum dispensatur in matrimonio inualido, sed cōtracto in facie Ecclesiæ, scilicet vt supra dictum est, sufficit postea sine Parocho, & testibus de nouo consentire coniuges, scientes tamen se posse non consentire. *Ex Pio Quinto. Nau. c. 22 n. 70.* Sufficit verò, cum non expedit

sciri ab altero impedimētum, ei persuadere, vt de nouo consentiat, quasi nunc primum contraheret.

4. Consensus falsò credentis tenere matrimonium, alioqui non consensuri, non validat matrimonium.

5. Denuntiationes, si esset periculum in mora, posset Parochus postponere ex præsumpta Episcopi voluntate, & quadam tacita commissione. Possunt quidem eæ omitti volente Episcopo ex causa.

6. Nec benedictionem omittere, nec ante eam consummare matrimonium, est mortale, Quòd si fiant hæc sine causa, est veniale.

7. Aetas ad matrimonium in foemina anni duodecim completi, in viro quatuordecim, & ante etiam, si sint potentes ad copulam simul: sufficit verò dicta ætas, etiam si nō possint coire: expectandum verò deinde vsque ad annum decimum octauum, vt iudicetur an sit perpetuū impedimentum.

8. Ante dictam ætatem contrahere sine iusta causa, & Episcopi licentia, mortale est: nec est matrimonium validum, nisi sint potentes, vt dictum est, sed solum sponsalia. *Vide cap. 14. de spons. impub.* Nec sequens copula facit matrimonium antea contractum impuberum validum, nisi adsit consensus saltem tacitus vtriusque.

9. Inter raptorem & raptam etiam alia causa
quàm

quàm vt vxor ducatur, quamdiu est in potestate raptoris, non potest fieri validum matrimonium. Ex *Concil. Trid. & Cong. Concil.* Requiritur verò vis facta puellæ, vel eius parentibus, sub quorum potestate est, ad coitum assequendum. Secus si abducatur sine vi, vel si iam vxorẽ duxerat, vel de nuptijs tractauerat, & abducitur vt ducatur, vel si non transfertur de vno loco ad alium, vel si inscio patre, & illa volente, abducatur.

10. Requiritur consensus de præsentì verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit verò alio exprimente non contradicere.

11. Si intentio est de præsentì, etiam si verba sonent futurum, est matrimonium: contra verò, si verba de præsentì, & intentio de futuro, non est.

12. Sufficit alterius consensus prædictum, non reuocato, alterius consensum accedere, vt sit cum quis contrahit per Procuratorem. Itaq; si quis coram Parocho non verè consensit, sufficit si postea consentiat.

13. Credens meritò, scilicet ex sufficientibus signis, alteri dicenti se non consensisse, potest cum altero contrahere: non tenetur tamẽ quis nec debet credere facilè alteri etiam iuranti non consensisse.

14. Mutus potest contrahere, & amens dum habet lucida interualla.

15. Matrimonium in dubio an sit legitimum.

M 3,

NON

non dissoluendum, sed secundum contractum irritandū. Nec vni soli iuranti esse impedimentum post cōtractum, credendum; semper enim in dubio præsumendum pro matrimonio.

16. Post matrimonium ratum, & non consummatum, potest quis Religionem intrare; eoque proficiente, potest alter cum quo voluerit contrahere. Posse verò Papam in rato dispensare, etsi quidam negant, alij probabilius affirmant.

17. Qui consummauit inuitus, an possit Religionem ingredi, non conuenit inter Doctores mihi melius videntur dicere, qui negant, nisi fortè ante bimestre datum ad deliberandum inuitus esset ab altero coniuge oppressus.

18. Ad consummationem requiritur viri seminatio intra vas, etiam si id non rumpat.

19. Si alter coniugum consentiat, & continentiam voueat, vel Religionem ingrediatur, potest alter Religionem ingredi, vel Ordinem accipere. Non debet quidem id fieri sine Episcopi auctoritate, sed sine ea tamen factum, tenet. *Vide gl. 27. q. 2. Si vir.*

20. Non potest coniugatus cum altero contrahere, nisi certus de morte coniugis. *Vide cap. 19. de spons. & matr. & c. 2. de secun. nape.* Quòd si est fama sufficiens, aut probabilia argumenta, excusatur, qui facit, fiuntque filij legitimi.

21. In dubio an prior viuat, non separandum matrimonium; fortè enim est mortuus, & validum.

dum est. Iudicis vero arbitrio relinquitur, an mors prioris satis probetur, ut quis possit secundo contrahere.

22. Bona fide coniugati, non sunt admonendi impedimenti à Parocho, vel Confessore; potest enim sequi magnum damnum.

23. Cum præcipitur reuelari impedimentum matrimonij contrahendi, etiam secretum, debes reuelare, si non possis aliter impedire, (sufficit enim vnus testis ad impediendum) nisi ex reuelatione timeatur magnum scandalum.

Quidam tamen putant crimen occultum tacendum. Ego potius dicerem tacendum, si illi bona fide contrahant, impedimentum nescientes: & quidem qui putat non profuturum, non debet reuelare.

24. Confessio coniugum probat inter eos matrimonium.

25. Contrahere principaliter matrimonium ob pulchritudinem, aut diuitias, non est mortale, nec contrahere inuitis parentibus, si absit scandalum.

26. Corrupta nubens ei, qui si sciret non esse virginem, non eam duceret, non peccat mortaliter.

27. Compulsus à Iudice aut alio quopiam habitare cum vxore illegitima, aliò migret.

28. Tenetur vxor virum migrantem sequi, nisi aliud esset inter eos conuentum, & ipse non coggeretur aliqua necessitate migrare, aut nisi

in sciens vagabundum duxisset, aut si ipse vellet inhonestè vagari, aut cum periculo animæ vel corporis, vel post matrimonium factus esset vagabundus; item, secundum quosdam, si esset bannitus, aut excommunicatus, quod non facile admiserim.

29. Vxor si viro non obedit in re honesta, & magni momenti, peccat mortaliter.

30. Vir uxorem potest leuiter verberare causa correctionis, atrociter non potest.

31. Potest vxor, viro bona dissipante prodigè, aut ludis, ea abscondere, & ei negare.

32. In fauorabilibus nomine maritatæ venit etiam sponsa de futuro, & nomine vxoris, quæ contraxit; in odiosis verò solum quæ consum-

mauit.

MATRIMONII IMPEDIMENTA, NON DIRIMENTIA TAMEN.

1. **P**rohibitio Episcopi, vel Parochi : contra quam facere, mortale quidam putant; alij veniale censent.

2. Tempus ab Aduentu vsq; ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum vsq; ad Octauam Paschæ: quo tempore non licet benedictio nuptialis, nec conuiuium, nec domum traductio. At sine his matrimonium contrahere licet, & consummare: etsi consummare quidā negant licere, nisi cum ritè benedicta.

3. Sponsalia cum altera, non ritè dirempta.

4. Affini.

4. Affinitas contracta per Catechismum inter respondentem & catechizatum; sed sublata est per Concilium Tridentinum.

5. Votum castitatis, vel Religionis, non solenne, sed simplex,

6. Vxoricideum, nisi esset in adulterio deprehensa: quidam tamē etiam tunc impedire aiūt. Sunt & qui putent etiam viricideum impedire, quod alij negant.

7. Incestus cum vxoris viuentis consanguineis intra secundum gradum, nisi sit occultus.

8. Vi accipere alienam sponsam.

9. Conuictum esse in iudicio, Sacerdotem occidisse, c. *Qui Presbyterum, de poeniten. & remiss. ubi Panormitanus.*

10. Solemnem agere poenitentiam, dum agitur.

11. Fieri patrinum filij, ne possit vxor petere debitum.

Potest in prædictis Episcopus dispensare, cū est periculum incontinentiæ, & secundum aliquos, Parochus. Excipe tamen tertium & quintum. Nec verò est in ysu petere dispensationem, nisi in secundo ab Episcopo, & in quinto à Papa. Non debet autem Episcopus, nisi urgente causa, cōcedere tempore prohibito nuptiarum celebrationem, nec tunc etiam cum populi frequentia.

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA,
vide *Episcopus*.

Error, scilicet cum creditur esse persona quæ non est, (secus est si erretur in personæ qualitate, ut diuitijs, aut nobilitate) aut à libero credatur esse liber; qui seruus est. Quod si error qualitatis ad errorem personæ pertineret, dirimeret: ut si intendebat cum primogenito contrahere, cum talis non sit, sed secundus, aut tertius.

Si liber seruum ducat domino præsentem, & tacente seruitutem, fit ille liber, & tenet matrimonium.

Si dominus ducat ancillam propriam, hoc ipso facere liberam alij aiunt, alij negāt, & quidem probabilius.

Cum seruo inuito eius domino potest contrahere & seruus, & liber. Non potest quidem dominus prohibere, sed non tenetur consentire, ne sibi præiudicet.

Dominus consentiens in serui matrimoniū, tenetur permittere ut cohabitent, quantum opus est ad reddendum debitum. Quod si inuito seruus contraxit, cæteris paribus, magis domino tenetur quā uxori (in dubio vero fauendum matrimonio, præsertim si sit periculū incontinentiæ) potest verò etiam tunc seruum vendere, si compellitur ad id causa aliqua, teneturque uxor libera seruum sequi, si potest sine graui damno.

Serua

Serua ducta à libero per errorem; sed volente postea consentire, non tenetur consentire: quidam tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi.

2. Conditio si sit contra substantiā contractus, vt contra perpetuitatem matrimonij, aut fidem, & vterque consentiat; verbi gratia, Contraho tecum ea lege, vt adulterio victum quæras, vel, vt non simul viuamus, vel, vt debitum non reddas, aut, vt non reddā, vel, vt conceptio impediatur, vel, vt proles non educetur. Quod si talis conditio apponatur iam contracto matrimonio, non illud irritat.

Conditio perpetuò continendi, non dirimit, secundum quosdam, *Palu. 4. d. 30. q. 2.* secundum alios dirimit, quod tenendum est cum cōmuni sententia, est enim conditio destruēs naturam contractus matrimonialis, in quo debet alter in alterius corpus ius acquirere. *Sot. d. 229. q. 2. art. 3. Conar. 2. part. de matrim. c. 2. §. 1. num. 3.*

Conditio turpis, aut impossibilis, habetur pro non adiecta. Quidam tamen dicunt, quæcunque conditio addatur, si desit consensus, nihil fieri; & si adsit, tenere: quod mihi probatur, modò non sit conditio quæ lure ipso irritet, vt supra dictum est.

Si verbis de præsenti addatur conditio de futuro, cum impletur, non fit matrimonium, sed solum sponsalia. *D. Thom. in 4. d. 29. q. 3. a. 3. & in addit q. 47. a. 5. Soto 4. d. 29. q. 3. a. 1. Bonan. 4. d. 28. q. 3. Vict. relect. de matrim. p. 2.*

Conditio si pater consenserit, quem nescit esse mortuum, non impedit, quia significatur si non resistat: si autem sciebat esse mortuum, quidam dicunt impedire, alij habendum pro non adiecta; ego rem pendere puto ex intentione dicentis.

3. *Votum*, scilicet solemne Religionis, vel Ordinis sacri.

Contrahentem post votum castitatis, aut suscipiendi Ordinis Sacri teneri, antequam consummet, implere votum suum, cū adhuc possit intrando religionem alij negant, alij probabilius affirmant, peccareq; ideo cum quando prima vice consummat etiam si non petat, sed reddat. *Sylvest. Matrim. 7. q. 5. §. 2. Navarr. cap. 22. num. 73.*

4. *Cognatio* carnalis vsq; ad quartum gradum consanguinitatis inclusiue. Quod si alter sit in tertio, & alter in quinto, possunt contrahere; habetur enim ratio remotioris: Quod si alter sit in quarto, alter in tertio, & exprimatur in supplicatione tantum quartus, sufficit ad valorem dispensationis, obtinendum tamen sunt postea literæ declaratoriæ super gradu propinquire, iuxta stylum Romane Curie, & const. Pij V. que incipit; *Sanctissimus.*

Quoto gradu distant personæ à communitate, toto & inter se distant: quod si in equaliquoto remotior. Sunt verò tot gradus in li-
quot personæ, dempta prima, id est, stipite;
id quod.

id quod etiam in Iure Ciuili obseruatur in ascendentibus & descendētib; at inter collaterales, cū distant equaliter, duplicantur gradus secundū Ius Ciuile, respectu Canonici; cū autem inequaliter, tot sunt gradus, quot personæ, dempto stipite.

Cum parentibus Iure diuino prohibitum matrimonium, idque solū secundū quosdam; secundū alios, etiam cum fratribus; alijs, etiam cum nouerca, & auo, & omnibus ascendentibus & descendētib; & cum illorū sororibus & vxoribus. Ego cum alijs puto posse Papam dispensare cum omnibus, exceptis parentibus & fratribus.

Potest filius Patris ex alia vxore ducere filiā vxoris eius ex altero viro.

Infideles conuersi possunt manere in gradibus prohibitis sola lege humana, nisi essent in gradibus sua lege matrimonium irritantibus coniugatis; in ijs enim opus esset de nouo contrahere. *Vide CVLTVS DISPARI TAS.*

Qui cognouit cōsanguineam, cum qua vult contrahere, non oportet id dicat in petitione dispensationis, si res est occulta. Quòd si Papa sciens peccatum, dicat in dispensatione, ne illa mortua contrahat amplius, potest contrahere, nisi esset impositum in pœnam incestus, vt quidam aiunt; est enim clausula ordinaria, fundata in præsumptione aliorum fortè criminum.

5. *Cognatio* spiritualis, scilicet inter baptizantem vel confirmantem & tenentes ex vna parte, & baptizatum vel confirmatum, eiusque parentes ex altera: nec ultra designatos ad tenendum alij tangentes contrahunt cognationem. Quòd si nulli designentur, omnes tangentes seu tenentes dum baptizatur, vel de fonte leuatur, contrahunt; itemque quotquot Parochus ad tenendum designauit, si teneant.

Cognationes aliæ spirituales, quæ olim in Baptismo aut Confirmatione contractæ erant, sublatae sunt per Conc. Trid. Sess. 24. cap. 2. de re-form.

Etiam in Baptismo dato in necessitate contrahitur dicta cognatio, non autem in Baptismo solemni iam antea baptizati.

Si pater in necessitate filium baptizet, potest debitum ab vxore petere: alioqui cognatio hæc superueniens matrimonio, debiti petitionem impedit in eo qui fecit (nisi fecisset necessitate, aut ignorantia iuris vel facti:) dispensat tamen Episcopus.

Cum non baptizato nō contrahitur cognatio, etsi id quidam affirmant.

Non confirmatum contrahere in Confirmatione cognationem, alij aiunt, alij negant minus probabiliter.

Sufficit ad contrahendam cognationem tangere solum linteū, oportet verò tangere intentione faciēdi quòd solēt patrini: potest & quis tenere

tenere non tangendo, vt infantem in disco; vel assistendo tamquam susceptor dum baptizatur, vel leuatur.

Potest quis tenere filium eius qui suum tenuit, & vir vxorq; eundem, sed non decet.

Cum quis per Procuratorem tenet, ipse contrahit cognationem, nō Procurator: potest autem esse Procurator viri mulier, & mulieris vir. *Ex Congreg. Conc.*

6. *Cognatio legalis*, scilicet inter adoptantem & adoptatum, huiusque descendentes vsque ad quartum gradum, & inter adoptatum quam diu non est emācipatus, & adoptātis filios legitimos dum sunt in patris potestate, & inter vxorem adoptantis & adoptatum, & inter huius vxorem & adoptantem.

Mortuo adoptante, inter huius filios legitimos & adoptatum, nullū est impedimentum.

Duo adoptati possunt inter se contrahere.

Episcopus potest dispensare in iam contracto secundum quosdam.

7. *Crimen*. Primò, si vtriusque operā occidatur alter ipsoꝝ coniux vt possint contrahere: secus si alterius tantum operā occidatur, etiam ad illum finem, modò adulteriū ab vtroque notum non interueniat; aut si alia intētiōne etiam interueniente adulterio occidatur, etiam ab vtroq; aut solum ratificetur, modò nō præcesserit iussio, aut consilium. Putant verò quidam, si vir vxorem occidat vt ducat adu-

ram

ram, dirimi; non autem si vxor occidat virum: sed & id alij affirmant. Vide 31. q. 1. Si quis viuentem. Secūdo, si adulter ante vel post factum cōtrahat cum adultero validè coniugato, aut ei promittit non deceptorie seu fictè ante vel post adulterium, contracturum post mortem coniugis: oportet autem adulterium esse vtrique notum, & promissionem ab altero acceptari.

8. *Cultus disparitas*: scilicet cum non baptizato matrimonium nullum. Angel. Matrim. 3. Imped. 11. Soto in 4. d. 39. quest. 1. art. 1. & 2. Nauar. c. 22. num. 48. Cowar. p. 2. ca. 61. §. 11. n. 1. Viç Scot. Palud. Durandus: valida tamen sunt sponsalia cum conditione si baptizetur.

Conuersus ad fidem, si coniux infidelis monitus non vult conuerti, potest cōtrahere matrimonium, vel fieri Religiosus, vel accipere Ordinem sacrum. Quamquā prius matrimonium non dissoluitur, nisi per secūdam fidelis matrimonium, vel professionem Religionis. Ric. d. 39. a. 2. Scot. a. 1. dub. 5. Nauar. cons. 1 tit. 31. d. 3. Soto d. st. 27. q. 6 a. 4. Palud. qua. 3. Sylu. Diuort. §. 17. Si tamen est ordinatus, non restituitur infideli conuerso. Quidam tamen sentiunt dissolui simul ac infidelis non vult cum fidei habitare, aut non sine Dei iniuria.

Si infidelis conuertitur, non est opus nouo consensu ad matrimonium.

Si conuersus habebat multas vxores, eæque
omnes

omnes conuertantur, solam potest retinere quam primò legitimè duxerat.

Conuersum sequuntur filij non adulti: in dubio autem de vsurpationis, iudicandum in fauorem fidei. Conuersus autem filius gaudet hæreditate, & vxor dote.

Mortale est cum hæretico contrahere. Nau. cap. 22. num. 49. Sylu. Matrim. 8. §. 10. D. Thom. in 4. d. 59. quest. 1. art. 1. nisi esset spes certa conuersi-
onis.

9. Vis, scilicet illata ad contrahendum, irritat matrimonium factum metu cadente in cōstantem virum (nec firmatur consensu, aut iuramento, aut copula, durante metu:) talis verò est metus carceris, vel flagellorum, aut magni damni: non est autem talis qui à Superiore iurisdictione contrahat vt euadat le-
stè incutitur, aut si quis
gitimam pœnam mortis, aut ducat filiam me-
dici nolentis alioqui mederi.

Qui timore contrahit, sciens esse inualidum matrimonium, non peccat, timore excusatus.

10. Ordo, scilicet sacer. Quòd si quis iam coniugatus ordinetur sine cōsensu vxoris, nec poterit vti Ordine, nec debitum petere, nec ad superiorem ordinē ascendere, nisi Religionem professus. Vide Extra. Antiquæ, de voto, non potest autem profiteri, si erat cōsummatum; nisi vxore consentiente, & castitatem vouente, in
re c. cum sis, de conuers. coniug.

11. *Ligamen*, scilicet coniugij.

Qui contraxit falsò credens coniugē vivere, cum intentione contrahendi quantum posset, validè contrahit.

Quæ ex probabili causa firmiter credit virum mortuum, si nubit, excusatur.

12. *Honestas*, scilicet si contrahatur cum cognato etiam in quarto gradu cōiugis prioris, etiam per ratum solum coniugium, nisi aliud coniugium esset inualidum, & occultum, aut manifestum esset fuisse inualidum: item si cōtrahatur cum cognato in primo gradu sponsi de futuro, nisi sponsalia fuissent inualida, aut soluta de communi consensu.

Potest in iam contracto dispēsare Episcopus, secundum quosdam, si non possit facillimè adiri Papa; propter legitimum impedimentum, dummodo matrimonium sit publicum, & impedimentum occultum. *Nau. c. 22. num. 85. cum Ang. & Sylu.*

13. *Affinitas*, scilicet cum affine vsque ad quartum gradū inclusivè: quòd si est affinitas ex fornicatione, vsque ad secundum solum.

Affinitas contrahitur cum eo, cuius quis consanguineo est copulatus, eodemque gradu quo erat ille consanguineus: requiritur verò in copula seminatio viri intra vas foeminae.

Cum bona fide contracto per ignorantiam consanguinitatis, potest, secundum quosdam, Episcopus dispensare, si Papa non possit facile adiri.

adiri, propter legitimum impedimentū; si tamen vt supra dictum est, matrimonium sit publicum, & impedimentum occultum.

14. Impotentia, scilicet seminandi intra vas, vel in ore vasis. Quidam tamen aiunt sufficere copulæ potentiam, etiam si desit feminatio. *Vide glo. 32. q. 7. Hi qui.* Certè valdè senes contrahere solent.

Impotentia est, quæ non potest tolli sine miraculo, aut peccato aut vitæ periculo; secus si orationibus, aut exorcismis, aut cūm potest adhiberi remedium per ætatem, aut artem, sine graui periculo.

In maleficio & impotētia quæ speratur posse tolli, datur triennium ad explorandum an possit copulari: quod si non speratur, statim separandi.

Quæ simpliciter est impotens respectu vnius, non est illi reddenda, si deprehendatur, cum altero esse potens.

Quæ sine periculo vitæ potest concipere, etiam si sine eo non possit parere, non censetur impotens.

Scienter contractum cum impotente tenere alij aiunt, alij negant: tales certè separandi non sunt, sed debent ab impudicis actib⁹ abstinere.

Cūm dubium est præcesseritne impotentia contractum, an sit secuta, quidam putant dirimendum, quibus assentior; credendum enim præcessisse, et si id quidam negent.

MEDICVS, vide *Infirmum*.

1. **M**edicus non potest Doctoratus gradū accipere, aut facultatem medicandi, nisi iuret coram Notario & testibus se seruaturum decretū Pij Quinti de admonendo statim ægro confessionis; quam si ille non faciat, de non visitando tertio die, nisi differret de consilio Confessoris. *Ex Pij Quinti Bulla.*

2. Medicus tenetur pauperem & gratis curare, & ei soluere necessariam medicinam, si potest.

3. Medicis non debet Iudex negare suspensum ad Anatomiam.

4. Medicus pretium accipiens immodicū, tenetur restituere, vt qui plus iusto aliquid vendit.

MENDACIUM. vide *Iuramentum*.

1. **M**endaciū officiosum etiam in iudicio veniale peccatum est: item quod fit in re parua, etiam in Confessione: etiam si id quidam negent, dicentes esse mortale.

2. Mentiri in Concione in pertinentibus ad doctrinam, quidam aiūt semper esse mortale, alij non semper.

3. Petenti quæ ei reddidisti, potes negare te accepisse, scilicet sic vt ei debeas nunc; & petenti totum, cū solum partem debeas, negare te debere, scilicet quantum petit.

4. Qui-

4. Quidam dicunt ; eum qui non tenetur respondere ad intentionem rogantis , post respondere aliquid subintelligēdo: vt non esse, scilicet ita vt dicere ei teneatur ; vel se non habere, scilicet vt ei det. At alij id non admittunt, & fortè potiori ratione.

METVS, vide *Contractus*.

1. **M**etus iustus, seu cadens in constantem virum, est, quo probabiliter quis sibi aut suis timet graue malum: excusatque fœminam minor metus quàm virum.

2. Metus iustus excusat à peccato mortali: in lege humana, & in ijs quæ requirunt cōsensum liberum, vt voto, & matrimonio, tollit obligationem , cum ab aliquo ad hæc facienda incutitur. Quidam tamen putant in voto manere obligationem, si quis habuit animum se obligandi, vt maneat in iuramento.

3. Quicunque metus, etiam minor iusto, est causa principalis actus, sine qua nō fieret, illū annulat coram Deo, vt promissionem, votum & matrimonium, secundum quosdam ; quod mihi non videtur tutum.

4. Qui iustè metum incutit , non dicitur vim facere, vt ideo contractus debeat censeri nullus.

MILES, vide *Bellum*.

MINOR, vide *Contractus*.

1. **M**inoris tutela durat vsq; ad pubertatem: inde, vsq; ad vigesimum quintum annum completū, sub curatore est. Quod si non habet curatorem, gesta per eum valent.

2. Minor ingressus Religionem potest bona sua alienare; velut enim moritur: modò sic doli capax; nam ante septēnium nulla eius obligatio valet.

3. Minor potest alium obligare ad sui utilitatem; & pubertati proximus, potest se alteri obligare cum tutoris auctoritate.

4. Contractui à se facto cum aliquo, vt emptionis, aut venditionis, potest stare si velit, & tunc alter tenebitur; sed poterit is etiam exigere auctoritatem tutoris, & si opus sit, etiam iudicis, cum ille nō vult stare, verbi gratia, vt soluat quod emit, aut reddat.

5. Minor ex contractu facto sine auctoritate tutoris, aut curatoris, non manet obligatus civiliter, nisi in quantum factus est locupletior, aut dolo est usus; manet tamen obligatio naturalis: itaque ex contractu cum eo oneroso, vt qui ei vendidit, aut ab eo ludo est lucratus, nō tenetur restituere vsque ad condemnationem Iudicis, si nulla est usus iniustitia.

6. Minor, in spiritualibus, agit vt maior: itaque tenet renuntiatio ab eo facta beneficij.

7. Mi-

7. Minor læsus potest per quadrienniū post vigesimum quintum annum petere restitutionem, nisi scienter contrarium iurasset.

8. Minor ante vigesimum annum non potest accusare, nisi ob sui aut suorum iniuriam; nec ante vigesimum quintum esse Procurator in iudicialibus; nec ante decimum septimum in extraiudicialibus.

9. Minori, nisi detur tutor à testatore, datur à lege primo loco auus. 2. mater, si velit hæc. 3. auia, si velit. 4. propinquior cognatione masculina. 5. aliquis à Iudice.

10. Spurio non datur à lege tutor, pater aut mater, sed à Iudice naturali datur.

11. Tutor nō potest esse minor viginti quinque annis, nisi fortè mater; nec Religiosus; nec femina, nisi mater, aut auia; nec Clericus in sacris, si non vult; nec Episcopus, nisi miserabilium. Horū verò tutelam recipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego de Religiosis in vniuersum non admitto.

12. Acquisita per tutorem ex rebus pupilli, sunt pupilli.

M I S S A, vide *Altare, Episcopus, Excommunicatio, Irregularitas, Parochus, Residentia.*

1. **H**ostiam oportet ex tritico confici: certè in alia specie frumenti consecrare non licet; an verò factum teneat, non conuenit inter Doctores,

2. Potest in necessitate consecrari in musto expresso ex vuīs.

3. Congelati vini consecrationem tenere quidam aiunt, alij negant: ego validam puto; est enim vinum, etiam cū est congelatum, dummodo prius liquefiat.

4. Est & panis etiam, qui ex aqua non naturali fit, etsi quidam non putent idoneum consecrationi: ego cum alijs puto.

5. Sufficiunt quidem ad consecrationem vini hæc sola verba, Hic est calix sanguinis mei: vel, Hic est sanguis meus: sed non licet alia præterea quæ sunt in Ecclesiæ usu omittere.

6. In dubio probabili, quod defuerit aliquid ad consecrationem necessarium, potest etiam post longam moram repeti forma consecrationis, sub conditione mentali, si non est consecratum.

7. Præter Corporalia adhibenda lintea duo; quamquam vnum sufficit, præsertim si sit duplicatum. Potest & quis, secundum quosdam, in necessitate vti profanis linteis, eaque postea reddere domino suo vtenda.

8. Calicem & patenam oportet saltem ex stanno esse, aut plumbo.

9. Potest quis vti stola pro cingulo, & manipulo pro stola.

10. Cingulum non est necesse esse benedictum; nec linteam quo calix operitur.

11. Ex duplicata stola, vel casula, seu planeta possunt

possunt fieri duæ, & ex stola cingulum, & contra, sine alia benedictione

12. Cingulum fractum potestnecti, si pars altera non sufficit.

13. Nec ob vitandam mortem quidam aiunt celebrandum sine vestibus sacris, aut libro: *2e* melius alij, Ecclesiam non obligare cum tanto periculo.

14. Omittenda quidem Missa etiam in necessitate, si non potest rite peragi.

15. Celebrare sine calceamentis, si absit contemptus, non est mortale est: autem, secundum quosdam, si celebretur Corporalibus valde immandis.

16. Corporalia lauant Diaconi, vel Subdiaconi, itemq; purificatoria, & prima ablutio in piscinam mittitur; semel verò ita lota, possunt tradi Monialibus iterum lauanda & reficienda.

17. Potest quis ex causa operto capite celebrare, vel amictu, vel pileolo, saltem usq; ad consecrationem vitandum tamen scandalum, & expedit fieri de licentia Episcopi. *Vide ca. Nullus de cons. d. 1.*

18. Non licet Missam celebrare sine ministro, iuxta rubricam Missalis, & Ecclesiæ consuetudinem.

19. Super mare aut fluuium, si temetur sanguinis effusio, celebrare non licet: si non timeatur, putarim licere.

20. Licet in necessitate extra Ecclesiam celebrare sine Episcopi licētia, vt si quis sit in itinere, aut Ecclesia populum non capiat: nec id prohibetur per Conc. Trid. Extra necessitatem vero si fiat, & absit contemptus & scandalum; nō est mortale. Potest quidem Episcopus dare licentiam celebrandi in Capella domus priuatæ, & sub dio.

21. Cœptum sacrum potest ex causa omit-
ti, & ab initio repeti, nisi esset iam facta obla-
tio.

22. Non est mortale celebrare ante dictum Matutinum; et si quidam putāt solam grauem necessitatem excusare à mortali: certē quem morbus impedit dicere Officium, potest cele-
brare.

23. Celebrare in Parasceue non licet, et si qui-
dam licere putent: in die Cœnæ licet, & Sab-
bato sancto.

24. Eodem die potest quis plures Missas di-
cere ob populi necessitatem, & cū causa hone-
sta postulat, vt cū aduenit qui Missam in Fe-
sto non audiuit, & alijs casibus. *Vide de celeb.*
Miss. cap. 3.

25. Pollutio inuoluntaria non impedit cele-
brationem eo die: pollutus autem voluntariē,
si post Confessionem celebret, peccat, sed non
mortaliter.

26. Irregularis celebrans ob iustum metū
excusatur, item quē excommunicatus; nec tūc

fit irregularis. Dicunt & quidam, non ieiunum posse ad vitandum scādalum celebrare: de quo vide infra; id enim admiserim cepta iam Missa.

27. Non licet notabiliter ante aurorā, & post meridiem Missam celebrare sine dispensatione. Ita rubricæ missalis & Ecclesiæ consuetudo. Licet tamen secundum mentem, *Anton. Sytu. & Ang.* propter necessitatem communicandi ægrotum morti proximum de licentia Episcopi, vel etiam sine ea ut vult. *Navar. cap. 25. num. 85.*

28. Qui consecrat duas hostias putans vnam, vtramque consecrat; intendit enim consecrare quod habet in manu.

29. Acceptæ particule ut consecrentur, etiam si in cōsecratione de eis nihil cogitetur, sunt verè consecratæ, ob virtualem intentionem.

30. Qui aduertit hostiam consecratam esse corruptam, aliam consecret, incipiendo à Qui pridie, &c. vsque ad, Simili modo, &c. exclusiue, deinde ad locum transeat quò peruenerat; tandemque illam hostiam corruptam, sumat post sumptum calicem, vel seruet.

31. Qui sumpta hostia deprehendit aquā esse pro vino positam in calice, si in loco publico est, infundat vinum veluti ad ablutionem, & clam consecret, & sumat; quod si in priuato, nouam hostiam etiam sumat, & consecret, incipiendo à, Qui pridie, &c. Aqua verò mittatur in piscinam quæ solet esse prope altare. Quod

si quis pergat in Missa, & ista ex ignorantia vel perturbatione omitat, non peccat mortaliter.

32. Qui coepta Missa recordatur se non esse ieiunum, pergat, si alioqui sequeretur scandalum, itemque si se tunc aduertit esse irregularem, aut excommunicatum nec ideo fiet irregularis. Quod si aduertit se esse in peccato mortali, conteratur, nec Missam omitat, etiamsi possit sine scandalo, vel quamprimum poterit commodè. *Conc. Trid. sess. 3 c. 7.*

33. Si venenum sit in vino consecrato, aliud consecratur, & illud stupra collectum & siccatum comburatur, & cineres in piscinam mittantur.

34. Hostia ab animali comesta, si potest extrahi, seruetur donec corrumpatur, animal vero comburatur: & in piscinam cineres mittantur: itidemque videtur faciendum, si quis euomat Eucharistiam.

35. Si hostia calici hæret, aut palato, toties adhibeatur ablutio, donec deglutiatur.

36. Post ablutionem si apparent reliquiae aut particulae consecratae, quae non possint facile asseruari, sumi possunt à Sacerdote, dum adhuc est in altari.

37. Si sanguis cadat super tabulam, lambatur hæc, & radatur; si super mappam, fugatur & lauetur: deinde rasura vel ablutio in piscinam mittatur.

38. Si Sacerdos non possit Missam absolue-
re, si quidem nondum cōsecrauerat, perfici po-
test per alium ieiunum: si consecrauerat, & nō
communicauerat, perficere potest. &, secun-
dum quosdam, etiam debet alius, etiam non
ieiunus, si desit ieiunus, non autem excommu-
nicatus, aut suspensus, aut irregularis. Quod si
desit qui perficiat, sequenti die perficiatur, aut
sumatur ab alio in alia Missa Sacramentum.
Suarez diff. 8, sect. 1.

39. Missa sicca celebratur sine planeta, cum
vestibus reliquis sacris, vel superpelliceo cum
stola in modum crucis, & candelis: non fit au-
tem conuersio ad populum, nec consecratio,
nec ea quæ ad oblationem pertinent.

40. Non potest celebrari pro excōmunica-
tis, nisi Excōmunicatio sit inualida, aut credā-
tur dolere de peccatis; tunc enim pro talibus po-
test Missa applicari, & etiam pro conuersione
infidelium, & pro vtrisque orari secretò in
Missâ.

41. Cū in Missa oratur pro Antistite, in-
telligitur Episcopus loci, vbi Sacerdos habet
domicilium: nomine verò Regis, intelliguntur
etiam filij, & vxor, & quicunque ad ipsum per-
tinent.

42. Missa habet effectum secūdum affectū
offerentium, & eorum pro quibus offertur.
Offerentes autem dicuntur etiam circumstan-
tes, & qui pro missa eleemosynam dederunt.

Aiunt autem quidam, utilius esse astare deo-
re Missæ, quàm curare pro se offerri.

43. Missa plus illis prodest, pro quibus par-
ticulariter offertur. Quod si pro multis offera-
tur, non tantundem singulis prodesse, ac si
pro illis solis offerretur, docent: *Sylu. Missa 1. qu.*
10. Tabienna v. restitutio §. ult. Sor. lib. 9. quæ. 3. art. 1.
Nauar. cap. 27. num. 92. Scotus quodlib. 20. Toletus
lib. 2. cap. 8. vbi appellat communem senten-
tiam & *latissimè Suarez, tom. 3. dispensat. 276*
sect. 12.

44. Illud certum est Sacerdotem, si vni de-
beat vnā Missam, & alteri alteram, non satis-
facere si vnā tantum dicat pro vtroq; simul,
Idem Doctores qui supra.

45. Cui datur certa summa pecuniæ pro
Missis à se dicēdis, potest alios pro minori pre-
tio conducere qui adiuent, & reliquum sibi
retinere: secus est si accepisset vt curaret dicen-
das per alios.

46. Obligatus quotidie celebrare, intelli-
gitur salua honestate & deuotione, nisi esset
obligatio per se vel per alium celebrandi.

47. Qui non potest celebrare in loco desi-
gnato, debet in alio celebrare.

48. Obligatus dicere quotidie certam Mis-
sam, vt pro defunctis, potest dicere Missam il-
lius dici, præsertim si est festum: quod si est du-
plex, aut semiduplex, de illo debet celebrare, &
non pro defunctis.

49. Videntur etiam quibusdam peccare mortaliter Prelati Collegiarum Ecclesiarum, aut Conuentualium, si non curent in eis quotidie, cum possit, celebrari.

50. Nauarrus ait peccare ita Missam submissè celebrantem, vt circumstantes non possint audire. Addunt & quidam non illepidè, Missam debere celebrari cum A.B.C.D. id est, altè breuiter, clarè, deuotè.

51. Idem existimat, quæ in Missa secretò dicuntur, posse mēte sola sine voce recitari: quod ego nec ausim facere; nec improbare.

52. Missam cantantem præstat audire quæ alij cantant, quam interim per se legere.

53. Celebrans coram Episcopo in eius Diocesi, dicat in Confiteor, Et vobis Pater & fratres. In fine autem Missæ, inclinato capite, expectet ab ipso licentiam benedicendi: deinde benedicat alios, at non illum: tum se illi iterum inclinet, velut expectans benedici: deniq; omnibus absolutis, faciat ei reuerentiam.

54. Clericus peregrinus non admittendus ad diuina Officia sine literis cōmendatitijs sui Ordinarij. Ex Trid. Qui tamen est alioqui notus, aut creditur non habere impedimentum, potest admitti, & permitti celebrare.

MISSAE AVDITIO, vide Missa.

1. **N**on potest Episcopus cogere ad audiendam Missam aut concionē in Parocho, t

aut ad discendam ibi doctrinam Christianam.

Ex Congreg. Conc.

2. Satisfacit Ecclesiae praecepto, qui incipit Missam audire ab Epistola, & secundum quosdam etiam ab Euangelio, usque ad Communionem: & qui post Epistolam vel Euangelium veniens, legit aut audit à legente quæ non audiuit: & qui tempore Missæ discurret pro rebus Missæ necessariis: & qui præsens est, etiamsi non audiat, modo reuerenter attendat: & qui partem unius Missæ audit, & reliquam alterius: & qui audiens Sacrum, simul dicit Officium, aut poenitentiam iniunctam; id tamen quidam non admittunt.

3. Excusat Missam non audientem legitimum impedimentum, & quævis rationabilis causa, ut si herus impediat, aut foemina prodeundo est alicui peccati occasio; & consuetudo, ut puellarum, quæ non solent domo egredi; & custodia domus, & pudor ob vestem non decentem, & Ecclesiae distantia debilem.

4. Tempore interdicti habentem privilegium teneri Sacrum audire, quidam negant, alij probabilius affirmant.

5. Tenetur paterfamilias curare ut domestici sacrum audiant.

6. Transiens per locum, ubi est festum particulare, non tenetur audire sacrum: secus est si inde recedat, aut eò accedat, toto die mansurus.

7. Non

7. Non relinquenda in festo Missa ob con-
cionem, vt quidam putant.

8. Sufficit in festo Natiuitatis audire vnā
Missam, & in quouis festo audire Missam quę
dicatur, etiam pro defunctis.

9. Missa excommunicati non denuntiati
potest audiri; itemque, secundum quosdam,
suspensi etiam denuntiati, si absit scandalum,
quod nullo id iure prohibeatur.

MONASTERIVM, vide *Ecclesia, Excommuni-
catio.*

1. **M**onasterium ingredi potest, qui potest
dare ingrediendi licentiam.

2. Monasterium nō potest egredi Monialis
sine causa, & consensu Superioris, & Episcopi.
Ex Congreg. Conc.

3. Episcopi non possunt ingredi Monaste-
ria mendicantium Monialium, non sibi pleno
Iure subiecta. *Ex Pio Quinto.*

4. Monasterium non tenetur pro delicto Re-
ligiosi, etiam Prælati. *Vide Regulam Delictum,*
lib. 6. Nec ad debitum Monachi, nisi sit in eius
utilitatem conuersum, aut eius commissione
factum, aut sit Prælati debitum, vel Conuentus:
obligatur verò quis Monasterio ex contractu
cum Monacho.

5. Puella, de qua est lis, potest interim collo-
cari in Monasterio de licetia Episcopi: itemque
de licentia Superioris & Monialium, quę o-

mitutō ali nō potest, aut causa educationis vsque ad annum vigesimum quintum ætatis: sed sine ancilla & potestate egrediēdi, nisi ob morbi curationem. *Ex Congreg. Conc.*

M O N E T A, vide *Cambium, Debitum.*

M O R A, vide *Debitum.*

1. **N**on tenetur quis ad interesse dāni, aut lucri cessantis, ante moram, si de eo nō fuit pactum.

2. Obligatus ex delicto semper est in mora: qui autem sine delicto, & non potest, aut difficile potest, aut alioqui causa iusta excusatur, putant quidam non esse in mora, adeoque nō teneri ad interesse ratione morę, nisi ex pacto, vel appositione poenę conventionalis, si tali tēpore non restitueret, aut impotentia culpa eius accidisset. Alij putant, qui non soluit tempore debito, etiam sine culpa in mora esse: quæ mihi opinio videtur mercatorum usu recepta.

MORTIS ARTICVLVS.

1. **T**alis est, qui prudentis iudicio videtur, & secundum quosdam, cū quis febri continua laborat, aut est ætate confectus, aut infirmus periculosus.

M V T V V M, vide *Debitum*, *Depositem*, *Vsura*.

1. **M** Vtuum repetens ante tempus quia eget, non tenetur ad interesse, nisi mutuarius aliunde, si ille non mutuasset, fuisset habiturus.

2. Licet aliquid accipere pro obligatione mutuandi; non tamen ratione periculi, cui pecunia mutuo data exponitur. *Sot. lib. 6. quest. 4. artic. 1. Conrad. q. 59. de contract. Sylu. usura 2. num. 2. Tolet. de peccatis mort. c. 51.*

3. Mutuare cum pacto remittendi iniuriæ, vel remutuandi, licere quidam aiunt: sed id postremum alij negant; ego id non improbarim: illud verò prius solum probo, si non pro iniuria debeatur quicquā pecunia estimabile: obligare enim ad aliquid pecunia estimabile ob mutuum, omnium consensu usura est.

4. Mutuantem etiam ultro posse ex pacto accipere lucrum cessans dicunt aliqui, alij verò negant, nisi rogatus in alterius gratiam mutuet: quæ sententia videtur communis, & tenenda. *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. Caiet. ibid. Scot. in 4. di. 15. q. 2. Dur. in 3. d. 37. q. 2. Sot. l. 6. q. 1. & 3. Syl. usura 1. num. 19. Conrad. quest. 30. Hadri. quest. de usura. Nauarr. cap. 17. num. 212. Pet. Nauarr. lib. 3. cap. 2 numero. 284. Innocent. cap. finali de usuris.*

5. Quod tibi à mutuario gratis donatur,

N 6

etiam

etiam cum petisti, potes retinere, solum enim prohibetur quod datur velut debitum ratione mutui.

6. Pecunia deposita cum potestate vtendi, fit mutuum; idemque est de quouis consistente in numero, pondere, aut mensura: fitque depositarius dominus.

7. Si quis det frumentum, recepturus oleum, mutuum videtur implicitum.

8. Mutuare mercatori cum pacto vt reddat in mercibus, vel operario vt in operis, est emere anticipata solutione.

9. Mutuatum frumentum eadem mensura reddendum, aut pretium quo valet tempore quo redditur, etiam si reddatur in loco vbi plus valet, aut repetatur tempore quo plus valet, quando non est præfixum tempus redditioni. At mutuatae pecuniae debet recipi valor temporis quo data est, scilicet tot nummi, quot aureus tunc valebat. At pactum de recipiēdo pro frumento quantum valet tempore quo datur, est non mutui, sed venditionis: *Vide ff. de rebus cred. l. 22.*

10. Mutuum acceptum ab usurario potes in alium transferre, cum pacto vt soluat usuram, quam tu debebas. *Vide Syl. usur. l. 5. §. 20.*

NAVCLERVS, vide *Stabularius*.

NAVFRAGIVM, vide *Furtum*.

NEGO

NEGOTIVM.

Negotium alterius potest quos agere sine mandato.

NOMEN.

Nomen sibi quemq; posse mutare, excepto tertio, modo fiat sine fraude, & alterius præiudicio, quidam aiunt: ego ad tempus & ex causa id posse puto; alioqui acceptum in Baptismo non posse, nisi fortè in Confirmatione.

NOTARIVS, vide *Beneficium*, *Iudiciales* *Ordo*.

NOTORIUM, vide *Manifestum*.

OBEDIENTIA, vide *Præceptum*.

1. **O**bediendum Superiori, cum non est certum præcipi malum: in dubio autem an malum sit, excusat obedientia credentem licere obedire.

2. Mortale est nolle obedire in re graui sine causa, aut nolle aliquid facere quia iubetur; est enim id contemnere Superiorem. Quidam tamen famulos non putant teneri obedire sub peccato mortali; id quod probabile est.

3. Obediendum non est cum creditur inde malum oriturum.

4. Non tenetur obedire, qui credit Superiorem per errorem præcipere, & si veritatem sciret, non fuisse præcepturum: & quidem per edicta generalia non intendunt Superiores obligare cum magno damno.

OBLATIO.

1. **O**bligat consuetudo aliquid offerendi in Ecclesia, si obtinuit vim legis; secus si per deuotionem liberam fiat; sufficit verò, cum obligat, maiorem partem populi offerre.

2. Oblata celebrandi in Ecclesia cedunt Retori, itemque quæ offeruntur Ecclesijs ditionis eius.

OBLIGATIO, vide *Contractus*.

1. **M**ultorum vinculorum simul fieri impossibile, præualet maximum; si autem sunt æqualia, primum.

2. In obligatione generali, etiam cum iuramento, non veniunt ea quæ non intendebas: talia autem videntur esse, quæ si tunc cogitasses, ad ea te non obligasses.

3. Obligaris pro te negotium utiliter agendi, nisi contrarium sis protestatus.

4. Obligaris ex filij tui contractu conuerso in tui utilitatem, vel si habes eius peculium.

5. Obligatus coquere familiæ pro certo pretio, tenetur etiam si illa aliquantum augeatur: quod

quod si grande esset augmentū, vel decremen-
tum, augendum etiam vel minuendum preti-
um.

6. Nemo potest se obligare ad poenam mu-
tilationis, quia non est dominus membro-
rum.

O B S E S, vide *Bellum*.

Obsidem dare potest Papa Clericum, vel
Religiosum, & Abbas Monachum pro
Monasterij utilitate.

O C C V L T V M, vide *Manifestum*.

O D I V M, vide *Charitas*.

O F F I C I V M.

1. **O**fficium Reip. nisi utiliori detur, seu di-
gniori, quidam putant esse mortale, al-
lij sufficere, si detur doneo.

2. Officia Reip. vendere, illicitum quidam
aiunt, alij negant: certè non expedit, nec ausim
probare; multa enim ex eo mala.

3. Potest princeps compellere subditum ad
suscipiendum officium publicum. *Vide Thom. op-
pusc. 4. c. 21.*

4. Officialis, si habet stipendium sufficiens,
non potest pro suo ministerio aliquid accipe-
re nisi fortè liberè donatum.

O L E.

1. **O**leum non sacrum guttatim addito sacro, fit sacrum; modo quantitas non facit ut minor, vel certe non fit notabiliter maior. Vide *Sylu. v. aqua bened. q. 3.*

2. Oleo Chrismatis potest æger de licentia Episcopi vngi. Vide *Innoc. 1. Epist. 1.*

OPINIO, vide *Dubium.*

Opinio est assensus cum formidine de opposito.

ORATIO, vide *Hora Canonica.*

1. **Q**ui orat ex obligatione, tenetur attendere, alioqui non satisfacit.

2. Possunt orari & animæ quæ sunt in purgatorio, (etsi id quidem negent) & qui creduntur esse in cælo, sed priuata solum oratione.

3. Obligare orandi præceptum in maxima tua aut proximi necessitate, item cum necesse ad gratiam præparari, vt cum suscipiendum est Sacramentum, alioqui peccari mortaliter, quidam affirmant; quod ego non ausim.

4. Non peccat qui pro propria morte orat, aut pro aliena, ad vitandum peccatum.

5. Oratio peccatoris & temporalia impetrat, & dispositionem ad gratiam; non tamen ex iustitia, sed ex pura Dei misericordia. D. Th. 2. 2. *quest. 83. art. 16. Palud. in 4. dist. 15 quest. 5. concl.*

4. Gabr.

4. *Enbr. lect. 63. super Canon. Nana. de oratione C. 20. nu. 76.*

ORDO, vide *Dimissoria, Dinortium, Irregularitas, Suspendio.*

1. **A** Nomnes Ordines sint Sacramenta, nō conuenit inter Scholasticos Doctores: ego omnes esse puto.

2. Etsi vnctiones & manus impositio quibusdam videantur solum Sacramentalia, si tamen omissa sunt, adhibenda, antequam quis Ordine utatur. *Vide c. fin. de Sac. non iter.*

3. Contractum mater & non esse de essentia Sacramenti putant aliqui sed esse de essentia, & si omittatur, suppleri debere, docuit D. Thomas in 4. d. 24 q. 1. ar. 1. Et in addu. ad 3 par. qu. 34. art. 5. ad 3. Soto d. 24 q. 1. art. 1. Caiet. tome 1. opus. tract. 26. quest. unica. Syl. ordo 2. quest. 5. Palud. d. 24 quest. 1. Anton. 3. par. tit. 16. c. 14.

4. Cum dubitatur an aliquid essenziale omissum sit, omnia sunt iteranda, alioqui solum id quod omissum est; nec prius Ordine utendum.

5. Sufficit tangere paulò ante vel post verba ordinantis.

6. Presbyter fit, dum ei traditur materia consecranda; Diaconus, dum liber; Subdiaconus, dum calix cum patena; Acoluthus, dum vrceolus, vel candelabrū; Exorcista & Lector, dū liber; Ostiarius, dum clauis. Sufficit verò in ceteris.

ceteris Ordinibus, præter Sacerdotium, tradere materiam per Archidiaconum.

7. Episcopatus datur per manus impositionem; putant verò quidam, & eam, & quod traditur, & vñctionem esse de essentia: putant & quidam non esse Sacramentum seu Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed eius gradum quendam.

8. Diaconi est, per modum Catechismi exponere fidei articulos, & Decalogum, legere Evangelium, & de Episcopi vel Parochi facultate prædicare, & baptizare, & dare Eucharistiam, id quod etiam potest facere in necessitate, & recitare nomina baptizandorum & ordinandorum.

9. Exorcistæ officium iam soli faciunt Sacerdotes.

10. Lector solebat olim nouos fructus benedicere, nunc solum legit, & cantat.

11. Acoluti est, præparare lumen, vinum, & aquam ad Missam.

12. Actus Ordinum minorum possunt fieri per carentem Ordine, ex consuetudine vniuersali Ecclesiæ.

13. Primatonsura est dispositio ad Ordines, potest autem dari quouis die: Minores verò: diebus festis, & quarta feria quatuor Temporū: Episcopatus Dominica, quia in ea descendit Spiritus sanctus in Apostolos, datur. At Ordines omnes Sabbathis quatuor Temporum, & Pasche,

Paschæ, & mediæ Quadragesimæ dari solent.

14. Ordines non dantur post prandium; nec Ordo sacer sine Missa.

15. Episcopus ordinans, si absoluat & dispense cautelam cum ordinandis, prodest etiam regularibus & extraneis.

16. Abbas mitratus & Sacerdos, potest conferre tonsuram, & ordines minores suis subditis regularibus tantum. *Ita statuit S. Congregatio Interpretum Concilij.*

17. Minores omnes dispensante Episcopo possunt eodem die dari, & si est consuetudo, simul cum prima tonsura; & cum Subdiaconatu; non enim Concilium Tridentinum tollit consuetudinem receptam. Dant vero Minores ex consuetudine etiam Presbyteri Cardinales.

18. Minores non dantur ante ætatis discretionem.

19. Episcopus non potest dispensare super ætate ad Ordines.

20. Ad primam tonsuram & tres Minores requiruntur septem anni completi, & animus vitæ Ecclesiasticæ. Aiunt verò quidam, posse dari à presbytero de licentia Episcopi. Ad Acoluthum duodecim. Oportet verò recepturum primam tonsuram esse confirmatum, scire rudimenta fidei, & legere ac scribere.

21. Ad minores oportet Latine scire.

22. Ad

22. Ad Subdiaconatum requiruntur viginti duo anni incepti, ad Diaconatū viginti tres; ad Sacerdotium viginti quinque, & præterea docere posse necessaria ad salutem, & scire Sacramenta administrare.

23. Episcopus non potest ordinare de quo est consecratus; nec dare vnquam ordinem, quem non habet.

24. Ordinatio per vim non tenet, per metum tenet; sed non obligat, si sit metus grandis, ad castitatem, nec officium.

25. Datus Ordo maior sine minori tenet, nō tamen Episcopatus sine Sacerdotio.

26. Non est quis ordinandus in sacris sine suffiēti patrimonio, aut beneficio, aut donatione sufficiente ad vitam: nec ea potest alienare, nisi habeat vnde viuat competenter, alioquin resignatio beneficii nulla. *Ex Trid. & Cong. Concil.* Idemque dicendum de patrimonio, scilicet renuntiationem nullam: esse itaq; post eam factam non prohibetur quis ordinari, quia nulla fuit.

27. Quidam aiunt posse, qui nihil habet ordinari, modò sit graduatus in Theologia, aut Iure Canonico; tali enim non defuturum vnde viuat.

28. Ordinatus in sacris tenetur castè viuere ex voto implicito.

29. Episcopus ordinare potest non solum
subdi-

subditū sibi origine domicilio, vel beneficio, sed etiam non subditum, de licentia tamen Episcopi sui, vel Vicarij absente Episcopo. item suum per triēnium familiarem; si ei statim det beneficium. Vide *Concil. Trid. sess. 23 c. 8. de refor. & seqq.*

30. Nec Episcopus, nec eius ministri quicquam accipere possunt etiā oblatum, pro Ordine aut literis dimissorijs, aut sigillo. Notarius tamen, si non habet stipendium, potest accipere decimam partem aurei, nisi sit consuetudo nihil accipiendi. *Ex Trid.*

31. Exerceens actum Ordinis sacri (quale non est prædicare, aut excommunicare) in peccato mortali, peccat mort. Quidam tamen negant peccare mortaliter Subdiaconum vel Diaconum solemniter ministrantes, sed opposita sententia colligitur ex cap. quæsitum de tempore ordin. tenet. *Hadrian. in 4 questione 7. de Euchar. Navar. c. 25. n. 72 ubi pro eadem citat D. Th. Sylu. & Rich.*

32. Sacerdos stola utitur in omni oratione solemni, & Sacramentorum administratione, & Episcopus conferens primam tonsuram.

33. Si Episcopus ordinandos non possit absolvere, pergat alter vb ille desijt.

34. Non potest ordinari neophytus, vel infamis, nec hermaphroditus, nec obligatus Reipub. ob administrationem, ante redditam rationem.

35. Habenti ius petendi Ordines, vt ob beneficium, non possunt negari ob peccatum occultum.

36. Episcopo præcipienti alicui vt ordinetur ob Ecclesiæ utilitatem, non repugnandum sine causa iusta.

37. In materia fauorabili, nomine Sacerdotis venit etiam Subdiaconus; in odiosa vero solus Presbyter.

38. Si Episcopus dicat; Nolo, vel non intendo ordinare excommunicatos, vel irregulares, attendenda est eius intentio. Vide *Nannar. Confil. 1. et 6. de temp ord.*

O R N A T V S.

1. **O**Rnari potest foemina ad tegendam turpitudinem: quod si fiat ad vanitatem, aut fingendam pulchritudinem, mortale non est, etiam in Religiosa, si moderatè se ornet. *Nannar. cap. 23. num. 18* Quòd si quis alius inde sumat occasionem peccandi mortaliter, tunc mortale esse quidam aiunt, sed melius alij negant. Illud probabilius, si in eo expendatur quod esset necessario dandū pauperibus, peccari mortaliter.

2. Foeminam pectus nudum gestare sine mala intentione, quidam negant esse mortale: ego difficile talem absoluerem.

P A C T V M, vide *Contractus*.

P A L L I V M.

1. **P**Allio, quo significatur plenitudo officij Pontificalis, utitur Archiepiscopus in Missa se-

Pa solemni, in prouincia, non autem extra Ecclesiam, vt in Processionibus, aut alijs: nec id potest alteri commodare.

2. Antequam pallium accipiat, non debet ordinare, aut consecrare, nec Ecclesiam dedicare, nec Concilium vocare.

3. Debet cum eo sepeliri.

P A P A, vide *Electio, Lex.*

1. **P**apæ electio Simoniacæ ipso facto nulla. *Ex Conc. Lateran.* Quidam tamen dicunt opus esse sententia condemnatoria.

2. Nulla excommunicatio aut Censura impedit Papæ electionem. *Ex Pio Quarto.*

3. Tractans de eligendo Papa, Papa viuente, est excommunicatus Excommunicatione Papæ reservata. *Ex Paulo Quarto.*

4. Papam peccare non seruando legem humanam, aut in ea dispensando sine causa, affirmat Nauarr. itemque si antea fuit Religiosus, nullum habere pecuniæ dominium, sed solam administrationem.

5. Papæ subditur omnis potestas, etiam secularis, quatenus exigit salus animarum.

6. Papa ob solam hæresim potest accusari, condemnari, excommunicari, deponi.

7. Papam ait S. Antonius plura posse quàm nobis vel ipsi compertum sit.

8. Papa potest esse Iudex in causa propria, & absolueret ab obligatione qua quis homini tenetur,

netur, & secum in votis dispensare, & legē à se aut præcessore latam reuocare, eiusque etiam effectus priores, & cuique beneficium auferre, etiam sine causa; habet enim in beneficijs plenariam dispositionem.

9. Ad Papam appellari potest à cuiusvis sententia.

PARENTES, vide *Alimenta*, *Hæreditas*, *Societas*.

1. **P**arentum negligentiam in docendo filios, aut curando vt discant Pater noster, Credo, & Dei Præcepta, mortale esse, quidam valdè probabiliter affirmant.

2. Non potest pater Religionem ingredi, si filij eius operā in seculo egent.

3. Qui filium alere non potest, potest exponere ad Hospitale, vel ad domum Episcopi diuitis.

4. Pater tenetur de damno dato à filio, quatenus potest de illius peculio: tenetur & soluere de suo, quod illum iussit expendere, aut debuit iubere.

5. Tenetur filium, alere & eius uxorem honestam, etiam sine sua licentia ductam; & filiam dotare, etiam sine sua licentia digno nubentem, etiam dote non promissa, si ipsa se dotare non potest: certè ei debet legitima saltē dare, si ille dotem non promisit: itemque tenetur auus paternus, & frater ex eodem patre.

Quod

Quòd si indigno nupsit, tenetur ipsam egen-
tem alere, imò, & secundum quosdam, dotare.
Tenetur & filiam impudicam, sed pœnitentē,
alere, & dotare: item si distulit illam locare vs-
que ad vigesimum quintum annum, & illa,
promissa dote, nupsit indigno. Tenetur etiam
naturalem dotare, si illa est pauper. Filiam au-
tem hæreticam dotare non tenetur, nisi resi-
piscat.

6. Potest pater testari de legitima filij, si ille
consentit.

7. Potest notho extra testamentum relin-
quere quantum velit, sine præiudicio tamen
legitimorum.

8. Potest per donationem remuneratoriam,
vel in opera pia, alienare in præiudicium filio-
rum.

9. Potest à filio repetere quæ coactus est pro
eo expendere, vt pro eius delicto, aut simili alia
causa.

10. In extrema necessitate potius subuenien-
dum filio, secundum quosdam; secundum ali-
os patri, quod probabilius: & quidem in vitæ
periculo pater præferendus etiam ei cui fuisset
iuratum; intelligitur enim exceptus pater.

11. Pater ob famem potest vendere filium, ni-
si sit in sacris, aut iam extra eius potestatem;
quamquam id apud Christianos nō est in usu.

*Ang. v. servitus. Sylu. v. emptio quest. 4. Nau. c. 23. n. 10.
95. Valent. 2. 2. disp. 5. q. 20. punct. 5. Medina q. 38 de*

reb. restit. An verò possit pater ad correctionem percutere filium in sacris constitutum, etiam Sacerdotem, affirmat *Syl. excommunicat.* 6. 6. 6. *Tabienna excom.* 5. c. 1. nu. 8. *negat Panor. & alij quos refert & sequitur Telet.* l. 1. c. 23.

12. Mater filijs primi matrimonij debet relinquere omnia ex illo lucrata, nō autem donata ab extraneo, etiā intuitu viri; & pater filijs quæ ad ipsum ex bonis eorum matris, prioris eius uxoris, peruenierunt.

13. Pater non potest impuberem offerre Religioni, inuita matre.

14. Nolle videri alicuius esse filium iusta aliqua de causa, sine eius contemptu, nō est mortale: alioqui iniuria quævis in parentes mortalis videtur quibusdam, etiam si levis sit.

15. Patris appellatione veniunt ascendentes; vt filij descendentes. *Vide glo. de verbo. sig. cap. 2.*

PAROCHVS, vide *Confessor*, *Domicilium*, *Missæ*.

1. **T**enetur tempore pestis ministrare salutis necessaria Sacramenta, aut dare qui ministret, peste infectis.

2. De Parochia efficitur quis, acquisitione domicilij: quantum ad pœnitentiam autem & Eucharistiam, sufficit habitatio per sex mēses; secundum quosdam: at melius alij, sufficere quantum ad Sacramenta illic habitare, & non posse

posse commodè ad propriū ire. Ad matrimo-
nium verò sufficit vel modica habitatio. At
quātum ad decimas, & vtilia Sacerdoti, requi-
ritur animus habitandi ferè per annum.

3. Parochus Ecclesiæ destituta censetur ha-
bere beneficium Simplex.

4. Tenetur Parochus ministrare Sacramēta
etiam extra tempus præcepti ad illa obligan-
tis, etsi id quidam negant.

5. Negligentia magna Parochi in docendo
ad salutem necessaria, nēpe Symbolum, Deca-
logum, & Pater noster, mortalis est : vbi pas-
sim magnus est abusus eorum, qui cōtenti do-
cuisse Symbolum Latinè, non explicant popu-
lo rudi mysteria fidei præsertim Trinitatis, &
Incarnationis, tāto operè ad salutem necessaria.
Væ Parochis, væ Episcopis, væ Prælatis.

6. Parochus habet Iure communi à Papa iu-
risdictionem, quam non potest Episcopus im-
pedire.

7. Parochus potest esse Iudex in causa Eccle-
siæ, alio huius nomine agente.

P A R S.

PArs, sine additione, intelligitur medietas;
secus si dicatur aliqua pars.

PATRINVS, vide Baptismus, Matrimonij im-
pedimenta.

PECCATVM, vide *Contritio, Luxuria.*

Peccatum mortale est, delectari consensu saltem tacito in peccato mortali cogitatio, si plenè aduertas; quod vulgò dicitur cogitatio morosa: secus est si delecteris nō ipso peccato, sed sola de eo cogitatione speculatiua. Vide *D. Thom. 1. 2. quest. 74. art. 8. sylu. v. Delectatio. q. 1.* Aiunt verò quidam, cū quis plenè aduertit malam esse cogitationem, & periculosam, negligitq; reprimere, censendum esse tacitum quendam consensum.

2. Non est mortale cogitare sic apud se. Si peccatum non esset furtum, aut adulterium, &c, illud facerem, est tamen id periculosum & vitandum.

3. De quo, cū factum est, licet gaudere, non est illicitum illud optare.

4. Non est putandum peccatum esse, quod boni facere solent.

5. Non est mortale facere rem licitam, etiam si scias alteri futuram occasionem peccandi mortaliter, etsi quidam aliter sentiant.

6. Exponere se mortaliter peccandi periculo mortale est, nisi causa aliqua excuset, vt proximi salus, aut si necessitas aliqua, tunc enim sufficit nolle peccare.

7. Quidam putant licere occasionem alicui præbere peccandi, vt furandi, quo deprehensus emendetur: ego id facere non ausim. Permitti
quidem

quidem possunt peccata minora, vt vitentur grauiora; sic enim permittitur meretriciū, ne fiant adulteria: at dare peccandi occasionem ex professo, non puto licere.

8. Putant etiam, adulterium facere volenti, posse cōsuli, vt potius fornicetur: in quo mihi videntur decepti, non intellecto. D. Aug. 2. *de adult. con. ca. 15.* qui locus citatur. 33. q. 2. *Si quod,* vbi potius contrarium dicit. Licet quidem volentem alium grauius lædere, rogare vt leuius agat, at malum suadere nunquam licet.

9. Cooperari per accidens peccato alicuius, aiunt quidam posse excusari necessitate, aut vtilitate: & admouere scalam furari volenti, & minanti malum nisi obedias; aut dare enssem occidere alterum parāti, & tibi alioqui malum minitanti, aut dicere vbi sit; ferre Epistolam amatoriam amicæ, hero iubente; ornare heram meretricem; sternere lectum adultere domine, & huiusmodi, quæ non sunt intrinsecè mala, nec fiunt intentione peccati, sed vitandi damnum, aut aliquid consequendi: etsi id alij negant. Ego vix puto posse tales excusari. Imò nō excusari captiuos qui in triremibus Turcarum remigant, aut parant, & offerunt arma: docens *Nauis. c. 27. v. 63. & Toletus l. 1. c. 24.*

10. Facere id quod ex natura sua inducit ad mortale, est mortale. Tale quidam putant pudenda retegere corā altero sexu, nisi fortè causa rationabili, vt medicinæ.

11. Non est mortale facere ea, quibus alij possunt benè & malè uti, etsi plures malè utantur, ut aleas, gladios, fucum, &c. etsi id quidam negent.

12. Peccatum veniale posse remitti sine mortali, alij aiunt, alij negāt: remittitur quidem in habente gratiā per opera charitatis, & per quædam Sacramentalia, ut aquam benedictam, & Episcopi benedictionem; item per tonsionem pectoris, Confessionem generalem, Orationē Dominicam, si rectè fiāt, id est, cum aliqua devotione & reuerentia.

PECVLIVM, vide *Clericus*, *Hereditas*, *Religio*.

1. **P**Eculium castrense, aut quasi castrense (de quo filius pubes liberè disponit) dicitur, quicquid acquiritur ratione militiæ, aut officij publici, aut seruitij in palatio Regis; ut libri donati Professori publico, aut à patre filio absolutis studijs, & militi equus vel arma; & quod ad militiam datur: item quod ea lege datur, ut castrense sit: & quod acquirit Clericus in sacris, aut beneficiatus; imò, secundum quosdam, qui est primæ tonsuræ, ut supra dictum in Clerico.

2. Profectitium, quod acquiritur causa patris, seu intuitu, in quo filius nihil habet iuris. Non cēsetur autem tale, quod ei donatur nulla facta patris mentione.

3. Aduca-

3. Aduentitium, quod ei aduenit eius industria, vel donatione, vel successione, vel fortuna: in quo proprietas est filij, aut vsusfructus patris, quamdiu viuit. Quòd si filius emācipetur, eius est dimidium: itemq; si pater fiat Religiosus, secundum quosdam; nam alij totum tunc filio tribuunt, alij totum patri.

4. Acquisitum ex rebus patris propria industria, partim est profectitium, partim aduentitium; itaq; dimidium est filij. Quòd si clam patre acquisitum est, aut ex pecunia à patre mutuò accepta, totum quidam dicunt esse filij.

5. Confiscatis bonis patris non confiscatur aduentitium filij: confiscato autem aduentitio, non perdit pater in eo vsusfructum.

6. Si pater alienauit aduentitium filij, is, si est hæres, non potest, secundum quosdam reuocare magis quam pater; subit enim personam eius.

P E C V N I A, vide *Moneta*.

PENSIO, vide *Beneficiam, Clericus, Hora Canonice*.

1. **R**edemptio pensionis non fit sine Papæ auctoritate.

2. Cui data est pensio cum obligatione dandi eam alteri, non potest ab hac eam obligatione pretio redimere. Est enim pensio ius quod-

dam exigendi certam partem fructuum beneficii, & est res annexa spirituali, sicut beneficiū, vide de hac re. *Maior. in 4. d. 25. q. 5. Sor. lib. 9. qu. 7. art. 2. Navar. cap. 23. n. 111. & lib. 3. consil. 52. de praeben.*

3. Solus Papa pensionem dat laico.

4. Pensio ipso iure perditur per matrimonium, idque etiam aliās nullum, secundum quosdam.

5. Potest Episcopus imponere pensionem: ad coæquandos fructus beneficiorum permutatorum, quæ durent ad tempus tenentis beneficium cui imponitur; item super beneficio à se collato ad vitam solum beneficiati; imò etiā, secundum quosdam, ad vitam Pensionarij: & secundum *Thom. 2. 2. q. 101. ar. 4.* ante collationem beneficii potest subtrahere de fructibus eius, ad pios vsus. Potest & Iudex ad dirimendam litem pensionem constituere. Quæ mihi ut vera videntur, ita parum esse in vsu.

6. Pensio non est propriè beneficium, non tamen datur irregulari sine dispensatione.

7. Excommunicatio lata in non solven-tem pensionem tempore præfixo, non ligat, secundum stylum Curiae, usque dum Pensionarius declaret ligasse.

8. Pensio non soluta potest ex stylo Curiae peti à successore de fructibus quos percipit.

PIGNVS vide Contractus.

Pignore non licet vti contra voluntatem domini.

2. Non datur res sacra in pignus, nisi in necessitate.

3. Recepto homine libero in pignus pro debito, perditur debitum. *Vide glo. cap. 1. de pigno.* ubi excipiuntur quidam casus.

4. Creditor potest pignus in pignus dare, sed non pro maiore quantitate, non potest autem vendere, debitore non solvente, nisi post biennium, & eo prius monito, nisi Iudex concedat posse antè. Quidam tamen dicunt posse vendere, post trinam monitionem non solventi factam, etiam si fuisset conuentum ne venderetur: quod ego æquum puto, dummodò debitorem expectet aliquo conuenienti tempore, nisi promississet expressè se nullo modo venditurus seruanda enim promissio.

5. Clericum accipientem rem Ecclesie in pignus, debere fructus in sortem computare, quidam aiunt, alij negant; sed minus probabilius, nisi fortè modo sequenti.

6. Dominus accipiens feudum in pignus, facit fructus suos, dummodò non accipiat eos ex melioramētis, nec interim seruitiū à vasallo. Idemque dicendū in Emphyteusi, nisi Emphyteuta grandem pecuniam pro ea dedisset: quamquam etiam tunc potest percipi tantum

fructus, quanto minus pretio rei iusto ille dedit.

7. Prohibita alienari, possunt pignori dari.

8. Expensæ factæ in pignore necessario, vel utiliter, repeti possunt.

9. Agrum ante incultum accipiens in pignus, si colat, posse fructus non computare in sortem, quidam aiunt, alij minus probabiliter negant.

10. Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

PISCATIO, vide *Venatio*.

POENA, vide *Ignorantia*, *Interpretatio*, *Lex*.

1. **P**OENA imposita ipso Iure vel facto nō incurritur sine sententia Iudicis & executione per ipsum, etiam si lex dicat non requiri sententiam, aut declarationem, aut etiam solvendam in Foro consciētis; intelligitur enim Iudice exequente: nisi poena esset eiusmodi, quæ secum traheret executionem, ut Excommunicatio, suspensio, interdictum, & irregularitas; aut lex dicat: Sit incapax, aut inhabilis, (quidam tamen etiam hinc sententiam requiri aiunt, aut dicat, Non faciat alioqui fructus suos: est enim conditio quæ seruanda est, ut quæ ponitur à testatore.

2. Ad poenam conuentionalem tenetur quis cum petitur; non est autem petenda, si cul-

pa abest, nisi ob interesse damni, aut lucri cessantis.

3. Quidam putant nullum crimen subijci poenę Iuris, nisi de illo planè cōstet in iudicio, aut alioqui sit notorium, excepto homicidio, quod etiam occultum irregularem facit. Probanda quidem opinio, nisi vsus Ecclesię repugnaret.

4. Inhabilis ob crimen ad officia, aut beneficia, non ideo priuatur obtentis; nec priuatus obtentis, ideò inhabilis fit ad obtinenda.

5. Poena præsumenti imposita requirit dolū.

6. Poenę promissio in matrimonijs, & sponsalibus non obligat. *Vide de spons. & matr. c. 29.*

7. In poenalibus & restrictione vtendum est pia interpretatione. *Vide de elect. l. 6. cap. 22. & de reg. u. Oda & in poenis, scilicet reg. 6. & 49. l. 6.*

8. Poenę non extendendę vltra casus Iure expressos, etiam si eadem ratio videatur.

9. Poenam non incurrit, qui facere non potuit iustè impeditus.

10. Regulę poenales Cancellarię, secundum quosdam, solum ligant in Foro exteriori.

11. A Poena legis humanę excusat consuetudo rationabilis, itemque iusta credulitas. *Syl. v. consuet. nu. 12.*

12. Poena Iuris contra facientem, intelligitur si perficiat opus.

13. Per verba futuri temporis, in dubio, non intelligitur poena posita ipso facto.

14. Non accusans aliquem cum teneretur, non debet poenam, ad quam ille, si ipse accusasset, fuisset condemnatus, (pæna enim non debetur ante condemnationem) etsi quidam aliter sentiunt.

15. Cum poena imponitur omittenti aliquid sine determinatione temporis, ut cum dicitur; Qui non residet, sit excommunicatus, requiritur prius monitio.

16. Poena successiva imposita sine termino, finiri solet decennio: quod si usque ad beneplacitum imponentis, finitur eius morte.

17. Factus amens post delictum, non puni-
tur corporaliter, sed in pecunia.

18. Non potest quis priuari beneficio, aut privilegio, aut ab eo suspēdi aut deponi Clericus, nisi in casibus iure expressis.

POENITENTIA, vide *Confessio*.

POTESTAS, vide *Dominium*.

Qui potest maiora, potest & minora, cum est eadem ratio, aut maior.

PRÆCEPTVM, vide *Censura*, *Lex*, *Mandatum*, *Obedientia*.

Preceptū de re leuissima non obligat ad mortale, etiam si, qui præcipit, id velit: nisi quis se voto obligasset ad omnia iussa; tunc enim fortē posset etiam in re leui, ut si diceret.

In virtute obedientiae, aut quid simile.

2. Praecipitur non potest ut subditus sibi membrum abscindi patiatur ob sanitatem, nec ut reuelet suum peccatum omnino occultum.

PRAEDICARE, vide *Ordo, Praelatus*.

Praedicare non est actus Ordinis sacri, nec Officium diuinum: prohibitum interdicto, aut suspensione à diuinis.

2. Praedicans in statu peccati mortalis non peccat mortaliter, si absit scandalum.

3. Praedicandi licentiam potest dare Pater rochus in sua parochia approbatus ab Ordinario, lege *Concil. Trid. sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. de reform. Nau. c. 25. n. 14*.

4. Mortale quidam censent praedicare sine legitima licentia, aut valde inutilia; aut scienter falsa in fidei doctrina, vel morum, vel miraculis, aut vita Sanctorum, aut detrahendo ferè nominatim Praelatis Ecclesiae, non esse autem si quis ob gloriam aut pecuniam principaliter praedicet.

5. Nullus Episcopo contradicente praedicare praesumat. *Ex Conc. Trid.* Excepit Pius Quintus Mendicantes in sua Ecclesia praedicantes, nisi Episcopus vellet praedicare.

6. Non potest Episcopus sine causa rationali suspendere à predicatione. *Ex Cong. Conc.*

7. Mendicantes semel examinati in vna Dioecesi ad praedicandum, non possunt in ea

amplius examinari: quod si sint graduati in Theologia, aut Lectores, non egent examine Episcopi. *Pius Quintus.*

9. Mendicantes possunt prædicare etiã cum prædicatur in Cathedrali. *Idem.*

PRAELATUS, vide *Ecclesia, Electio, Episcopus, Obedientia.*

1. **P**raelatus dicitur: qui Ecclesiae Collegiatae seculari vel regulari præficitur. Itaq; Priores & Guardiani sunt Praelati, & in dignitate: *Vide glo. ca. 28. de elect. l. 6.*

2. Praelatus propriè non dicitur esse de Capitulo vel Conuentu.

3. Non potest Praelatus tempore pestis populum deferere.

4. Gesta per Praelatum toleratũ valida sunt, etiam si iure titulum amisisset.

5. Praelatus excedens in subditi correctione, non tenetur ab eo veniam petere.

6. Praelati bona sunt tacitè hypothecata pro mala Ecclesiae administratione.

PRÆSCRIPTIO.

1. **P**raescriptio dicitur immobilium, Vsu-
capio mobilium. Fit autem vsucapio trien-
nio, etiam in rebus Ecclesiae: *Abbas in ca. i. de in-
integ restit.* dicit hanc esse communem sententi-
am, vide *Conar. reg. possessor. par. 2. §. 2. no. 5. cum
Doctoribus ab eo citatis, & Molinã d. sp. 68.* Requi-
ritur

ritur autem ad eam bona fides, etiam in tradente rem. Non potest verò vsucapi res sacra aut prohibita alienari; nec res Ecclesiæ requirens solemnitatem in alienatione; nec res pupilli, aut minoris, quæ potest seruari, scilicet quæ non consumitur. Non sufficit autem ad vsucapionem inchoandam, si quis rem possidere incipiat cum dubio an sua sit, sed necessaria est bona fides, qua absque dubio credat rem suam esse. Sylu. & Summistæ communiter v præscriptio. Molina disp. 63. & Doctores l. bonæ fidei, ff. de requirendo rerum dominio.

2. Ad præscriptionem vel vsucapionem requiritur possessio non interrupta per certum tempus, & bona fides, & titulus præsumptus iustus, scilicet ut nihil in contrarium appareat probabile, & quod res possit præscribi: bonam verò fidem non tollit dubitatio adueniens: nocet autem hæredi mala fides defuncti, non autem habenti ab hærede. Quamquam si hæres inuaforis, bona fide præscribit quadraginta annis: itidemque dicendum est de re furtiua, quam alioqui non præscribetur.

3. Titulus præsumitur consuetudine immemorabili: sufficit & iusta credulitas tituli ex errore facti.

4. Contra laicos præsentem in eadem provincia præscribitur regulariter decem annis, contra absentes viginti; idemque est in bonis patri-

patrimonialibus Clericorum: at in re Ecclesiastica aut Religiosa, inter presentes triginta, inter absentes quadraginta: contra Ecclesiā verò Romanam requiruntur centum.

5. Possessio bonæ fidei præcedentis & sequentis possessoris coniunctæ complent tempus præscriptionis.

6. Ecclesiæ & minori datur quadriennium post finitam præscriptionem contra ipsos ad restitutionem, nisi esset præscriptum ab alia Ecclesia.

7. Soluens tributum seu pensionem per contractum promissam, triginta annis præscribit, nō solvens sine mala fide. Quòd si erat pactū non soluendi nisi petitam, negligente domino petere, præscribit secundum legem communem præscriptionis.

8. Eligendi ius præscribitur quadraginta annis, etiam si vnus solus actus interueniat.

9. Prohibita alienari non præscribuntur ante triginta vel quadraginta annos. Vide *Sylu. præscriptio 2. n. 12. Molin. disp. 70.*

10. Statutum tollens præscriptionem, non tollit eam cuius initij non est memoria.

PRIMITIÆ, vide *Decime.*

PRIVILEGIUM, vide *Gratia.*

PRINCEPS, vide *Dominus, Lex, Officium.*

R Ex tenetur pro Republica vitam pone:
re. 2. Po.

2. Potest per Remp. priuari ob tyrannidem, & si non faciat officium suum, & cum est causa aliqua iusta; & eligi alius à maiore parte populi. Quidam tamen solam tyrannidem causam putant.

3. Tenetur Princeps corrigere mala publica, si possit, sine damno Reip. & agere causam populi, adeoque curare vt Episcopi & Curati resideant.

4. Potest dispensare secum ex causa in suis legibus, nam sine causa peccat.

5. Potest etiam legitimare filium suum non vt pater, sed vt Princeps.

6. Potest ex causa rem vnius alteri dare, & locum Reip. communem, sine populi consensu, proprium in vsum assumere, & reuocare suum contractum, & datum à se priuilegium etiam remuneratorium. Cum autem requiritur causa iusta vt aliquid facere possit, non ei credendum dicenti esse causam iustam, nisi appareat.

7. Gubernator ciuitatis habetur loco Principis: itaq; eius licentia vel scientia supplet defectum cuiusvis solemnitatis.

8. Gubernare principaliter ob gloriam auiduitas, non est mortale.

9. Imperator potest esse Iudex in causa sui filii.

1. **I**N Processione Corporis Christi nulla Reliquia gestatur.

2. Dum fit processio, pulsantur campanæ, ad excitandam populi deuotionem.

PROCVRATOR, vide *Casus fortuitus*, *iudiciales actus*.

Procurator ad negotia, potest alium instituere Procuratorem.

PROMISSIO, vide *Donatio*.

1. **P**romissio obligat, nisi res sint ita mutatæ, ut, si cogitasses ita futurum, non promississes; aut si non habuisti animum te obligandi, sed solum proposuisti facere. Vix autem quis promittentium obligari intēdit, nisi iuret, aut faciat instrumentum. Itaque cum dicunt, Faciam, intelligunt se facturos, nisi mutentur; volunt enim liberi esse. Qui autem animum habet promittendi, hoc ipso se obligat: si tamen promissionem non implet ex causa, quæ sibi videtur rationabilis, non peccat mortaliter, nisi alioqui sequeretur scandalum, aut grande proximi damnum; tunc enim, qui promisit, etiam de damno tenetur; quo solo casu quidam aiunt obligare promissionem ex iustitia, alioqui solum ex fidelitate, & sub peccato veniali, & sine obligatione restituendi. Potest
& quis

& quis promissū negare ei, qui, quod sibi promisit, non præstat; item cū sibi est perniciosum præstare, aut ei, cui promisit inutile; aut is per ingratitude est indignus: aut si est promissio vi aut dolo extorta, & non firmata iuramento; aut si non est acceptata, aut est de re illicita, aut donatio lege prohibita, vt Simoniacæ: aut de soluenda vsura, & non firmata iuramento, sed id potest Episcopus relaxare; aut si promissum sit, secundum quosdam, ei, qui sit denunciatus excommunicatus.

2. Quod alicui promissisti pro re illicita, si facit, teneris ei dare, etsi id quidam negant.

3. Cū quis promittit, etiam cum iuramento, intelligitur nisi enormiter lædatur.

4. Promissio acceptanti nomine Ecclesiæ vel Hospitalis facta, transfert dominium, secundum quosdam. Vide V E N D I T I O.

5. Qui puellam violauit, promittens fictè se eam ducturum, tenetur ducere: quod si corrupta erat, sufficit ei pro iniuria satisfacere.

P R O X I M V S, vide *Charites*, *Correptio*.

P V B L I C V M, vide *Manifestum*.

P V E R, vide *Censura*.

1. **P**Veri ante septennium nō ligantur Ecclesiæ legibus; imò secundum quosdam, nec ante duodecimum censuris. Certè infantes nō com-

comprehenduntur interdicto, nec prohibentur ingredi Monasteria: prohibentur tamen tempore interdicti sepeliri in loco sacro.

PVRGATORIVM, vide *Indulgentia*, *Oratio*.

R Emittuntur in Purgatorio peccata venialia hinc non remissa per displicentiã, vel per actum charitatis, in quo virtualiter pœnitentia includitur.

QVAESTVARIII.

1. **Q** Vestuarij eleemosynarum nullibi admittendi. Ex *Concil. Triden.* vbi tamen non prohibentur, qui sine indulgentiarum publicatione petunt pro se aut loco pio, qui eleemosynas collectas in pios vsus erogant.

2. Pius Quintus omnes gratias & facultates concessas pro manibus adiutricibus reuocauit, quæstusque tales prohibuit.

RAPINA, vide *Furtum*.

RAPTVS, vide *Matrimonium*.

RATIFICATIO.

1. **R** Atificatione, etiam tacita, conualescunt gesta per metum: oportet verò ratificationem fieri animo validandi actum ali-
quid nullum.

2. Fa-

2. Factum alicuius nomine, validatur tempore, quo ipse ratificat.

RATIHABITIO.

F Actum tui nomine, seu tui contemplatione, cum posset tuo agi mandato, si ratum habes, censeris mandasse: non tamen poenas mandantis incurris, nisi id exprimatur lege.

RELIGIO, vide *Appellatio, Casus reservatus, Electio, Episcopus, Exemptus, Iudiciales actus, Ordo, Predicare, Prælatus, Votum.*

1. **A** Ere alieno supra facultates obstrictus, et si olim ingredi poterat religionem, & sic quasi cedere bonis; nunc tamen non potest admitti, nisi prius satisfaciat creditoribus, *ex nova constit Sixti V. addita moderatione Gregorij XIII.*

2. Parentum grandi necessitati subueniendum ante ingressum: facta autem professione, faciendum quod possit salua obedientia: ante professionem verò potius egrediendum, si possit subuenire, quam deferantur.

3. Nouitio potest etiam post Trid. Concil. concedi dilatio ad professionem post annum nouitiatus, si causa subest.

4. Nouitiorum Prælati sunt velut ipsorum Ordinarii, potestque cum ipsis dispensare.

5. Nouitij donatio extra Societatem IESV nulla valet sine licentia Episcopi, aut eius Vicarij,

rij, idque intra duos menses ante professionē, antequam nullum sortitur effectum. *Ex Trid.* ubi non prohibetur testamentum, sed donatio inter viuos; nec dispositiones de bonis suis ante susceptum habitum, modò non fiant intuitu Religionis.

6. Potest, *secundum Nauarrum*, etiam post Concil. Trid. ex causa iusta fieri aliqua Religiosa manendo domi suæ cum peculio vnde sustentetur.

7. Monialis morientis aut abeuntis ante professionem, bona omnia restituenda ei à Monasterio.

8. Nouitius non tenetur ad præcepta Religionis, nec egressus ad expensas.

9. Si nouitiatus annus interrumpatur per egressum; opus est de nouo incipere, alioqui inualida professio. *Vide de elect lib. 6. capit. 7 6.* Non interrumpitur verò manēdo ex causa extra Monasterium de licētia Superioris: id quod potest etiam fieri post Concil. Trident.

10. Dum quis est in Religione, non tenetur ad vota antea facta, nec ad iuramenta quæ sunt Religioni incomparabilia, nec ad pœnitentias iniunctas. *Vide gl 33 q. 2. Admoneo.*

11. Parentes possunt offerre Religioni filios impuberes inuitis tutoribus, & pater auo inuito, sed non contra.

12. Profitentem patrem debere filio dare legitimam alij aiunt, alij negant.

13. Epi-

13. Episcopus potest admittere ad professionem in Monasterio sibi subiecto, vel de licentia Superioris.

14. Professio potest fieri per Procuratorem. Potest & fieri adiecto modo ut possit sua bona ad vitæ sustentationem administrare, sed Prælati poterit postea prohibere. Quod si fiat cum pacto contra substantiam Regulæ, quidam dicunt esse nullam, alij valere; pactum enim reiiciendum.

15. Professio non valet, si desit intentio profitendi, & consensus potentis incorporare Religioni, vel rati habitio recepti eius nomine, accedens postea: oportet autem etiam novitiatū fieri de illius consensu.

16. Non fit quis tacite professus per aliquid, nisi intendat per id fieri.

17. Professio affert plenariam peccatorum indulgentiam: itemque ingressus, secundum quosdam, animo perseverandi, &, ut quidam aiunt, votorum renouatio.

17. Professus solum obedientiam secundum Regulam approbatam, censetur simul profiteri castitatem & paupertatem.

19. Professus etiam, si non intendat servare regulam nisi more aliorum, tenetur ad omnia, quorum non est legitima dispensatio.

20. Professus Religionem in communi, etiam emissis tribus votis in manu Episcopi, non est verè professus, sed sunt illa vota simplicia.

21. Pro-

21. Professio ante decimum sextum annum expletum, & ante annū probationis, post susceptum habitum, nullam inducit obligationē. *Ex Conc. Tri.* Potest quidem nouitiatus fieri ante decimum sextum annum, modo illo expleto fiat professio.

22. Professio Monialis non mendicantis in Monasterio non habente redditus necessarios ad vitam, non tenet. *Vide cap. Periculoso, de sta reg. lib. 6.*

23. Professio inualida defectu consensus, illo superueniente validatur.

24. In dubio de professione Monialis, aut de donatione valida, debet illa examinari ab Episcopo extra Claustra. *Ex Cong. Conc.*

25. Professi bona, præter legitimam descendantium & ascendentium, intelliguntur esse Monasterij, nisi ille ante professionem aliter disposuisset.

26. Professi mortui bona acquiruntur Ordini. *Ex Congreg. Conc.*

27. Professus pensionem acquirit Monasterio, & hæreditatem. Quòd si ille hæreditatem sibi relictam repudiet, potest Monasterium acceptare: & si moriatur ante aditam partis hæreditatem, succedit Monasterium.

28. Religiosus acquirit Monasterio cui se dedidit profitendo. Quòd si generaliter Ordinem profitetur, nulli se addicens Monasterio, acquirit toti Ordini.

29. Pro-

29. Professus nec potest facere testamentum, nec factum reuocare.

30. Non valet professio viri inter fœminas, nec fœminæ inter viros, nec hermaphroditi si par est sexus, *secundum Nauar.*

31. Professum contemnere perfectionem, quam sequi professus est, mortale est.

32. Religiosus de licentia superioris potest fieri Parochus (non autem simplex beneficiatus sine Papæ licentia:) vbi si delinquat, non per Episcopum, sed per Prælatum puniendum quidam censent. Ego putârim id ad Episcopum pertinere, cui sit subiectus; estque solutus obseruantijs, quas commodè non potest obseruare. Dicunt & quidam, posse Abbatem dare, cum populi & Episcopi consensu, Monachum in Capellanum Ecclesiæ Parochialis.

33. Professio coniugati inuito coniuge habet vim voti simplicis; & non repente coniuge, non potest egredi: si autem de eius licentia, sed non vouentis castitatem, professus est, professio inualida est. *Vide de conuers. coniug. cap. 1.*

¶ 4.

34. Professus, celato morbo contagioso, expelli potest à Religione.

35. Professus transiens ad alium Ordinem, oportet in eo faciat integrum nouitiatum, nec potest secum ferre quæ acquisiuit in primo.

36. Religioso posse imponi duriora quàm
P sint

sint in Regula, quidam aiunt, alij negant. Vide glo d. 74. *Gesta*, & 32. *quest. 1. Integritas*, & *Decimus cap. Ad nostram, de appel.* Ego posse puto, saltem quantum se vel tacite eius vota extendunt.

37. Ad strictiorem Religionem, id est, sanctiorem, vel fructuosiore, vel asperiorē, potest quisque transire licentia petita: etsi nō obtenta, non obstante priuilegio sui Ordinis de non transeundo. Vide de Regul. c. 17.

38. De quouis Ordine potest transiri ad Cartusienses.

39. Ad laxiorem Religionem non licet transire professo, sine licentia Papæ, vel Prælati, qui ex priuilegio Sedis Apostolicæ eam possit concedere. Conc. Trid. sess. 25. ca. 19. de regularibus, & ita seruatur consuetudine.

40. Professus eiectus tenetur seruare essentialia suæ religionis eo modo, quo potest, hoc est, tria vota, & etiam annexa suę regulę, & etiā gestare habitū, (nisi eo priuatus dimittatur) & ordinario loci in quo viuit se presentare ei que obedire. Nec sibi licebit thesaurizare: sed quod superest post honestū victum & vestitū, acquireret Ecclesiæ, cui fortē addictus erit, vel Sedi Apostolicæ. Vide D. Thom 2.2. q. 184 art. 8. ad 4. & q. 185. art. 8. & aduerte, non debere esse melioris conditionis eos, qui ob demerita eiiciuntur, quam illos, qui ob merita assumuntur. Vide etiam Syl. Religio. 6. *quest. 12. & v. Apostata num. 3. & 6.*

41. Religiones ducentium vxores, non sunt simpliciter Religiones, (nec, secundum quosdam, dissolunt matrimonium ratum) nec Ordo qui dicitur Tertius S. Francisci.

42. Oblatio Religiosi per votum, aut iuramentum, non est valida sine consensu Superioris: sed vide VOTVM.

43. Religiosum potest Superior pro quouis peccato mortali incarcerare, & expellere ob crimen causa cognita, per sententiam, (nō autem deponere Ordine sacro) si est incorrigibilis. Vide c. 7. Ne clerici vel Monachi.

44. Non licet recedere à Conuentu prætextu conueniendi Superiorem. Ex Trid.

45. Habitum ex causa occultare aut dimittere ad tempus, licitum est.

46. Religiosus beneficiatus potest de fructibus disponere, vt secularis; & Ecclesiæ suæ acquirit, non Monasterio, secundum Nauar. idemque censet de Abbate & Priore; esse enim Abbatiam & Prioratū beneficia Ecclesiastica. Ego verò hos non puto posse plus quàm Regula eis permittit.

47. Prælati in Religione possunt secum dispensare, sicut cum subditis. Vide Th. 2. 2. q. 88. & 81. & 186. Expedit verò id facere per suum Confessorem. Vide CONFESSOR.

48. Licita est consuetudo dandi quotannis certum quid ad sustentationem Religioso, vt solet Monialibus lucrū ex suo artificio ad ve-

stitutum dari. Nec Trid. Conc. sess. 25 prohibet peculium ex causa in usum pium cum Prælati licentia: potest enim Superior cōcedere subdito quod ipse potest, scilicet uti, & donare causa pietatis, & remunerationis.

49. In usum communem censetur impendi, quod impenditur in usum Monachi de licentia Superioris.

50. Conc. Trid. Sess. 25. cap. 1. & 2. non intendit legitimè relaxata aut mutata prohibere.

51. Quidam putant non teneri Religiosum obedire in re ad Regulam nihil pertinente, aut difficillima, si dubitet an possit Superior præcipere; nec ut Episcopatum acceptet: alij debere acceptare, si præcipiatur in virtute obedientiæ.

52. Acquisita à Religioso in Episcopatu titulari, relinquenda Monasterio.

53. Vbicunque sit Religiosus sub obediētia Superioris, censetur in Claustro esse: & quidē de licentia Superioris potest extra manere, sed cum habitu.

54. Cū Superior non contradicit, intelligitur tacitè consentire.

55. Religiosus potest appellare à sentētia iniusta Superioris: potest & agere contra Superiorem in utilitatem Monasterij. Vide c. Ex parte, de accus. & c. Cū delicta, de rescript.

56. Pius Quintus voluit Mendicantes uti gratis

gratijs suis & priuilegijs in Foro consciētię nō obstāte Conc. Tri. Verūtamen eius bulla reuocata fuit à Gregorio XIII: an verò aliquid postea reualidatum fuerit, ex eorum priuilegijs petendum est.

57. Franciscani possunt habere redditus Ecclesijs suis relictos, non autem relictos Conuētui, nisi ad modicum tempus, pro victu & vestitu.

58. Cartusianum teneri vesci carnibus, si aliter non possit morbo liberari, quidam aiunt, alij negant. Illud probabile, teneri, si nō possit aliter viuere. Sunt & qui affirmant, non peccare illos mortaliter si carnibus vescantur extra morbum, si absit scandalum; non enim ex voto abstinere, sed ex consuetudine.

59. Mendicantes non tenentur contribuere ad Seminaria, etiam ratione beneficiorū, nec ad vllum subsidium aut onus. *Ex Pio Quinto.*

60. Religiosi possunt esse Vicarij Episcopi de licentia Prælati, & postulare pro alio in ciuilibus, coram Iudice seculari.

61. Prælati exempti habentes iurisdictionē quasi Episcopalem in suos, non possunt in eos quicquid possunt Episcopi in suos subditos, nisi ex speciali indulto Sedis Apostolicæ. Vide *Tolet. l. 1. c. 89. Suarez tom. 4. disp. 30. sect. 26.*

62. Religiosi tempore Iubilei possunt confiteri cuiuis Cōfessori approbato ab Episcopo.

63. Monachum aiunt quidam nec in Papam posse eligi sine Abbatis licentia.

64. Non potest Iudex secularis cognoscere de facto Religiosi ante ingressum Religionis; est enim mutatum Forum.

65. Episcopus non potest præcipere Monasterio, etiã sibi subdito, vt recipiat Monialem; id enim est Abbatisſæ cum Conuentu.

66. Abbas non ligatur statuto, etiam facto cum Conuentu.

67. Abbatem non venire nomine Monachi in odiosis alij aiunt, alij negant.

68. Abbatem oportet esse vigintiquinque annorum inceptorum, & Sacerdotem, & professum; Abbatisſam verò quadraginta annorũ, nisi aliud Superiori videatur.

69. Abbate mortuo, expirat officium Prioris, nisi esset ab illo cum Capitulo institutus.

70. Abbas non potest præfici duobus Monasterijs, nisi vnum pendeat ex altero.

71. Apostata non est à Religione; qui exit animo reuertendi, aut aliam, etiam laxiorem, intrandi, aut qui fugit nimis sequente Superiore; aut meritò credens se non esse professum; tunc enim potest etiam dimisso habitu fugere, non obstante Conc. Trid.

72. Apostata est excommunicatus si habitum dimittat, non assumpto alterius Religionis habitu: aliàs non.

73. Acquisita per Apostatam extra Religionem, quidam dicunt esse Camerae Apostolicæ, alij Monasterij.

RELIQUIAE, vide *Oratio, Processio.*

COli possunt priuatim Reliquiæ eius, qui creditur esse in cælo.

REPRESALIA, vide *Bellum.*

1. **L**icent Represalia eo modo quo bellum, scilicet auctoritate sui Principis, & altero Principe, scilicet eius qui læsit, monito, ut curet satisfieri: quod si non fit, potest læsus etiã ab innocentibus accipere, si aliter sua recuperare non potest.

2. Represalia non possunt fieri in persona Ecclesiastica. Vide de iniur. lib. 6.

RESCRIPTVM, vide *Gratia.*

RESIDENTIA, vide *Beneficium..*

1. **O**mnis beneficium requirit residentiam nec residet, qui non seruit: quod nisi causa iusta excuset, aut recepta cõsuetudo, mortale est non residere. Ubique autem ferè receptum, ne in Simplici resideatur. Curatũ autem, ne resideat, nulla excusat cõsuetudo, obligatur enim diuino Iure: nec, secundũ Congreg. Concil. excusat seruitium Episcopi, aut Cathedralis, aut inquisitionis, aut paucitas ouium, aut defectus domus propriæ, potest enim conducere, nec, secundũ Caiet. 2. 2. q. 185. esse auditorem Rotæ, aut Secretarium Sedis Apostolicæ, nec,

secundum Solum, esse Cardinalem: si enim est Episcopus, debet residere in Ecclesia sibi commendata.

2. Parochiæ annexæ Ecclesiæ Cathedrali Capellanus potest per Vicarium servire.

3. Residere censetur, qui abest propter Ecclesiæ suæ negotia.

4. Potest Episcopus abesse ob suæ vel universalis Ecclesiæ necessitatem, & ut alienę succurrat, modò sine suæ detrimento.

5. Episcopus & Curatus non legitimè absens tenetur fructus dare fabricæ, aut pauperibus. *Ex Trid. sess. 23.* Qui tamen non potest residere, non idcirco debet damnum pati. *Ex. Congre. Concilij.*

6. Fructus amissos ob non residentiam nō tenetur quis dare ante condemnationē, secundum Nauarrum. Ego verò censeo à Confessore condemnandum,

7. Potest Episcopus abesse ex causa per tres menses, Curatus verò per duos. *Ex Trid.* Nec secundum Nauarrum, opus est licentia ad tãti temporis absentiam. Habens verò beneficium in Cathedrali, aut Collegiata, nō potest abesse plus tribus mensibus quotannis. *Ex Tride. Concil.*

8. Excusat à residentia audire Theologiam aut Ius Canonicum per quinque annos, docere verò quàm diu docetur: in alijs scientijs requiritur Episcopi licentia, si peti solet. Item Pa-

per seruitium, aut Episcopi, ob utilitatem Ecclesiae. Ita Nauar. At Trid. vult approbari ab Episcopo absentiae causas, & quidem has oportet esse Ecclesiae utiles, vel propriae, vel vniuersae, ut supra dictum est. Ait verò Nauar. dispensationem Episcopi cum Parocho, ut possit causa studij abesse per septem annos, non posse per Episcopum reuocari. Nunc autem Parochis non conceditur hæc licentia, iuxta declarationem S. Congreg.

9. Qui non residet, tenetur per alium tot Missas dicere, ad quot residens tenebatur,

10. Capellanus potest per alium celebrare, etiam si in fundatione sit ut celebret. *Ex Congre. Concilij.*

11. Canonicus absens sine causa, tenetur restituere distributiones, nisi alij remittant, sine fraude legis.

12. Excusat in Collegiatis non insignibus à non residentia consuetudo immemorabilis, & redditus tenues, qui Canonicos alere non possunt. *Ex Cong. Conc.*

13. Obtinens Canoniciatum, & Parochialem, in hac tenetur residere: & perdit distributiones quando non seruit Canoniciatui. *Ex eadem.*

RESPUBLICA.

1. **P**rohibita Vniuersitate, non censentur prohibiti singuli: nec pactum inter Regem & Communitatem obligat singulos Communitatis.

2. Respublica potest pro bono communi rem vnius alteri dare. Vnde non facile condemnanda statuta, quæ videntur iniqua aut vsuraria, vt benè monet Caietanus.

3. Reip. imputatur quod facit Princeps, vnde ob huius peccatum interdum punitur.

4. Cuiusque professionis homines possunt sibi Rectorem facere.

RESTITVTIO, vide Beneficium, Conductor, Debitum, Furtum.

1. **R**estituere tenetur, qui damnum nō impedit, cum ex officio deberet vt Iudex, pater, tutor: nisi omittat ob periculum rerum suarum, quas debeat præferre alienis. Syl. Rest. 3. § 5. Nauar. c. 17. nu. 134. Tabien. Rest. nu. 24. Angel. l. 1. ra. §. 27. Rosel. Restit. 4. §. 3. P. à Nau. l. 3. cap. q. num. 123.

2. Tenetur & Medicus, & Aduocatus, & Confessor, ex negligentia, quæ damnum dedit ijs, quorum causam agebant. Nam Confessor, qui damnum dedit, ei, cui restituendū erat, nō monendo restituere, non ei tenetur; causam enim non eius, sed poenitentis agit: etsi quidam putant teneri, si ex crassa ignorantia dixit ne restitueret.

3. Item qui iniuste impedit habentem Ius ad rem, ne eam consequatur.

4. Et qui vi, dolo, aut mendacio aliquem impe-

impedit. Mercado l. 6. c. 17. Tol. l. 5. c. 19. Valente. e. 3. disp. 5. q. 6. p. 5. Salon q. 62. a. 2.

5. Et qui aliquem ad damnum induxit, alioqui non facturum. Bar. Med. l. 1. cap. 14. §. 30. lo. Med. Cod. de Rest. q. 7. Pedraza prec. 7. d. 1. Tol. lib. 5. ca. 21.

6. Et qui cum alio simul damnum dedit, de tanto tenetur, quanti causa fuit. Arrag. 2. 2. q. 62. art. 7. Ang. Furtum, §. 16. Syl. Rest. 3. §. 6. Navar. 6. 17. n. 21. & 130.

7. Et qui à fure aliquid accepit furti, nisi sic fuisset mistum cum eius rebus, (verbi gratia, frumentum, aut pecunia) vt discerni non posset; aut bona fide acceptum consumpsisset, nec esset factus locupletior. Soto. 4. q. 7. a. 2. Tabien. Rest. n. 25. Syl. eod. t. 3. §. 6 & 7. Med. Cod. de Restit. q. 10. Bap. Corra. q. 156. Salon. 2. 2. q. 62. a. 6.

8. Et testis legitimè interrogatus de damno, cuius, tacēdo, causa fuit; nisi tacuisset iusto damni proprii timore. Soto, l. 4. de iust. & iure, quest. 7. a. 3. lo. Medina de Restitutione, quest. 9. Nav. cap. 17. nu. 21.

9. Et qui accepit pro re, quam ex iustitia debebat (nisi fuisset liberè donatum, & non velut iustitiæ pretiū:) secus est, si pro eo accepit, quod non ex iustitia, sed ex alia virtute debebat, (etsi quidam etiam tunc volunt restitui) vel pro eo quod ex iustitia non facere tenebatur.

10. Et qui damnum mandauit fieri, nisi antea mandatum reuocasset.

11. Et qui dedit consilium damni, nisi antea dissuasisset Vide **CONSILIUM**.

12. Et qui ab aliquo per metum incussum aliquid extorsit, vel à non audente negare ob reuerentiam; secus si blanditijs.

13. Et qui læsit malo exemplo, tenetur dare bonum.

14. Et qui Religionem spoliauit vi aut fraude persona vtili, tenetur ei de damno: aut saltem illam monere, vt redeat.

15. Et qui virginem vi aut dolo vitiauit, tenetur arbitrio boni viri, & fortè dotare. Quòd si ei promisit se ducturum, etiam fictè, tenetur ducere, nisi illa potuisset cōijcere fictionem, vt cum sunt valdè impares. *Nau ca. 16. nu. 18. Ledes. 2. 4 9. 18. 4. 2. Soto. 4. d. 27. questio. 1. 4. 3.* Quòd si magnum malum ex matrimonio timetur, etiam si verè promississet, sufficit de damno satisfacere, arbitrio prudentis.

16. Et qui alienum agrum possedit mala fide, tenetur etiam de fructibus, quos dominus alioqui percepisset, deductis expensis vtilibus & laboris pretio. At secus est de lucro ex aliena pecunia; id enim non restituendum, nisi fortè dominus tantundem lucratus ex sua fuisset.

17. Et qui promissionem non impleuit, tenetur de damno inde secuto.

18. Et qui aliquid accepit vt malum faceret, si non fecit, tenetur restituere. *Bart Med. l. 1. ca. 14.*

§. 33. Mercad. l. 8. c. 16. Lop. c. 107. Cordub. l. 1. q. 32. Med. de rest q. 2. & 3. non autem si fecit. Tol. lib. 5. c. 21. & 59. Ang. Rest. l. 5. c. 6. P. à Nau. l. 54. c. 2. num. 131. Nau. c. 17. nu. 30. quamquam Aug. Epist. 54. iudicat Aduocatum restituere debere acceptū pro iniquo patrocinio.

19. Et hæres eius, qui alterum infamauit, secundum quosdam: sed alij negant debere.

20. Et quisq; pro damno dato à seruo suo, si ipse fuit in lata culpa.

21. Et qui falso testimonio scienter coniecit aliū in vitæ periculum, tenetur etiam cum suæ vitæ periculo liberare: quòd si sine culpa fecit, debet retractare, si possit sine magno sui periculo.

22. Restituere non tenetur, qui sine vi & fraude impediuit liberam donationē, aut collationem beneficij, ad quod nondum erat acquisitum ius. Ant. 2. p. t. 1. cap. 12. Soto l. 4. de iust. q. 6. a. 3. Nau. c. 7. n. 71. & c. 26. num. 56. Rosel. Restit. 10. §. 1. 2. 3. Pedraza præcep. 7. d. 3. Cordub. q. 100. Valen. t. 3. disput. 5. q. 6. p. 5. aut qui testamentum curauit mutari, etiam dolo; nondum enim per illud acquisitum ius secundum quosdam: at alij istum teneri dicunt, quia contra iustitiam faciens læsit.

23. Nec qui sine vi & dolo alicui suaserit malefacere, ei de damno inde secuto tenetur.

24. Nec qui vulnerauit, tenetur de fœditate relictæ ex vulnere, sed de damno solo.

Navarr. cap. 15. num. 20. ubi alios citat.

25. Nec qui bona fide fecit, tenetur ad damnum inde secutum.

27. Nec qui non potest restituere rem minoris ordinis sine damno maioris: est autē honor maior pecuniā, honore fama, famā corpus, corpore verò anima. *Colligitur ex Soro l. 4. q. 6. a. 3. Arrag. q. 62. a. 2. Tol. l. 5. c. 70.*

27. Nec qui non potest sine maiore suo damno, quàm sit damnum creditoris: quòd si non fuit in turpitudine aut mora, nec cū tanto suo damno, tenetur restituere quātum est creditoris, si non restituat.

28. Nec qui sine vi & fraude remissionem debiti obtinuit.

29. Nec cui debitum in specie sine culpa periit ante moram, aut perinde apud dominū fuerat periturum. *Colligitur ex Roset. Restit. 12. §. 2. Mercad l. 5. cap. 5. P. à Nav. l. 4. c. 1. num. 23. Nav. c. 17. n. 80.*

30. Nec qui læsit contra charitatem faciens, non contra iustitiam. *Nav. l. 3. c. 4. n. 122 Tol. l. 5. c. 10. Arrag. q. 62. a. 7. Bar. Med. l. 1. c. 4. §. 50.*

31. Nec qui famam grauter quidem læsit, sed est iam à læso recuperata.

32. Nec qui infamauit dicendo se audisse quidem, sed non credere.

33. Nec qui accepit, quod si petisset, ei datum fuisset.

34. Nec qui tantundem est læsus ab eo quem læsit,

Iæsit. Colligitur ex Tol. lib. 5. cap. 70.

35. Nec qui damnum dedit sine lata culpa.
Colligitur ex Soto l. 4. q. 7. a. 2. Tol. l. 5. c. 18.

36. Nec qui dubitat an fuerit damni causa,
vel an teneatur restituere. *Colligitur ex Syl. Restit.*
3. §. 6. Valent. t. 3. disp. 5. q. 6 p. 7.

37. Nec qui pro restitutione incertorum fecit compositionem cum Papa, aut Episcopo, aut cui à Papa facta eorum remissio fuerit.

38. Nec qui in mare proiecit alioqui cum hominibus peritura.

39. Nec qui videt aliquem puniri per errorem pro eo quod ipse fecit, & tacet.

40. Nec qui alioqui facturo malè, dixit ut faceret. *Colligitur ex Arag. q. 62. Salon. ibi. Tabien. Rest. n. 24. Ang. consil. §. 1. p. à Navar. l. 3. ca. 4. nu. 19. c. 26.*

41. Nec qui falsas litteras de industria proiecit unde alius credens lésus est, leuiter enim credit: nec qui alienas aperiens, præripuit alteri lucrum ad quem mittebantur, emendis mercibus.

42. Nec possessor bonæ fidei, nisi in quantum factus est locupletior. *Ang. Rest. §. 8. Syl. eod. 3. §. 67. Soto, l. 4. q. 8. a. 2. Tol. lib. 5. cap. 17. Tabien. Rest. n. 25.*

43. Nec meretrix mendacijs vsitatis multa extorquens.

44. Nec qui diligenter quæsitò creditore, & non reperto, dedit pauperibus.

45. Nec

45. Nec qui pro debito pecuniæ punitus est poena corporali.

46. Nec testis falsus de poena, quæ alicui obuenisset si verum dixisset; non enim debetur ante condemnationē: nec Iudex, qui non condemnauit: tenetur tamen de damno partis læsæ, scilicet de eo, quod ei in conscientia debebatur.

47. Nec qui obligatus dare pauperioribus in genere, non talibus, sed tamen pauperibus dedit.

48. Nec qui accusatorem suum, non potentem probare, vocauit calumniatorē; sic enim, tales in Iure vocantur.

49. Nec qui rem habuit ab eo, qui dare poterat, & liberè dedit, sed sine iuris solemnitate; modo non sit res Ecclesiastica prohibita sine certa solemnitate alienari. *Lege Sylu. Et alios, v. Alienat.*

50. Nec qui aliena læsit, vt sua seruaret, cui illa nocebant, cū aliter non posset: vt cū diruit domum vicinam, per quam incendium ad suam erat peruenturum.

51. Nec qui habuit à liberè dante, sed sine Iuris solemnitate, rem secularem aut Ecclesiasticam, etsi id quidam negant.

52. Nec qui ex causa pro re pretium restituit.

53. Nec qui dedit operibus pijs quod non poterat domino restituere sine graui periculo,
aut

aut cum res esset modica, aut dominus tam longè abesset, vt difficile ad illum res posset missa peruenire.

54. Nec qui cū dedisset officium aut beneficium indigno, restituit Reipublicæ aut Ecclesiæ læsc; huic enim debebat, non digno, cui nō dedit. *Solo l. 4. q. 6. a 3. Pedraz. præcep. 7. d. 36. Valen. 2. 3. disp. 5. q. 7. p. 2. Nau. c. 17. num. 59.*

55. Nec qui debitum prodigo seruat eius inopiæ, vel hæredibus. Quidam tamen id nō admittunt, dicentes illi omnino restituendum, & cuicunq; abutenti rebus suis, modò sine proximi iniuria.

56. Nec qui cū dubitaret vtri duorum deberet, certus alteri eorum debere, dedit vtrique dimidium.

57. Nec qui in extrema necessitate sua & creditoris sibi retinuit. *Vide P. à Navar. de Rest. libr. 4. c. 4. num. 25. Tab. Rest. num. 5. Pedraz. præcept. 7. d. 38. Val. sup. id quod quidam extendunt etiam ad vxoris aut filiorum extremam necessitatē. Salon. q. 62. a. 5.*

58. Nec qui non posset læsum honorem aut famam restituere, non aliter compensauit: quidam tamen dicunt debere pecunia, aut alia re.

59. Nec qui pro iniuria aliter quàm veniam petendo satisfacit; aut, cū sit illustris, satisfacit priuato à se infamato pecunia, aut alia re.

60. Nec cui culpa veniali perijt depositum,
aut

aut commodatum. Soto l. 4. q. 7. a. 2. Tol. lib. 5. cap. 18. pro eadem sententia citat. Molin. & Ledesm.

61. Possidens bona fide restituat vbi est, alioqui sic vt creditor damnum non patiatur. Usurarius tamen tenetur suis expensis, & labore restituere, iuxta doctrinam vniuersalem D. Th. 2. 2. q. 62. a. 5. & Caiet. ibid. Nau. c. 17. n. 43. Sylu. Restitutio 4. n. 4. Tabienna, nu. 13. Nec commodans aut mutuans debet damnum pati in recuperatione commodati aut mutui.

62. Qui non potest omnibus soluere, soluat primò quod in propria specie debetur, vt depositum, vel commodatum, vel acceptum titulo oneroso, vt venditione, & nondum solutum si extat. Secundò ijs, quibus bona expressè hypothecata, & prius prioribus, priusque habentibus specialem hypothecam, quàm ijs, qui generalem. Tertiò dotis debitum, vel fisci. Quartò habentibus hypothecam tacitam, & prius prioribus. Quintò depositoribus rei nō extantis. Sextò cæteris pro rata. Excusatur verò qui soluit prius petenti, aut valdè indigenti. Vide Anto. 2. p. t. 2. c. 7. §. 3. Caiet. Rest. cap. 8. Ang. Restit. 2. §. 16. Nau. c. 17. n. 47. P. à Nau l. 4. c. 5. & ca. ult. nu. 81. Modò aut Valè. t. 3. disp. 5. q. 6. p. 10. reliqua sint paria. Lop. c. 111.

63. In debitis eiusdem ordinis, cæteris paribus soluenda priora. Syl. Rest. 6. §. 5. Salon. q. 62. art. 8. P. à Nau. sup. n. 51. alioqui maiori damno prius occurrendum.

64. Qui

64. Qui debet ex delicto, vt furto, simul & ex contractu licito, soluat prius debitum prius. Vide D. Th. opusc. 76. c. 18, Med. Cod. de Rest. quest. 2. Ang. Rest. 2. §. 15. Vfurarius tamen soluat prius debitum ex contractu, quo non est pauperior factus, quam vsuras priores; alioqui prius has, si ex contractu posteriori est factus pauperior.

REVELATIO.

Reuelationes probantur sapientium iudicio, sanctitate eorum quibus factę, veritate, & conformitate cum doctrina Catholica.

REVS, vide *Iudiciales actus.*

REX, vide *Princeps.*

SACRAMENTVM, vide *Confessor.*

1. **S**acramentum cum peccato mortali accipere, aut ministrare, mortale est: sufficit autem ad accipendum attritio regulariter; ad ministrandum verò requiritur contritio, nisi quis baptizet in necessitate sine solēnitate, aut assistat vt Parochus matrimonio. Fortè etiam accipere matrimonij Sacramētum in peccato, non est tale peccatum.

2. Sacramenta accipienda à Pastore, quamdiu toleratur, etiā si sciatur esse irregularis, aut suspensus, aut excommunicatus, modò non sit denuntiatus, aut notorius Clerici percussor. Illum verò subdito petenti ministrando peccare quidam aiunt, alij negant.

3. In

3. In articulo mortis licet accipere Baptismū & Pœnitentiam etiam à nominatim excommunicato, etiam ab hæretico : & quouis tempore licet accipere ab eo, qui non est denuntiatus excommunicatus, aut Notorius Clerici percussor, quoduis Sacramentum, si non potes commodè ab alio habere, & tuę necessitati, aut vtilitati spirituali prouidere.

4. Sacramenta omnia potest quisq; de Diœcesi accipere in Cathedrali. *Vide gloss. de offic. Archiep. c. 3.*

5. In Pascha potest quis accipere Sacramenta in Parochia, vbi tunc reperitur: imò quouis tempore potest Parochus ministrare peregrinis.

6. Cui generaliter committuntur omnia exercēda in Parochia, potest dare alteri Sacerdoti licentiam administrandi Sacramenta, approbato tamen ab ordinario.

7. Non debet Parochus aliquem priuare Sacramentis, nisi ob peccatum notorium.

8. Accedenti ad Sacramentum cum gratia, augetur gratia, etiam si accedat cum peccato veniali, et si id quidam negant.

9. In solo Baptismo & Confirmatione est de essentia formæ: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

10. Forma Sacramenti potest iterari, cum dubitatur an dicta sit.

S A C R A.

1. **S**acræ vestes pollutæ luxuria, iterum benedicendæ.

2. Sacra vendita ad vsus profanos, prius dissoluenda, sic vt formam amittant: quòd si lapides sint & ligna dirutæ Ecclesiæ, possunt verti in vsum profanum de Episcopi licentia.

3. Sacra tangi à laicis sine contemptu, aut nullum peccatum est, aut leuissimum.

4. Sacra vetustate consumpta, comburenda, & cineres in Ecclesia reponendi? ligna tamen & lapides possunt seruire loco religioso honesto.

5. Sacra vasa & vestimenta habere enormiter immunda, mortale est, & ijs qui habent, & Prælatis, qui non prouident.

6. Sacer dicitur locus, cum est benedictione deputatus ad officia diuina aut sepulturam.

S A C R I L E G I V M, vide *Luxuria*.

1. **S**acrilegium est, cum fit iniuria rei sacræ in eo ad quod est sacrificata, vt extrahere ex Ecclesia eius immunitate gaudentem, furari etiam Reliquias ex deuotione. Furari autem in Ecclesia rem non Ecclesiæ, quidam negant esse sacrilegium, alij melius affirmant.

S A L A R I V M, vide *Debitum*.S A N C T I, vide *Oratio*, *Reliquie*.

S A T I S-

SATISFACTIO POENITENTIALIS,

vide Confessio, Hora Canonica, Missa.

1. **Q**ui indulgentias consecuti sunt, non ideo deberent omittere poenitentiam iniunctam, hæc enim non solum iniungitur ad satisfactionem peccatorum præteritorum, sed etiam plerunq; ad remedium futurorum. *Vide D. Tho. in 4. d. 20. q. 1. art. 3. Sylu. v. Indulgentia num. 23.*

2. Etsi accipienti indulgentiam plenariam potest dari Absolutio sine poenitentia, expedit tamen aliquam semper imponere.

3. Non potest iniungi pro poenitentia ingressus Religionis, potest autem iniungi frequentia Confessionis.

4. Tenetur poenitens acceptare poenitentiam rationabilem, & implere. *D. Th. 4. d. 17. qu. 2. & 18. q. 1. Hal. 4 p. q. 24. m. 4 a. 5. Soto 4. d. 10. qu. 2. art. 2. Ledesm. 2. 4. q. 20. art. 2. & est communis.* etsi quidam aliter sentiunt. Qui tamen acceptatam non implet, non videtur peccare mortaliter, si absit contemptus. *Caiet 1. 1. opusc. tract. 4. quest. 2. ad 2. & verbo Confessio, c. 1. & verbo Satisfactio, etsi quidam contrarium putant.*

5. Secundus Confessor potest à priori impositam poenitentiam in aliam commutare, etiã si priora peccata non audiat, & etiã si prior fuisset Episcopus, aut Papa. *Vide gloss. 27. quest. 7. Tempor. Ledesm. 2. 4. q. 20. a. 4. Nau. c. 26. n. 22.*

6. Potest quis à se impositam pœnitentiam ex causa minuere, & Episcopus etiã extra Cõfessionem relaxare pœnitentiam à Parocho impositam.

7. Posse satisfieri Deo per pœnitentiam factã in peccato mortali pro peccatis remissis, alij aiunt: *Med. Cod. de satisf. extra gratiam, Marsilius 4. quæ. 11. a. 3. Soto 4 d. 15. q. 1. 16.* alij negant. Illud certum, satisfieri tunc præcepto Confessoris pœnitentiam imponentis, nec esse opus de eo postea confiteri: & probabile illud, recedente peccato, valere illam pœnitentiam apud Deum; vt volunt quidam valere indulgẽtiam, recedente peccato in quo est accepta.

8. Non expedit pœnitentiam publicam iungere pro peccato occulto, ob periculum revelandæ Confessionis.

9. Cui coniuncta est eleemosyna, satisfacit dando etiam extrema patienti.

10. Potest quis satisfacere per alium de licẽtia Confessoris, etiam secundi: itemque cum non potest per se. An verò qui pro alio satisfacit, possit simul pro se satisfacere, alij aiunt, alij probabilius negant.

11. Potest in pœnitentiam imponi opus aliàs debitum.

12. Illud Concil. Trid. Sess. 24. de imponenda pœnitentia publica scandalosa, Nauar. intelligit in Foro exteriori, in quo etiam solo Canones Pœnitentiales vult locum habere. Nam in
Foro

Foro exteriori pœnitentiæ omnes relictæ arbitrio Confessoris. *Vide 16. q. 7. Tempora, & de pœnit. ac. rem. s. c. 7 & 8.*

13. Confessor cum non parem peccatis pœnitentiam imponit, debet de eo pœnitentem monere.

14. Qui non fecit pœnitentiam tempore præscripto; debet facere alio.

15. Etsi omne opus ex gratia profectum est satisfactorium, magis tamen cæteris paribus satisfacit cum pœnale est ex se, vel ex parte cōplexionis pœnitentis.

16. In satisfactione quidam primo loco ponunt eleemosynam, secundo orationem, tertio ieiunium: quibus non assentior; nec enim minus posse existimo apud Deum ieiunium & orationem, quàm eleemosynam.

SCANDALVM, vide Confessio.

1. **S**candalum est, re mala, vel speciem mali habente, alteri dare peccandi mortaliter occasionem: quod si id intendas, vel ex se res ad id inducat, mortale est.

2. Si scandalum oritur ex alterius malitia, non ideò omittendum opus licitum; si verò ex infirmitate vel ignorantia, differendum est, si differri sine peccato potest.

3. Ob periculum scandali negligenda Prælati temporalia Ecclesiæ bona; præferenda enim pax.

4. Scandalizans alios, tenetur illis dare bonum exemplum.

5. Ob scandalum illorum, qui te putant excommunicatum, debes Missam in festo non audire.

6. Scandalizatus dicitur populus, cum decem graues viri & honesti scandalizantur.

SCHISMA, vide *Hæresis*.

1. Schisma est, nolle obedire Papæ vt Christi Vicario, alijsq; vt eius subditis communicare.

2. Schismaticus, vt hæreticus, priuatur ipso Iure omni potestate.

SCHOLARIS, vide *Domicilium*.

SCRVPVLVS, vide *Dubium*.

SECRETVM, vide, *Indiciales actus*.

Secretum reuelare licet, cum est in alterius iniustum damnum, aut cum nihil ex reuelatione damni est, nihilque ex occultatione utilitatis.

SEPULTURA, vide *Baptismus, Ecclesia, Hæresis, Simonia*.

1. Sepulturam sibi eligere potest quisq; pubes: quod si non elegit, sepeliendus Clericus in sua Ecclesia, peregrinus in Parochiali

Q

vel

vel Cathedrali, vxor cum viro, spurius cum matre non illustri, naturalis cum patre non in dignitate constituto.

2. Sepultura non potest impediri prætectu debiti, aut vllius obligationis, at potest ex causa negari condemnatis ad mortem.

3. Sepultura sacra priuati sunt Iure, nisi in morte dent signa contritionis, excommunicati; vsurarij manifesti, nisi dent præter illa signa etiam cautionem; morientes in peccato notorio, aut in duello; interdicti Ecclesiæ ingressus nominatim fautores hæreticorum aut infidelium; Quod si sint sepulti excommunicati denuntiati, & exhumandi, & locus reconciliandus: quod si sepultus ibi infidelis, etiam parietes radendi. Non ideo autem aliquis est exhumanus, quia à schismatico sit sepultus.

4. Ossa fidelis à sepultura perpetua non transferenda sine Episcopi licentia.

5. Episcopus ex causa potest in sepulchro vnus alium sepelire eo inuito.

6. Repertus in puteo non ideo priuandus sepultura; non enim præsumitur se occidisse.

7. Ius sepulturæ non datur sine Episcopi consensu in Ecclesijs ei subiectis.

8. Abusum quidam dicunt esse, sepelire passim in Ecclesia. Olim quidem fideles in cœmeterio sepeliebantur, solum excellentes quidam in Ecclesia.

9. Clerici non obligati alioqui ad officium sepul-

Sepulturæ, possunt pro eo aliquid accipere in sustentationem.

10. Quartam debitam Parocho soluunt Religiosi solum de oblatis die sepulturæ.

11. Defuncti expensas faciunt hæredes, & vxoris nihil habētis vir, si illius pater nō potest; filij pater, serui dominus. Quod si vxor dotem habet, de illa fiet: si autem eius dotē vir habet, & alter bona, faciet vterque pro rata.

SERVVS, vide Dominus.

I. **S**eruus captus in bello etiam iusto, potest fugere: etiam ab eo, qui se emit, nisi promississet non fugere.

2. Captus bello etiam Christianus, potest cū filijs in seruitutem redigi: vt nuper Granatenses in Hispania cum filijs puberibus serui facti sunt: modò liberantur, quando à Christianis capiuntur.

3. Redimens aliquem ab hostibus, accipiet pretium, vel quinquennij seruitutem.

4. Potest se quisque in seruum ex causa vendere, etiam infideli, sed cum pacto non descendi fidem, & modò absit periculum probabile animæ.

5. Ex libera natus, liber est, ex ancilla seruus, secundum Ius: quod quidam aiunt nō seruari; ex libero enim patre natum, esse liberum.

6. Seruus fit liber simul ac habetur pro derelicto: vt si exponatur infans, domino sciente, &

non contradicente, aut à domino eger deservatur, aut ei negentur alimēta, aut ordinetur domino sciente, & nō contradicēte, aut si dominus sit hæreticus, aut infidelis, & fugiat servus ad Ecclesiam, aut si ancillam velit dominus violare, & illa fugiat, aut si illam habuit concubinam vsque ad mortem, cum posset ducere, & de ea nihil disposuit moriens.

7. Servi bona ludo, aut dono, aut hæreditate acquisita, non sunt domini.

8. Libertus debet patrono egenti alimenta: & decedenti sine liberis, succedit patronus ab intestato.

SIMONIA, vide Beneficium, Pensio, Sussensio.

1. Simonia est, dare spirituale, aut spirituali annexum, pro re æstimabili pecunia per modum pretij: vbi autem non est obligatio civilis, seu ex contractu, non est Simonia, etiā si sit obligatio, quædam naturalis; vt cum quis dicit se intēdere, vel sperare, sed non obligare; vel seruire ob beneficium, sed non velut pretium servitutis.

2. Non est Simonia, renuntiare beneficium in fauorem alterius. Nec dare aliquid ad redimendam vexationem ab iniquè impediēte vel electionem, vel possessionem. Nec accipere pro re non supernaturali, vt professione Theologiæ. Nec si pro tua iam electi confirmatio-

ne te ignorante data est pecunia. Nec si quis tuo nomine, vt beneficium perderes, pecuniā dedit pro eo. Nec sacra vendere ratione materiæ, si plus habent de temporali, quàm spirituali, vt calix, & similia. Secus est si vendantur Reliquiæ. Nec locum sepulturæ honoratiore, aut pompam funeris non necessariam. Nec pacisci de sustentatione ingredientis Religionem, aut de soluendo certum quid ab ingrediente Confraternitatem. Nec si secularis vendat ius decimarum, sibi à Papa datum. Nec si concionator accipiat pro sustentatione, aut pro libris, aut Capellanus pro seruitio, aut Sacramentum ministraturus pro labore itineris, aut quis pro obligatione obeundi munus spirituale. Nec si quis det spirituale, quod non est beneficium pro spirituali, vt Missam pro Missa. Nec si quid det ad obtinendam amicitiam, ex qua deinde cōsequatur beneficium: Nec si det beneficium non principaliter, sed secundario, ob bonum temporale.

3. At Simonia est, dare alicui temporale quid, vt suadeat alteri vt det beneficium. Item dare patrono vt præsentet. Item dare beneficium, vel facere pactum consentiendi in pētionem, si alter sibi beneficium impetret. Item permutare beneficia sine beneplacito Superioris illius, ad quem pertinet cōsentire. Item si Episcopus accipiat aliquid pro expeditione literarum beneficij, secus si Notarius. Itē resignare bene-

ficium reseruando p̄sionem sine Papę aucto-
ritate. Item dare temporale pro actu potestatis
spiritualis, vel pro amouendis impedimentis
quę possunt apponi iuridicę. Item si electores
inter se conueniant vt solum ex seipsis eligant
ad beneficia, electio est Simoniaca. Item ven-
dere officium Oeconomi Ecclesiastici, aut Sa-
cristę secundum quosdam.

4. Non reuelantes Simoniacos iam non in-
cidunt in pœnam vllam.

5. Bullę contra confidentias intelligendę
de Simoniacis, scilicet vbi pactum saltem taci-
tum interuenit.

6. Pœnæ Simoniaci intelliguntur solum in
Ordine aut beneficio. *Syl. Simonia, q. 9. Nau. cap.
23. n. 111.* Nō est autem beneficium Vicarius tē-
poralis, nec p̄sio, nec lus patronatus. Oportet
autem completam esse Simoniam: si enim nō
est datum spirituale, aut temporale, non est lo-
cus pœnis, etiam si quis promissionem scripto
confirmasset. *Syl. Simonia q. 19. Nau. ca. 23. n. 103.
Covar. reg. Peccatum, 2. §. 8 n. 7.*

7. Renuntians Simoniacę puniri potest, &
priuari beneficio, non tamen perdit ipso iure
illud, quia renuntiatio est nulla. *Nauar. c. 23. nu.
105.* Nec obstat constitutio Pij V. quę de acqui-
rentibus Simoniacę, non de resignantibus lo-
quitur.

8. Simonia mentalis non obligat ad restitui-
tionem, vt obligat mentalis vsura.

9. Bulla

9. Bulla Pij Quinti, qua adeptus officium aut beneficium Simoniacè, priuatur ipso iure, fitque inhabilis ad alia, intelligitur in Foro exteriori. *Nau. cons. 34. de Simo. Parisius de resignat. li. 4. q. 3.*

10. Collatio beneficii Simoniaci nulla est: danda verò pecunia Ecclesie in cuius iniuriam facta; vel pauperibus, secundum quosdam; secundum alios, ei à quo accepta est.

11. Fructus restituere tenetur ipse beneficiatus, non mediatores in Simonia: dandi verò operibus pijs, vel Ecclesie illi, aut successori: aiunt quidam tamen solere dari Papæ.

12. Simoniacus in Ordine est suspensus, non qui in beneficio, nec si aliquo ignorante aut contradicente in Ordine suo commissa est Simonia. Tollitur verò Simoniaci occulti suspensio per pœnitentiam; at manifesti, per Episcopum post pœnitentiam.

13. Simoniacus per ignorantiam non incurrit Excommunicationem.

SOCIETAS, vide *Hæreditas*.

1. **I**N societate qui plus ponit, plus debet habere lucrum: qui autem posite pecunie solum partis periculum subit, eius tantum debet habere lucrum; reliquum enim intelligitur mutuum.

2. Societas in dubio intelligitur contracta secundum consuetudinem.

3. In pacto quod sit commune damnum capitali, intelligitur quod etiam lucrum sit commune: itaq; quod superest capitalis, in fine inter vtrumque diuidendum.

4. Damnum ponentis operas debet esse commune, si societas fuit eius causa propinqua, ut est lucrum, cuius societas causa: debent etiā expensæ de corpore societatis fieri eius causa proficiscenti.

5. Dissoluta societate, (dissoluitur autem vnius socij morte, aut perditio capitali ferè toto) nisi aliud sit cōuentum, reddito capitali ei qui posuit, solutisque debitis factis ab aliquo nomine societatis, lucrum pro rata diuidendum.

6. Societates officiorum Romæ solitæ fieri, non possunt fieri ultra valorem officiorum. *Ex Pio Quarto.*

SODOMIA, vide *Luxuria.*

SORTES.

1. **S**ortes ex causa licent in temporalibus electionibus, non in Ecclesiasticis.

2. In necessitate licet Dei auxilium per sortem reuerenter implorare.

SPONSALIA, vide *Iuramentum, Matrimonium, Pæna.*

1. **A**etas ad sponsalia septē anni in vtroque ferè

ferè completi, (alioqui non oritur impedimentum publice honestatis) nisi antea adesset eis usus rationis; etsi quidam negent id sufficere. Antè verò celebrata, conualescunt postea tacito consensu. Quòd si maior septennio cōtrahat cum minori septēnio, tenetur non quidem vi sponsalium, sed promissionis.

Sponsalia secunda, etiam iurata, non valent, si prima non sunt legitimè dissoluta.

Qui sponsalia iurârunt, solent ab Episcopis cogi ad contrahendum, imò qui solum promiserunt, & merito; teneantur enim sub peccato mortali.

Sponsalia non fiunt sola promissione sponsalium, nisi aliud sit in intentione, aut consuetudine; nec ante aduentum positæ conditionis.

Ad sponsalia requiritur utriusq; promissio, nec sufficit alterum acceptare alterius promissionem, nisi intendat etiam se obligare.

Dicere, contraham tecum, si Papa dispensauerit, nec facit sponsalia, nec obligationē post dispensationem contrahendi, secundum Innoc. Ioan And. Host. & alios communiter, *ca. super eo de cond. appos. Hadr. q. 10. de matr.* oppositum sustinet. *Sotus in 4. d. 29 q. 2. art. 1.* priorem sententiam probabiliorem existimat.

Sponsalia cum hæretico nulla sunt; cum infideli verò, cum conditione vt conuertatur, tenent, posita conditione.

Q. 5

Dicere,

Dicere, non aliam ducam quàm te, non faciunt sponsalia: tenetur tamen ducere, si sic decipiens, violauit virginem.

Sponsalia facta à parentibus pro filiis, non valent, nisi hi ratificent.

Quidam mortale putant desponsari clandestinè, quod ego non ausim affirmare.

Quidam putant sponsalia metu inuolidente matrimonium iurata, valida esse: ego non puto.

Arrha data in sponsalibus, soluto matrimonio, reddenda ei qui dedit.

Sponsalia soluuntur, primò, vtriusque consensu, etiam si fuissent iurata. Quòd si ante septennium contracta, in septennio possunt dissentire.

2. Alterius ingressu in Religionem, vel ordinatione in sacris, etià si fuissent iurata nec soluitur tunc poena arrharum.

3. Altero contrahente matrimonio, vel absente, & non redeunte tempore à Iudice prefixo, etiam si fuissent iurata. Item si sine sponsæ licentia recessit, & non speratur citò rediturus. Hoc est & Iudex ob periculum incontinentiæ dare licentiam contrahendi: nec incurritur poena arrharum, cum contrahitur auctoritate Superioris.

4. Si fama est, quòd sit impedimentum canonicum inter eos.

¶ Si alter ad pubertatem veniens dissentiat.

Quòd

S P O N S A L I A.

Quòd si iurauerit, potest petere absolutione à iuramento statim in pubertate.

6. Si, cum essent facta cum conditione contrahendi certo tempore, alter fidem violauit.

7. Altero incidente in paralytim, aut morbum contagiosum, aut hæresim, aut fornicationem, etiam per vim, aut grãdem deformitatem: talia enim intelliguntur excepta in generali obligatione contrahendi.

8. Si alter fecerat votum castitatis ante sponsalia, etiam iurata, aut post ea, Religionis; aut Ordinis sacri suscipiendi, aut castitatis. Quidam tamen negant post sponsalia, etiã non iurata, valere votum castitatis; nec posse talem ordinari; imò si spòsam violauit, non posse ingredi Religionem: quæ mihi probabilia videntur: tamẽ alter liberatus est obligatione, quia alter vouendo recessit.

9. Superueniente inter eos capitali inimicitia.

10. Non impleta promissione aut conditione honesta, & possibili, aut amissa dote expectata.

11. Comperto postea alterum esse aspero ingenio.

12. Succedente aliquo, quod si præcessisset, non fuissent contracta.

In prædictis si causa est manifesta; aut sponsalia clandestina, non requiritur auctoritas Iudicis.

STABVLARIVS, vide *Culpa*.

1. **S** Tabularius potest cogi per Iudicem ad recipiendum hospitem.

2. Tenetur pro damno dato in rebus à suo famulo, non autem pro vulnere.

3. Tenetur pro deposito perduto etiam culpa leuissima, secundum quosdam; at secundum alios solum de leui. *Vide CULPA*. Itemq; censendum de Naclero & Caupone. Depositum autem cēsetur, quod in eius vel domesticorū ad id deputatorum presentia ponitur. Qui vero deposuit rem clausam, probabit quid fuerit intus, nec stabitur eius iuramento. Quod si recepit hospitio sine mercede, solum tenetur de dolo & lata culpa: & si dedit clauem cubiculi, non tenetur.

STATVTVM, vide *Lex*.

SUBIECTIO, vide *Dominus*, *Seruus*.

SUFFRAGIUM, vide *Indulgentia*.

SUPERIOR, vide *Dominus*, *Prelatus*.

1. **S**uperior vbique potest capere subditum, scilicet Prælatus Religiosum, dominus seruum, vir uxorem.

SVS

SUSPENSIO, vide *Absolutio*, *Censura*, *Episcopus*.

1. **S**uspensus ab officio, non ideo est à beneficio; nec suspensus à maiori Ordine, ideo est à minori; nec suspensus ab administratione, ideo est ab Ordine.

2. Suspensus absolute, intelligitur ab Officio Ordinum, & beneficio, non autem ab auditione diuinorum aut sepultura.

3. Suspensus ab officio, intelligitur & Ordinis, & iurisdictionis: potest tamen dare licentiam audiendi Confessiones.

4. Suspensus per non habentem iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, nō est propriè suspensus sed prohibitus: itemque si quis solo verbo suspendatur, & nō scripto: item si ab officio non propriè Ecclesiastico.

5. Suspensionem ob contumaciam debet præcedere monitio, secus si ob culpam præteritam.

6. Si Iudex suspendat à Iure suspensum, non est noua suspensio, sed sola Iuris.

7. Suspensus à beneficio, intelligitur à fructuum perceptione: opus est autem executione per iudicem.

8. Suspensus ab vno, potest exercere aliud non connexum: & Episcopus suspensus à Pontificali officio, potest Missam celebrare.

9. Suspendus ab Ordine Episcopali, nō ideo est à iurisdictione.

10. Suspendus ab ingressu Ecclesiæ, solūm prohibetur in ea celebrare, & interesse diuinis officijs: itaq; potest in ea orare, & recipere Sacramēta, & exercere iurisdictionem, & sepeliri decedens cum signis poenitentię, & extra celebrare, scilicet in loco nō designato per Episcopum in perpetuum ad celebrandum.

11. Suspendio post legitimam appellationem est nulla, vt Excommunicatio, & Interdictum.

12. Suspensionis sententia, eiusq; effectus per sequentem appellationem minimè suspenditur; quia censura Eccles. executionem secum trahit, vt dicitur. *in c. pastoralis, §. verum, de appell. c. 15. cui, de sent. excom. in. 6. Vgolin. de cens. Eccles. tabula 4. cap. 5. §. 1.*

13. Suspendio Capitulo, vel Conuentu, non censentur singuli suspensi, nisi sint in culpa.

14. Beneficium collatum à Capitulo suspendo, & non denunciato, tenet.

15. Nullo Iure iubetur quis vitare suspensos, & denunciatos in diuinis: quidā tamen dicunt mortale esse, cum suspendo à diuinis, & denunciato, in eis communicare.

16. Communiter suspendere potest, qui excommunicare: quę verò crimina digna suspensione, ipse iudicabit.

17. Posita suspensio vsq; ad certū tempus, per se tollitur.

18. suspensio

18. Suspendio, vel interdictum, si feratur in participantibus cum excommunicato; non præmissa monitione canonica, non valet. Vide de *sententia Excomm.* l. 6. c. 13.

19. Habens Episcopalem auctoritatem, potest absoluerè à suspensione non reservata; & communiter Religiosi ex privilegijs possunt absoluerè ab omni suspensione in Foro conscientiae, si ob peccatum sit posita; & regulariter potest Episcopus ab omni iuris suspensione, & etiam statuti Synodalis à Papa confirmati.

20. Qui certus est se non peccasse, non incidit in suspensionem: nunquam enim imponitur ab homine, sine culpa, saltè veniali; nec à Iure, aut ab homine, ob contumaciam, nisi ob mortalem.

21. Suspendio in totum & perpetua ab officio & beneficio, est potius depositio.

SUSPENSIO IPSO IVRE.

1. **C**Lericus in sacris notorius fornicarius, usque dum poeniteat: quamquam videtur hæc suspendio consuetudine sublata; certè non est in usu.

2. Ordinatus in sacris sine ætate legitima, aut dimissorijs, aut extra tempora, est suspensus ab executione Ordinum, nisi fecisset absq; dolo: & si Ordine utatur, non quidem quando ab Episcopo ordinatur, sed post, (tunc enim solum incurritur

376 **SUSPENSUS IPSO IURE.**
incurritur suspensio) fit irregularis, nisi absit contemptus; requiritur enim præsumptio.

3. Excommunicans, suspendens, aut interdicens, sine scriptura & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ. Excipe Prælatum regularem hæc agentem cum suis. *Vide de sent. Excom lib. 6. cap. 1.* Idemq; dic de excommunicante sine monitione canonica.

4. Sacerdos qui sine legitima licentia matrimonium coniungit, aut benedicit, est suspensus ab Ordine, donec ab Episcopo Parochi illius absolvatur. Ex Trid.

5. Ordinatus scienter à Simoniacò denunciato,

6. Religiosus habens administrationem, si alienat illegitimè, est suspensus ab officio.

7. Ordinatus ab excommunicato, suspensò, aut interdicto denunciatis: quòd si ignoranter factum, dispensat Episcopus.

8. Ordinatus Simoniacè, est suspensus ab Ordinibus, (sed excusat ignorasse, aut contradixisse) itemque ordinans.

9. Ordinatus in irregularitate, est suspensus, solusq; Papa dispensat.

10. Ordinans aliquem sine beneficio, aut patrimonio sufficienti, est suspensus à collatione talium Ordinum per annum. Ex Trid. Ipse autem ordinatus non est suspensus. Ex Eodem Concilio. Debet autem illum Episcopus, qui
scien-

scienter fecit, alere, *secundum Nauar. & alios.*

11. Ordinans non subditum, etiam ad primam tonsuram, sine licentia proprii Episcopi, est suspensus à Pontificalibus per annum; ordinatus verò ab Ordine vsque ad beneplacitum Prælati. *Ex Trid. Concil.*

12. Ordinans inuitum, est suspensus per annum à celebratione Missæ.

13. Conferens tonsuram illiterato, suspensus est per annum à collatione tonsuræ, secundum quosdam: quod non puto esse in usu.

14. Ordinatus per saltum, est suspensus ab Ordine suscepto: quòd si non ministravit, Episcopus dispensat, *Ex Trid.* Est tamen, priusquam utatur, suscipiendus Ordo om. ssus. Quod si ignoranter ministravit, dispensat Episcopus etiam ut ascendat; si scienter, solum ut accepto utatur.

15. Qui visitans exigit pecuniam, vel munera, vel à nō visitatis procuracionem, si Episcopus, suspensus ab ingressu Ecclesiæ; si inferior, ab officio & beneficio, vsq; dum restituant duplum. Quòd si absoluetur à potente absoluerè, non tenetur ad duplum.

16. Præsumens in concione populari, aut ubi est virorum & mulierum multitudo, de cōceptione B. Mariæ in alterutram partem disputare, asserendo propriam sententiā rationibus, aut auctoritatibus, & contrariā refellendo, aut vulgari sermone scribere, aut dictare, est suspē-

lus

sus à diuinis, si est in sacris, & priuatus omni gradu dignitatis, & ad simile inhabilis; solusq; Papa dispēsat. *Ex Pio Quinto.* Nota quòd requiritur præsumptio, adeoque dolus.

17. Religiosi præsumentes in domos suas foeminas admittere, suspensi à diuinis, & ad officia inhabiles. *Ex Pio Quinto.*

18. Exemptus admittens ad diuina nominatim excommunicatum, vel interdictum, est suspensus ab ingressu Ecclesiæ, vsque dum satisfaciat. *Vide c. Episcoporum, de priuilegiis. l. 6.*

19. Suscipiens duos ordines sacros eodem die, vel vnum sacrum cum aliquo ex minoribus, est irregularis; nec amplius excusare potest contraria consuetudo, quæ sublata videtur nouo iure *Concil. Trid. sess. 23. ca. 13 de reform.* ita *Tolatus, l. 1. c. 71. quicquid dixerit. Nauar. cap. 27. num. 241.*

20. Ordinarius illegitimè post matrimoniū ratum, est suspensus ab Ordine, officio, & beneficio, si manet in seculo.

SVSPICIO, vide *Iudicium temerarium.*

TABELLIO, vide *Iudiciales actus.*

TEMPVS.

1. **T**empus longum dicitur decem annorū, longissimum triginta.

2. Tempus statutum à iure ad aliquid, in dubio oportet sit continuum.

TES

TESTAMENTVM, vide Clericus, Donatio, Fideus, Hereditas.

1. **T**estari non potest Religiosus professus, nec fili⁹ familias, nisi de peculio castrensium, aut quasi castrensium, non autem de adventitio sine patris consensu, nisi sit Clericus, etiam solum primæ tonsuræ: in eo enim adventitium est quasi castrense. Nec pupillus, nisi doli capax, & confirmans iuramento. Nec bello iusto captivus, nec obses apud infideles. Nec ad mortem præsens damnatus, nec deportatus, nisi ad pias causas possunt. Nec manifestus usurarius, nisi præstita cautione: sed eius ad pias causas valebunt legata, si decessit poenitens. Nec vxor, nisi ad pias causas, si sit statutum quod non possit testari sine consensu viri: quamquam tale statutum communiter reprobatum; nec enim statuto aut consuetudine prohiberi potest, ne quis testetur sine alterius consensu. Nec damnatus ad perpetuum carcerem. Nec cæcus sine octo testibus. *Vide infra.*

2. Bonæ per testamentum prohibita alienari, non confiscantur ob delictum.

3. Relicta in testamento minus solemni, licet possidentur, etiam si solis verbis factum sit; sufficit enim constare de voluntate testatoris; non tamen ea tenetur dare hæres ab intestato, etsi quidem putant teneri.

4. Testamentum, & omnis ultima dispositio

fit ad pias causas, valet sine solemnitate iuris, & sine institutione hæredis, & valet quantum ad legata pia; imò secundum quosdam etiam non pia: sufficiuntque in eo duo testes, etiam non rogati, etiam foeminæ, vel scriptura ipsius testatoris.

5. Per secundum testamentum non solemne ad pias causas, reuocatur prius solemne etiam ad pias causas.

6. Testamentum nuncupatum fit sola voce, nominando hæredem coram septem testibus rogatis.

7. Commodè fit Testamentum, scribendo quoduis, & clausum dando iudici coram septem testibus signandum, testando illam esse suam ultimam voluntatem.

8. In testamento parentum, etiam cæcorum, inter liberos & horum descendentes, etiam per foeminam sufficit declarare suam voluntatem coram duobus testibus, etiam non rogatis, etiam foeminis.

9. In testamento quouis apertè scripto sufficiunt quinque testes, vel tres cum Notario.

10. Matris testamentum inter filios naturales & spurios minus solemne, valet.

11. Patris testamentum inter liberos, ab eo solo scriptum aut subscriptum, valet, etiam quo ad pia legata.

12. In testamento, cum difficile est habere
septem

septem testes, sufficiunt quinque; item si fiat ab habitante communiter ruri.

13. Sufficit testari coram principe, aut Iudice, & duobus testibus.

14. Sufficiunt duo testes, si coram eis hæres promisit testatori se eius voluntatem seruaturum.

15. Testamentum coram Curato & duobus testibus valere vbiq;, quidam aiunt; alij solum in terris Ecclesiæ subiectis, & rebus Fori Ecclesiastici, & ad pias causas: sufficiunt verò testes etiam fœminæ, modò puberes, & pro Curato duo testes. Idemq; quidam censent de Clerici vel nouitij testamento, etsi alij negent. *Vide infra.*

16. Testamētum minus solemne valet vt codicillus, si habet requisita ad codicillum, & testator dixit se velle vt valeret meliori modo quo posset: quod omnes, etiam si non dicant, communiter volunt.

17. Ad codicillum sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, etiam fœminæ (quod si sit inter liberos, aut militis in bello, sufficiunt duo:) in codicillo tamen cæci, sicut in testamento, requiruntur septem testes, cum Tabellione, vel aliquo eius loco.

18. Codicillus valet etiam factus ante testamentum, nisi id repugnet.

19. Testamentum non potest fieri solo nutu, nisi sit militis, aut ad pias causas: at donatio
causa

causa mortis, & legatum, & fideicommissum potest.

20. Clericus potest testari, secundum quosdam, ut miles in bello, scilicet cum duobus testibus rogatis, etiam foeminis: quidam tamen negant.

21. Ingressus Religionem potest testari sine Iuris solemnitate, secundum quosdam, etsi alij negent.

22. Non potest in testamento testis esse servus, nec haeres, aut is, in cuius iste est potestate, ut pater, aut avus, nec filius, nec incapax testamenti testatoris, ut spurius; nec haereticus, nec intestabilis Iure, &c. nec foemina, nisi in quibusdam casibus, ut tempore pestis. *Vide supra,*
FOEMINA. At legatarius, & Commissarius & Tabellio possunt.

23. Statutum disponens circa testamentum, comprehendit etiam forenses ibi testantes, & bona, ubicunque existant.

24. Statutum quod non valeat ultima voluntas nisi registrata, non habet locum ad pias causas.

25. Testamentum est nullum, si non instituuntur descendentes, aut, his deficientibus, ascendentes, nisi reddatur causa cur non instituuntur, (legata tamen & fideicommissa valent) aut sit testamētum militis, aut Clerici, aut Religionem ingressi.

26. Exhaereditari vel praeteriri in testamento

potest filius, si vult, modò non sit in præiudicium filiorum eius: si tamen est minor, & notabiliter lèditur, cōceditur restitutio: itē ob ingratitudinem, nisi cū patre in gratiā rediisset, aut poenituisse ante conditum testamentum, aut esset Religionem ingressus.

27. Filius institutus in minori parte legitima, potest petere eius supplementum. Potest quidem pater inæqualiter filiis bona relinquere, sed non priuare legitima.

28. Testator potest iubere vt hæredes ad tempus mancant in communitate bonorum, sed non vt semper.

29. Filiis naturalibus potest pater in testamento vnciam relinquere, id est, duodecimam partem bonorum, simul cum matre, & deficientibus legitimis descendētibz, vel his sine fraude consentiētibus, illos hæredes instituere, relicta tamen legitima descendētibz. At spurio nihil potest a patre in testamēto relinqui, secundum Ius Ciuile, (at secundum Canonicum potest illi alimenta relinquere, & filiæ dotem, si egent) sed executor testamenti potest ei aliquid dare. Spurius tamen filius legitimus vel naturalis potest ab auo institui.

30. Testamentum fratris rumpit frater & soror ex eodem patre, si ille instituit infamem, nisi instituat in aliqua solum parte, aut illi in cum fuissent ingrati.

31. Si quis dixerit in testamento, vt fiat quod dixeris

dixerit Confessor ; tantum huic credendum, quantum verisimile est testatorem ei mandasse.

32. In dubio credendum est testatorem id voluisse, quod, si adesset, interrogatus dixisset.

33. Testamento potest derogare ob utilitatem publicam Papa, & supremus loci Princeps. Potest & Episcopus cum consensu executorum conuertere in maiorem publicam necessitatem, quod in minorem erat relictum; item quod non potest commodè fieri, in aliud conuertere.

34. Qui iurauit non reuocare testamentum, si reuocet, esse periurum, quidam aiunt, alij negant: illud certum, valere reuocationem.

35. Si quis vi aut errore disposuit, voluitque nihilominus ita fieri, valet dispositio.

36. Non dicitur disposuisse, qui voluit disponere, sed fuit impeditus.

37. Conditio in testamento, Si non nupsit, in ea, quæ nunquam nupsit; item: Si non intrabit in Religionem; habetur pro non adiecta.

38. Professio Religionis non rumpit testamentum prius factum.

39. Publicatio testamenti laici non facti causa per etatis, debet fieri apud Iudicem secularem etiam si Clericus instituatur hæres.

40. Ille, cuius arbitrio relictæ bona distribu-

buenda, debet dare pijs operibus.

41. Prohibitio testatoris, ne Episcopus aut Iudex executorem compellat, aut ne iura habeant locum in suo testamento, non valet.

42. Capitulum Sede vacante potest compellere executorem; & si negligat, exequi testamentum.

43. Notabilis mora in executione testamenti est mortalis.

44. Executor testamenti potest esse, qui excedit decimum septimum annum, modò non sit aut Franciscanus (prohibitum enim ei iure) aut mutus, aut surdus, aut prodigus.

45. Præmium relictum duobus executoribus, si vnus non vult exequi, habebit alter totum.

46. Duorum executorum altero mortuo vel nolente, vel longè absente, alter exequetur.

47. Cum dicitur intra tantum tempus à morte defuncti aliquid faciendum, intelligitur à die scientiæ, & aditæ hæreditatis, secundum quosdam.

48. Officium executoris non transit ad hæredem, nisi fortè re non integra; sed ad successorem Prelati transit, si est data executio nomine dignitatis, & non personæ.

49. Potest Episcopus & Iudex subditum compellere exequi testamentum.

TESTIS, vide *Fœmina, iudiciales actus.*

1. **T**esti vni in re magni momēti, si est fide dignus, pōtes quidem credere, sed non teneris. Aliquando tamē vnus testis probat, vt cū nulli sit præiudiciū, vt quòd quis sit baptizatus, quòd Ecclesia cōsecrata; vel cū impediendum peccatum, vt matrimonij illiciti; vel de consensu partium; vel cū quis dicat se confessum, vel Confessor pœnitentem esse emendatum, &c.

2. Nulli testi in iudicio creditur non iurato, creditur autem duobus contra quemcunque.

3. Duo testes supplent vicem vnus; quantacunque auctoritatis.

4. Testis regulariter non potest esse seruus, mulier in criminalibus præter Simoniam, aut testamentis, impubes, minor viginti annis in criminalibus, infamis, infidelis cōtra fidelem nisi in hæresis crimine, cognatus ascēdens vel descendens per lineam rectam, familiarisue aitoris, inimicus, amicus, laicus, in crimine cōtra Clericum, socius criminis perseuerans in crimine, ignotus.

5. Testes singulares deponentes super diuersis factis, regulariter non probant.

6. Cū testes sunt pares, fauendum reo, nisi in matrimonio, libertate, dote, testamento, &cæt.

THE

THESAVRVS.

1. **T**hesaurus est pecunia desposita à tēpore immemorabili, estq; reperientis. Quòd si in loco alieno reperit casu, dimidium dabit domino loci: quòd si duo sint domini, vt cūm alter est proprietarius, alter vtilis, inter illos diuidet illud dimidium; si ager est dotalis vxori dabitur, non viro; si autem de industria reperit, si quidem domino consentiēte, totum habebit; quòd si illo ignorante aut contradicente, totum ei dabit: quòd si duorum dominorum alter reperit, dabit alteri dimidium, seu potius dimidium dimidij: nam vt repertor, habet dimidium; & vt dominus, dimidij alterius dimidium.

2. Principem nihil posse exigere à reperiente thesaurum in loco non Principis, nec de eo consuetudinem vllam valere, quidam aiunt, alij negant.

3. Licitè emis domum, vbi scis esse thesaurum, nec ideo debes augere eius pretium.

4. Quæ dominum non habent, aut pro derelictis habentur, vt cūm dominus nō amplius quærit, sunt occupantis: imò quod quis reperit, nec potest reperire dominum, potest, secundum quosdam, sibi retinere: nec leges in talibus applicantes rem Principi, obligant ante sententiam.

TORNEAMENTVM.

1. **M**ortuus in torneamento, vel hastiludio, quo venerat causa pugnandi, etiā si poeniteat, priuatur Ecclesiastica sepultura, si tamen erant illa illicita: nam cū sic fiunt, vt nō sit probabile mortis periculum, licent.

TRANSACTION.

Non potest Prælatus transigere in causis Ecclesiæ sine Capituli consensu.

TRIBUTVM, vide *Gabella*.

TUTOR, vide *Curator*.

TYRANNVS.

1. **A**d tyrannum gubernantem licet recurrere pro iustitia, si aliunde non possit haberi.

2. Tyrannicè gubernans iustè acquisitum dominium, nō potest spoliari sine publico iudicio; lata verò sententia, potest quisque fieri executor; potest autem deponi à populo, etiam qui iurauit ei obedientiam perpetuam, si monitus non vult corrigi. At occupantem tyrannicè potestatem, quisque de populo potest occidere, si aliud non sit remedium; est enim publicus hostis.

VANA

VANA GLORIA; vide Honor.

1. **G**Loriam & famam ob finem bonum optare, quantum quisq; meretur, licet.

2. Vanæ gloriæ causa præcipuè prædicare, aut Missam celebrare, peccatum esse mortale, quidam aiunt, alij negant.

VENATIO.

1. **C**Apta in alieno laqueo, aut reti, esse capientis, quidam dicunt, ego cum alijs nego. Potest quidem avis & fera in loco alieno capi, & est capiētis, etiam si dominus loci aditū prohibuisset, & ius venandi alij locasset, nisi loc⁹ esset clausus, domini feras (vt fit) includēs.

2. Fera est capientis, si persequi desinat qui illam vulnerauit.

3. Fera facta domestica, si bis fugiat, & de more non redeat, est capientis; imò simul ac fugit, nec dominus sic persequitur, vt possit capere.

4. Quòd quidam domini prohibent venationem aut piscationem in loco publico, quidam condēnant, alij excusant, vel consuetudine, vel populi consensu. Illud certum, non licitè prohiberi quemquam, ne agro suo etiā occidendo, si opus sit, pellat vastantē feram; datur enim damnum inuito domino: nec licitè, vt fit, puniri, qui contra prohibitionē venantur, mutilatione, aut flagellis, vel mulctis.

VENDITIO, vide Emptio Officia.

1. **C**um quis pro emptā re plus iusto dat, sine vi, metu, aut errore, præsumitur donare.

2. Doctores licitè vendunt carius operam.

3. Potest quis rem vendere carius, quia tantū sibi valet ob utilitatem quam inde capit: item ob damnum quod patitur vendendo: item ob periculum non recuperandi pretium.

4. Cum venditur res quotidie fructificans, ut domus, aut ager, si nihil est expresse conuentum, fructus usque ad tempus rei traditæ sunt venditoris, reliqui emptoris: at in alijs, ut vinea & oliveto, omnes fructus nondum collecti, sunt emptoris; itemque pensio, quam pro ijs alius fortè soluit, ut qui conduxit.

5. Illicitum est privilegium, ut quis solus vendat cum populi dāno; secus si detur ex causa iusta, non grauatis emptoribus.

6. Donatum à fure bona fide vendens, tenetur pretium dare domino rei, quia in eo factus est locupletior.

7. Vendere rem expectata pecunia maiori pretio, quàm valeat numerata in eodē venditionis genere per se, & simpliciter est illicitū, & usura palliata, c. cum nostram de emptione, & ex communi Doctorum sententia. D. Thomas. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 7. Corrad. quest. 79. Sat. lib. 6. quest.

4. art. 1. *Navar. cap. 23, num. 81. Tolet. tract. de pecc. mort. cap. 50. Molin. disp. 355. & 357. Summistæ verb. emptio.* Verùm tamen merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quàm numerata, vt lana, aromata, & similia vendi possunt pluris expectata pecunia, quàm vendantur numerata etiam vltra rigorosum, quia in eo venditionis genere, ex communione ementium, & vendentium vsu, & æstimatione illud fit iustum pretiũ. Ita *Sot. l. 6. q. 4. a. 1. Salyc. in authen. adhæc. q. 9. & 11 C. de vsur. Decius cons. 11. Covar. var. resol. c. 3. n. 6. Boninsign. tract. de venditione ad tempus. Molin. disp. 357. tribuit etiam Victoria, & Collegio Sorbonico, & eam pleriq; recentiores sequuntur, & est in vsu.*

8. Iustum pretium venditi sub hasta, scilicet plus danti, quidam putant quòd non excedit dimidium iusti, in plus aut minus.

9. Quòd aurifices quam vocant ligam simul cum argento ponderant, & pro argento vendunt, non videtur condemnandum, modò multam non addant in fraudem.

10. Omnes vendentes, etiam Clérici, tenentur ad pretium legitimè taxatum.

11. Si pluris vendidisti quàm rei dominus constituerat, teneris ei totum reddere, nisi tacitè donauerit, vel opera tua illud quod amplius est meruerit, vel industria partum sit.

12. Vendens agrum, etiam si tradat emptori, potest recipere fructus pro rata nondum soluti pretij, etiam si antea eius fuisset intentio ut emptor fructus reciperet: id enim cēsendus ex ignorantia intendisse, putans deberi.

13. Vendere se quis potest, etiam vxore inuita, ob grandem necessitatem.

14. Cū non est taxatum pretium rebus ad vitam non necessarijs, ut aureis, aut argenteis, aut margaritis, & rebus eiusmodi, potest accipi quantum emens sciens, & prudens dat.

15. In venditione, quæ vulgò dicitur *Lotto*, cū scilicet multa venduntur innumeris, qui syngraphas dant cum paruo pretio, non possunt res omnes pluri vendi quàm valent ipse, & opera ministrorum quibus soluendum: potest tamen de licentia Principis aliquid amplius accipi, dandum pauperibus.

16. In pacto de dando pretio corrente, aliquo die, si varietur, dabitur medium; si autem corrente septimana aut mense, dabitur diutius durans.

17. Venditorum per præconem, vel proxenetam, pretium est, quod reperitur absq; fraude & proxenetae negligentia.

18. Non licet carius vendere hospitibus, quàm indigenis.

19. Illicitum videtur quibusdam vendere ius hospitandi cum priuilegio ne alij hospitentur.

20. Quod.

20. Quod parum est, censentur emptor & venditor condonare inuicem.

21. Si vendis pro decem, quod creditur valiturum solum quinque quando trades, etiam si illo tempore valeat quindecim, teneris, secundum quosdam, restituere quinque.

22. Non tenetur vendens prodere defectum rei manifestum, etiam si emptor non aduertat; nec occultum, unde nullum emptori damnum accidit: nec tunc perniciosum est querenti emptori mentiri: tenetur autem, si res est inutilis ad id quod ille vult, id monere.

23. Dubitans rem esse furtiuam, debet id emptori indicare, quod si sciens rem perituram emptori tacuit, tenetur ad restitutionem.

24. Vendere rem, qua quis potest bene uti, etiam si scias male usurum, non est mortale; ut arma tempore belli iniusti, vel coenam die ieiunij, modo non credas illum emere ad nocendum alteri vel sibi corporaliter.

25. Agrum aut domum loci sacri constructioni necessariam, aut amplificationi, vel utilem, paruo domini detrimento, potest Iudex cogere vendi: quod si non est necessaria, sed utilis tantum, potest cogere Princeps: potest item cum expedit aliquid ad bonum publicum emi.

26. Venditum perit venditori ante degustationem necessariam aut mensurationem; itemque si est in mora aut culpa, aut causa interi-

us; alioqui perit emptori, etiam si non sit tradita.

27. Si quis ex centum dolijs decem vendit indefinite, & pereant omnia, pereunt & sua emptori: quod si maneant decem erunt emptoris: sic si vendit de duobus vnum indefinite, si pereat vnum, quod reliquum est dabitur emptori.

28. Notarius faciens instrumentum vbi aliquis fraudatur citra dimidium iusti pretij, non tenetur restituere; non enim dat damni causam.

29. In venditione celebrata cum Ecclesia, sed per eius Procuratorem, non transfertur dominium ante traditionem secundum quosdam; nec, si executor testamenti vendat rem non presenti pecunia, transfert dominium; quod ego intelligo in Foro exteriori.

30. Venditio cum conditione, ante eam impletam non obligat.

VERBA.

Verbum iocosum dictum causa recreationis non est peccatum. Vide D. Tho. 2. d. 40. q. 4. d. 9.

VERBERA.

1. **V**erberare possunt parentes, domini, & pedagogi, per se, vel per alium; & Religiosum incorrigibilem Prelatus etiam per laicum.

2. Pre.

VICARIUS.

2. Prælati potest etiam Sacerdotem verberare, & item præceptor, ut si sit talis alicubi consuetudo; & vir uxorem graui de causa.

3. Episcopo non licet manibus suis verberare.

VESTIS, vide *Sacra*.

1. **V**este religiosa maris aut foemine, uti secularem ludi causa, non est mortale.

2. Vti veste alterius sexus ob vanitatem, veniale est; ob iustam verò causam, licitum: quàmquam August. 2. *Soliloq.* dubitat, an vnquam liceat viro vti veste foeminea.

VICARIUS, vide *Confessor*.

1. **V**icarius Episcopi nō potest esse laicus, nec Clericus coniugatus, oportet verò habere Ordines minores.

2. Vicarius generalis dicitur Ordinarius, potestque dare dimissorias, & potestatem absol- uendi à reseruatis.

3. Vicarius Episcopi eo mortuo cessat (nisi à Capitulo confirmetur:) gesta tamen per eum ante mortis notitiam, valent.

4. Vicarius electus à Collegio, perseuerat mortuo Prælato.

5. Excommunicato aliquo, cessat officium eius Vicarij, secundum quosdam; nisi habeat auctoritatem à Iure, ut Vicarius Abbatis, vel Prioris.

6. Vicariatus perpetuus est beneficium.

7. Vicarius perpetuus potest ex causa urgente fieri ab Episcopo inuitis Rectore & patrono: deber autem esse viginti quinque annorum, & fieri intra annū Sacerdos, alioqui priuatus est ipso facto: quòd si accipiat aliam Ecclesiam cum cura, perdit Vicariatum.

8. Vicarius perpetuus potest facere Vicariū ad tempus, seu temporalem.

9. Vicarius temporalis potest facere Vicariū, si sit consuetudo, aut habeat speciale mandatum, aut non possit totum implere, & partem committat.

VIDVA.

Vidua non dicitur, quæ non est à viro cognita.

VIRGINITAS.

Virginitas amittitur pollutione voluntaria, saltem in causa, vt cum quis nocturnam optat, aut procurat voluntariè, & concubitu apto eam facere, etiam si per accidens non sequatur: quidam tamen dicunt, sine pollutione non amitti. Sylu. v. Virginit. n. 3. ex D. Th. in 4. dist. 33. art. 1. ad 5.

VISITATIO, vide Episcopus, Notarius.

IN visitatione primo prædicandum & monendum, deinde inquirendum.

2. Epi-

2. Episcopus visitat Dioecesim; Archiepiscopus totam Prouinciam, etsi non videtur esse in usu.

VITA, vide *Homicidium, Infirmus.*

1. **N**on tenetur quis vitam producere quantum potest, nec vti cibis delicatis & salubribus, nec ad vitam seruandam permittere sibi membrum abscindi, nec vti medicinis aut remedijs extraordinarijs, aut valde pretiosis, vel laboriosis, nec abstinere poenitentijs, quae vitam possunt breuiare.

2. Vitam potest quis exponere periculo pro suis vel proximi rebus, & etiam pro honore, secundum quosdam; quod non concederet D. Aug. Potest quidem vitam suam quis exponere pro tuenda vita alterius; at pro re alia temporali, vel sua, vel aliena, non putarim licere, nisi esset ad vitam necessaria.

3. In naufragio posse alteri permitti tabulam antequam capiatur, sed non postquam capta est, quidam aiunt. Ego putarim posse etiam captam alteri permitti, vt saluetur; vt & panem quem quis vnum habet solum, alteri posse dare in extrema vtriusque necessitate.

VOTVM, vide *Baptismus, Debitum conjugale, Episcopus, Festum, Matrimonium, Religio.*

1. **N**on obligat votum de re inutili, aut vana, aut maioris boni impeditiua, si quis

meliozem facere velit, alioqui obligat; vt votū de coniugio vitandæ incontinentiæ causa, nisi quis melius quid faciat. *Tol. c. 17. l. 4. Bars. Med. l. 1. c. 13. §. 6. Nau. c. 12. n. 28. Soto. l. 7. q. 1. a. 3. Valent. l. 3. disp. 6. q. 6. p. 2.*

2. In dubio an voueris, vel an cum vouisti, compos esses mentis, votum seruandum est, vel petenda dispensatio. *Azor. l. 11. ca. 15. q. 2. cum Archid. Ang. & Sylu.*

3. Votum de peccato mortali mortale est; de veniali veniale. *Nau. c. 12. n. 40. & 63. Soto l. 8. q. 1. a. 7. Vinal. p. 3. q. 4. n. 66.*

4. Votum non obligat, si rem, quam voues, in finem malū ordinas, vt si voues aliquid ad hoc vt cōsequaris quod non licet, verbi gratia, furtum vel adulterium, aut in gratiarum actionem pro malo: secus si ipsum vouendi actum malè ordines, vt si voues Religionem, vt lautè viuas, vel lasciuè, vel in gratiarum actionem pro filio ex adulterio suscepto: id enim nō malum est, etsi adulterium ipsum pessimum.

5. Voti poenitere, sed cum animo implendi, non est mortale.

6. Tenetur voto, qui intendit vouere etiam si non intendat implere: qui autem non se intendit obligare, non videtur intendere vouere; hoc enim ipso, quod quis vouet, se obligat, vt qui promittit, hoc ipso quod promittit: peccat tamen, & secundum quosdam mortaliter, qui vouet sine animo se obligandi.

7. Qui votum ratificauit, falsò putans se teneri, non ideo obligatur.

8. Votum factum metu graui ad id non iustè incusso, non valet, nisi firmetur iuramento: secus est si iustè metus incutiatur. Quidam tamè aiunt, votum quocumq; metu factum, si adfuit intentio se obligandi, tenere. *Tol. l. 4. c. 17, Nau. c. 12. n. 12. Valent. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 4.*

9. Votum puellæ ob metum patris reuerentialem, non valere quidam asserunt, si præsertim timet ne ab eo alioqui durè tractetur.

10. Votum parentum de filiis, istos non obligat, nisi se obligent ipsi approbando. *De Grass. l. 2. c. 26. Bap. Corrad. q. 191.*

11. Quidam putant, votum Religionis, vbi regula non seruatur, nō tenere, nec qui Religionem vouit, debere ingredi eā, si ibi pro libitu viuitur: ego neutrum affirmare ausim.

12. Qui vouet Religionem certam, debet quærere aliquot eius Monasteria, vt recipiatur; qui autem Religionem in communi, aliquot diuersarum Religionum in ea prouincia.

13. Qui vouit solū ingredi Religionem, si in nouitiatu ea nō placet, potest exire, etiam si vouisset animo perseverandi in ea: nisi intēdisset se obligare ad perpetuò ibi manendū, quāquam etiam tunc quidam putant, si bona fide probans putat non sibi conuenire, posse exire.

Idem

Idem autem censetur vouere ingredi Religio-
nem, & vouere fieri Religiosum.

14. Qui vouit Religionem arctiorem, si in
laxiori proficitur, non amplius tenetur. *Vide de*
Regul. lib. 6. c. 4.

15. Violare votum de re leui, aut de vitan-
do aliquod peccatum veniale, est solum venia-
le peccatum. *Navar. c. 12. n. 40. Val. t. 3. disp. 6. q. 6.*
p. 4. Berard. p. 3. de voto, cap. 9. Quidam tamen di-
cunt, qui vouit dare vnum nummum, si non det,
peccare mortaliter; sed qui vouit non ludere,
non peccare nisi venialiter si parum ludat, ob
leuitatem materiae.

16. Non est in potestate vouentis se obligare
sub mortali aut veniali peccato: obligat enim
ex se votum pro qualitate materiae.

17. Quæ vouit virginitatem, si violet, tene-
tur ad castitatem, nisi, cum vouit, aliud inten-
disset.

18. Vouens Religionem grauitur deceptus,
non voturus si sciuisset; non tenetur.

19. Non ideò votum obligat, quia accidit
aliquid, quod si prauidisses, non vouisses; sed
quia accidit id, quod si fuisset tēpore voti, obli-
gationem voto abstulisset: vt si fiat res impos-
sibilis, aut illicita, aut indifferens, &c. *Castellanus*
Voti em. s. 9, Valent. supra p. 4.

20. Votum de nunquam peccando, non
obligat, quia de impossibili; secus si fiat de non
peccando mortaliter.

21. Votum Religiosi de re non prohibita, seruandum donec per Superiorem irritetur. Quidam tamen dicunt, nullum votum Religiosi valere, nisi consensiente Superiore expresse: alij etiam de re prohibita factum votum, ei indicandum, vt approbet, si velit..

22. Vouens seruare aliquam legem non obligantem sub mortali, non se obligat ad mortale, sed secundum rationem legis.

23. Metus qui excusat violentem præceptum ieiunij, excusare videtur quibusdam etiam violentem votum de ieiunio: obligare enim votum instar legis.

24. Vouens non nubere, non se obligat ad castitatem; nec qui vouit mulierem non tãgere lasciuè. *Syl. Votum, n. 4. Angel. Votum, 4. nu. 9. Arag. sec. 2. q. 18. 4. 12. Henr. l. 7. c. 30.*

25. Vouens abstinere ab ouis, non ideò teneatur abstinere à carnibus.

26. Vouens se aliquid facturum, si contingat fortè peccare, intelligitur de prima vice, nisi intendisset expresse quoties peccasset.

27. Coniugem non posse sine alterius consensu vouere non petere debitum, alij aiunt, alij negant: non videtur quidem posse castitatem vouere, etiam ante consummatum matrimonium, nisi velit Religionem ingredi.

28. Vouens Religionem non præfixo tempore, debet, quamprimum potest, ingredi.

29. Qui vouit vnum principaliter, vt Religionem,

nem, & alterum accessorie, vt castitatem; liberatus à primo, est liberatus à secundo.

30. Votum sacerdotij non est votum castitatis potestq; ab Episcopo dispensari. *Soto lib. 7. quest. 4. art. 3. Beia casu 1. 26. Octob. anno 81. Tabien. Votum 3. n. 2.*

31. Votum de impossibili non obligat, etiam si postea fiat possibile.

32. In voto seruandum possibile & honestum, omisso impossibili & turpi.

33. Duorum votorum incomparabilium, si æquè bona, seruetur prius, alioqui melius.

34. Qui vouit quotidie dare pauperi, si hodie non det, debet cras illud addere.

35. Votum factum vt aliquid à Deo obtineas, obligat, etiam si non obtineas; nisi dixisses, Si obtinuero.

VOTI IRRITATIO, DISPENSATIO, ET COMMVTATIO, vide *Debitum Coniugate*.

1. **A**D irritandum votum sufficit voluntas eius qui potest, nec requiritur causa. *Caiet. Voti dispensatio.* (Potest autem pater & mater, si tutrix sit, imò, secundum quosdam, etiã si nō sit tutrix impuberis, & si nō sit curator, etiã puberis, scilicet mortuo patre) tutor, curator, maritus, & dominus, impuberis quidē omnia vota irritare. *Vinal. p. 3. c. 4. n. 99. Syl. Votum, 4. §. 2. de Craff. ca. 29. n. 3.* etiam antequam venirent
sub

sub suam potestatem emissâ, puberis autem reale, (non autem personale sibi non præiudicâs) nisi esset adiunctum voto Religionis, aut de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus; & Prælatus Religiosi vota omnia, adeoq; etiam Papa, qui est eius supremus Prælatus, qui tamē secularium vota non potest irritare.

2. Irritans votum sine causa in quod consenserat, peccat quidem, sed irritatio tenet. *Tabien. Votum* 5. n. 5. *Nau.* c. 12 n. 72. *Berar.* p. 3. c. 9.

3. Votum impuberis de faciendo aliquid tēpore libertatis, semel irritatum, non reuiuiscit: quidam tamen seruum excipiunt: excipitur & pubes, nisi vouisset simul in tēpus etiam subiectionis: Religiosus autē censetur vt impubes.

4. Irritans votum, si postea consentiat, non ideò reualidat, *Rosella Votum*, 2. §. 6. *Tabien. Votum* 5 n. 6

5. Votum impuberis de Religione, potest pater & tutor irritare, etiam post pubertatem, si ille in pubertate se de nouo non obligauit. *Valent. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 6. Beia casu. 1. 22. May anno 81. Lopez c. 48.* idemque dicendum de Prælato Religiosi facti Episcopi; scilicet poterit similiter huius votum antea factum irritare, si iste de nouo non confirmauit Episcopus factus.

6. Omne votum auctoritate Iuris commutatur in Religionem, & quidē personalia omnia professione extinguuntur, realia verò debita quidā aiunt transire in Monasterium, iuxta

vires

vires hereditatis: ego verò, si sint solum votorum debita, etiam extingui professione puto. Nouitius autem excusatur à voto personali, sed nō à reali. Possunt & omnia vota nouitiorū commutari à Confessore in onera Religionis. Vota quidem nostrorum, quæ in sæculo fecerunt, ante professionem sunt suspensa, quamdiu sunt in Societate.

7. Qui promisit se alicuius votum impleturum, potest commutare in ingressum Religionis.

8. Potest quis facere contra votum, cum observatio vergit in periculum magnum, & non potest adiri Superior. Excipe tamen votum continentiae, quæ melior est quam vita. *Tho. 2. 2. q. 88. et 4. d. 38.*

9. Causa dispensandi, voti inutilitas, vel maioris boni impedimentum secundum quosdā: ego verò nūc non puto votum obligare, quare nec opus esse dispensatione; dicerem potius causam, facilitatem in vouendo, infirmitatem ad implendum, necessitatem, & utilitatem; quæ & ipsæ sunt ad commutandum idoneæ causæ.

10. Commutatio sihe causa, fiat in melius; cum causa, in æquale: quòd si apertè melius est, potest quisque in illud suū votum commutare. *Bapt. Corrad. q. 312. Tolet. l. 4. cap. 18. Beia casu. 1. 22. Maij, anno 81. non tamen in æquale bonum, Sylu. votum 4. q. 7. Ric. in 4. dist. 38. art. 8. q. 1.*

III. Qui

11. Qui habet Episcopalem auctoritatem, potest dispensare in omnibus votis, exceptis castitatis perpetuæ, Religionis, Romanæ, Compostellæ, & Hierosolymitanæ peregrinationis; in quibus etiam potest, cum facta sunt per modum pœnæ peccati, si illud facere contingat. *Lope 2. c. 44. Tolet. l. 4. c. 18. Henr. l. 7. c. 30. Arrag. 2. 2. q. 8. a. 2. Bar. Med. in Sū. c. 13. n. 6.* potest & in castitatis voto Episcopus, si sit periculum incontinentiæ, & Papa non possit facile adiri. *Syl. Dispensatio, §. 15. Henr. supra. Lope 2. cap. 49. Valent. t. 3. disp. 9. q. 6. p. 7. Nau. c. 12. num. 76. Arrag. supra. a. 13.* potest & in voto castitatis ad tempus, vel conjugalis. *Palud. dist. 38. a. c. 4. conclus. 5. Fumus, Dispensatio, n. 18. Tabien. eod. nu. 11. Angel. Votum, 4. num. 9.* potest & dispensare cum vouente arctiorem Religionem, ut laxiorē ingrediatur. *Syl. votum 4. §. 3. Arrag. 2. 2. q. 88. a. 12. Bapt. Corrad. quæ. 312.* non enim est id dispensare in Religione absolute: imò, secundum Panorm. & alios, potest in voto Hierosolymitano facto causa deuotionis, & non subsidij, *De Graff. lib. 2. c. 30. n. 30. Fumus, Dispensatio, n. 16. Berard. lib. 1. tit. 8. q. 70. Vinal. p. 3. ca. 14. q. 73. Vide glo. cap. Ex multa, de voto.* Potest & in voto non nubendi, & non petēdi debitum.

12. Archiepiscopum non posse dispensare in votis subditorum Suffraganeis, quidam aiunt, alij negant.

13. Papam posse in solemnibus voto castitatis quidam negant, alij melius concedunt. *Rosel. Votum, 5. §. 1. Navar. c. 12. num. 75. Val. 2. 3. disp. 6. q. 6. p. 7.*

14. Quod vouisti Deo alicui te daturum, si non huic promissisti, potest commutari.

15. Qui vouit non petere dispensationem voti, potest petere, si timet alioqui periculum peccandi. *Hen. l. 7. c. 30.*

16. Qui potest ex priuilegio vota commutare; non propterea potest in eis dispensare; nec talis potestas extendit se ad vota iurata, nisi id exprimatur in priuilegio. *Navar. cap. 12. numero 79.*

17. Id, in quod est votum commutatum, tamquam votum obseruandum est.

18. Cum Religioso, qui vouit transire ad altiorem Religionem, non potest Superior dispensare, ut maneat; sine speciali Sedis Apostolicæ indulto. *Caiet. 2. 2. q. 88 art. 8. dub. 5.*

19. Qui potest ex priuilegio dispensare, potest & commutare. *Syl. Votum, 4. §. 5. Vinal. p. 3. ca. 14. n. 4. Soto l. 7. q. 4. a. 7. non contra.*

20. Dispensatio in voto aperte sine causa, non valet. *Caiet. Voti dispensatio. Rosel. Votum, 5. §. 3. Tolet. l. 4. c. 18. in dubio verò excusat dispensatio Prælati.*

21. Qui potest dispensare, tutius facit in leue aliquid commutando.

22. Per Bullas & Priuilegia possunt commu-
tari

ari vota, etiam post illa facta, etsi quidam id negant.

23. Prælatus videns, & cum possit facile contradicere, non contradicens, hoc ipso videtur dispensare.

24. Si Papa votum sibi reseruat in aliquid commutauit, potest id ab Episcopo ex causa in aliud commutari; nō enim id est Papæ reseruatū, etsi quidam aliter sentiunt. Syl. Volū. 4 §. 7. Arrag. q. 38. a. 12. Vinal. p. 3. c. 14. n. 77.

VSVCAPIO, vide *Prescriptio*.

VSVFRVCTVS, VSVS.

1. **V** Sufructuarius potest vendere solum quantū opus est ad soluendā vecturam rei longē distantis necessariæ: quidam tamen dicunt, posse vendere arbores cæduas, fructiferas verò nec incidere posse.

2. Tenetur reddere æstimationem rerum vsu consumptibilium, vt pecuniæ, vini, &c. factū tempore, quo ei traditę sunt (quæ verò vsu minuuntur, vt vestes, eorum reddendum, quod supererit post vsum fructum) & pro pecoribus mortuis alia substituere, si legatus vsufructus gregis vel armenti; secus si animalium; itemq; pro vitibus & arboribus mortuis alias substituere; foetus autē potest consumere: & si substituta pereant, nō tenetur pro illis dare alia. Potest & consumere fructus vsu non consumptibilium, vel eorum pretia.

3. Non

3. Non tenetur ad expensas magnas pro rerum conseruatione, vel defensione, sed potest repetere à proprietario. Quidam tamen aiunt, si sit legatus vsufructus omnium bonorum, teneri ad expensas etiam magnas pro reficienda re.

4. Tenetur soluere rei tributum, & collectas, & onera, nisi essent tāta, quòd legatum per ea redderetur inutile: ad onera verò pro habendo iure fructuum, tenetur proprietarius.

5. Non tenetur soluere debita, sed hæres, qui ea soluet de proprietate & vsufructu, is enim intelligitur deducto ære alieno: si tamen ille esset vsufructuarius non omnium bonorum sed rei certę, non tenetur de ea dare ad soluenda debita.

6. Vxor relictā vsufructuaria omnium bonorum, vel domina, vel gubernatrix, habebit solūm alimēta: at mortuis filiis heredibus, habebit plenum vsumfructum, imò & proprietatem, secundū quosdam.

7. Fructus maturi tempore mortis vsufructuarij, ad proprietarium pertinent.

8. Vsufructus omnium bonorum non intelligitur in legitima filiorum testatoris.

9. Vsufructus transit cum ingrediente Religionem dum viuit, si Monasterium potest habere proprium in communi.

10. Vsufructus relictus ciuitati vel Vniuersitati, cessat post centum annos.

11. Si vsufructuarius amittat ciuitatem, succedit ei pater, filius, & hæres; dū ille viuit.

12. Perit vsufructus per non vsum decē annorū inter præfentes, & viginti inter abfentes.

13. Legato tibi vsufructu vſque ad alicuius pubertatem, ſi ante moriatur, habebis vſque ad illam ætatem; ſi verò vſque dum nubat, & moriatur, habebis dum viuſ; tam diu enim poterat non nubere.

14. Legata tibi re ſtabili, habebit tecum in ea vſumfructum vsufructuarius omnium bonorum, vel tu ſolus, ſecundū quosdam.

15. Fœmina intra annum nubens: non ideo amittit vſumfructum relictum à marito, vel proprietatem, niſi ille id expreſſerit.

16. Conceſſa tibi re aliqua ad vitam, intelligitur tibi conceſſus vsufructus, poteſque alteri tradere ius illud dum viuſ.

17. Vſum ſolum habens agri, poteſt fructus edere cum familia, ſed non vendere, aut locare: ſecus ſi habeat vſumfructum.

18. Vſuarius tenetur ad expēſas: quòd ſi propriarius participes rei commodo, ipſe ſolus tenetur.

VSURA, vide Contractus, Debitum, Dos, Iudæi.

1. **V**ſurarij bona eſſe tacitè hypothecata pro vſuris, quidam aiunt, ſed melius alij negant.

2. Vſurarius, qui nulla alia habet bona, niſi

S

reſti-

restitutioni obnoxia, si donet, aut in dotem det, non tenet. *Sylu. vsura 8. q. 1. Tabienna, vsura. 6. §. 2. Sol. l. 6. q. 1. art. 4. Molina disp. 228. & 330. Tolet. l. 5. c. 35.*

3. Lucrum ex officio per vsuram acquisito, non est restituendum, nec res emptæ ex pecunia vsuraria.

4. Non est vsura pecuniã locare aut vendere.

5. Non est illicitum petere ad vsuram ab eo, quem scis non aliter daturum, quòd si petis sine necessitate, aut utilitate, nõ est mortale.

6. Plus tenetur vsurarius de rebus non in specie debitis, filiis & vxorì, quàm creditori.

7. Vsurario manifesto, id est, qui nulla potest tergiuersatione celari, nullum administrandum Sacramentum ante Satisfactionem, vel saltem cautionem sufficientẽ: secus si non est manifestus, & non potest restituere. Est autem infamis Iure vsurarius manifestus.

8. Qui fecit contractum vsurarium bona fide, credens iustum, potest tantũ lucri retinere, quantum acquisisset alioqui per contractum licitum.

9. Contractus qui dicitur vulgò, *Godere à godere*, scilicet cum alter domum dat habitandã, alter pecuniã vtendã, est vsurarius, nisi aliqua circũstantia honestetur, vt lucri cessantis, &c.

10. Centesima vsura dicitur: cum datur vnum pro centum singulis mensibus.

11. Qui bona fide accepit tanquam donatũ, vbi

vbi comperit esse pro mutuo datum, tenetur restituere quantum factus est locupletior, nisi præscripsisset.

12. Notarius faciens instrumentum vsurarij manifesti contra formam, (*Cap. Quamquam, de vsur. lib. 6.*) non tenetur restituere, quia ipso Iure est nullum. Nec inducēs foenerarium ad foenerandum tenetur restituere, secundum quosdam; alter enim volens vsuram dedit.

13. Merus executor vsurarij non tenetur restituere: secus est de principali agēte; hic enim causam dat.

14. Hæres vsurarij tenetur solum pro rata restituere, scilicet qui est ex dimidio hæres, dimidium debiti; qui ex tertio, tertiam partem; etiam si alij non restituant. *Caiet. 2. 10. opusc. tract. 8. cap. 5. Medin. de rebus per vsuram acquisitis, q. 4. ad 5. principale. Sot. l. 6. q. 1. art. 4. ad 3. Sylu. vsura 6. qu. 10. Mol. disp. 332.* si quæ tamē res mutuatarij eadē superest, eā restituere tenetur quicumq; habet.

15. Domini temporales possunt ob bonum publicum cogere soluere promissas vsuras.

16. De vsura inter seculares, potest cognoscere etiam Iudex secularis, siue de Iure siue de facto quærat.

17. Qui iuravit non repetere vsuras, poterit Ecclesiæ denuntiare, & ipsa cogere restituere quòd si iuravit non denuntiare, non tenet iuramentum, secundum quosdam, quia illicitum.

VVLNERARE.

Vulnerare non licet parentibus, nec dominis.

XENODOCHIVM, seu HOSPITALE.

1. **H**ospitale sine Episcopi auctoritate constructum, est locus profanus: nec gaudet immunitate, nisi superueniat Episcopi auctoritas: in dubio autem credendum auctoritate Episcopi fundatum.

2. Hospitali, cum instituitur, debet dos assignari, ut ecclesiae; & cum laeditur, restituitur in integrum sicut Ecclesia.

3. Potest in eo poni Rector sine Episcopi auctoritate, nisi habeat curam animarum: seruanda tamen consuetudo.

4. Hospitalis, etiam sine auctoritate Episcopi facti, cura ad Episcopum pertinet; est enim pauperum: non tamen tenetur ad procurationem Episcopi visitantis.

5. Hospitalis administrator non tenetur rationem reddere Ordinariò, si id expresse est cautum in eius institutione. *Ex Cong. Conc.*

6. Hospitali, seu alij loco pio relicta, posteaquam sunt incorporata, non possunt alienari sine iuris solemnitate. *Summistæ, ver. Alienatio. Panorm. & alij Doct. in c. nulli, de rebus Ecclesie alienan. Conc. Trid. sess. 22. c. 11. de reform. extra, c. ambitiosa, de rebus Ecclesie alienan.*

7. Hospitali habenti Curam, vel annexo Ecclesiae curatae, potest praefici Religiosus.

APPRO.

APPROBATIO.

HI Aphorismi Confessariorum . Auctore R. P.
EMANVELE SA, Doctore Theologo So-
cietatis IESV, docti sunt ac p̄y, multamq; utilitatem
allaturi Confessarijs omnibus : quare recte imprimi
poterunt. Datum Antwerpiae, 3. Id. Decemb. anno
1597.

Silvester Pardo, S. Theol. Licentiatus,
Cathedralis Eccles. Antwerp. Ca-
nonicus, librorumq; Censor

APPROBATIO.

NOS subsignati Doctores in Collegio Sorbonae
commorantes iudicamus librum, cui titulus est
Aphorismi EMANVELISSA, dignum esse
non solum qui prae lo mandetur, sed qui continue in
omnium oculis manibusq; versetur. Datum Parisiis
Anno salutis 1660. die 20. Octobris.

G. HORISIER
J. M. VLOT.

INDEX

Bayerische
Staatsbibliothek
München

INDEX.

A.

A BBAS. pag.
Abbatissa.

Abortus.

Absolutio.

Adoptio.

Adulterium.

Aduocatus.

Aedificare.

Affinitas.

Alienatio.

Alimenta.

Alere.

Apostata.

Appellatio.

Aqua benedicta.

Archiepiscopus.

Archipresbyter

Auaritia.

B.

B Annus.

Baptismus.

Bellum.

Benedictio.

Beneficium.

Blasphemia.

30

Bona.

30

Bonus vir.

ibid.

C.

4

4

4

4

9

10

10

11

11

11

12

14

14

14

14

14

14

15

15

15

15

15

17

19

20

C Alie.

31

C Cambium.

31

C Capitulum.

32

C Casus fortuitus.

33

C Casus reservatus.

34

C Caupo.

35

C Censur.

ibid.

C Censura.

37

C Charitas.

38

C Circumstantia.

41

C Civitas, Cuius.

41

C Clericus.

ibid.

C Cœmeterium.

47.

C Cognatio.

47

C Collegium.

ibid.

C Columbarium.

48

C Comedere.

48

C Commodatum.

ibid.

C Communio.

49

C Communitas.

49

C Concessum.

49

C Concilium.

49

C Concionator.

50.

INDEX.

Conductio.	50	Delectatio morosa.	87
Congregatio.	53	Delegatus.	88
Confessio.	53	Delictum.	88
Confessor.	61	Denuntiatio	88
Confirmatio.	67	Deposito.	89
Coniux.	69	Depositum.	89
Conscientia.	69	Detractio.	90
Consecratio.	69	Diabolus.	90
Consensus.	70	Dimissoria.	91
Conseruator.	70	Discere.	91
Consilium.	70	Dispensatio.	91
Consuetudo.	71	Disputatio.	94
Contractus.	72	Divortium.	94
Contritio.	75	Docere, Doctor.	96
Contumelia.	76	Dolus.	97
Correptio.	76	Domicilium.	97
Credere.	77	Dominium, Dominus.	98
Crimen.	77	Domus.	98
Culpa.	77	Donatio.	98
Curator.	78	Dos, paraphernalia.	103
Curatus.	78	Dubium.	106
Curiositas.	78	Duellum.	107
Custos.	78	E.	

D.

D ebitum.	78	E cclesia.	107
D ebitum Coniuga-		E cclesie immunitas.	111
le.	83	E cclasticus.	113
Decima.	86	E lectio.	113
Degradatio,	87	E leemosyna.	115

Emphy.

I N D E X.

Emphyteusis seu	117	Fideicommissum.	164
lum.		Filius.	164
Emptio.	118	Fiscus.	168
Episcopus.	120	Fœmina.	169
Eucharistia.	127	Fructus.	169
Examen.	132	Fuga.	169
Excommunicatio.	133	Furtum.	170
absolutio ab Excommuni-			
catione.	142	G.	
de Excommunicationibus		G bella.	171
Bulle Cœne.	146	G Gratia.	174
quædam aliæ Excommu-		Grex.	177
nicationes Papæ reserva-		Gula.	177
te.	150	H.	
Excommunicationes nul-		H Abitus.	177
li reservata.	153	H Hereditas.	177
Exemptus.	155	Hæresis.	185
Exilium.	156	Hystrio.	187
Extrema Unctio.	156	Homicidium.	187
F.		Honor.	191
F Alfarus.	158	Hora canonica.	191
Fama.	159	Hospitale.	194
Familia.	159	Hypotheca.	194
Famulus.	159	I.	
Festum.	159	I Eiunium.	194
Feudum.	161	I Ignorantia.	197
Fictio.	162	I Imago.	197
Fides.	162	I Impossibile.	197
Fideiussio.	163	S	
			198

I N D E X.

Incestus.	197	Index.	227
Incorrigibilis.	197	Iudicium temerarium.	227
Indignatio.	198	Iudiciales actus.	227
Indulgentia.	198	de Iudice & arbitro.	227
Infamia.	201	de modo procedendi.	230
Infamare & fama.	202	de testibus.	231
Infans.	205	de accusatione.	233
Infidelis.	205	de reo.	234
Infirmus.	206	de sententia, citatione, &	
Ingratitudo.	206	appellatione.	236
Iniuria.	206	de Aduocato, Notario seu	
Inquisitor.	207	Tabellione, & Procura-	
Interdictum.	207	tore.	238
Interpretatio.	212	Iuuenis.	239
Inuentum.	214	Iuramentum.	239
Ira.	214	Iurisdictio.	245
Irregularitas.	214	Ius patronatus.	246
Irregularitas ex biga-		L.	
mia.	216	Laudemium	247
ex corporis vitio seu defe-		Laus.	247
ctu.	217	Legatum.	247
ex defectu animæ.	219	Legatus.	252
ex deformitate licita.	220	Legitima.	252
ex illicita.	222	Lex.	254
ex Ordinis abusu.	223	Libri.	259
ex iterato Baptismo.	225	Litteræ.	259
ex violatione interdicti.		Linellum.	259
	225	Locator.	259
ex peccato notorio.	226	Ludus.	260
Iudæus.	226	Luxuria.	261
		Male-	

INDEX.

M.		Notarius.	ibid.
		Notorium.	ibid.
M	Aledictio.	284	
	Mandatum.	285	
	Manifestum.	285	
	Martyrium.	286	
	Matrimonium.	286	
	Matrimonij impedimenta,	Obses.	303
	non dirimentia tamen.	Occultum.	ibid.
		272	Odium.
	Impedimenta dirimentia.	Officium.	ibid.
		274	Oleum.
	Medicus.	284	Opinio.
	Mendacium.	284	Oratio.
	Metus.	285	Ordo.
	Miles.	285	Ornatus.
	Minor.	286	
	Missa.	287	
	Missa auditio.	295	
	Monasterium.	297	
	Moneta.	298	
	Mora.	298	
N.	Mortis articulus.	298	
	Mulum.	299	
		Patrimus.	315
		Peccatum.	316
	Nucclerus.	300	Peculium.
	Naufragium.	300	Pecunia.
	Negotium.	301	Pensio.
	Nomen.	301	Pignus.
		S s	Piscus
			325

O.

O

Obedientia. ibid.

Oblatio. 302

Obligatio. ibid.

Obses. 303

Occultum. ibid.

Odium. 303

Officium. ibid.

Oleum. 304

Opinio. ibid.

Oratio. ibid.

Ordo. 305

Ornatus. 310

P.

Pactum. 310

Pallium. ibid.

Papa. 311

Parentes. 312

Parochus. 314

Pars. 315

Patrimus. 315

Peccatum. 316

Peculium. 318

Pecunia. 319

Pensio. 319

Pignus. 325

Piscus

INDEX.

Piscatio.	322	Reliquia.	349
Pœna.	ibid.	Represalia.	ibid.
Pœnitentia.	324	Rescriptum.	ibid.
Potestas.	ibid.	Residentia.	ibid.
Præceptum.	ibid.	Respublica.	345
Prædicare.	325	Restitutio.	346
Prelatus.	326	Revelatio.	355
Præscriptio.	326	Reus.	ibid.
Primitie.	328	Rex.	ibid.
Privilegium.	ibid.		
Princeps.	ibid.		
Processio.	330	S.	
Procurator.	ibid.	Sacramentum.	355
Promissio.	ibid.	Sacra.	357
Proximus.	331	Sacrilegium.	ibid.
Publicum.	331	Salarium.	ibid.
Puer.	ibid.	Sancti.	ibid.
Purgatorium.	332	Satisfactio pœnitentialis.	358
		Scandalum.	360
		Schisma.	361
		Scholaris.	ibid.
Q		Scrupulus.	ibid.
Quæstuarij.	332	Secretum.	ibid.
		Sepultura.	ibid.
		Servus.	363
R.		Simoniam.	364
R Apina.	332	Societas.	367
Raptus.	ibid.	Sodomia.	368
Ratificatio.	ibid.	Sortes.	ibid.
Ratihabitio.	333	Sponsalia.	ibid.
Religio.	ibid.		Sta-

INDEX.

<i>Esabularium.</i>	372	V Ana Gloria.	389
<i>Statutum.</i>	ibid.	V Venatio.	389
<i>Subiectio.</i>	ibid.	V Venditio.	390
<i>Suffragium.</i>	ibid.	V Verba.	394
<i>Superior.</i>	372	V Verbera.	ibid.
<i>Suspensio.</i>	373	V Vestis.	395
<i>Suspensi ipso iure.</i>	375	V Vicarius.	ibid.
<i>Suspicio.</i>	378	V Vidua.	396
		V Virginitas.	ibid.
		V Visitatio.	ibid.
T.		V Vita.	397
T Abellio.	378	V Votum.	397
T Tempus.	ibid.	V Voti irritatio, dispensatio	
T Testamentum.	379	V & commutatio.	402
T Testis.	386	V Usucapio.	407
T Thesaurus.	387	V Ususfructus, Vsus,	ibid.
T Torneamentum.	388	V Usura.	409
T Transactio.	388	V Vulnerare	411
T Tributum.	ibid.		
T Tutor.	ibid.		
T Tyrannus.	ibid.		

V.

X.

X Enodochium, seu
Hospitale. 412.

FINIS.

Argument

Sá, Manuel de

Aphorismi confessoriorum

Colonia 1608

Mor. 840

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10597221-7

VD17 12:106647